

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÜLŞEHİR'İN BİR DEĞERİ
"SİLAHDAR (KARAVEZİR) SEYYİD MEHMET PAŞA"
HAYATI ve ESERLERİ

Fatih ABANOZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir
Kasım 2013

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÜLŞEHİR'İN BİR DEĞERİ
"SİLAHDAR (KARAVEZİR) SEYYİD MEHMET PAŞA"
HAYATI ve ESERLERİ

Fatih ABANOZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir
Kasım 2013

Bütün hakları saklıdır.

Kaynak gösterme yolu ile alıntı ve gönderme yapılabilir.

© Fatih Abanoz, 2013

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

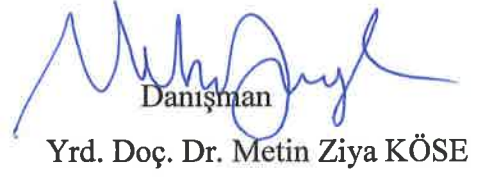
Fatih ABANOZ

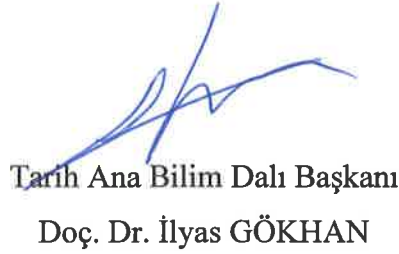

KILAVUZA UYGUNLUK ONAYI

"Gülşehir'in Bir Değeri: Silahdar (Karavezir) Seyyid Mehmet Paşa Hayatı ve Eserleri" adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Fatih ABANOZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı
Doç. Dr. İlyas GÖKHAN

KABUL VE ONAY

Yrd. Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE danışmanlığında Fatih ABANOZ tarafından hazırlanan “Gülşehir’in Bir Değeri: Silahdar (Karavezir) Seyyid Mehmet Paşa Hayatı ve Eserleri” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

27.12.2013

JÜRİ:

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Osman DOĞANAY

Metin Ziya Köse
Ali Kozan
Osman Doğanay

ONAY

Bu Tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 27.12.2013 tarih ve 2013-1508 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....
Doc. Dr. Alper ASLAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

GÜLŞEHİR'İN BİR DEĞERİ
"SİLAHDAR (KARAVEZİR) SEYYİD MEHMET PAŞA"
HAYATI ve ESERLERİ
Fatih ABANOZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Kasım 2013
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Gülşehir'de 1735 yılında dünyaya gelen Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, XVIII. yüzyıl Osmanlı sadrazamlarından biridir. Küçük yaşta İstanbul'a gelip zekası ve başarısı sayesinde sadrazamlığa kadar yükselmesi takdir edilecek bir durumdur. Sadrazam olmasıyla birlikte devlet içindeki faaliyetleri ve ıslahatları, dış siyasette Avrupalı devletlere karşı başarılı politikaları gibi durumlardan dolayı Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, I. Abdülhamid tarafından övgüyle bahsedilen birisi olmuştur. Başarılı bir devlet adamı olmasına karşın iki yıla yakın kısa süren bir sadaret hayatı, onun hakkındaki çalışmalarının yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu araştırmada Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Anadolu'dan saray mutfağına, saray mutfağından sadrazamlığa ve sadrazamlıkla beraber Osmanlı devlet yönetimindeki gelişmeleri anlatılarak hakkında bilinmeyenler ortaya koymaya çalışıldı.

Çalışmada Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ile ilgili öncelikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden edinilen belgelerle birlikte bu alanda çalışma yapılmış eserlerden yararlanıldı. Çalışma toplamda üç bölümde ele alındı. Giriş bölümünde Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ile ilgili yararlanılan kaynaklardan, birinci bölümde Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın hayatı ve İstanbul'daki faaliyetleri (sadrızamlığa kadar olan süre) ile I. Abdülhamid dönemi, ikinci bölümde Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın devlet yönetimindeki etkisini ve onun sadrazam olduğu dönemde

gerçekleşen iç ve dış gelişmelerle birlikte ıslahat hareketlerini, üçüncü ve son bölümde ise Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın eserleri (hayratı ve vakıfları) anlatılarak sonuç bölümüyle çalışma tamamlanmıştır. Çalışmada Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ile ilgili “*Seyyid, Silahdar, Karavezir*” gibi farklı isimler ya da ünvanlar kullanılmasının nedeni bulunduğu konunun değişmesinden kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karavezir, I. Abdülhamid, Sadrazam, Silahdar, Seyyid, Vakfiye, Islahat, Gülşehir.

ABSTRACT

THE VALUE OF GÜLŞEHİR
" SİLAHDAR (KARAVEZİR) SEYYİD MEHMET PASHA"
LIFE AND FOUNDATIONS

Fatih ABANOZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Social Sciences Institute

Department of History, M.A, November, 2013

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Metin Ziya KÖSE

Silahdar Seyyid Mehmet Pasha, who was born in 1735 in Gülşehir, XVIII. Century Ottoman Grand Vizier is one of the. Intelligence and success at a young age due to come to Istanbul to rise to the Grand Vizier, is a condition that will be appreciated. With that of Grand Vizier and reform of activities within the state, foreign policy, European states due to conditions such as Seyyid successful policy against Mehmet Pasha, I. Abdülhamid has been praised by someone. Despite a successful statesman close to two years in a short life, about his work has led to inadequate. In this study, Mehmet Seyyid from Anatolia to the palace kitchen, from the palace kitchens with the Grand Vizier and his grand vizier of the Ottoman Empire improvements in the Management has attempted to put unknowns about explaining.

Working with Silahdar Seyyid Mehmet Pasha with the documents received from the Prime Ministry Ottoman Archives related primarily work in this area has benefited from the works done. The study enrolled a total of three parts. In the introduction Silahdar Seyyid Mehmet related benefited from the sources, in the first chapter of Silahdar Seyyid Mehmet's life and activities in Istanbul (the grand vizier of up period) and I. Abdülhamid period, in the second part of Silahdar Seyyid

Mehmet's state-run impact and his grand vizier at the time realized the interior and reform movements with external developments, third and last section of the works of Sayyid Mehmet Pasha (charities and foundations) explaining the conclusion of the work was completed. Working with Silahdar Seyyid Mehmet Pasha "*Seyyid, Silahdar, Karavezir*" as the reason for using different names or titles of the change is due to the location.

Key words: Karavezir, I. Abdulhamid, the Grand Vizier, Silahdar, Seyyid, Foundation Charter, reform, Gülşehir.

ÖNSÖZ

Sadrazam ya da Vezir-i Azam, (Osmanlıca: وزیر اعظم, ص در اع مظ) Osmanlı Devleti döneminde padişah adına devlet işlerini yöneten en yüksek derecedeki görevliye verilen isimdi. Sadrazam, hükümdarın mutlak vekili sıfatıyla onun tuğralı mührünü taşırdı. Bu nedenle sadrazamın sözü ve yazısı padişahın iradesi ve fermanı demektir. Nitekim Fatih Kanunnamesi'nde sadrazamın devlet içindeki yeri şu şekilde yazılıdır;

"Bilgi ki vüzerâ (vezirler) ve ümerânın (emirler), vezir-i âzam, başıdır, cümlelerin ulusudur, cümle umûrun vekîl-i mutlakıdır ve malûmun vekîl-i defterdârıdır ve ol vezir-i âzam nâzırıdır ve oturmada ve durmada ve mertebede vezir-i âzam cümleden mukaddemdir (önce gelir)."

Sadrazamlar konum itibareyle üstün bir durumda olmalarına rağmen geleneksel Osmanlı tarihçileri eserlerini yazarken padişahlara daha çok yer verme ve yapılan işleri padişahlara mâl etme anlayışı nedeniyle, günümüz tarihçileri, sadrazamlar başta olmak üzere, Osmanlı tarihinin önemli şahsiyetleri ve kahramanları olan devlet adamları hakkında araştırma yaparken zorlanmışlardır. Tarihçilerin odaklandığı noktaların arka planı unutturması ve önemli şahsiyetlere yer vermemesi, geçmişte büyük işler yapan şahsiyetlerin hafızalarda yer almamalarına neden olmuşlardır. Aynı sorun Silahdar Seyyid Mehmet Paşa için de geçerlidir. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa hakkında yapılan çalışmalar yetersiz olup, çoğunlukla bilimsel olmaktan uzak kalmıştır. Çalışmamızın temel amacı, onu daha ayrıntılı olarak ele alıp, sadece sadrazam olarak değil, etkili nüfuzunun tüm devlete yansımalarını anlatmaktır.

Çalışmamızın hazırlık ve yazım aşamasında bana yol gösteren, hocam Yrd.Doç.Dr. Metin Ziya Köse'ye, kendisiyle birebir görüşme imkanım olmasa da yararlanmış olduğum kaynaklarından dolayı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde görev yapmakta olan Doç.Dr. Fikret Sarıcaoğlu'na, Başbakanlık

Osmanlı Arşivi'nde halen çalışmakta olan arkadaşım Adem Sağlık'a, Kütahya İl Halk Kütüphanesi'nde çalışmakta olan Barış Başoğlu'na, yardımlarından dolayı Gülşehir Kaymakamlığına, Gülşehir Kütüphanesi'nde çalışmakta olan Ramazan Avcı'ya, bana her zaman destek olan eşim Pakize'ye ve kütüphanelerdeki araştırmalarımda beni yalnız bırakmayan kuzenim Mert Mangör'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xiii

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Arşiv Kaynakları.....	2
1.2. Klasik Osmanlı Kaynakları.....	3
1.2.1. Sadullah Enveri Efendi.....	3
1.2.2. Ahmet Vasıf Efendi.....	5
1.2.3. Ahmet Cevdet Paşa.	7
1.2.4. Mustafa Nuri Paşa.....	11
1.2.5. Fındıklılı Süleyman Efendi.....	12
1.2.6. Ahmed Cavid Efendi.....	13
1.3. Ruzname ve Ruzmerreler.....	14
1.4. Yerel Kaynaklar.....	15

2. SİLAHDAR SEYYİD MEHMET PAŞA'NIN HAYATI VE I.ABDÜLHAMİD

DÖNEMİ.....	16
2.1. Seyyid Mehmet Paşa'nın Doğumu ve Ailesi.....	16
2.2. İstanbul'a Gelişi.....	17
2.3. İstanbul'daki Faaliyetleri.....	17
2.4. I.Abdülhamid Dönemi.....	20
2.4.1. I.Abdülhamid Dönemi Olayları.....	21
2.4.1.1. Küçük Kaynarca Muahedesi (1774).....	21
2.4.1.2. I.Abdülhamid Dönemi Devlet İçindeki Gelişmeler.....	22
2.4.1.3. Kırım Meselesi.....	22
2.4.1.3.1. Aynalıkavak Tenkihnamesi.....	23
2.4.1.3.2. Kırım'ın Rusya Tarafından İşgal ve İlhakı.....	23
2.4.1.4. Osmanlı İran Savaşı (1775-1779).....	23
2.4.1.5. Avrupa'daki Gelişmeler.....	24
2.4.1.6. I.Abdülhamid Dönemi Islahatları	25
2.4.1.7. I.Abdülhamid Dönemi Sadrazamları	26
3. SİLAHDAR SEYYİD MEHMET PAŞA DÖNEMİ 1779-1781.....	30
3.1. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Sadaret Öncesi Memuriyet Hayatı ve Yönetimdeki Etkisi.....	30
3.2. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Sadrazam Olması.....	32
3.3. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Sadrazamlığı Sırasındaki Faaliyetleri.....	34
3.3.1. Devlet İçindeki Gelişmeler.....	34
3.3.1.1. Canikli Ali Paşa'nın Firarı.....	37

3.3.1.2. Abdürrezzak Efendi'nin Vezareti ve Halil Hamid	
Efendi'nin Riyaseti.....	37
3.3.1.3. Eski Şeyhü'l-islam Mehmed MollaEfendi'nin Vefatı.....	40
3.3.1.4. Molla Ali Efendi'nin Vefatı.....	40
3.3.1.5. Kış Olayları ve Enveri Tarihi'nin Padişaha Sunulması.....	40
3.3.1.6. Emirgan Camiinin İnşası.....	41
3.3.1.7. Bazı Olaylar.....	41
3.3.2. Dış Gelişmeler.....	42
3.3.2.1. Osmanlı-Rus Münasebetleri.....	43
3.3.2.1.1. Aynalıkavak Tenkihnamesi ve Sonrası Siyasi Gelişmeler.....	44
3.3.2.1.2. Rusya İle Ticaret Tanzimi.....	48
3.3.2.1.3. Eflak ve Boğdan'da Ruslar Tarafından Konsolosluk Çekişmesi.	50
3.3.2.2. Ermeni Patriğinin Azli.....	51
3.3.2.3. Irak Haberleri	51
3.3.2.4. Melibar Elçisinin Gelişi.....	51
3.3.2.5. Amman'dan Gelen Mektup.....	52
3.3.3. Seyyid Mehmet Paşa Dönemi Islahatları.....	52
3.4. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Vefatı.....	56
3.5. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Kişiliği.....	58

4. SİLAHDAR (KARAVEZİR) SEYYİD MEHMET PAŞA'NIN

ESERLERİ VE HAYRATI..... 60

4.1. Karavezir Külliyesi.....	62
4.1.1. Karavezir (Kurşunlu) Camii.....	63
4.1.2. Şadırvan.....	64
4.1.3. Karavezir Medresesi.....	65

4.1.3.1. Dershane (Kütüphane).....	66
4.1.4. Karavezir Hamamı.....	67
4.1.5. Karavezir Mektebi.....	67
4.1.6. Çeşmeler.....	68
SONUÇ	72
KAYNAKÇA.....	74
EKLER.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	141

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Dos.	Dosya
Dr.	Doktor
DH.	Dahiliye
Ede.	Edebiyat
Ev.	Evrak
EV.	Evkaf
Fak.	Fakülte
Haz.	Hazırlayan
İ.A.	İslam Ansiklopedisi,
İM.	İrade Maliye
İŞD.	İrade Şura-yı Devlet
İÜEF	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜSBF	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi
Küt.	Kütüphane
MKT.	Mektup
nr.	Numara
Nşr.	Neşreden
Prof.	Profesör
s.	Sayfa
Sad.	Sadeleştiren
Sy.	Sayı
ŞDD.	Şura-yı Devlet Dairesi

TATAV	Tarih ve Tabiat Vakfı
Ter. Ed.	Tercüme Eden
T.D.V.	Türkiye Diyanet Vakfı
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
T.S.M.A.	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
Üni.	Üniversite
VGM.	Vakıflar Genel Müdürlüğü
vr.	Varak
vs.	Vesaire
Yrd.	Yardımcı
Yay.	Yayınlayan
YKY.	Yapı Kredi Yayınları
y.y.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde tarihi hadiselerin kayıt ve zaptı için tayin olunan resmi memura vakanüvis ünvanı verilmiştir. Tarihin lüzumu ve faydası anlaşılıp kendilerinden sonra gelecek nesillere zamanlarından bir iz, bir eser bırakmak arzusu duyulduğu andan itibaren vakalar resmi memurlara tutturulmuş ve bu vakayinameler birer vesika olarak eskiler tarafından yenilere bırakılmıştır. Bu zarureti hissetmiş her devlet gibi Osmanlı da memleket hadiselerini bir yere kayıt ile tarihini vücuda getirmenin faydası takdir olunarak “*vakanüvislik*” memuriyeti ihdas edilmiş ve bu vazifeyi yapanlara da vakanüvis denilmiştir.¹ Bu görev Osmanlı'da XVIII. asırdan itibaren Naima ile başlamıştır. Bu yüzyılda Divân-ı Hümâyûn dairesinde vakanüvislik diye bir memuriyet olduğunu Uzunçarşılı zikreder.² Vakänüvisliğe iyi yazı yazanlarla beraber tecrübeli ve sır saklayan kimseler getirilirdi. Fakat kendilerine ehemmiyetli hadiselere ait vesikalar verilmediğinden daha doğrusu birçok şeyler kendilerinden saklandığından ne bulurlar ve ne işitirlerse onu tarih diye yazıyorlar, bunun dışında kalemlerden teşrifat ve tevciata dair haberleri yazıyorlardı.

Tezin konusu olan Silahdar (Karavezir) Seyyid Mehmet Paşa döneminin vakänüvisleri Enveri ve Vasıf'dır. Bunların dışında tafsilatlı olarak ele alan ve sonraki dönemlerde vakänüvislik yapan Ahmet Cevdet'tir. Bu dönemi en güzel izah edenler arasında Vasıf Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa gelmektedir. Ancak Vasıf Tarihi, daha çok Silahdar Seyyid Mehmet Paşa döneminden sonraki zamanı ele almaktadır. Bu dönem hakkında bilgi veren en önemli kaynaklar bu vakänüvislere aittir. Bunların dışında bu dönemi aydınlatan temel kaynaklar arşiv belgeleridir. Ayrıca aynı dönem hakkında günümüzde yazılmış eserler de mevcuttur. Bunların yanında Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'yı anlatan diğer bir kısım kaynak da yerli eserlerdir. Tezimizle alakalı bütün bu kaynakları arşiv kaynakları, klasik Osmanlı

¹ Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983), s. 574.

² Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987), s. 64.

kaynakları ve yerli kaynaklar olmak üzere üç temel başlık altında toplayarak kısaca şu bilgileri verebiliriz.

1.1. Arşiv Kaynakları

Osmanlı Devleti'nde yazı yazma ve yazılı vesikaya saygı gösterme anlayışının bir sonucu olarak çok zengin bir arşiv malzemesi türemesine rağmen, devletin ilk devirleri hakkında elimizde diğer devirlere oranla yok denecek kadar az vesika bulunmaktadır.³ Bu yüzden Fatih'e kadar olan döneme ait birkaç ferman, vakfiye ve mülknâme dışında fazla vesika bulunmamaktadır. Kuruluş dönemlerinden sonra devlet müesseseleri oturmaya başlamış, evrakların biriktirilip saklanması artmıştır. Kanuni döneminden sonra evrak sayısı iyice artmış, çeşitli yerlerde toplanarak muhafaza edilmiştir. Ancak daha sonraki dönemlerde 1846'da Hazine-i Evrak dairesi kurularak arşiv oluşturulmuştur.

Osmanlı arşiv malzemesinin muhafaza ve kullanımında kolaylık sağlamaya yönelik ilk önemli teşebbüs, I. Abdülhamit zamanında başlamıştır. Sultan I. Abdülhamid zamanında başlayan ıslahat ve nizam hareketleri, arşivcilik adına önemli bir aşama olmuştur. I. Abdülhamid zamanında özellikle beyaz üzerine yazılan hatt-ı hümayunlar dönem hakkında önemli kaynak niteliği taşımaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde en bol hatt-ı hümayunlu belge *Ali Emiri Tasnifi* I. Abdülhamid bölümünde bulunmaktadır.⁴ Arşiv kaynakları ile birlikte Hazine-i Evrak'ın Dahiliye, Maarif, Saray ve Askeri vesikaları tez konusu Silahdar Seyyid Mehmet Paşa için önemli birer kaynak teşkil etmektedir. Arşiv vesikalarının muhafaza edildiği Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde (TSMA) bulunan ve bu dönemi aydınlatan vesikalar da yer alır. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Tescil ve Daire Başkanlığı'nda vakfiye bölümünde Silahdar Seyyid Mehmet Paşa Külliyesi'ne ait ilgili belgeler yer almaktadır.

³ Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren devletin başkenti olan Bursa'da oluşan arşivin Timur'un Anadolu'yu istilası ile birlikte yok edildiği bilinmektedir. [Yıldırım, Hacı Osman, Yılmaz, Nazım ve Genç, Yusuf İhsan, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2.Baskı, 2000), s. 38].

⁴ Sarıcaoğlu, Fikret, *Kendi Kaleminden Bir Padişah portresi: Sultan I.Abdülhamid (1774-1789)*, (İstanbul: TATAV Yayınları, 2001), s. XXII-XXIII.

1.2. Klasik Osmanlı Kaynakları

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa döneminin vakanüvislerini daha önce zikretmiştik. Sadullah Enveri ve Ahmet Vasıf Efendi'nin yanında Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın çağdaşı olan ve daha sonra yaşamış olup, bu dönemi anlatan Ahmet Cevdet, Ahmed Cavid, Fındıklılı Süleyman Efendi ve Mustafa Nuri Paşa'nın eserleri ve kendileri hakkında kısaca şöyle bilgi verebiliriz.

1.2.1. Sadullah Enveri Efendi

Asıl adı Sadullah'tır. Doğum tarihi belli değildir. Ancak vefatında hicri yıla göre altmış yaşında olduğu dikkate alınır 1736'da dünyaya geldiği söylenebilir. Aslen Trabzonludur. İstanbul'da tahsil görmüş ve Babıali'de çalışarak hâceganlık rütbesine kadar yükselmiştir. Enveri mahlasını da burada almıştır.⁵

1768'de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı sırasında 1769 yılı başında vakanüvis olarak Tuna Nehri kuzeyinde ve Bucak Sancağı içinde bulunan Hantepesi mevkiinde Osmanlı ordusuna katıldı. Bu tarihte Osmanlı devletinde görev yapan iki vakanüvis bulunuyordu. Biri rikab-ı hümayun vakanüvisi olarak İstanbul'da bulunur ve merkezdeki olayları kaydeder, diğeri ise esas vakanüvis olarak orduyla birlikte gider ve askeri hadiseleri yerinde kaleme alırdı. Bu sebeple Enveri de Rus cephesine gitmiş ve kısa zamanda kendisini sadrazam Silahdar (Kara Silahdar) Seyyid Mehmet Paşa'ya sevdirek sadaret teşrifatçılığına tayin edilmişti. Daha sonra ikinci tezkirecilik, cebeciler katipliği, mevkufatçılık ve büyük tezkirecilik görevlerinde bulunmuştur. Enveri, Eylül 1785'te büyük tezkirecilik görevinden uzaklaştırılarak Anadolu Muhasebeciliğine tayin edildi. Bu vazifede bulunduğu sırada İspanya'ya giden Ahmet Vasıf Efendi'nin yerine tekrar vakanüvis oldu. Birkaç ay sonra tekrar büyük tezkireciliğe getirildi. 1788 yılı başlarında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya ve Avusturya savaşlarının çıktığı sırada orduda vakanüvis olarak bulunuyordu ve 7 Nisan 1789'da görevinden tekrar uzaklaştırılmaya kadar devam etti. 1790 yılında önce süvarinin mukabelecisi, ardından da çavuşbaşı oldu. 19 Eylül 1790'da

⁵ Aktepe, Münir, "Enveri", *İslam Ansiklopedisi* XI, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), s. 268.

imzalanan Zıştovi Antlaşması'nı takip eden günlerde barış şartlarını gözden geçirmek üzere Belgrat civarında bulunan Ahmet Vasıf Efendi'nin yerine dördüncü defa vakanüvisliğe getirildi. Aynı zamanda 25 Mayıs 1792'de Anadolu Muhasebeciliğini de üstlendi.

Sadullah Enveri, 7 Kasım 1794 Tarihi'nde vefat etti. Kabri İstanbul'da Karacaahmet Mezarlığı'nda Selimiye Dergahı'nın karşısında Haydarpaşa'ya giden yolun kenarındadır.⁶ Cevdet Paşa, Sadullah Enveri'nin hayatından bahsederken onu iyi huylu, dürüst ahlaklı, güzel konuşan Arapça ve Farsça bilen bir kişi olarak nitelendirmektedir. Enveri'nin az sayıda Türkçe şiirleri de vardır.⁷

Sadullah Enveri'nin vakanüvis olduğu dönemde hazırlamış olduğu üç kısımdan oluşan eseri kendi adıyla *Enveri Tarihi* olarak anılmaktadır.⁸ Birinci kısım Osmanlı-Rus savaşına ait olup Mart 1769 - Ocak 1775 tarihleri arasında cereyan eden askeri ve siyasi olayları ihtiva eder. Bu kısmı daha sonra Ahmet Vasıf Efendi büyük ölçüde değiştirerek kendi tarihinin ikinci cildine katmıştır. İkinci kısım 10 Aralık 1774 - Kasım 1783 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'nde meydana gelen çeşitli olayları ihtiva eder. Bu cilt Enveri'nin ikinci vakanüvisliği sırasında kaleme alınmış olup, *Cevdet Tarihi*'nin de başlıca kaynaklarından biridir. Müellifin üçüncü ve dördüncü vakanüvislikleri döneminde yazılan eserin üçüncü kısmı ise Mayıs 1787- Nisan 1792 tarihleri arasında meydana gelen çeşitli hadiselerden meydana gelmektedir.⁹ Tezin konusu olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ile ilgili bilgiler Enveri'nin ikinci cildinde bulunmaktadır. Bu cildinde Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ilgili daha çok onun sadarete gelişi, yaptığı çalışmalarını, ıslahatları, I. Abdülhamid'in onunla ilgili düşünceleri ve ayrıca bu dönemdeki Osmanlı - Rus ilişkilerinde rolü anlatılmıştır.

Sadullah Enveri, özellikle Osmanlı - Rus savaşlarına dair önemli ve oldukça hacimli bir eser kaleme almış olduğu halde kitabı hak ettiği değeri görmemiştir. Birçok defa halef - selef durumunda olduğu Ahmet Vasıf Efendi bilhassa eserinin

⁶ Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C. III, (İstanbul: Meral Yayınevi, 1975), s. 50-51.

⁷ Aktepe, *a.g.m*, s. 269.

⁸ Başar, Fahameddin, "*Üsküdar'da Medfun Tarihçiler*", Üsküdar Sempozyumu VI, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi), s. 259.

⁹ Sarıcaoğlu, *a.g.e*, 2001a, s. XXVI.

ikinci cildinde ondan faydalandığı halde bir rakip olarak yer yer tenkit etmekten hatta onun yazdıklarını III. Selim'in yeterli bulmadığını söylemekten geri kalmamıştır. Aynı şekilde Cevdet Paşa, Enveri'nin eserini başlıca kaynakları arasında göstermesine rağmen, onun her şeyi tenkit etmeden işittiği gibi tarihine yazdığını belirtmiştir. Enveri'nin bu eserlerinden Ahmet Cavid ve Fındıklılı Süleyman Efendi gibi devrin birçok tarihçisi de faydalanmıştır. Henüz basılmamış olan *Enveri Tarihi*'nin çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları vardır.¹⁰

1.2.2. Ahmet Vasıf Efendi

Ahmet Vasıf Efendi, Bağdat'ta doğmuş olup ailesi hakkında bir bilgi yoktur. İlk tahsilini buradaki ulemadan yaparak Arapça sarf ve nahiv (gramer) öğrenmiş daha çok edebiyat sahasına kayarak tahsilini ilerletmiş, genç yaştaki bilgisi ile Bağdat'ta şöhret kazanmıştır. Vasıf Efendi, birçok değişik illerde bazı ileri gelenlerin kütüphanelerine bakarak ve yazma eserler istinsah (birek örneğini alarak) ederek geçimini sağlıyordu. Vasıf Efendi, devlet hizmetine girmeden evvel Osmanlı - Rus savaşına katılmış ve esir edilmiştir. Rusların sulh metnini Osmanlı Devleti'ne getirme görevi ile bu esirlikten kurtulmuştur. Vasıf Efendi, orduda mektupbaşılık ve mükaleme katipliği yaptıktan sonra Matbaa-i Amire nazırlığı görevinde bulunmuştur. Bu görevden sonra vakanüvisliğe tayin olmuştur. Bu arada siyasi sahada liyakat ve ehliyetini ispat etmiş bulunan Vasıf Efendi, İspanya'ya tayin edilmiş, 1787 Osmanlı - Rus ve Avusturya savaşlarında vakanüvis olarak görev almıştır. Kendisi padişahın ihsanına nail olarak Anadolu Muhasebeciliği'ne tevcih olunmuş; ancak kısa bir süre sonra bazı devlet ricaliyle arası açılarak Midilli'ye sürülmüştür.¹¹

Enveri'nin vefatıyla vakanüvislik Halil Nuri Bey'e verilmiş; ancak Nuri Bey'in de 1798'de vefatı üzerine Vasıf Efendi, tekrar vakanüvis olmuştur. Bunların yanında Ahmet Vasıf Efendi, Ruznemçe-i Evvel, Tevkii ve Reisülkütüblük görevlerinde bulunmuştur. Vasıf Efendi, Reisülkütüblük iken siyasi faaliyetlerin en fazla olduğu bir sırada 1806 yılı Ekim ayı ortalarında hastalanıp yatağa düşmüş ve

¹⁰ Aktepe, *a.g.m.*, s. 269.

¹¹ Ahmet Vasıf Efendi'nin *Mehâsinü'l-Asâr ve Hakaikü'l-Ahbâr* adlı eseri Mücteba İlgürel tarafından transkribe edilmiş, baş tarafında Ahmet Vasıf Efendi ve eserleri hakkında geniş bir malumat verilmiştir. [Ahmet Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l-Asâr ve Hakaikü'l-Ahbâr*, Yay. haz: Mücteba İlgürel, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994), s. 1-50].

yetmiş yaşını aşarak 21 Ekim 1806 Tarihi'nde vefat etmiştir. Vasıf Efendi'nin mezarı Eyüp'te Bostan İskelesi civarında Mihrişah Valide Sultan'ın inşa ettirdiği mektep haziresinde Şeyhülislam Kadızade Tahir Efendi'nin yanındadır.¹²

Vasıf Efendi'nin tarihe ait eseri *Mehâsinü'l-Asâr ve Hakaikü'l-Ahbâr* adıyla anılır. Vasıf Efendi bu eserini muntazam bir sıra halinde yazmış olmasına rağmen onları ciltler halinde ayırmamıştır. Ancak kaba bir tasnifle vakanüvislik devresine ait olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayrılabilir. Vasıf Efendi'nin tarihi iki cilt olarak basılmıştır. Birinci cilt Ekim 1752 ve Nisan 1770, ikinci cilt ise birincinin bittiği yerden başlayıp Kasım 1774'te nihayete ermektedir. Vasıf Efendi, 1752 - 1766 yılları için *Hakim Tarihi*'ni, 1766 - 1768 yılları için Çeşmizade Mustafa Reşit Efendi'nin eserini, Nisan 1769 - Eylül 1774 senelerine ait cildinde de kaynak olarak Enveri Efendi'nin ilk vakanüvislik devresine ait nüshasını kullanmıştır. Vasıf Efendi, III. Selim'in arzusuyla matbu eserinin devamını da yazmıştır. 1789'dan 1794'e kadar yazdığı bu zeyli basılmamıştır. 1782'den 1786 senesine kadar dört senelik bir başka zeyli vardır. Vasıf Efendi, 1783 - 1784 senelerine ait yazdığı kısmı devrin sadrazamı Halil Hamit Paşa'ya takdim etmiş olup, sadrazam öldüğü zaman terekesinden çıkmıştır.¹³

Vasıf Efendi, vakanüvis iken kaleme aldığı olayları daima tahkik ederek yazmaya dikkat etmiştir. Devrin şartlarına göre mükemmel bir doğu kültürüne sahip bulunan Vasıf Efendi, tarihine Avrupa'ya ait olayları da koymayı ihmal etmemiş, bunun için muhtelif yollardan bilgi toplamıştır. *Vasıf tarihi*, ilk olarak Ahmet Vasıf Efendi'nin *Mehâsinü'l-Asâr ve Hakaikü'l-Ahbâr* adlı eseri Mücteba İlgürel tarafından transkribe edilmiş, 1804'te İstanbul'da basılmış, daha sonra da birçok kez neşredilmiş ve Fransızca'ya da tercüme edilmiştir.¹⁴ Birçok kütüphanede yazma nüshaları mevcuttur.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'dan da bahseden Vasıf Efendi'nin eseri daha çok Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'dan sonraki dönemi Halil Hamid Paşa dönemini anlatan eser olma özelliğini göstermiştir. İlk yıllarını Ruslarla yapılan anlaşmaları,

¹² Tahir, *a.g.e.*, s. 154.

¹³ Vasıf, *a.g.e.*, s. 42-43.

¹⁴ Tahir, *a.g.e.*, s. 154

dış devletlerle yapılan müzakereleri ve en önemlisi Kırım meselesini geniş bir şekilde ele almıştır. O dönemde devlete bağlı olan özerk yerlerin ahvalinden ve sancak ve eyaletlerdeki ahvallerini zikretmiştir.¹⁵ Vasıf Efendi, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ilgili onun sadarettteki ve Halil Hamid Paşa'nın Reisü'l-küttab ve daha sonra sadrazam olmasındaki etkisinden bahsetmiştir.

Vasıf Efendi'nin *Tarihi*'nin dışında *İspanya Sefaretnâmesi*, Mısır seferine dair bir risalesi, Arapça'dan tercüme ettiği *Rahibnâme*, *Müşkilât-ı Lügat-ı Vassaf*, *Hekimnâme* ve Türkçe'ye tercüme ettiği Allame Zemahşeri'nin *Nevâbigü'l-Kerim* adlı eserleri vardır.

1.2.3. Ahmet Cevdet Paşa

Cevdet Paşa, kendi ifadesine göre 1823 yılı hidrellezinden kırk gün önce 26 - 27 Mart 1823 Tarihi'nde Bulgaristan'ın Lofça kasabasında doğdu. Asıl adı Ahmet olup Cevdet mahlasını İstanbul'da öğrenim gördüğü sırada Şair Süleyman Fehim Efendi'den almıştır. Babası Lofça ileri gelenlerinden ve meclis azasından "*İstabl-ı Amire Payelisi*" Hacı İsmail Ağa, annesi yine Lofçalı Topuzoğlu sülalesinden Ayşe Sümbül Hanım'dır.¹⁶

Küçük yaşta büyükbabası Hacı Ali Efendi'nin teşviki ve desteğiyle, Lofça Müftüsü Hafız Ömer Efendi'den Arapça okuyarak öğrenim hayatına başlayan Ahmet Cevdet, kısa zamanda dini ilimlerle ilgili kitapları okuyacak derecede ilerleme göstermiştir. Ardından Kanlı Naibi Hacı Eşref Efendi ve Müftü Hafız Mehmet Efendi'den çeşitli dersler aldı. Öğrenimini daha da ileri seviyeye götürmek için 1839 yılı başlarında büyükbabası tarafından İstanbul'a gönderildi. Burada kısa sürede ilmi muhitlerde kendini gösterdi. Devrin meşhur alimleri Hafız Seyyid Efendi, Doyranlı Mehmet Efendi, Vidinli Mustafa Efendi, Kara Halil Efendi ve Birgivi Hoca Şakir Efendi'nin derslerine devam etti. Ayrıca Miralay Nuri Bey ve Münecimbaşı Osman Sabit Efendi'den hesap, cebir, hendese gibi dersler gördü. Bir yandan tahsilini devam ettirirken, öte yandan ders vermek üzere bazı hocalardan icazet aldı. Bu arada ilmî ve

¹⁵ Vasıf, *a.g.e.*, s. 49-50.

¹⁶ Halaçoğlu, Yusuf - Aydın, M.Akif, "Cevdet Paşa", *İslam Ansiklopedisi* VII, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), s. 443.

edebî cemiyetlere de girdi. Devam ettiği İstanbul Çarşamba'daki Murat Molla Tekkesi'nin şeyhi Mehmet Murat Efendi'den mesnevi okuyarak Farsça bilgisini derinleştirdi ve kendisine mesnevihanlık icazeti verildi. Kendisini tasavvufî ve edebî açıdan geliştirerek bilgisini ve kültürünü ilerlettiği gibi şiir ve edebiyat alanındaki eksikliklerini tamamlayarak edebî zevkini geliştirme imkanı buldu. Kendi ifadesine göre okuyup yazabilecek seviyede Arapça ve Farsça, anlayabilecek ölçüde de Fransızca ve Bulgarca biliyordu.¹⁷

Ahmet Cevdet'in büyük bir ilim ve fikir adamı olarak yetişmesinde özel gayretlerinin önemli ölçüde tesiri olmuştur. Ahmet Cevdet Paşa, öğrenim hayatından sonra devlet hizmetine Ocak 1844'te Rumeli kazaskerliğine bağlı Premedi kazası kadılığı ile başladı. 29 Haziran 1845 Tarihi'nde İstanbul Müderrisliği ruusunu aldı. 10 Nisan 1849'da "*hareket-i hâriç*" rütbesini aldı. 14 Ağustos 1850 Tarihi'nde Meclis-i Maarif-i Umumiyye azalığı ve Darulmuallimin müdürlüğüne tayin edildi. Ekim 1853 tarihli bir mazbata ile 1774 - 1826 devresi Osmanlı tarihini yazmakla görevlendirildi. 1854'te yazmaya başladığı tarihin ilk üç cildini tamamladı ve Padişah'a takdim etti. Bunun üzerine kendisine "*Mûsile-i Süleymaniyye*" derecesi verildi. Şubat 1855'te vakanüvis tayin edildi. Bu görevi sırasında bir yandan tarihinin devamını yazarken bir yandan da geleneğe uyarak zamanın siyasi olaylarını anlatan *Tezâkir-i Cevdet*'i kaleme aldı. Vakanüvislik görevini 1865 yılına kadar yürüttü. Devlet kademelerindeki bu yükselmenin yanı sıra ilmi ile mesleğinde de ilerleyerek 9 Ocak 1856'da mevleviyet derecesindeki Galata kadılığına getirildi. Aynı yılın 9 Aralığında Mekke-i Mükerrreme kadılığı, 21 Ocak 1861'de de İstanbul kadılığı payelerini aldı. 24 Haziran 1863 Tarihi'nde Anadolu Kazaskerliği payelerine ulaştı. Bu dönemde başarılarından dolayı o zamana kadar hiçbir ilmiye mensubuna verilmemiş olan ikinci rütbeden "*Nişân-i Osmânî*" ile mükafatlandırıldı. Ahmet Paşa'nın bu kadar başarılı olması ve kendisine verilen bütün görevleri tam olarak yerine getirmesi kendisini çekemeyenlerin harekete geçmesine yol açtı. Hatta şeyhülislamlığa getirilecekken ilmiye sınıfından mülkiyeye nakline karar çıktı ve 13 Ocak 1866'da kazaskerlik payesi vezarete çevrildi. "*Efendilik*"ten alınıp "*Paşalığa*" geçirilmesi şeklindeki bu sınıf değişikliğinin onu gücendirdiği anlaşılmaktadır.¹⁸

¹⁷ Baysun, M.Cavid, *Cevdet Paşa: Şahsiyetine ve İlim Sahasındaki Faaliyetine Dair*, C. XI, (İstanbul: Türkiyat Mecmuası, 1954), s. 214-215.

¹⁸ Halaçoğlu ve Aydın, *a.g.m.*, s. 444.

Ahmet Cevdet Paşa bundan sonra çeşitli yerlerde valilik görevinde bulundu. Daha sonra Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye başkanlığına verildi. Divan'ın nezarete çevrilmesi üzerine Adliye Nazırı oldu ve bu dönemde nizâmî mahkemeler teşkilâtını kurarak bununla ilgili kanun ve nizamnâmeleri hazırladı. Cevdet Paşa'ya şöhret kazandıran gelişmelerden biri de, onun tarafından ortaya atılan, Hanefî fihhına dayalı bir kanun kitabı hazırlanması gerektiği düşüncesidir. Nitekim bu düşüncesi kabul edilerek Babıali'de teşkil edilen Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye cemiyetinin reisliğine getirildi. 1875 ile 1890 tarihleri arasında Maarif nazırlığı, Adliye nazırlığı, Dahiliye nazırlığı, Evkaf nazırlığı, Ticaret nazırlığı ve Meclis-i Mahsus-ı Vükela'ya başkanlık görevlerinde defaten bulundu. 10 Mayıs 1890 Tarihi'nde II. Abdülhamit, onu Meclis-i Âli'ye tayin etti. Cevdet Paşa bundan sonraki hayatını ilmi çalışmalarına ve çocuklarına ayırdı. Kısa bir rahatsızlıktan sonra 26 Mayıs 1894'te Bebek'teki yalısında vefat etti ve Fatih Sultan Mehmet Türbesi haziresine defnedildi.¹⁹

Tezimiz için önemli bir kaynak olan *Tarih-i Cevdet*, Osmanlı Tarihi'nin 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'ndan 1826 Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar olan dönemini ihtiva etmektedir.²⁰ On iki cilt olan eserin kaynakları arasında vakanüvis tarihleri, sefaretnameler, özel tarihler, arşiv kayıtları, resmi tezkireler ve kendi hatıraları bulunmaktadır. Eserde diğer vakanüvis tarihlerinden farklı olarak Avrupa tarihine de önemli bir yer ayrılmıştır. Otuz yılda tamamlanan *Tarih-i Cevdet*'in çeşitli tertip ve baskıları vardır. Bunlardan birincisi 1854 - 1857'de basılmış ve 1884'te tamamlanmış olanıdır. İkincisi, Cevdet Paşa'nın bazı ekler ve düzeltmeler yapmak suretiyle Matbaa-i Osmaniyye'de 1891'de yapılan baskıdır ki, buna "*Tertibi Cedit*" adı verilmektedir.²¹

Cevdet Paşa, pek çok vasfı yanında özellikle tarihe dair eserleriyle klasik Osmanlı tarihçiliğine yeni bir bakış açısı getirmiş; tarihçilik, tarih felsefesi ve metodolojisi bakımından da eski vakanüvis tarihlerinden farklı yeni bir anlayış yolunu açmıştır. Cevdet Paşa tarihini yazarken kaynak eserleri ve diğer tarih malzemelerini topladıktan sonra titizlikle değerlendirmiş, yeri geldikçe eski tarihleri

¹⁹ Tahir, *a.g.e*, s. 75-77.

²⁰ Ahmet Cevdet Paşa'nın bu eseri vefatından sonra sadeleştirilerek birçok kez yayınlanmıştır. Bu çalışmada Cevdet Paşa'nın matbuu eserinin kendisi kullanılmıştır. [Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet I*, (İstanbul: Daru't-tibaat'ül Amire Matbaası, 1858-1883)].

²¹ Tahir, *a.g.e*, s. 104.

ve tarihçileri ciddi şekilde tenkit etmiştir. Ona göre tarih büyük ve önemli olayların meydana geldiği gibi güçlü bir muhakeme ile ifade edilmesinden ibarettir. Bu ise eğitim ve telkin bakımından önem kazanmaktadır. Ancak küçük olaylar ve önemsiz gibi faktörler de mutlaka hesaba katılmalıdır. Çünkü olayların sebebini araştırmada bunlar da etkili olabilir ve bu husus tarih ilminin asıl görevidir. Bütün olaylar birbirini takip eden gelişmelerin birer sonucudur. Ayrıca tarih, devletin nizamının korunması için de önemlidir. Ahmet Cevdet Paşa'nın bu eserinin birinci cildi tez konusu olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa dönemini de kapsamaktadır. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya bu eserde cildin yüz yirmi beş ile iki yüz doksanınıcı sayfalar arasında rastlamaktayız. 1192 – 1193 – 1194 - 1195 yılları arasında Cevdet Paşa, onun sadrazamlığından ve görevleri hakkında eserin bu bölümlerinde bilgiler vermektedir. Aynı eserde Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ile ilgili çıkan hatt-ı hümayunlar da yer almaktadır. Bu dönemdeki olayları, siyasi çekişmeleri, devletler arası ilişkileri, dahili problemleri usta bir şekilde izah etmektedir. Özellikle ıslahat faaliyetleri hakkında mühim bilgiler vermektedir. Bu dönemin en önemli olayı olan Kırım meselesi hakkındaki müzakereleri uzun uzun zikrederek yorumlar bulunmaktadır. Bazen Vasıf'ın yorumlarını eleştirerek farklı bir açıdan inceler. Cevdet Paşa, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa dönemini yaklaşık kırk - elli sayfa kadar zikrederek bir tercüme-i hal yazmıştır.²²

Ahmet Cevdet Paşa'nın *Tarih-i Cevdet* adlı eserinden başka yaklaşık yirmiden fazla eseri mevcuttur. Cevdet Paşa'nın vakanüvisliği zamanında (1855-1865) bizzat kendisinin de içinde bulunduğu olaylara dair tuttuğu notlardan teşekkül eden bir hatırat niteliğini taşıyan *Tezakir*, 1839-1876 yılları arasındaki tarihi ve siyasi olayların özet halinde yazılmasını şifahi olarak isteyen Sultan II. Abdülhamit'in emri ile kaleme aldığı *Maruzat*, *Kıtas-ı Enbiya*, *Kırım ve Kafkas Tarihi*, *Mukaddime-i İbn-i Haldun*, *Belagât-ı Osmâniyye*, *Kavâid-i Osmâniyye*, *Medhâl-i Kavâid-i Türkiyye*, *Divân-ı Saib Şerhinin Tetimmesi*, *Mi'yâr-ı Sedad*, *Adâb-ı Sedâd fî ilmi'l-Adâb*, *Beyân'ül-Unvan*, *Takvimü'l Edvâr*, *Mecmuâ-i Ahmet Cevdet*, *Hulâsatü'l Beyan fî Te'lîfi'l Kurân*, *Mecmua-i Âliye*, *Malumât-ı Nâfia*, *Hilye-i Saadet ve Eser-i Ahd-i Hamidî* adlı eserleri vardır.²³

²² Cevdet , a.g.e, s. 197-226.

²³ Tahir, a.g.e, s. 76-77

1.2.4. Mustafa Nuri Paşa

Mustafa Nuri Paşa, İzmir'de dünyaya gelmiştir. Babası Mansurizade ailesinden eğitimci bir zattır. Tahsilini tamamladıktan sonra devlet işlerinde çalışmış, isabetli görüş ve istidadi sebebiyle evvela maarif nazırlığına kadar yükselmiş, sonra da evkaf nazırı olmuştur. 1876 yılından 1881 yılına dek Defter-i Hakani nazırlığında bulunduğu sırada *Netayicü'l-Vukuât* adı altında yazdığı bir Osmanlı tarihini bastırmaya başlamıştı. Kendisi bu eseri ilk kez dört cilt üzere kaleme almış olduğu halde, bunun ancak üç cildini ardı ardına yayımlayabilip, dördüncü cildin basımını bazı nedenlerden ötürü sonraya bırakmış; ancak 1890 tarihinde evkaf-ı hümayun nazırı iken vefatıyla bu cildin yayımını kendisi gerçekleştirememiştir. Türbesi İstanbul'da Süleymaniye Camii haziresindedir.²⁴

Netayicü'l-Vukuat ile üç ciltten meydana gelmiş olduğu halde 1877 senesinde basılan bu Osmanlı Tarihi, esasen her asırda Osmanlı Devleti'nin cari olan mülk nizamları, askeri kanunları ve mali idaresi ile sair teferruatını açıklamaya münhasır olmakla beraber bu maksadın layıkıyla meydana çıkması hususunda ale'l- usül meydana gelen, olayları nükteli bir surette toplu olarak terkim ve tekmile ilavesi ile asli maksadı tamamlanmış²⁵ bir tarihtir ki bu eser Osmanlı'nın son vakanüvisi olan Abdurrahman Şeref Efendi yazmış olduğu iki ciltlik *Tarih-i Devlet-i Osmaniye* adlı eserine başlıca kaynak olmuştur.²⁶ Dördüncü cilt ise yayımlanması için kayınbiraderi olan eski dahiliye nazırı Sait Efendi'ye vasiyet etmiş; ancak Sait Efendi'nin de bu vasiyeti yerine getiremeden vefatıyla Sait Efendi'nin oğlu Mehmet Galip Bey, bu son cildi diğerleri ile beraber yayımlayarak babasının kendisine olan vasiyeti dolayısıyla eniştesi olan Mustafa Nuri Paşa'nın vasiyetini yerine getirmiştir.²⁷

Netayicü'l-Vukuat her ne kadar dört cilt ise de içerik bakımından altı bölüme ayrılmıştır: Birinci bölüm, Osmanlı hükümdar soyunun ortaya çıkışından 1402 yılındaki Timur - Bayezid olayına dek geçen yüz üç yıllık olayları; İkinci bölüm,

²⁴ Tahir, *a.g.e.*, s. 104.

²⁵ Mustafa Nuri Paşanın bu eseri dört cilt olduğu halde notlar ve açıklamalar ekleyerek Neşet Çağatay tarafından sadeleştirilmiş ve Türk Tarih Kurumu yayınları arasında yayımlanmıştır. [Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l- Vukûât: Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, Sad. Neşet Çağatay, C. III-IV (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992)].

²⁶ Tahir, *a.g.e.*, s. 104.

²⁷ Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, s. 152-153.

Yıldırım Bayezid Han'ın vefatından Sultan Bayezid Han'ın saltanatı ve oğlu Yavuz Sultan Selim Han'a bıraktığı (1402-1512) yıla dek geçen yüz on yıllık durumu; Üçüncü bölüm, 1512 yılında Yavuz Sultan Selim Han'ın tahta çıkışından 1595 yılında Sultan III. Murat Han'ın vefatına kadar geçen seksen üç yıllık olayları; Dördüncü bölüm, 1595 yılında Sultan III. Mehmet Han'ın tahta çıkışından 1687 yılında Sultan IV. Mehmet Han'ın tahtan indirilişine kadar geçen doksan iki yıllık olayları; Beşinci bölüm Sultan II. Süleyman Han'ın tahta çıkışından 1774 yılında yapılan Küçük Kaynarca Barış Antlaşması'na kadar geçen olayları; Altıncı bölüm, bu bölümü içine alan eserin dördüncü cildi, ise 1774 yılından 1841 yılına kadar geçen altmış yedi yıllık durumu içine alır. Mustafa Nuri Paşa, içerik olarak altı bölümden oluşan eserinin altıncı bölümünde Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya değinmektedir. Burada Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadarete gelişinden ölümüne kadar olan zamanı kısa bir şekilde ele almıştır. Ayrıca Mustafa Nuri Paşanın bu eserinden başka *Hazinetü'l-Hisab* isiminde yayınlanmış bir eseri daha mevcuttur.²⁸

1.2.5. Fındıklılı Süleyman Efendi

Şemdanizade Fındıklılı Süleyman Efendi'nin *Mürüt Tevarih* adlı eseri üç bölümden oluşmaktadır. 1730-1754 yılları olaylarını ihtiva eden kısmı I. cild, 1755-1768 yılı hadiselerini anlatan bölüm II. cild ve 1774-1777 yılları olaylarını kapsayan kısmı ise III. cildi oluşturur.²⁹ Süleyman Efendi Tarihi, Abdülhamid'in cülusundan itibaren 1777 yılına kadarki olayları kronolojik şekilde ele alır.³⁰ Eserin müellifi Süleyman Efendi, 1774 yılına gelinceye kadar olaylara sene sene birer başlık koymuş olmasına rağmen 1775 yılı vukuatını özel bir başlık yapmadan 1776 senesi hadiselerine geçmiş ve 1777 yılı ile de kitabına son vermiştir. *Mürüt Tevarih*, bütün nüshaları sonunda Osmanlı Padişahlarının doğum, ölüm ve cülus tarihlerini gösteren, saltanat sürelerini bildiren ve birer cedvelin bulunduğu gibi vezir-i azamların, şeyhü'l-islamın göreve başladıkları tarih ile iş başında kaldıkları müddetleri ve kaç

²⁸ Tahir, *a.g.e.*, s. 104.

²⁹ Süleyman Efendi'nin bu üç cildi Münir Aktepe tarafından çevrilerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından yayınlanmıştır. [Süleyman Efendi, *Şemdanizade Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi: Mürüt-Tevarih*, Yay. Haz. Münir Aktepe, (İstanbul Üni. Ede. Fak. Yay., 1981)].

³⁰ Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. XXVIII.

defa makamları işgal eylediklerini kaydeden cedvel bulunmaktadır.³¹ Bu eserde tezimizin konusu olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ile ilgili ise onun sadareti öncesinde yönetimdeki nüfuzundan ve ayrıca I. Abdülhamid dönemini kapsayan sadrazamların ve devlet adamların göreve geliş ve ayrılış sürelerinden bahsedilmiştir.

1.2.6. Ahmed Cavid Efendi

İstanbul doğumlu olan Ahmed Cavid, Tımarlı Sipahilerden Mustafa adlı bir süvari alay beyinin oğludur. 1787 yılında Hazine-i Hümayun hizmetkârı olarak saraya girdi. Kabiliyeti sayesinde kısa bir süre sonra Has Oda'ya alındı³² ve 1803'te "*hacelik*" rütbesiyle şehremini oldu. Bu görevde iken vefat etti. Mezarı Beşiktaş'ta Yahya Efendi Dergâhı haziresindedir.

Sarayda bulunduğu sırada III. Selim tarafından önemli olayları kronolojik olarak yazmakla görevlendirilen Cavid, 1790 Mayıs ayında başlayıp, 1791 yılı başlarına kadar geçen yılda bir eser kaleme almış ve bu sebeple sarayda kendisine "*Vakanüvis-i Enderun*" denilmiştir. *Hadika-i Vekayi* adıyla bilinen bu eserin birçok yazması olup bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. Ahmed Cavid'in tarihe dair bazı yazılarını ihtiva eden iki ciltlik bir eseri daha vardır. *Müntebahat-ı Cavid Bey* ya da *Tarih-i Cavid Ahmed Bey* adıyla bilinen eserin birinci cildi 1626-1774, ikinci cildi ise 1774-1782 yılları arasındaki olayları ihtiva eder. Müellif bu eserini Katip Çelebi, Naima, Fındıklılı Mehmed Ağa, Çelebizade Asım, Vasıf, Ahmed Resmi, Enveri ve Edip Efendi'lerin tarihlerinden faydalanarak kaleme almıştır. Bu eser Cevdet Paşa'nın kaynakları arasındadır. İki nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir.³³

Ahmed Cavid, Osmanzade Taib'in *Hadikatü'l- Vüzera*'sına Dilaver Ağazade Ömer Efendi tarafından yapılmış olan zeylin devamı olarak *Verd-i Mutarra* adıyla bir başka zeyilde kaleme almıştır. Tezimizin konusu olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'yı da anlatan Ahmed Cavid, bu zeylinde 1757'den 1798'e kadar olan vezir-i

³¹ Süleyman Efendi, *a.g.e.*, s. XI-XII.

³² Aşgın, Sait, "Hadikatü'l-Vüzera Üzerine Bir İnceleme", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sy. 14, 2003), s. 154.

³³ Özcan, Abdülkadir, "Ahmed Cavid", *İslam Ansiklopedisi* II, (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), s. 53-54.

azamların hayatları anlatılmıştır. Adı "*Vezirler Bahçesinin Taze Gülü*" anlamına gelen bu zeylin yazarı Ahmed Cavid Bey, *Verd-i Mutarra*'da, Damad Mehmed Ragıb Paşa'dan başlayarak Yusuf Ziya Paşa'ya kadar toplam 24 adet sadrazarının hayatını öncekilerle aynı yöntemlerle anlatmaktadır. *Verd-i Mutarra*'da hal tercümeleri verilen sadrazamlardan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, on dördüncü sırada anlatılmıştır.³⁴ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın kişiliğinden bahseden kitabın incelediğimiz baskısında bu bölüm toplam elli sayfa yer tutmaktadır. Bu zeylin başlangıcında, klasik Osmanlı yazım geleneğine paralel olarak Allah'a, Peygamber'e, Ashab'a ve ehl-i beyt'e dua ve övgüden sonra sadrazamlar hakkında bilgiler anlatılmıştır.³⁵

1.3. Ruzname ve Ruzmerreler

Ruzname, bir kişinin düşüncelerini, duygu ve gözlemlerini günü gününe yazdığı ve o günün tarihini koyduğu yazılar olarak da bilinir. Bu tür eserlerde tam anlamıyla bir birlik sağlanamamıştır. Çünkü bu tür eserler gün tabiriyle yazılmış eserlerdir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı bunları iki yeni isim altında bütünüyle padişaha ait bilgilerin not edildiği iç ruznameler ve Padişahla birlikte diğer olayların daha ayrıntılı nakledildiği dış ruznameler olarak belirler. *Ruzmerre* ise Farsça'da her günkü her günlük anlamına gelmektedir. Bu bağlamda sadece sırkatipleri tarafından tutulan notlar *Ruzname* adıyla ve diğer günlük vekayi notların bulunduğu mecmualar tarifleri de *Ruzmerre* ünvanıyla kullanıldı.³⁶

Ruzname'den birincisi TSMA'nde nr. 12360'da yer alır. Tertipleycisi İsmail Zihni'dir, diğeri ise tertipleycisi Sırkatibi Mustafa Efendi olup *Ruzname-i Sultan Abdülhamid Han*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı nr.0121'dir. Ruzmerre ise Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde yazma nr.58'de kayıtlıdır ve müellifi bilinmemektedir.³⁷ Belirtilen *Ruzname* ve *Ruzmerreler* devrin bütününe kronolojisini günlük olarak yansıtmaktadır. Orijinal bilgiler hem padişah için hem de İstanbul'da günlük gelişen olaylar için söz konusudur. Bunların birbirleriyle

³⁴ Cavid, Ahmed, *Hadika-i Vekayi*, Haz. Adnan Baycar, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998), s. XXXVI.

³⁵ Aşgın, *a.g.m.*, s. 154-155.

³⁶ Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. XXIII-XXIV.

³⁷ Sarıcaoğlu, Fikret, "Karavezir Mehmet Paşa", *İslam Ansiklopedisi* XXIV, (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), s. 478.

mukayesesi daha sağlıklı ve ayrıntılı bilgilerin öğrenilmesini sağlamaktadır. *Ruzname* sarayın bakışını, *Ruzmerre* ise aynı olayın dışarıda ne şekilde bilindiğini ortaya koyar.³⁸ Tezimizle ilgili olarak *Ruzname*'den yararlanılmamış olup, *Ruzmerre*'de Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadarete gelişiyle birlikte yapılan tevcihat'tan bahsedilmiştir.

1.4. Yerel Kaynaklar

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın kaza haline getirdiği Arabsun bölgesinde kendisi ile ilgili hakkında çok fazla bilgi bulunmama ile birlikte yöresel anlamda bilimsel olmayan bilgiler yer almaktadır. Sadece Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın kurucusu olduğu Gülşehir Belediyesi'ne ait çıkarılan *Şahsiyetler* adlı dergide Gülşehir'in yetiştirdiği kişiler anlatılmış; ancak bu bilgiler de bilimsel olmaktan uzak kalmıştır. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa için yapılan detaylı bir çalışma olmadığı gibi onunla ilgili yapılan çalışmalar ise kısa ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve *Mufassal Osmanlı Tarihi* gibi bilindik kaynaklara başvurularak yapılan çalışmalardan öteye gitmemiştir. Yöresel anlamda edinebileceğimiz en önemli bilgiler Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya ait vakfiye'dir. Gülşehir bölgesinde yapmış olduğu külliyesi Gülşehir'in tarihi açısından da büyük öneme sahiptir. Bu konuda bizzat Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya ait "*vakfiye*"³⁹ külliyesi ile birlikte dönemin Osmanlı'sı hakkında da bilgi vermektedir. Bu kaynakların dışında W. Zinkeisen, N. Jorga ve J. Hammer gibi kişilere ait Osmanlı Tarihleri de kullanılabildiği ölçüde çalışmanın kaynakları arasında yer alır.⁴⁰

³⁸ Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. XXV.

³⁹ *Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi ve Zeyilleri*, Hatt-ı Hümayunlu, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr.2570. Toplamda 61 varaktan oluşan vakfiye'nin ilk dokuz varağı ekte sunulmuştur. Bu *Vakfiye*, Cemal Yalçın adlı Gülşehir'de yaşamış bir şahıs tarafından 1966 yılında Gülşehir'de haftalık çıkan gazatede her hafta belli bölümleri ile çevirisi yapılmıştır. Bu gazetenin tamamı Gülşehir Halk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

⁴⁰ Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. XXIX.

2. SİLAHDAR SEYYİD (KARAVEZİR) MEHMET PAŞA'NIN HAYATI VE

I. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ

2.1. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Doğumu ve Ailesi

Seyyid Mehmet, 1735'te günümüzde Nevşehir'e⁴¹ bağlı kendisinin ismini verdiği Gülşehir'de (Niğde sancağı Hisar Kazası'nın Arapsun Karyesi) dünyaya gelmiştir.⁴² O, Nevşehir'e bağlı Uçhisar Kasabası'ndan Hacı Mahmut Efendi ve eşi Meryem'den doğma kızları Ayşe Hanım ile Gülşehir eşrafından Seyyid Ali Bin Seyyid Hamza'nın (Hamza'nın oğlu Seyyid Ali Efendi) evlenmeleri neticesinde dünyaya gelmiştir. Ailesinin Seyyid zümresine mensup olması nedeniyle "*Seyyid*"⁴³ lakabıyla anılır.⁴⁴ Bundan dolayı Seyyid Mehmet'in kısa süre içerisinde başarı

⁴¹ Bazı kaynaklarda Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın doğum yeri belirtilirken günümüzde Nevşehir'e bağlı olan Gülşehir eski adıyla Arapsun bölgesi, bazı kaynaklarda Kırşehir [Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi: XVIII. yüzyıl*, C. IV, II. Kısım, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003), s.427]. ve Niğde (Cevdet, *a.g.e*, s. 225) vilayetlerine bağlı olarak belirtilmiştir. Seyyid Mehmet Paşa'nın Gülşehir'e büyük ihtimalle babasının veya dedelerinin gelmiş olduğunu kabul edebiliriz; çünkü kendisi Gülşehir doğumludur. Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'nun Osmanlı arşivlerini araştırarak sonuçlarını yayınladığı "*Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar*" adlı kitabında, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın ataları olan Cemallü kabilesinin Gülşehir'e Orta Asya'dan geldiği belirtilmektedir. Ayrıca 1950'li yıllarda İstanbul'dan gelen ve Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın torunlarından olduğunu söyleyen Rukiye Hanım, Gülşehir'de Cemallü kabilesinden olan akrabalarını araştırmıştır. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Gülşehir doğumlu olmasından dolayı, Gülşehir'deki yaşlı kişilere danışan Rukiye Hanım, Gülşehir'de Cemallü adında bir kabile olmadığını ve bu kabilenin Karacaşar'da bulunduğunu öğrenmiş ve bunun üzerine Karacaşar'a gelen Rukiye Hanım, burada akrabalarını bulmuştur. [Halaçoğlu, Yusuf, *Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Tarihi Projesi: "Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler ve Oymaklar (1453-1650)*, C. II, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009), s. 468-469].

⁴² Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın doğum tarihi, kaynakların çoğunda birbirleriyle uyumaktadır. Yalnızca Sicill-i Osmani bu tarihi, 1727-28 olarak göstermektedir. [Süreyya, Mehmet, *Sicill-i Osmani*, Yay. haz. Nuri Akbayar, C. IV, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), s. 1071].

⁴³ Nevşehir yöresinde kullanılan Seyyidlik ünvanı XVIII. yüzyılda en yaygın ünvan olarak kullanılmıştır (seyd, seyyid ve seydi). Seyyid ünvanı Hz. Peygamber'in torunlarından olan Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan soyundan gelenler için kullanılmıştır. [Metin, Rafet, "XVIII. Yüzyılın Başlarında Nevşehir'de Kullanılan Şahıs Adları Üzerine Bir İnceleme", *Dergiler*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Dergileri, Sy., IV-I, 2011), s. 88].

⁴⁴ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın babasının sadattan olduğuna dair 996 Muharrem ve 1001 Ramazan tarihli iki şer'i hüccet olduğunu sabık Konya Müzesi Müdürü Zeki Oral bir mektupta bildirmiştir. (Uzunçarşılı, *a.g.e*, 2003, s. 427) Başka bir bilgiye göre ise Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın babası Seyyid Ali, Karaman ilçesi müftüsü Ataullah Efendi ailesine mensuptur. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın doğumundan elli beş yıl önce Konya Şer-i mahkemesinden dedesi Ataullah Efendi tarafından istihsal olunan Hicri 1093 tarihli ilamla tesbit edilen aile şeceresine göre Ataullah Efendi, Medine-i Mükerrreme'nin Tatlık Mahallesi sakinlerinden olup, Hz.Muhammed soyundan

göstermesinde ve sadarete kadar yükselmesinde aile kültür seviyesinin etkili olduğu görülmektedir. Seyyid Mehmet Paşa'nın eşinin adı Nevres Hatun'dur. Kabristanı Hamidiye Türbesi'nde Seyyid Mehmet Paşa kabristanının yanındadır.⁴⁵ Kızı Şerife Hanım, 18 Nisan 1799'da vefat etti ve kendi kabristanına yakın yere defnedildi.⁴⁶ Oğlunun adı Koca Bey'dir.⁴⁷ Kardeşleri Mustafa Paşa ve Halil Paşa'dır.⁴⁸ Karavezir'in yeğeni İbrahim Bey Ürgüp Kaza'sında yaşamıştır.⁴⁹

2.2 İstanbul'a Gelişi

Seyyid Mehmet Paşa, on altı yaşına kadar Arapsun'da kaldıktan sonra 1750 yılında Sultan I. Mahmut devrinde İstanbul'a gitmiştir.⁵⁰ O zamanlar İstanbul'da bulunan dayısı Surre Emîni Ahmet oğlu Süleyman Ağa, hem güvenilir hem de aşçıbaşılığı ile ünlü bir kişi idi. Süleyman Ağa'nın etkisiyle Seyyid Mehmet, onun tarafından Helvahane'ye (Saray Mutfağı) çırak olarak alınmıştır.⁵¹

2.3 İstanbul'daki Faaliyetleri

Seyyid Mehmet'in dayısı Süleyman Ağa, kendisini geriden takip ederek onun zekasına hayran kalması üzerine tahsil ve terbiyesiyle ilgilenerek mükemmel şekilde yetişmesini sağlamak istedi. Bu suretle yeğenini samimi dostlarından olan Yeniçeri Ocağı'nın elli altı cemaati zabitlerinden Hacı Odabaşı'ya havale etmiştir. Hacı Odabaşı, Seyyid Mehmet'in tahsiline gereken önemi vererek onu eğitmiştir. Beş

geldiği de belirtilmektedir. (Konya *Şer-i Mahkeme Kararları*, Mevlana Müzesi Arşivi, 35 No'lu Defter, Sy., 86, 1 No'lu ilam). Yine aynı defterin başka bir sahifesinde kayıtlı Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın ölümünden bir yıl önce 2 Muharrem 1194 tarihinde yapılan yeni bir araştırma sonucu alınan kararda 1093 tarihinde tesbit edilen aile şeceresinin doğruluğu, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın da adı geçen aileye mensup olduğu teyit ve kayıt edilmiştir. (Aynı defterin 257. sayfası 1 no'lu ilam).

⁴⁵ "...türbesi üzere bitip ol ümm-i hayr ânın giyâh nakl edince köhne dünyadan dedim ... Eylesin Nevres Kadın kasr-ı cinân-ı cilvegâh Ruhu için el-fâtîha". 66 numaralı mezar taşının hemen yanındaki 61 numaralı mezar ise, eşi Nevres Hatun'undur. Türbesi ek'te sunulmuştur.

⁴⁶ Süreyya, *a.g.e.*, s. 1071.

⁴⁷ BOA, *DH.MKT*, Dosya No:1322, Gömlek No: 112, vr.1.

⁴⁸ Süreyya, *a.g.e.*, s. 1071.

⁴⁹ *Bi kazailahi Teala Ürgüp Kazası Eşref-i hanedan-ı kadim ve aza'yı meclisinden Karavezir Beğ'in yiyeni İbrahim kullarının iş bu Rebiü'a-ahirinin altıncı günü saat iki raddelerinde Dere mahalledede kaffe-i hanesinin üzerine olan cebel-i sahr hareketle on üç hane ba hedm ederek on dört nüfus kayalar altında telef olarak mir-i mumaillehy bendelerinin evlad-ı ıyalı ve kebir oğlu Süleyman Bey ile yedi re's nüfusu fevt olmuştur.."* (BOA, *AMKT*, Adet:4, Dosya No:187, Vesika No:6).

⁵⁰ *Hadikatü'l-Vüzera*, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın on iki yaşında İstanbul'a gittiğini belirtir. (Cavid, Ahmed, *Verd-i Mutarra: Hadikatü'l-Vüzera Zeyli* (İstanbul:TSMA, nr.E.H.1233), s. 31-32].

⁵¹ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, dayısı tarafından aşçı yamağı olarak Helvahane'ye alınmıştır. (Cevdet, *a.g.e.*, s. 225).

yıl kadar Odabaşı'nın hizmetinde kaldıktan sonra bir müddet dayısının hizmetinde bulunmuştur. Dayısı Süleyman Ağa'nın vefatı üzerine Seyyid Mehmet, 1759-1760 yıllarında Teberdaran-ı Hassa denilen Zülüflü Baltacılar odasına girmiştir.⁵² Merakla okumuş, kitabete ehemmiyet vermiş, ocağında da bunu bırakmayarak tahsiline devam etmiştir. Bu sayede 1761-1762 yıllarında (1175 Cemaziyelahir iptidasında) Enderun'da hazine odasına alınarak kitabetteki vukufuna mebni ve yazı tekniklerini bilmesinden dolayı ikinci yazıcı (Hazine-i Humayun Katibi) yapılmıştır.⁵³ (9 Mart 1762 /13 Şaban 1175)

Seyyid Mehmet Efendi'nin kardeşi Mustafa Ağa o zamanlar III. Mustafa'nın oğlu Şehzade Abdülhamid Efendi'nin kahvecibaşılık görevini yapmaktaydı. Abdülhamid'in bütün işleri Mustafa Ağa tarafından yapılmaktaydı. Seyyid Mehmed de kardeşi Mustafa sayesinde Abdülhamid ile tanışma fırsatı bulmuş ve genç şehzadeye intisap etmiştir.⁵⁴ Bu birliktelik ilerleyen zamanlarda Seyyid Mehmet'in hızla yükselip sadarete kadar çıkmasını sağlayacaktır. Abdülhamid ile yakınlık kuran Seyyid Mehmet, onun bazı yazılarını kaleme aldı. Abdülhamid'in tahta çıkışının ardından alışılmamış olduğu belirtilen bir uygulamayla Seyyid Mehmet, önce has odaya nakledildi ve mabeyinci ağaları arasına karıştı. Has odaya alındıktan yirmi bir gün sonra 3 Şubat 1774'te Hazine Kethüdası⁵⁵ ve daha sonra 6 Mart 1775'te Padişah Silahdar'ı oldu.⁵⁶ Padişah tarafından kendisine çeşitli imtiyazlar ve bazı mülkler

⁵² Eski saray baltacılarından olup Enderun'un seyyar hizmetiyle muvazzaf olan bu zülüflü baltacılar, evvelce kapı ağasının arzıyla tayin olurlarken, XVIII. yüzyıl'dan itibaren silahdar ağaya tabi olmuşlardır. Giydikleri dolamanın yakaları kalkık olup başlarına giydikleri serpuşun iki tarafından iki örgü, zülûf veya perçem gibi yanaklarına doğru sarktığından dolayı kendilerine zülüflü baltacılar denilmiştir. [Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nde Saray Teşkilatı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988), 3.Baskı, s. 435].

⁵³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 2003, s. 428. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya ait maliye sandığı Gülşehir'de yaptırmış olduğu Kütüphane'de bulunmaktadır. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya ait maliye sandığı ve bu sandığın sebep olduğu olaylar ek'te anlatılmıştır.

⁵⁴ Sertoğlu, Midhat, *"Mufassal Osmanlı Tarihi"*, C. V, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011), s. 2648.

⁵⁵ Seyyid Mehmet'in Hazine kethüdası olmasında kardeşi Mustafa Ağa'nın dalaleti de etkili olmuştur. Aslında I. Abdülhamid Hükümdar olunca Seyyid Mehmet'i derhal sadaret makamına getirmeyi amaçlamıştır. Ancak o dönemde Gülşehir'de mevcut eserlerin inşasına başlanmış olduğundan sadaret makamını bir süre kendisine vermemesi için Padişaha ricada bulunmuştu; çünkü o dönemde sadrazamın kaç saat dahi olsa yaşayacağını belli olmadığını, eğer sadareten düşerse fırsatın bir daha geçemeyeceğini ve başlanmış eserlerin yarıda kalıp zarar göreceğini tahmin ederekten bu makamı istememiştir. (*Gülşehir'in Tarihi ve Coğrafyası Dergisi*, Bölüm:1, s. 2).

⁵⁶ Seyyid Mehmet, Silahdar olduktan sonra Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nda yer almıştır. [23 Şubat 1766, *Gülşehir Gazetesi*, (Kayseri: Sümer Matbaası, 1996), s. 2].

bağışlanan⁵⁷ Seyyid Mehmet, bu sonuncu görevi sebebiyle silahdar ünvanıyla anılmaya başlandı.⁵⁸

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, silahdar iken sadaret makamında Kalafat Mehmet Paşa bulunmaktaydı. Tezin ikinci bölümünde daha ayrıntılı bilgi verdiğimiz bu konuda Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, etkili nüfuzu ile hükümdar üzerine etki ederek sadrazam ve üst dereceli devlet adamların seçiminde rol oynadı. Sadrazam azil ve tayinlerinde etkili oldu. İstedikini sadaret mevkine getirtecek ve beğenmediğini azlettirecek kadar sarayda nüfuz sahibi oldu.

Kaynarca Muahedesi'nden sonra I. Abdülhamid, ıslahat yapmak isteyerek sadarete tayin ettiği vezirlere geniş salahiyyet vermekteydi. Ancak bu salahiyyetler hatt-ı humayunlarda kalıyor ve sadrazamlar mevkilerinde tutunabilmek için Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ile iyi geçinmeye mecbur olduklarından kendilerine verilen salahiyyeti kullanamıyorlardı. Bununla beraber Kaynarca Muahedesi'nden sonra sadrazam olanlar arasında da ıslahat işlerini başarmaya muvaffak olacak kabiliyette cesur değerli vezirler de yoktu. Bu dönemde sık sık sadrazam değişikliği, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın müdahalesiyle vukua gelmekteydi. Başa gelen sadrazamların iş görmeden ayrılmasından onun mesul olduğu her tarafta söylenir olmuştur.⁵⁹ Ayrıca İstanbul'daki çıkan yangınların Silahdar Seyyid Mehmet Paşa aleyhindeki dedikoduları artırmasından dolayı perde arkasından çıkarak bizzat işleri ele almasına lüzum görülmüştü. Sadaret'te bulunan Kalafat Mehmet Paşa'nın ise yangın ve kundaklama dedikoduları yüzünden İstanbul halkının kapıldığı endişe ve korkuları giderememesi ile kendisine sadrazamlık yolu açılan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, 22 Ağustos 1779'da I. Abdülhamid tarafından Kalafat Mehmet

⁵⁷ I. Abdülhamid'in Seyyid Mehmet'e olan bağışları için T.S.M.A, nr. D.7286, nr. E.362, 741 no'lu kısım. D.7286 numaralı kısım ek'te sunulmuştur.

⁵⁸ Buna silahdar-ı şehriyar-ı denilirse de maruf olanı silahdar ağa tabiridir. Yıldırım Bayezid zamanında ihdas edilmiştir. Silahdar, *erkan-ı, havass-ı, cüvan-i* ismi verilen has oda ağalarının ikincisi idi. Merasim ve olaylarda at üzerinde padişahın kılıncını sağ omuzunda tutarak taşır ve başında zülüf ve kırmızı kadifeli üsküfle hükümdarın sağ gerisinde yürürdü. Sarayda padişaha ait kılıç, tüfenk, ok, yay, zırh gibi eşyaları muhafaza ederdi. Silahdarların hemen hepsi malumatlı şahsiyetlerdendi. İçlerinde yirmiye yakın sadrazam silahdar vardı. III. Murad'ın veziriazamı Kanijeli İbrahim Paşa ile Çorlulu Ali Paşa, I. Abdülhamid'in sadrazamlarından Silahdar (Karavezir) Seyyid Mehmet Paşa ve II. Mahmut dönemindeki Silahdar Ali Paşa bunlardandı. (Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 1988a, s. 342-348).

⁵⁹ I. Abdülhamid'in ilk yıllarında başta sadrazamlar olmak üzere üst dereceli devlet ricalinin seçiminde rol oynadı. Nitekim kaynaklarda Padişahın ilk sadrazamı İzzet Mehmet Paşa'nın ardından Derviş Mehmet, Darendeli Mehmet ve Kalafat Mehmet Paşa'nın göreve geliş ve gidişlerinde onun tavrının da etkili olduğu belirtilir. (Sarıcaoğlu, *a.g.m.*, 2001b, s. 477).

Paşa'dan mühr-ü humayun alınarak kendisine verilmek suretiyle sadaret makamına getirildi.⁶⁰ Silahdar olmasıyla kendisine Kara Silahdar denilen Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, sadrazam olmasıyla artık Kara Vezir olarak anılmaya başlanmıştır.⁶¹ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, sadrazam olduğunda 43-44 yaşlarında idi.⁶²

2.4. I.ABDÜLHAMİD DÖNEMİ (1774-1789)

21 Ocak 1774'te Rus savaşının verdiği teessürden ölen ağabeyi III. Mustafa'nın yerine tahta oturan I. Abdülhamid, III. Ahmet'in oğullarındandır.⁶³ Babası III. Ahmet'in Rebia Şermi Sultan zevcinden dünyaya gelmiştir. 1 Ekim 1730'da tahttan feragat etmek zorunda bırakılan babası III. Ahmet ile birlikte başladığı kafes hayatı onun bütün gençlik ve orta yaşlılık döneminde devam etmiştir. Bu yıllarda tarih ve edebiyata merak salan I. Abdülhamid, vakıf tesisleri kurmaya da önem vererek ilerleyen zamanlarda Hamidiye Kütüphanesi'ni de kurmuştur.⁶⁴

Şehzade Mustafa'nın tahtta çıktığı sırada Abdülhamid'in iki tane kardeşi bulunmaktaydı. Şehzade Numan'ın 29 Aralık 1764'te ölümüyle genç Abdülhamid ikinci veliahtlığa, diğer kardeşi Şehzade Beyazıd'ın ölümüyle de 19 Aralık 1770'te veliahtlığa yükseldi. Abdülhamid, III. Mustafa'nın 1774'te ölümü üzerine devletin buhranlı bir döneminde⁶⁵ 49 yaşında olmasına rağmen Osmanlı tahtına çıktı.⁶⁶ Yeni sultanın cülusunda devlet bilhassa mali açıdan büyük buhran içindeydi. Tahta çıktığı sırada bu sıkıntıdan dolayı ilk defa onun zamanında cülus dağıtılmadı. I.

⁶⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 2003, s. 428.

⁶¹ Kara vezir ya da Kara Silahdar lakaplarıyla anılmasına yol açan esmer teni, kısa boylu ve saraydan çıkma olmasıdır. (Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001b, s. 477).

⁶² Danişmend, İsmail Hami, "*İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*", C. IV, (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971), s. 61.

⁶³ Öztuna, Yılmaz, "*Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi*", C. VI, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1983), s. 368.

⁶⁴ Özcan, Abdülkadir, "*Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih-Medeniyet-Kültür*", C. V, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), s. 113. Şehzade ve sultanlarının doğumlarını kutlamak için yapılacak şenliklere sarfedilecek parayı bile yoksullara yardım ve onları doyurma yolunda harcamaları için devlet ricalini teşvik eden I. Abdülhamid, vakıf tesisine daha pek küçükken, şehzadelğinde başlamıştır. I. Abdülhamid'in vakfiyesinden anlaşıldığına göre ilk vakfının tarihi 1732'dir. Vakfiyenin düzenlenmesi için kurulan şer'îye meclisi saray'da arz odasında toplanmış, devrin Sadrâzamı Silahdar Karavezir Seyyid Mehmed Paşa da (1779-1781) toplantıda Pâdişâha vekâlet etmiştir. [Cunbur, Müjgan, "I. Abdülhamid Vakfiyesi ve Hamidiye Kütüphanesi", *Dergiler*, C. XXII, (Ankara: Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergileri, 1964) Sy., 1.2, s. 18].

⁶⁵ Aktepe, Münir, "I. Abdülhamid", *İslam Ansiklopedisi I*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), s. 214.

⁶⁶ Aksun, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devletinin Tahlilli ve Tenkitli Siyasi Tarihi*, C. II, (Ötüken Neşriyat), s. 419.

Abdülhamid, Eyüp Cami'nde kılıç kuşandıktan sonra devlet işlerinde hiçbir tecrübesi olmadığı için sadrazam ve serdar-ı ekrem Muhsinzade'yi görevinde bıraktı. Bu dönemde ayrıca III. Mustafa devrinden devam edip gelen Rusya ile olan münasebetler devam etmekteydi.⁶⁷

2.4.1. I. Abdülhamid Dönemi Olayları

2.4.1.1. Küçük Kaynarca Muahedesi (1774)

Küçük Kaynarca Antlaşması,⁶⁸ Rusya ile Osmanlı Devleti arasında iki yüz yıllık süre içinde yapılan birçok antlaşmanın uzun vadeli sonuçları açısından en önemlisidir.⁶⁹ Bu antlaşma, Osmanlı için sadece tarihin devlet münasebetlerindeki büyük gelişmelerinden biri değil, aynı zamanda devlet adamları ve bilim adamları arasında devamlı bir ihtilaf kaynağı olan bir antlaşmadır.

Altı yıl sürmüş bir savaşı sona erdiren Küçük Kaynarca Antlaşması'nda yer alan maddelerin çoğu sarih, hülasası kolay ve tesirleri itibariyle etkili ve açık bir antlaşmadır. Bu antlaşma, her şeyden önce Osmanlı'nın gururunu kırmıştır; çünkü bu antlaşma ile Kırım'ın bağımsızlığı tanınıyor⁷⁰ ve Kırım, Rusya'nın her türlü müdahalesine açık hale geliyordu. Ayrıca Osmanlı sultanı, yalnız Hristiyan nüfusunun oturduğu fethedilmiş toprakları değil, aynı zamanda Kırım'daki eski müslüman toprağı da terk etmek zorunda kalıyordu.⁷¹ Ruslar böylece ilk defa Karadeniz'in kuzey kıyılarına sağlam bir temel atıyor ve Rusya'nın en büyük emeli olan ve ileriki zamanlarda Osmanlı ile arasında sürekli sorun oluşturacak bir bölge olan Boğazlar meselesi de Küçük Kaynarca Antlaşması ile başlamış oluyordu.

⁶⁷ Aktepe, *a.g.m.*, 2001, s. 214.

⁶⁸ Bu konuda geniş bilgi için Köse, Osman, "*1774 Küçük Kaynarca Antlaşması: Oluşumu, Tahlili ve Tatbiki*", (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), s. 218.

⁶⁹ Şahin, Hasan, "Kaynarca'dan (1774) Paris Barışına (1856) Kadar Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış", *Türkler*, C. XII, (Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s. 532.

⁷⁰ Köse, *a.g.e.*, s. 120.

⁷¹ Şahin, *a.g.e.*, s. 532.

2.1.2. I.Abdülhamid Dönemi Devlet İçindeki Gelişmeler

1768-1774 Osmanlı - Rus Savaşı nedeniyle devlet içinde de bazı isyan hareketleri kendini göstermiştir. Bunlardan Bulutkapan Ali Bey 1766'dan beri sürdürdüğü faaliyetler sonrasında Suriye'nin bir kısım bölgeleri ve Mısır, isyancıların kontrolüne geçti. Zahir Ömer ise Rus donanmasından yararlanılarak Beyrut'un yağmalanmasına sebep olmuştur. Öte taraftan Mora'da yerleşmiş bulunan Arnavutlar, tefecilikle zengin olarak buranın yerli halkını memleketlerini terke zorluyorlardı. Ayrıca 1768 yıllarını izleyen yıllarda eyaletlerdeki bozuk ekonomik düzen ayanların ön plana çıkmalarına sebep olmuştu. Devletin savaş içerisindeki durumunu fırsat bilen ayanlar Anadolu'da ve Rumeli'de faaliyet göstererek merkeze zarar vermeye çalışıyorlardı.⁷²

2.4.1.3. Kırım Meselesi

Yaklaşık üç yüz yıldan beri Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Kırım, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın üçüncü maddesi ile beraber siyasi ve ekonomik yönden sözde istiklalini elde etti. Dini yönden ise hilafet makamı olması sebebiyle Osmanlı Devleti'ne bağlı kalması kararlaştırıldı.⁷³ Yani Küçük Kaynarca ile Kırım Hanlığı'nın "*istiklal ve serbestiyet*" üzere olduğu kararı kılınmıştı.⁷⁴

Kırım'ın bağımsızlığı, halkın iradesi dışında ortaya çıkmasından dolayı çok geçmeden iki devlet arasında ihtilaf çıkması kaçınılmaz görünüyordu. Çünkü Kırım'a bağımsızlığın verilmesi bölgeyi Rus müdahalesine açık hale getiriyordu.⁷⁵ Bu sebeple Ruslar, ele geçirdiği fırsatı değerlendirerek Küçük Kaynarca Barışı'na uymayıp, Kırım'a müdahalede bulunarak halkı rahatsız ediyorlardı. Ayrıca Ruslar, Kırım'da durmadan faaliyet gösteriyor, büyük paralar dökerek taraflarını çoğaltmaya çalışıyorlardı. Elde ettikleri kimseler vasıtasıyla Osmanlı taraftarı olan Devlet Giray ve idaresinden şikayetleri artırarak Devlet Giray'ı İstanbul'a kaçırtmışlar ve yerine ise II. Katerina'nın yandaşı olan Şahin Giray'ı Kırım Hanı seçmişlerdir.

⁷² Özcan, *a.g.e.*, s. 116.

⁷³ Köse, *a.g.e.*, s. 234.

⁷⁴ Sarıcaoğlu, Fikret, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı'nın Dış Politikası", *Türkler*, C. XII, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s. 545.

⁷⁵ Köse, *a.g.e.*, s. 235.

Tamamen Rus örf ve adetlerini kabul etmiş Şahin Giray, Kırım halkı tarafından nefretle izleniyordu.⁷⁶ Yeni hanlık, Osmanlı ile Rusya arasında savaşı iyice tetikler olmuştu. Ancak Osmanlı'nın savaşıacak durumda olmaması ve Fransa'nın arabulucuğu nedeniyle iki devlet arasında bir tenkihtname imzalanarak Kırım'ın durumu Osmanlı Devleti'nin aleyhinde gelişmeye devam etmiştir.⁷⁷

2.4.1.3.1. Aynalıkavak Tenkihtnamesi

Tezin ikinci bölümünde daha çok üzerinde durulan bu tenkihtname, Kırım meselesi nedeniyle Osmanlı Devleti ile Rusya arasında oluşan sorunu bir savaşa neden olmadan -genel anlamda Osmanlı aleyhinde sonuçlanarak- imzalanan bir sözleşmedir.⁷⁸

2.4.1.3.2. Kırım'ın Rusya Tarafından İşgal ve İlhakı

Aynalıkavak Tenkihtnamesi ile hanlığı tanınan Şahin Giray, Rusya'dan da aldığı yardım ile 1783 tarihinde Kırım'ı ilhak ederek resmen kendisine bağladığını açıkladı. Ruslar, Kırım'ı ilhak kararını Karasuk Beyannamesi ile duyurdu. Padişah ve İstanbul halkını asıl sarsıcı gelişme bu durumun bir senedle kabul edilmesine dair istekle yaşandı. Senedin verilmesine dair son büyük meşveret tamamlandığında I. Abdülhamid, geriye dönük ağır ifadeler kullanarak bu durumu kabul etti.⁷⁹

2.4.1.4. Osmanlı İran Savaşı (1775-1779)

I. Abdülhamid'in tahta çıktığı bu devirde Osmanlı Hükümeti, dış politikada gerek batı ve kuzey cephesinde Avusturya, Venedik, Rusya'ya karşı gerekse doğu cephesinde İran'a karşı içinde bulunduğu dahili durum sebebiyle barış siyaseti takip etmekte idi. Hatta Sultan I. Abdülhamit, İran'da bulunan Kerim Han'a dostluğunu

⁷⁶ Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2613. I. Abdülhamid, Şahin Giray'ın tahta çıktığını öğrenince "*Şahin, bir alet-i mülahazadır. Ruslar'ın meramı Kırım'ı zabteylemedir*". demiştir. (Köse, *a.g.e.*, s. 244-245).

⁷⁷ Özcan, *a.g.e.*, s. 118.

⁷⁸ Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2614-2615.

⁷⁹ "*Asr-ı Mustafa Hanide bu seferin nakz-ı ahdine sebep olup dünyadan gidenler azab-ı kabrden necat bulmasınlar ve rüz-ı cezada dahi şefa'atten dur ve cehennem azabıyla muhalledü'n -fi'n-nar olsunlar. Devlet-i Osmaniyye'ye tamam biyanet eylediler. Gayr-i hemen bileyğm deyu su'al eyledum. Bi'l ittifak kararı vecb üzre nizam verilmeden gayr-i la ilac. Hemen Allahu te'ala hazretleri encamı kar-ı hayr eyleye, amin. Bundan müşkil iş olur mu...*", (Sarıcaoğlu, *a.g.m.*, 2002, s. 546).

göstermek gayesiyle O'nun hükümdarlığını tastik etmiştir. Ancak ilerleyen zamanlarda İran ile olan münasebetler I. Abdülhamid'in isteği dışında gelişerek Osmanlı ile aralarının açılmasına sebep olmuştur. Bunda etken ise Osmanlı-İran hududunun Irak bölümünde Baban sancağında Baban ailesinin çıkardığı olaylar ile Bağdat'ta XVIII. yüzyılda çıkan veba salgınında ölen İranlı tüccarların mallarının İran'daki varislerine verilmemesi etkili olmuştur.⁸⁰

Osmanlı ile olan ilişkileri bozulan Kürt Zend Hanedanı, İran'a hakim olmuş; ancak otoritesini bütün imparatorlukta kuramamıştı. Kerim Zend Han, Osmanlılara karşı başarı kazanırsa bütün İran'a sahip olacağını düşünüyordu. Rusya ile olan savaştan bitkin duruma düşen Osmanlının bu durumunu fırsat bilerek Irak bölgesini ele geçirdi. Kerim Zend Han'ın kardeşi Sadık Han 1775 Mart'ında Basra'yı muhasara etti. Bunun üzerine Bab-ı Ali 1776'da İran'a harp ilan etti. 13 ay muhasaraya dayanan Basra, 1779'a kadar üç yıl İran hakimiyetinde kaldı. Musul Beylerbeyi Serasker Vezir Hasan Paşa, 22 Nisan 1777'de ve 5 Mayıs'ta İranlıları iki meydan savaşında yendi. Kürdistan (Ardelan) bölgesinde Sine yakınlarında geçen ikinci meydan muhaberesinde ise Hüsrev Han'ın 20000 kişilik ordusuna 2000 ölü verdirerek zaferi kazandı. Bundan sonra Zendlerin İran'da çok nazik durumunda bulunmaları sebebiyle savaş duraklama safhasına girdi ve 1779'da hiçbir değişiklik olmaksızın sona erdi.⁸¹

2.4.1.5. Avrupa'daki Gelişmeler

I. Abdülhamid dönemi Osmanlı Devleti ile Avrupa Devletleri arasındaki duruma bakıldığında genel anlamda Rusya ile olan münasebetler çerçevesinde gelişmiştir. 1774 Küçük Kaynarca Muahedesi ve akabinde gelen Kırım olayları Osmanlı'nın Avrupa politikasını Rusya'ya yönelik sürdürmesine neden olmuştur. Bu dönemde Fransa, Doğu Akdeniz ticaretinde Rusya'nın sıcak denizlere inmesini engellemek istiyordu. Bu yüzden görünüşte Rusya'nın dostluğunu kazanmak için Aynalıkavak Tenkihnamesi'nde olası Osmanlı - Rus mücadelesine engel olmak için arabuluculuk etmiştir. Avusturya ise aynı çizgide Rusya'nın karşısında yer almıştır.

⁸⁰ Ateş, Abdurrahman, "XVIII. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Osmanlı-İran İlişkileri (1774-1779)", *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. X, Sy., 3, (Adana: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, 2008), s. 67-68.

⁸¹ Öztuna, *a.g.e.*, s. 368-369.

Avusturya'ya kızan Rusya bu tutumundan dolayı Bovyera bölgesinin Avusturya'ya katılmasına engel olmuş ve yapmış olduğu askeri ve diplomatik manevralarla Bovyera'nın Prusya'ya katılmasını sağlamıştır. İngiltere ise Rusya'nın Osmanlı Devleti politikasına karşı çıkmakta idi; çünkü Rusya'nın Osmanlı'yı paylaşma tarasını İngiltere için çıkarının zedelenmesi demektir. Ancak İngiltere'nin Amerika topraklarındaki Fransa mücadelesi, Rusya'nın Osmanlı faaliyetlerine göz yummasına neden olmuştu.⁸²

2.4.1.6. I. Abdülhamid Dönemi İslahatları

I. Abdülhamid'in saltanat dönemi, uzun zamandır bilinmekte olan türlü çözümler karşısında uygulamaya konulan ve birtakım olumlu sonuçların alındığı bir dizi ıslahat girişimlerini de ihtiva etmektedir. XIX. yüzyılın yaklaştığı yıllara rastlayan bu düzenlemeler devlet hayatı bakımından da önem taşımaktadır.⁸³

I. Abdülhamid, Osmanlı'nın kurtulması için ıslahatlara ihtiyaç olduğunu idrak edip kendinden önce başlatılan yenileşme çabasına hız kazandıran ve yeniliklere öncülük eden XVIII. yüzyıl padişahların en güçlülerindedir. İktidarı kendi kontrolü altında tutabilmek için muhalif grupları birbirine düşürmek gibi geleneksel Osmanlı siyasetini uygulamasına ve sık sık sadrazam değiştirmesine rağmen gelenekçi Osmanlı ıslahatlarını canlandırıp ıslahatlara yeni bir ivme kazandırmıştı.⁸⁴ Tahta geçmesinden itibaren askeri sahada ıslahatın gerekliliğine inanan I. Abdülhamid, özellikle göreve getirdiği sadrazamlardan bu konulara eğilmelerini istemiştir.⁸⁵

I. Abdülhamid, kendinden sonraki köklü ıslahat hareketine girişecek olan III. Selim, II. Mahmut ve Tanzimat dönemleri için yapılan yeni reformların keskin dönüşünü başlatan ilk padişahtır.⁸⁶ Bu yüzden Tanzimata uzanan yenileşme

⁸² Özcan, *a.g.e.*, s. 122.

⁸³ Sarıcaoğlu, Fikret, "Hatt-ı Humayunlarına Göre Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)", Doktora Tezi, (İstanbul: 1997), s. 138.

⁸⁴ Yalçınkaya, Alaaddin, "XVIII. Yüzyıl İslahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler*, C. XXII, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s. 505.

⁸⁵ Özcan, *a.g.e.*, s. 128.

⁸⁶ Yalçınkaya, *a.g.e.*, s. 501-502.

hareketlerinin başlangıç noktası olması özelliğiyle anılarak Osmanlı ıslahatların ve ıslahatçıların babası olarak bilinmiştir.⁸⁷

I. Abdülhamid'in ıslahat girişimlerinde üç isim ön plana çıkmaktadır. Bunlar Sadrazam Kara Silahdar Mehmet (1779-1781), Sadrazam Halil Hamid (1782-1785) ve Kaptan-ı Derya Cezayirli Hasan (1774-1789) Paşalardır.⁸⁸

2.4.1.7. I.Abdülhamid Dönemi Sadrazamları

cülus-ı Abdülhamid han aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufran...

Vezir-i a'zam İzzet Mehmet Paşa

Vezir-i a'zam Derviş Mehmet Paşa

Vezir-i a'zam Darendeli Mehmet Paşa

Vezir-i a'zam Kalafat Mehmet Paşa

Vezir-i a'zam Silahdar Seyyid (Karavezir) Mehmet Paşa

Vezir-i a'zam İzzet Mehmet Paşa def'a-i sani,

Yeğen Mehmet Paşa

Halil Hamid Paşa el-vezirü'l-a'zam

Vezir-i a'zam Hazinedar Şahin Ali Paşa

*Sadrazam Yusuf paşa*⁸⁹

I. Abdülhamid Padişah olunca en üst derecede başarılı olacağı beklentisiyle dönem boyunca sadradam arayışında olmuş ve tercihini bu yönde kullanmıştır. Ahmet Cevdet Paşa, eserinde bu durumdan birçok yerde bahsetmiştir. Ayrıca sadrazamlara özgürce çalışma imkanı vermiştir. Hükümdar bütün devlet işleriyle ayrıntılarına kadar ilgilenip otoriteyi kendisinde topluyor olmasına rağmen sadrazamlara verdiği bağımsız hareket edebilme imkanı "*istiklal*" onu daha çok danışman görevinde tutmaktaydı. Sultan her yeni sadrazamına da bağımsız olarak hareket edeceklerini hatırlatırdı.⁹⁰

⁸⁷ Sarıcaoğlu, *a.g.t.*, 1997, s. 138.

⁸⁸ Sarıcaoğlu, *a.g.t.*, 1997, s. 139.

⁸⁹ Mustafa Kesbi, *İbretnüma-yı Devlet: Tahlil ve Tenkitli Metin*, Haz. Ahmet Öğreten, (Ankara: TTK Yayınevi, 2002), s. 334.

⁹⁰ "*sen benim müstakil lafzı(mı) lafz kabilinden addeylemeyüp hemen istiklal-i tamın ber kemal olduğunu bilüp...*" gibi sadrazamlarına serbest çalışma ile ilgili hatlar yazdırmıştır. (Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. 118).

Sultanın sadrazamlara devredilen otoriteyi padişah tarafından sunulan evraklardaki yazılarının birtakım önerilerinden sonra "*sana ihaledür*", "*siz bilürsünüz*", "*ben sana havale eyledüm*", "*ne dersiz*", "*nasıl olur*", "*yine siz bilirsüz*" gibi sıkça rastlanan kelimelerle bitmesi de sadrazamlara verilen bağımsız hareket etme imkanları açıklamaktadır.

I. Abdülhamid tahta çıktığı sırada Damat Muhsinzade Mehmet Paşa, Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem'di. Padişahın kız kardeşlerinden Ayşe Sultan'la evli olan Mehmet Paşa, Kaynarca Muahedesi'nden sonra Şumnu'daki karargahından hasta halinde İstanbul'a dönerken öldü.⁹¹ Muhsinzade Mehmet Paşa'nın Sadareti 30 Mart 1765 ile 4 Ağustos 1774 yılları arasındadır.

Muhsinzade Mehmet Paşa'nın yerine İstanbul'da sadaret kaymakamı olan İzzet Mehmet Paşa geçti. İzzet Mehmet Paşa, Fatih devri sadrazamlarından Rum Mehmet Paşa ahfafındandır. Bir yıllık bir sadrazamlığından sonra 1775 yılında görevinden azledildi.⁹² İzzet Mehmet Paşa'nın Sadareti 10 Ağustos 1774 ile 6 Temmuz 1775 yılları arasındadır. Yerine bilim ve istikametiyle maruf, aynı zamanda rind meşreb bir zat bulunan Sadaret Kethüdası Derviş Mehmet Paşa, getirildi.

Derviş Mehmet Paşa'nın sadrazam olduğu dönemde İran ile olan sorunlar neticesinde İstanbul'da toplanan olağanüstü divan meseleyi müzakere ederek İran'a harp ilan etmişti. İran ile harp hazırlıklarının hızlandırıldığı sırada Derviş Mehmet Paşa, gerekli ciddiyeti üzerinde barındırmaması ve rehavet ve sefahat ehli olması sebebiyle sadareten azledimiştir.⁹³ Yaklaşık on sekiz ay kadar sadrazam olan Derviş Mehmet Paşa'nın sadareti 6 Temmuz 1775 ile 5 ocak 1777 yılları arasındadır.

Derviş Mehmet Paşa'nın yerine ciddi, çalışkan, hayırperver bir zat olarak tanınan Darendeli Cebecizade Mehmet Paşa getirildi. Bu sadrazam, şöhretine binaen Dergah-ı Ali Kapıcıbaşılığından birdenbire sadaret kethüdalığına daha sonra da

⁹¹ Öztuna, *a.g.e.*, 369. İyi bir devlet adamı olmakla beraber ikinci sadareti sırasında hastalığı sebebiyle makamında bırakılmasının büyük bir hata olduğu ve yapılan ağır antlaşmada (Küçük Kaynarca) kendisinin bu durumunun oluşturduğu zafiyetin önemli bir payı bulunduğu belirtilir. [(Nagata, Yuzo, "Muhsinzade Mehmet Paşa", *İslam Ansiklopedisi* XXXI, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), s. 49-50].

⁹² Sarıcaoğlu, Fikret, "İzzet Mehmet Paşa", *İslam Ansiklopedisi* XXIII, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), s. 558.

⁹³ Aksun, *a.g.e.*, s. 426-427.

sadarete getirilmişti. Fakat kendisinden umulan hizmet görülemediği gibi hazinedarın sözlerine kanılarak⁹⁴ sadaret mevkiisinden azledildi. Darendeli Mehmet Paşa'nın sadareti 5 Ocak 1777 ile 1 Eylül 1778 yılları arasındır.

Darendeli'den sonra yerine Yeniçeri Ağası Kalafat Mehmet Paşa getirildi. Kalafat, sadrazam olmadan evvel Sekbanbaşılığı ve Yeniçeri Ağalığı görevlerini gayet başarılı bir şekilde yapmış olmasından dolayı sadaretinden çok şey umuluyordu; lakin selefi Darendeli Mehmet Paşa'nın sadaret bahsinde söylenen sebeplerden onun da bu muazzam sadaret yükü altından yüz akıyla çıkamayacağı belliydi. On bir aylık sadaretinden sonra Kalafat Mehmet Paşa da azledildi.⁹⁵ Kalafat'ın Sadareti 1 Eylül 1778 ile 21 Ağustos 1779 yılları arasındır.

Kalafat'ın yerine Padişah katında nüfuzlu bir zat olan ve daha önceki sadaret değişikliklerinde etkisi bulunan Silahdar (Karavezir) Seyyid Mehmet Paşa, geçirildi. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, yetişme itibariyle saray mensupları arasından yetişen ve Silahdar-ı Şehriyarlıktan gelme bir sadrazam idi. Sadece Silahdar Seyyid Mehmet Paşa görevi sırasında vefat etmiştir.⁹⁶ Sadareti 21 Ağustos 1779 ile 19 Şubat 1781 yılları arasındır.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın yerine daha önce sadrazam olan ve o sırada Erzurum Valiliğini yapan İzzet Mehmet Paşa İstanbul'a çağırılarak kendisine tekrardan sadaret mührü verildi. İzzet Mehmet Paşa'nın ikinci sadareti bir yıl altı ay ve dört gündür. İzzet Mehmet Paşa'nın yerine Alaiyeli Yeğen Mehmet Paşa geçti. Yeğen Mehmet paşa da dört aylık kısa süren sadaretinden sonra yerine I.Abdülhamid devrinin en mühim sadrazamı olan Ispartalı Halil Hamid Paşa getirildi.⁹⁷

⁹⁴ Sadrazam Darendeli Mehmet Paşa, dakikası dakikasına iş bitirmesiyle ün saldı için Dergah-ı Ali Kapıcıbaşılığında sadaret kehhüdalığına ve sonra sadarete yükseldi. Pek değerli bir zat idi. Lakin Kara Silahdar (Karavezir) Mehmet Ağa ile geçinemediğinden devlet işlerini onun arzusuna göre yürütmeyi reddettiğinden azledildi. (Cevdet, *a.g.e.*, s. 171).

⁹⁵ Aksun, *a.g.e.*, s. 431. Sadrazam Kalafat Mehmet Paşa'yı Yeniçeri Ağası iken yaptığı hizmetlere bakan herkes, onun sadarete muvaffak olacağını düşünüyordu. Bu ümit gerçekleşmediğinden maada, onun sadaretinde pek çok yangın çıkmış İstanbul'un dörtte biri yanmış olduğundan dedikodu artmıştı. Kaldı ki kendisi ümmi olduğundan devlet sırlarına dair hatt-ı hümayunları başkaları okuyor ve sırlar ifşa ediliyordu. Nihayet 1193 Şaban'ın sekizinci günü Bevablar Kethüdası Selim Ağa marefetiyle kendisinden mühr-ü hümayun geri alındı. [Saricaoğlu, Fikret, "Kalafat Mehmet Paşa", *İslam Ansiklopedisi* XXIV, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), s. 221-222].

⁹⁶Savaş, Vedia, "1774'ten 1826'ya kadar Osmanlı Sadrazamları", *Mezuniyet Tezi* (1939), İÜEF Tarih Bölümü, Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 136.

⁹⁷ Öztuna, *a.g.e.*, s.370.

Halil Hamid Paşa, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yetişmiş sadrazamlar arasında Osmanlı Devlet idaresinin Batı tarzında örgütlenmesi için çalışan ve ıslahat ve yenilik taraflısı bir devlet adamıdır.⁹⁸ Halil Hamid Paşa'nın kısa sürede yükselmesinde başarısı kadar kendisine destek veren Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın etkisi de çoktur. Halil Hamid, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın güvenini kazanmış, onun tarafından himaye edilmiştir. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın desteğiyle önce tezkireciliğe daha sonra Reisü'l-küttaplığa ve 1780'de de sadrazam kethüdalığına getirildi.⁹⁹ Yeğen Mehmet Paşa'nın elinden mührü hümayunun alınmasıyla daha önce Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın tavsiyesi ile Halil Hamid Paşa, 31 Aralık 1782'de sadarete ulaştı. İki yıl dört ay kadar devam eden sadrazamlığını çok başarılı bir şekilde sürdüren ve bizzat I. Abdülhamid'in hizmetlerinden duyduğu memnuniyeti gözler önüne seren Hamid Paşa, yaklaşık iki senelik sadaretinden sonra 31 Mart 1785'te aniden azledilerek Gelibolu'ya sürgüne gönderildi.¹⁰⁰

Halil Hamid Paşa'dan sonra sadarete Özü Muhafızı Şahin Ali Paşa getirildi. Dokuz aylık sadaretinden sonra Koca Yusuf Paşa, sadarete getirildi. Cezayirli Hasan Paşa tarafından yetiştirilen Koca Yusuf Paşa, I. Abdülhamid döneminin son sadrazamıdır.¹⁰¹

⁹⁸ İzgöer, A.Zeki, "Halil Hamid Paşa", *Osmanlı Ansiklopedisi Tarih-Kültür-Medeniyet*, C. 5, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), s. 125.

⁹⁹ Beydilli, Kemal, "Halil Hamid Paşa", *İslam Ansiklopedisi XV*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), s. 316-317.

¹⁰⁰ Halil Hamid Paşa'nın bu ani azli ve Padişahın şahsına gösterdiği infial görevden alınıp sürgüne gönderilmesinin ve ardından da idamının fevkalade bir sebebe dayandığı ihtimaline kuvvet kazandırmıştır. Bu durum Hamid Paşa'nın yaşlı Padişahı tahttan indirerek onun yerine genç Şehzade Selim'i geçirmeyi planladığı ve bu tertibin ortaya çıktığı olarak sunulmuştur. (İzgöer, *a.g.e.* s. 127).

¹⁰¹ Öztuna, *a.g.e.*, s. 370.

3. SİLAHDAR SEYYİD MEHMET PAŞA DÖNEMİ (1779-1781)

3.1. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Sadaret Öncesi Memuriyet Hayatı ve Yönetimdeki Etkisi

Birinci bölümde bahsedildiği üzere Kara Silahdar (Seyyid Mehmet) on altı yaşında İstanbul'a gelerek aşçıbaşılıkla tanışmış, dayısı Sürre Emîni Süleyman Ağa'nın saray mutfağında Helvahane'ye çırak edinmiştir. Daha sonra 1759-1760 yıllarında Zülüflü Baltacılar Ocağına kaydedilmiştir. 1762'de ise Enderun'da hazine odasına alınarak ikinci yazıcılık görevine başlamıştır. O zamanlar kardeşi Mustafa Ağa Şehzade Abdülhamid'in kahvecibaşısı olduğundan kardeşi aracılığı ile veliaht'a intisab fırsatı bulmuştur. Böylece Sultan Abdülhamid'in en güvenilir adamları haline gelen Seyyid Mehmet,¹⁰² Abdülhamid padişah olur olmaz Has odaya alınarak mabeyinci, yirmi gün sonra hazine kethüdası¹⁰³ ve 1775 Mart'ında Silahdar-ı Şehriyar-ı¹⁰⁴ olmakla Osmanlı sarayının en nüfuzlu şahsiyetlerinden biri olmuştur.

Kara Silahdar Mehmet Paşa'dan evvel Yeniçeri Ağası Kalafat Mehmet'in 1 Eylül 1778'de sadarete getirilişinde Kırım'la ilgili anlaşmazlıklar dolayısıyla Rusya ile girişilecek harple alakalı olarak yapılacak hazırlıklarla bağlantısı bulunmaktadır. Padişah görevlendirme Hatt-ı hümayununda yeni sadrazamdan Cebthane, Tophane, Tersane ve Baruthane'nin ikmaline, mühimmat ve zahire teminine çalışmasını istemekteydi. Savaş söz konusu olduğundan daha önceki tecrübeliler Muhsinzade

¹⁰² I. Abdülhamid'in cülusundan itibaren kendi yakın çevresinde yaptığı değişiklikler nedeniyle kilit görevlere "*intisab*" düzeni ölçüsüyle tayinler yapıyordu. Bu atamalar onun yakın çevresini oluşturuyordu. Hazine Kethüdası Seyyid Mehmet Efendi de onun yakın çevresini oluşturan şahıslardan birisiydi. (Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. 139).

¹⁰³ Küçük Kaynarca Antlaşmasına duyulan memnuniyetsizlik dolayısıyla Padişahın arayış içinde bulunduğunu yazan Cevdet Paşa, yakınlarının nüfuz yarışında olduklarını ve Hazine Kethüdası Mehmet'in (Karavezir) bunların başında yer aldığı belirtir. (Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. 139). Ayrıca Kethüda'nın tertiplerine dair ayrıntıları da Cevdet Paşa, belirtmektedir. Bu nüfuz yarışında olan Kethüda Seyyid Mehmet'in ağırlığı 4 Ağustos 1774'de (26 Cumadelula 1188) Muhsinzade'nin vefatıyla belirginleşti. (Süleyman Efendi, *a.g.e.*, s. 28).

¹⁰⁴ Bazı tarihlerin yazdığına göre Padişah kendisine uyacak bir sadrazam aramaktayken bazılarının teşvikiyle "Kara Silahdar" adı ile anılan Silahdar-ı Seyyid Mehmet Efendi'yi bulmuş, sadarete yetiştirmek üzere kethüda tayin ettirmiştir. (Cevdet, *a.g.e.*, s. 119).

Mehmet Paşa ekibinden kalanlar işbaşına getirildi. Kethüdalık ve Çavuşbaşılıkla birlikte Muhsinzade'nin kadrosundan damadı, hazine katibi, mühürdarı gibi kimseler ve bunların zadeleri aynı yıl Şevval tevcihatında yer almışlardı.¹⁰⁵ I. Abdülhamid saltanatında güç kazanan Silahdar Kara Mehmet'in nüfuzu da böylece daha ileri seviyeye ulaşıyordu. Seyyid Mehmet, bu nüfuzunu genellikle hayır işlerinde kullandığı için müdahaleler hep olumlu sonuç vermiş, bu da etkisinin daha da artmasını sağlamıştır.¹⁰⁶

Padişah üzerinde tesis ettiği nüfuz o derece kuvvetliydi ki bu tarihlerde sadaret makamına gelen vezirler, makamlarında kalabilmek için onu kollamak, onunla iyi geçinmek zorundaydılar. Seyyid Mehmet Efendi, padişahın büyük teveccühünden istifade ile iyice güçlenerek sarayda kendisine rakip olabilecekleri birer suretle uzaklaştırdığı gibi sadrazam azil ve tayinlerinde de etkili oldu.¹⁰⁷ Gerek Sadaret Kethüdası Mustafa Efendi'nin ve gerekse Derviş Mehmet Paşa'nın azillerinde,¹⁰⁸ Darendeli Mehmet Paşa'nın sadarete getirilişinde¹⁰⁹ ve azlinde, Kalafat Mehmet Paşa'nın sadarete getirilişinde ve azlinde ve vefatından sonra Halil Hamid Paşa'nın sadarete getirilişinde¹¹⁰ I. Abdülhamid'in büyük itimadını kazanmış olan Kara Silahdar namı ile meşhur olan Seyyid Mehmet'in büyük tesiri olmuştur.

¹⁰⁵ Sarıcaoğlu, a.g.e, 2001a, s. 142.

¹⁰⁶ Komisyon, *Bilinmeyen Kapadokya Gülşehir*, Gülşehir Belediye Başkanlığı, (Nevşehir, 1998), s.19.

¹⁰⁷ Uzunçarşılı, a.g.e, 2003, s. 428.

¹⁰⁸ *Azl-i Sadr-ı azam Derviş Paşa*

Ve zilkadenin yirmi beşinci günü (5 Ocak 1777) vezir olan Derviş Paşa segeri tedbil saray-ı hümayuna davet olunup vardıkta Mühr-i şerif istirdat olunup Kazbekçi Ağa mübaşereti ile Şeyhül-islam Esat Efendi dahi vakti tulu-ı şemsde kayıkla saray-ı hümayuna alınıp Hünkar Silahdar-ı olan Mehmet Efendi'ye (namı diyer Kara Silahdar) gelüp Hünkar kapıcılar kethüdası ağa dahi paşa kapısına gelüp mazulün hazinesini temhir ettikten sonra Silahdar Ağa ile vezir kethüdası tedbil sarayı hümayuna varup huzur-ı faizü'n nur-ı husrevaneye müsal oldukta hatem-i vekaleti kübra kendiye erzani buyrulmağla müfti-i enam Esad Efendi ile bile hem inan Paşa kapısına geldikten ve selefi balıkhane de üçgün meskten sonra Gelibolu'ya icla olundu ve ahz-i mührün beşinci günü vezir müftü efendi konağına gitti. (Şemzanizade, a.g.e, s. 45).

¹⁰⁹ Derviş Mehmet'in sadareten alınmasından sonra 5 Ocak 1777'de (25 Zilkade 1190) görevi devralan isim on beş gün önce Silahdar Kara Mehmet Ağa'nın iltimasıyla kethüdalığa getirilen Darendeli Mehmet Paşa'dır. Bu tayinin arkasında Seyyid Mehmet'in olduğunu bilenlerin "*madem ki Kara Silahdar, ara yerededir bu vezir dahi yüz ağırdamaz*" biçiminde sözler kullanılmıştır. (*Ruzmerre*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Yazma, nr.58, s. 7).

¹¹⁰ Babiali ahvalini yakından bilmesi sebebiyle Karavezir demekle meşhur Silahdar Seyyid Mehmet Efendi'nin güvenini kazandı ve onun tarafından himaye edildi. Onun tavsiyesiyle büyük tezkireci oldu (1779). Karavezir'in sadrazam olmasıyla birlikte yedi ay gibi kısa süre sonra reisül-küttab tayin edildi. Çok geçmeden Sadrazam kethüdalığına getirildi (1780). (İzğöer, a.g.m, s. 125). "*Sadr-ı esbak merhum Silahdar Mehmet Paşa'nın hüsn-i terbiyye ve sevkiyle amedcilikten büyük tezkerecilik hizmetine takdim ve çok geçmeden hasret-keş-i hacedan-ı divan olan riyaset-i küttab hizmet-i celilesiyle noksanıyyet-i itibarı tekmil ve tetmim olunup yedi-sekiz mahdan sonra sadaret-i uzma keyhüdalığıyla ser-efraz ve o esnada İzzet Mehmet Paşa saniyen sadarete gelüp müşarünileyhin kiber-i nefis ve ta'ayyününden müşmeiz olup kethüdalıktan azlini niyaz ve ba'de'l-azl tersane emaneti mansibiyle*

3.2. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Sadrazam Olması

Küçük Kaynarca Muahedesi yapılıncaya Osmanlı Devleti'nin büyüklüğü ve şanının dayanamayacağı böyle bir ağır yük altından kalkıp bundan kurtulması, askeri ve sivil idarenin tanzimiyle eski parlak günlerine ve kuvvetine erişmesine bağlı idi.

Sultan I. Abdülhamid Han, buna tedbir ve çare olacak bir vezir bulmak için sadrazamları sık sık değiştiriyordu. *"Lakin Allah'ın hikmeti devletin hasta haline yerleşen fenalık sari bir hastalık gibi olmakla birlikte her kim sadaret işlerine getirildi ise gönle ferahlık verecek bir tedbire muvaffak olamadı. Sadaret makamına gelmeden önce işbilir ve yoluna koyar diye herkesin güvendiği beğenilen ve meşhur birçok zat, sadaret makamına geldikten sonra kusurlu oldular"*.¹¹¹

Bu kabilden Kalafat Mehmet Paşa'nın Yeniçeri Ağası iken yaptığı hizmetlere bakan herkes onun sadarete muvaffak olacağını düşünüyordu. Bu sebeple sadaret makamına getirilmişti. Sadrazam, iki kere ağalığını yaptığı Yeniçeri Ocağında yukarıdan itibaren birtakım değişikliklerde bulundu. Ancak sadrazam olunca kendisinden umulan başarı görülmediği gibi sadareti sırasında pek çok yangınlar olmuştu. Bu yangınlar Kalafat Mehmet Paşa hakkında söylentileri iyice arttırmıştı.¹¹² Kalafat Mehmet Paşa'ya yönelik tepkilerin büyüklüğünü gösteren yangınların artan sayısı yanında diğer bir görevden alınma sebebi olarakta *"ümmiliği"* gösterilmektedir.¹¹³ Kalafat Mehmet Paşa'nın okuması yazması olmadığından bazı hatt-ı hümayun ve devlet sırları başkalarının eline geçerek hükümdarla sadrazam arasında kalması gereken bazı mahrem yazışmalar şüyu (herkes tarafından duyulma) bulmuştur. Bu gibi sebeplerden dolayı Kalafat Mehmet görevinden alınmıştı.

devha-i ikbal-i karin-i tebahtur ve ihtizaz İzzet Paşa'nın azli günü mükerreren kethüda-yi sadr-ı Ali ve mihr-i vak 'u şanı bihter ez-evvel müşa'şa ve mütelali olmuş idi". (Vasıf, a.g.e, s. 243).

¹¹¹ Cevdet, a.g.e, s. 198.

¹¹² Kalafat Mehmet Paşa'ya yönelik " ...Ve ağa Mehmed Paşa'nın azline bâ'is iki mâhdan mütecâvizdir ki gecelerde ve gündüzlerde falan yerde kundak bıraktılar ve filan yerde ocak tutuştu ve falan yerde ihrâk var deyu gecede ve gündüzde o tarafa bu tarafa koşarlar idi bir rütbe halka korku düşmüş idi ki bir şeye kıyas olmaz idi merkûmun azli gününde ol fiil def' ve münkatı' olmuşdur... " çıkan haberler onun görevinden alınmasına neden oldu.(Ruzmerre, s. 9).

¹¹³ Padişah Hatt-ı hümayunların Kalafat Mehmet tarafından "zaruri" başkalarının eline geçtiğini ve bunların "ecanibe dahi" açıldığını belirtmekteydi. (Cevdet, a.g.e, s. 197-198).

Sadrazamlar, devletin zor zamanlarında istenileni veremiyor ve sık sık değişikliğe uğruyorlardı. Sık sık sadrazam değişikliğinden Kara Silahdar'ın mesul olduğu her tarafta söylenmekte olduğundan ve İstanbul'da çıkan yangınların sürekli vukuu silahdar aleyhindeki dedikoduyu artırdığından artık perde arkasından çıkarak bizzat işleri ele almasına lüzum görülmüştü.¹¹⁴ Böylece 22 Ağustos 1779'da Kethüday-ı Bevvabin-i Sultani El Hac Selim Ağa aracılığı ile Kalafat Mehmet Paşa'dan Mührü Hümayun alınarak¹¹⁵ padişahın mutemedi olan Kara Silahdar Mehmet Ağa'ya verildi.¹¹⁶ Silahdar Seyyid Mehmet'in göreve getirilişiyle sadrazam arayışında olan I. Abdülhamid'in arzuladığı ölçüde biri mührü alırken Silahdar Seyyid Mehmet'te göz önüne çıkmış oldu.¹¹⁷

Yeni sadrazam, Sultan I. Abdülhamid'in inandığı ve güvendiği bir kişi olduğundan her konuda saltanat makamının danışmanı idi.¹¹⁸ Etkisi ve serbest hareket edebilme imkanı kendisinden öncekilerden çok farklı olan sadrazamın padişahın hususi hizmetinde liyakat gösterdiğinden sadarete de başarılı olacağı umulmuştur.¹¹⁹ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, akıllı ve üstün zekasından dolayı bir buçuk yıl süren sadrazamlığı sırasında işleri çok iyi yürütmeyi başardı.¹²⁰ Diğerlerinden farklı olan Silahdar Seeyid Mehmet Paşa için rahat hareket edebilme konusunda I. Abdülhamid'in hatt-ı hümayunlarında daha açık ve ileri ifadeler bulunmaktadır.¹²¹ I. Abdülhamid ona verdiği "*istiklal*"i hatırlatmakta göreve gelmesinden itibaren kendisine gönderdiği hatt-ı humayunlarda ona devletin nizam bulduğunu "*çırağ-ı hassım, nizam-ı devletim, vezir-i bi-nazirim*" elkabıyla

¹¹⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 2003, s. 428.

¹¹⁵ Cevdet, *a.g.e.*, s. 198.

¹¹⁶ *silahdâr-ı şehriyârî es-Seyyid Mehmed Ağa terbiyesiyle yeniçeri ağası Mehmed Ağa makâm-ı sadârete mevsûl olup tamâm bir sene ta'til-i mesned-i sadâret ve sitem-i zarîfân-ı zamân tarafından Kalafat Paşa lakabı ile tahsîl-i sermâye-i şöhrat ve sâiki olan halefine gûyâ vekâlet edip doksan üç Şaban-ı'nın sekizinde üftâde-i gıyâbetü'l-cübb in'izâl ve silahdâr-ı müşârun-ileyhe hâtem-i sadâret revnak-ı engüşterîn-i ikbâl olup...*" (Esad Efendi, *Kethüdazade Said: Tarih-i Sefer-i Rusya*, Süleymaniye Kütüphanesi, nr.2143, vr.15b).

¹¹⁷ Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. 143. "...*Ve mâh-ı şaban-ı şerîfin dokuzuncu Cuma ertesi günü hâlâ sâhib-i mühür olan ağa Mehmed Paşa azl olup yerine hâlâ silahdar-ı şehriyârî olan es-Seyyid Mehmed Ağa'ya mühür-i hümayûn verilip çerâğ olmuştur...*" (Ruzmerre, s. 9).

¹¹⁸ Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, s. 156.

¹¹⁹ Cevdet, *a.g.e.*, s. 199.

¹²⁰ Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, s. 156.

¹²¹ Hükümdar Silahdar Mehmet için "*kaffe-i umuru senin re'yine havale eyledüm. Her umurda müstakilsin, Allahu Teala seni benden ve devletimden, beni senden ayırmasun*" demiştir. I. Abdülhamid'in Karavezir ve diğer sadrazamlara sözlü ve yazılı olarak verdiği bağımsızlığa Ahmet Vasıf da temas eder. (Vasıf, *a.g.e.*, s. 6).

yazmaktaydı.¹²² I. Abdülhamid'in onu sadarete geçirmesinin en önemli sebebi düşündüğü bazı ıslahatları gerçekleştirmektir. Bu sebeple padişah, yeni sadrazama çıkardığı bir hatt-ı hümayunla mülki ve askeri hususlardaki ıslahata taraftar olduğunu belirterek kendisinden bu hususta çalışmasını beklediğini belirtti.¹²³

Kara Silahdar sadarete gelince Karavezir olarak anılmaya başlandı. I. Abdülhamid Han devrinde olan sadrazamlar içinde en fazla sözü geçen ve bağımsız hareket eden sadrazam olduğuna hakkında çıkan hatt-ı hümayunlar dalalet eder.

3.3. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Sadrazamlığı Sırasındaki Faaliyetleri

3.3.1. Devlet İçindeki Gelişmeler

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, sadrazamlığa getirilişle birlikte hızla faaliyetlere başladı. Kendisinden devletin düzgün gitmeyen işlerini düzelteceği ümit edildiğinden hızlı ve tempolu bir çalışmaya girişti.¹²⁴ Bütün işler onun bağımsız ellerine teslim olmuştu. O, devleti güçlendirmek için büyük çabalar harcıyor, önemli başarılarla imza atarak karşılığını alıyordu. Zamanla bütün önemli Babialı makamlarına kendi sistemine sadık adamları yerleştirerek devleti yönetmeye başladı.¹²⁵ Selefî zamanında birkaç yangın felaketi geçiren İstanbul'un imarına çalıştı.¹²⁶ Her zamanki gibi sıkça baş gösteren yangınlarla kendini gösteren halk ile yeniçeriler arasındaki isyan ruhunu amansız bir şekilde bastırdı. Ayrıca Yeniçeri kışlasında meydana gelen isyanı, onları denize atılarak bastırmayı başardı.¹²⁷ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, özellikle İstanbul şehrinin düzenini ve güvenini sağlayarak şehre ait işleri çekip çevirdi. Şehir halkının¹²⁸ gerekli bütün ihtiyaç maddelerini buldurup getirtmekteki büyük becerisi ile herkes katında çok beğenilen bir kişi oldu.¹²⁹ Vezirlerin yer değişikliklerini en alt seviyede tuttu. Genelde vezirleri

¹²² Cevdet, *a.g.e.*, 200. BOA, *Ali Emiri-I.Abdülhamid*, nr.347. BOA, Cevdet, *Dahiliye*, nr. 7153.

¹²³ Aksun, *a.g.e.*, s. 431.

¹²⁴ Ali Kozan, *Nevşehir'in Değerleri: Karavezir Seyyid Mehmet Paşa ve Hayatı*, (Nevşehir: Polis Haftası Paneli, 2009), s. 2.

¹²⁵ Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1802)*, Çev. Nilüfer Epçeli, C 6, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011), s. 195.

¹²⁶ Öztuna, *a.g.e.*, s. 369.

¹²⁷ Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 196.

¹²⁸ Bu yüzyılı ait toplum yapısı hakkında geniş bilgi için, [Özkaya, Yücel, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu*, (İstanbul: YKY, 2.Baskı, 2010), s. 5-384].

¹²⁹ Mustafa Nuri Paşa, *a.g.e.*, s. 156.

yerinde bırakarak eski sadrazamlardan Darendeli Mehmet ve Kalafat Mehmet paşaları istedikleri yerlere ikamet izniyle emekliye sevkettirmişti.¹³⁰ Katiplerin mesai saatlerini belirleyerek rüşveti önlemenin de dahil olduğu birtakım yeni düzenlemeler getirdi. Darphanede yeni uygulamalara girişti ve devlet tahsilatını hızlandıran bir sistem geliştirdi.¹³¹ Bütçede yaptığı bilgece bir tasarruf sayesinde Enderun hazinesine önemli meblağların aktarılmasını sağladı.¹³²

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadrazamlığı sırasındaki en önemli işlerinden birisi vilayetlerde sık gerçekleşen vali değişikliklerini önlemek oldu. Kalabalık maiyetleri ve kapıkulları ile her yıl başka yere nakledilen valiler "*imdadiye*"¹³³ adı altında aldıkları vergilerle halkı zor durumda bırakıyordu. Halkın bu sıkıntısını dikkate alarak bu duruma son verdi. Ayrıca valiler bir yerden bir yere giderken halk büyük sıkıntılar çektiği gibi yeni valilerin gelişi o bölge halkına her zaman için yeni bazı külfetler yüklerdi.¹³⁴ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, bu durumu göz önüne alarak o seneki yıllık tevcihatında değişiklik yapmayarak bütün sadareti boyunca bu kurala uydu. Yani merkez tevcihatında Hademe-i Bab-ı Asafiden dokuz vazifeliği görevinde bıraktığı gibi diğerlerinde de büyük ölçüde değişikliğe gitmemişti.¹³⁵ Yine de kardeşi Mustafa Ağa'yı tevkilikten alırken yerine ise bu makama uygun gördüğü eski kethüda Hacı Mustafa Efendi'yi getirdi.¹³⁶ Silahdar-ı Şehriyar-ı Mustafa Ağa ise vezaretle Selanik eyaletine tevcih edilerek Enderun'u hümayun'dan çıkarılıp yerine diğer kardeşi olan Hazine-i Hümayun kethüdası olan Halil Ağa Silahdar-ı Şehriyar oldu.¹³⁷

¹³⁰ Enveri Sadullah Efendi, *Enveri Tarihi: Zeyl-i Çeşmizade*, Ali Emiri, C. II, Millet Kütüphanesi, nr.67. s. 116 a-b.

¹³¹ Sarıcaoğlu, *a.g.e*, 2001b, s. 477.

¹³² Zinkeisen, *a.g.e*, s. 196.

¹³³ "*îmdadiye-i seferiye*" ve "*îmdadiye-i hazariye*" olmak üzere iki kısma ayrılan bu vergi, isminden de anlaşılacağı üzere sefer ve harplere bağlı olarak tarh ve cibâyet edilen bir vergi kalemidir. Muharebe masraflarını karşılamak üzere vatandaşlardan alınan bir vergidir. Bu vergi, Osmanlı Devleti'nin, durmak bilmeyen harplerle karşılaşması yüzünden hazinenin, malî külfeti kaldıramaması sebebiyle konulmuştu. [Cezar, Yavuz, *Osmanlı Maliyesi'nde XVII. yüzyılın ikinci yarısında "îmdadiyye" Uygulamaları*, (İstanbul: İÜSBF Dergisi, 1993), s. 60-102].

¹³⁴ Sertoğlu, *a.g.e*, s. 2618.

¹³⁵ Sarıcaoğlu, *a.g.e*, 2001a, s. 143. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadrazamlığında 2 Ekim 1780 tarihli merkez tevcihati, Bab-ı Asafî'nin yüksek memuriyetlerinde bir yeni tevcih sekiz ibka, hacedan ve eminlerde kırk üç tevcih yedi ibka, ağalar, ocak ağaları ve diğerlerinde de üç tevcih on yedi ibka olarak gerçekleşti. (*Ruzmerre*, s. 12). Bu tevcihatın tamamı belgeli kısmıyla birlikte ek'te sunulmuştur.

¹³⁶ Sertoğlu, *a.g.e*, s. 618.

¹³⁷ "...ve mâh-ı Şevvâlî'l-mükerrerem'in ikinci Pazar günü hâlâ Silahdar-ı şehriyârî olan Mustafa Ağa'ya Selanik mansûbuyla üç tuğ ihsân-ı hümayûn olmuşdur ve yerine sadr-ı a'zam biraderi olan Hazîne kethüdâsı Halil Ağa silahdar-ı şehriyârî nasb olmuşdur..." (*Ruzmerre*, s. 10). Aslında Seyyid

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, bu değişikliklerin yanı sıra sebepsiz yere vezirleri değiştirip onları perişan etmemek için çoğunu mansıplarında bıraktı. Fakat bazı nedenlerden ötürü Canikli Ali Paşa ile oğlu Mikdad Paşa'dan boşalan Trabzon eyaleti Çerkez Hasan Paşa'ya, Erzurum Eyaleti Karaman Valisi Dağıstanlı Ali Paşa'ya, Bosna Eyaleti Aydın Muhassılı tevkii Esseyyid Mustafa Paşa'ya tevcih olundu. Mora Valisi Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa'nın dilekçesine göre kethüdası Mora Muhasılı nasb olunup kendisinin Osmanlı donanması ile İstanbul'a gelmesine izin verildi.¹³⁸ Damad Ahmet Nazifi çavuşbaşıliğa getirdi ve Yeniçeri Ağasını değiştirdi.¹³⁹ Önceki Yeniçeri Ağası Bekir Ağa'yı başarısızlığından dolayı işine son verip Bursa'da oturmasına emir etti. Daha sonra fazla geçmeden kendisine mirmiranlık verilerek Kars eyaletine tevcih olundu. Yerine Özi kalesi ağası olup sadrazam silahdarlığı sırasında getirilip bulundurulmasına görevli Zorluoğlu Kethüdası Süleyman Ağa bu sırada İstanbul'a gelmiş bulunduğu Yeniçeri Ağası nasbolundu.¹⁴⁰

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, merkezde ise bazı değişiklikler yapmaktan geri kalmadı. Örneğin sipahi ağalığını Hacı Mehmet Esmer Ağa'ya, Ruznamçe-i evvel'i Naili Paşa'nın kardeşi Ebu Bekir Vahdet Efendi'ye, Baş Muhasebeyi Ali Raif Efendi'ye, Tersane emanetini Atıf Zade Ömer Vahid Efendi'ye, Arpa emanetini Selim Sırrı Efendi'ye Anadolu muhasebesini ise Çavuşbaşı Said Efendi'ye tevcih edip hocalardan ve başkalarından bir çoğunu hediyeleriyle memnun etti.¹⁴¹

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, yönetimdeki yapmış olduğu değişikliklerle genç ve çalışkan, istiklal vaad eden bir kadro kurmaya çalıştı. Devlet memurları arasında herhangi bir tayin ve nakli yaptırmayıp, onlardan iş ve otorite isteyerek sıkı ve disiplinli çalışmaları için onları sık sık kontrol altında bulundurmuştur. Merkez teşkilatındaki kalemleri ıslah ederek değersiz memurları değerlileri ile değiştirmiştir.¹⁴²

Mehmet Paşa, sarayı, birini silahdar ağalığına, diğerini de Enderun hazinesinin defterdarlığına getirttiği iki kardeşi ile yönet istiyordu. (Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 195).

¹³⁸ Cevdet, *a.g.e.*, s. 199-200.

¹³⁹ *Ruzmerre*, s. 10.

¹⁴⁰ Cevdet, *a.g.e.*, s. 199-200.

¹⁴¹ *Ruzmerre*, s. 9-12.

¹⁴² 23-02-1966, *Gülşehir Gazetesi*, s. 2. Sadrazam, evraka *sah* çektiği sırada bazı kalem kaidelerine, bazı miri zabıtlarına aykırı olup özellikle miri maddelerden birinin hem zimmet hem matlup olmak üzere birbirini tutmayan kayıtları ortaya çıkmakla böyle eski tutumu terk ederek bazı belirtilerin

3.3.1.1. Canikli Ali Paşa'nın Firarı

Canikli Ali Bey, Dergah-ı Ali Kapıcıbaşlarından Fatsa'lı Ahmet Ağa'nın oğludur. 1720-1721'de İstanbul'da Yeşillioğlu Sarayı Semt'inde dünyaya geldi.¹⁴³ İyi bir asker ve muktedir bir devlet adamıydı. Onun Kırım Seraskerliği gibi büyük bir göreve atanması, Osmanlı devlet adamlarınca da takdir edildiğini göstermekteydi.¹⁴⁴ Kendisinden çok şey umuluyordu. Bu nedenle ona devletin bütün imkanları verildi; ancak kendisine ve oğluna her türlü imkan verildiği halde Kırım'a asker sevki esnasında gerekli çalışmayı yapmadığı ve askerın donatılması için aldığı vergilerle kendi hazinesini doldurması, Osmanlı devlet adamlarında hayal kırıklığı yaratmıştı.¹⁴⁵ Devlet-i Aliye'den gelen emirle kendisinin ve oğlunun vezirlikleri kaldırılmış, ortadan kaldırılmaları meşveret meclisinde kararlaştırılmış ve başlarının kesilmesi kararı ile Cebbar Zade Mustafa Bey gönderilmiştir. Bunun üzerine Ali Paşa büyük oğlu Amir Battal ile kıymetli eşyasını alıp evini yakarak Kırım'a kaçmıştır.¹⁴⁶

3.3.1.2. Abdürrezzak Efendi'nin Vezareti ve Halil Hamid Efendi'nin Riyaseti

1779 yılında Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin imzalanmasındaki başarısından dolayı Reisü'l-küttaplığa getirilen Abdürrezzak Efendi, Rusya'nın toprak hırsını ve

ortaya çıkışıyla iş bilip yararlı olanı hizmette kullanmaktan yahud aç gözlülük ile menfaat arama davasına düştüklerinden doğmuş olduğu biliniş açığa çıkmış olduğundan bundan böyle işi bilene vererek kalemlerin düzenine dikkat edilmesi yolunda şık-kı evvel defterdarına hitaben yeniden şiddetli bir buyrultu yazıldı. (Cevdet , a.g.e, s. 200).

¹⁴³ Karagöz, Rıza, *Canikli Ali Paşa*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003), s. 10-11. Yazar bu eserinde adından da anlaşıldığı üzere Ali Paşa'nın hayatını gözler önüne sermiş; fakat Ali Paşa'nın bir çok faaliyetinde aynı dönemde yer almalarına rağmen Sadrazam Silahdar (Karavezir) Mehmet Paşa'dan hiç söz etmemiştir.

¹⁴⁴ Köse, a.g.e, s. 270.

¹⁴⁵ Köse, a.g.e, s. 279.

¹⁴⁶ Cevdet Paşa'dan nakledilen bilgiye göre Enveri Tarihi olayı şöyle yazmaktadır: "Ali Paşa'nın gözden düşmesinin en önemli sebebi bu idi ki, servetinin çokluğu kendisine gurur getirmiş, en ufak bir isteyi yapılmayınca devlete dil uzatmağa başlamıştı. Askeri ve mülki nizamüara dair yazdığı bir risalede Ali Paşa bu eserinde devletin içinde bulunduğu sosyal bozuklukları anlatırken bunların düzeltilmesi için gerekli olan tedbirleri belirtmiştir. [Özkaya, Yücel, *Canikli Ali Paşa'nın Risalesi: "Tedabirü'l-Gazavat"*, (Ankara: Tarih Araştırmaları Dergisi, Sy., 12-13, 1973), s. 119-191]. Devletin kanunlarını tenkit vükelanın ayıplarını inşa eylemişti. Bu yüzden vükela kırılmışlardı. Bu sebeple hareketine isyan nazariyle bakılarak üzerine asker sevk edilmişti. (Cevdet, a.g.e, s. 200-201). *Kırım Seraskeri Hacı Ali Paşa'nın (Canikli) Ekin Voyvodası Kara Hoyun Halil Ağa'nın aşair ve kabaili tahrik ve fukara ve züefaya zulüm ve teaddisi hasebiyle Soğucak Kalesi Muhafızı oğlu Mikdad Paşa'nın maiyetine muntazam asker verilerek gönderilmesine dair tahrirati olup, üzerinde arz ve serian tanzim ve irsaline emr-i hümayünüm olmuştur*. I. Abdülhamid'in hattı vardır. (BOA, Hat, Dosya no:21, Gömlek no:999).

Avusturya'nın paylaşım planlarını engellemeye çalışarak görevini yerine getirdiğine inanıyordu.¹⁴⁷ Aynalıkavak Antlaşması ile kendisi imparatorluğun en kuvvetli şahsiyeti olarak sivrilmiş bulunuyordu.

Abdürrezzak Efendi'nin Reisü'l-küttaplığa getirilmesiyle birlikte en büyük amacı Rusya, Prusya ve Osmanlı Devleti arasında bir üçlü ittifak kurmaktır.¹⁴⁸ Prusya'nın yardımına rağmen Avusturya'nın bu ittifakta itici güç olması ve Rus Çariçe'sinin böyle bir ittifaka olumlu bakmaması nedeniyle Abdürrezzak Efendi, Padişahın yakınlarından olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından 8 Aralık 1779'da azledilerek Aydın valiliğine atanmıştır.¹⁴⁹ Yerine Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın itimat ettiği Halil Hamid Efendi, Reisü'l-küttaplığa getirildi.¹⁵⁰

Abdürrezzak Efendi'nin vezareti Cevdet Paşa'da şöyle anlatılır;

"Abdürrezzak Efendi, Aynalıkavak sulh anlaşması konuşmasına memuriyetten ötürü ikinci reislikte Padişahın gözüne girmiş, itibar kazanmış ve o zamanın sadrazamı Karavezir'in de büyük saygı ve itibarına mazhar olarak parlak geleceğini

¹⁴⁷ Jorga, Nicoloe, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. V, Çev. Nilüfer Epçeli, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005), s. 34.

¹⁴⁸ Beydilli, Kemal, *Büyük Friedrich ve Osmanlı: XVIII. Yüzyılda Osmanlı - Prusya Münasebetleri*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1995), s. 110.

¹⁴⁹ *Bilinmeyen Kapadokya Gülşehir*, s. 21. Hamid Efendi, beylikçi olan Mustafa Refet Efendi'nin bilgisiz ve yetersizliğinden sefer ve hazerde üç sene kadar beylikçilik işlerine bağlı teferruatlı mühim yazışmaları yaptıktan sonra bir süre amedcilik hizmetinde bulunduğu halde bir bakıma riyaset etmiş ve ardından büyük tezkirecilik rütbesine erişmişti. Bu suretle reisliğe hak kazanmış ve ehil olmuştu. (Cevdet, *a.g.e.*, s. 202-203). Rusya, Prusya ve Osmanlı Devleti arasında II.Friedrich tarafından gerçekleştirilmek istenen üçlü ittifakın Çariçe II. Katherina'nın tutumu sebebiyle akamete uğraması Abdürrezzak Bahir Efendi'nin mevkinin sarsılmasına ve azline sebep olmuştur. (Beydilli, *a.g.e.*, 1995, s. 109-121).

¹⁵⁰ "...mâh-ı Zilka 'de'nin dokuzuncu çarşenbih günü hâlâ reisü'l-küttâb olan Abdürrezzâk Efendi'ye ... mansûbuyla üç tuğ ihsân-ı hümâyün olmuştur ve yerine hâlâ Büyük Tezkireci olan Halil Hamid Efendi reisü'l-küttâb nasb olmuştur..." (Ruzmerre, s. 10). Halil Hamit Efendi'nin değerli bir devlet adamı olduğu saray tarafından da haber alındı. I. Abdülhamit'in pek ziyade itimadını kazanmış olan Silahdar Seyyid Mehmet Efendi (Sonradan sadrazam olan Karavezir), Sır Katibi İsmail Ağa vasıtasıyla Halil Hamit Efendi'yi tanıdı. Onun tavsiyesiyle, Sadr-ı Ali Kethüdası El Hac Mustafa Efendi'ye işten el çektilmesiyle bu göreve büyük tezkirecilik yapmış olan merhum Abdi Efendi'nin yeğeni Hacı Mustafa Efendi'nin Kethüdayı Sadr-ı Ali olmasıyla da boşalan büyük tezkirecilik hizmetini uzun süredir Amedcilik ile meşgul olan Halil Hamit Efendi'ye 1779'da tevcih olundu. Gerek amedcilik gerekse büyük tezkirecilik hükümet merkezindeki mühim memuriyetlerdendi. Bu vazifeleri başarıyla yerine getiren bir memur Reisül-küttab olabilmektir. Bu sırada Halil Hamid Efendi'yi takdir eden Silahdar Seyyid Mehmet Efendi (Karavezir) Ağustos 1779'da Sadrazam olmuştu. Halil Hamit Efendi de büyük tezkireci oluşundan yedi ay sonra, Reisü'l-Küttab Abdürrezzak Efendi'nin geçmiş hizmetlerine mükafat olmak üzere kendisine vezaret rütbesiyle Aydın eyaleti tevcih olunmasıyla onun yerine Reisü'l-Küttab tayin edildi. [Akkuş, Mustafa, *"Halil Hamid Paşa'nın Hayatı, Islahatı ve Islahatına Ulemanın Tavrı"*, Yüksek Lisans Tezi, (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2001), s. 43].

tam en yüksek noktasına getirmişti.¹⁵¹ Karavezir zamanın nüfuzlu kimselerinden meşhur Ahmed Nafiz Efendi'ye Aydın mansabiyle vezaret tevcihini Sultan Abdülhamid'e ağızdan söyleyip gizlice müsait karşıladığı durumu Abdürrezzak Efendi'ye anlatınca bu gibi sırların saklanması o zamanın gereği iken Nazif Efendi'nin ilişkisi sona ermeyip vezareti kızdırdı. Nihayet çarem kalmadı diyerek İstanbul'dan çıkmamak için sadareti tahsil ederse vezaretimde birlik oldun diye beni belaya uğratar düşüncesine kapılarak bu yolda başka çare varken kaderi gören gözünü bağıladı. Durumu Ahmet Nafiz Efendi'ye duyurup bildirdi. Başka türlü yapamazdı. İşin bu hale gelmesi Nafiz Efendi'ye aksettiği gibi karısı ahiretlik hanımı harem-i hümayuna gönderip Aydın mansabının başkasına tevcih olunmasını içine alan hatt-ı hümayun ısdar ettirmişti.¹⁵² Sadrazam Karavezir de durumu Nafiz Efendi'ye aksettirenin Abdürrezzak Efendi olduğunu hissetmişti. Böylece sevgisi düşmanlığa çevrilerek Tezkere-i evvel Halil Ahmed kalemiyle Aydın mansabının vezaretle reis efendi'ye tevcihi isteği yazılı takriri Padişaha yazdırıp reisliği de yazılı takrirle arz etmişti. Böylece padişahın izni alınmış ve kötülük etmek için de karakış bitmeden Reisü'l-küttap Abdürrezzak Efendi'ye vezaret hilalı giydirilmiştir".¹⁵³

Belli zaman sonra Aydın muhassılından alınıp kendisine Rakka eyaleti tevcih buyurulan Abdürrezzak Paşa, Aydın'ın suyu ve havası yaramayınca hasta halinde Rakka'ya gelişinden kısa bir süre sonra vefat etti.

¹⁵¹ Aslında Aynalıkavak Tenkihnamesi'nden sonra sadaret makamındaki değişiklik Abdürrezzak Efendi'yi daha ihtiyatlı ve endişeli bir hale getirmişti. Daha önce Silahdar Ağalığı ve padişahın kadir-i mutlak muhasibi olup sadaret mührünü yalnızca kendisine ve padişahına karşı öfkeli halkın ayaklanmasını önlemek için ele geçirdiği söylenen Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, reisü'l-küttab'ın dostu idi ve başlangıçta planlarını engellemek istemiyormuş gibi görünüyordu. Lakin çok geçmeden sadrazamın etrafında kendisini Abdürrezzak Efendi'ye karşı kıskırtmaya ve onu yerinden etmeye çalışan bir grup oluştu. Buna karşılık padişahın üzerinde sınırsız bir güç kazanan ve Karavezir ile oldukça gergin ilişkiler içinde olan kızlar ağası, Abdürrezzak Efendi için büyük bir destekmiş gibi görünüyordu. Gaffron'un (Prusya Kralı Friedrich'in elçisi) 3 ve 17 Eylül tarihi mektupları bu durumu şöyle anlatmaktadır; "*Reis Efendi kendini göstermeye başlarken sadrazam ve sadaret kethüdası onu kaybetmenin yolunu arıyorlardı. Fakat sultanın üzerindeki benzer despotik gücü kızlarağasının aldığından farkındalardı. Hadımların şefi sadrazamın dostu olmayıp onun önündeydi. Kızlar ağasının mutlak gücü zayıflık anında padişaha istediğini yaptırabilmesindendi. Zira padişahın gücü artık o kadar azdı ki, onun varlığı bir resmin varlığı gibiydi".* (Zinkeisen, a.g.e, s. 172).

¹⁵² Abdürrezzak Efendi, Osmanlı yönetiminde bir güç olmuştu. Kendisine düşman olan Kapdan-ı Derya Gazi Hasan Paşa da Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ile birlikte onun günden güne artan nüfusundan rahatsız olmuştu. Lakin onu zorla ortadan kaldırmaya cesaret edemiyorlardı. Bu şekilde ondan onurlu bir şekilde kurtulmaya çalışıyorlardı. Neticede 8 Aralık'ta sadrazam ile yaptığı görüşmede sadrazam, Abdürrezzak Efendi'ye verdiği mükemmel hizmetler karşılığında üç tuğlu paşa ve Anadolu'da Aydın valiliğine tayin edildiğini bildirdi. Bu terfiyi daha da göz alıcı hale getirmek için önceden hazırlanmış ve ancak bu rütbede bir paşaya yakışır görkemli bir maiyetle törenler arasında evine kadar eşlik edildi. (Zinkeisen, a.g.e, s. 174).

¹⁵³ Cevdet, a.g.e, s. 202.

3.3.1.3. Eski Şeyhü'l-İslam Mehmed Molla Efendi'nin Vefatı

Mevlana Molla Mehmed Efendi, merhum Şerif Efendi'nin oğlu, fetva sahibi Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi'nin torunu olup 1704'te dünyaya gelmiştir. 1774'te Şeyhülislam olmuştur. 1779 Aralığının yirmi beşinci cuma gecesi vefat etmiştir. Cenazesi Eyyüb Ensari civarına defnolundu.¹⁵⁴

3.3.1.4. Molla Ali Efendi'nin Vefatı

Merhum Ali Efendi, Mekke payelerinden Kizubi kardeşi merhum Mustafa Efendi'nin sulbünden 1699'da dünyaya gelmiştir. 1727 senesinde müderris, 1748 tarihinde galata mollası, 1758 senesi Şam Mollası ve 1772 İstanbul kadısı olmuştur. 1777 senesinde Anadolu Kazaskeri olmuştur. Bir müddet sonra Anadolu Kazaskerliğinden ayrıldıktan bir kaç ay sonra Muharrem'in altıncı günü vefat etti.¹⁵⁵

3.3.1.5. Kış Olayları ve Enveri Tarihi'nin Padişaha Sunulması

Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, devlet meseleleri ile uğraşırken bir yandan da hayır işleri ile uğraşıyordu. 1780 yılı başlarında Selatin cami imaretlerine birçok katkıda bulunarak halkın hayır duasını almıştı. Sadaret makamına geldiğinden beri geceyi gündüze katıp sadaretin görülecek ve sorulacak büyük işlerini başarmaya çalıştığı için Padişahın hayırlı duasına nail olmakta idi. Hatta bu konuda Padişah, onunla ilgili divan toplantısında gayet okşayıcı bir dille bir hatt-ı humayun çıkarmıştır.¹⁵⁶

Yeni sadrazamın başa geçmesiyle birlikte 1780 Ağustos'un başlarında Padişahın bir oğlu daha dünyaya gelerek adına Sultan Mustafa denildi. Üç gün kadar top şenliği yapılması ferman olundu. 20 Mart 1780 Tarihi'nde ise Padişah, sulbünden gelen bir kızı herkesin gözü önünde beşiğe koyup Rabia Sultan adı konuldu. Bu çocuk için de üç gün top şenliği yapıldı. Lakin Rabia Sultan 69 gün sonra vefat etti.

¹⁵⁴ Cevdet, *a.g.e.*, s. 203.

¹⁵⁵ Cevdet, *a.g.e.*, s. 204.

¹⁵⁶ "Benim vezirim, Hak Tealaya malumdur ki bütün işlerinden ve Devlet-i Aliye'ye olan hizmetlerinden memnunum ve müteşekkirim". I. Abdülhamid'in Karavezirle ilgili Hatt-ı Humayunları eklerde sunulmuştur. (Cevdet, *a.g.e.*, s. 198, 200, 204).

Receb'in yedinci gecesi Ayn-ı Şah Sultan doğdu; ancak yirmi bir gün yaşadıktan sonra vefat etti.¹⁵⁷

Bu zamanda teşrifatçı müverrih Enveri Efendi'nin yazdığı tarihin birinci cildi bu esnada biterek padişah'a arz olundu. Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından yazılan takririn üst tarafına;

*"Benim vezir-i mahlesim hala teşrifatçı efendinin bu defa tertip eylediği tarih gayet makbul-ü hümayunum olmağla bu hizmeti mukabili iki bin beş yüz ihsan-ı hümayunum şahanem olmuştur. Cenab-ı Hak Devlet-i Aliyyeme sadakat eden rica kullarını iki cihanda aziz ve muhterem eyleye" amin.*¹⁵⁸ diye yazılmıştır.

3.3.1.6. Emirgan Cami'sinin İnşası

Asıl adı *Hamid-i Evvel Camii* olan bu cami, ana kapısı üzerindeki italik hat yazısı ile yazılmış kitabeden edinilen bilgiye göre 1781¹⁵⁹ yılında Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadareti sırasında I. Abdülhamid tarafından erken yaşta ölen şehzadelerinden Mehmet ve onun annesi Hümaşah Hatun için yaptırılmıştır.¹⁶⁰ Emirgan yalısının yanında -o devirde Mirgün Oğlu denilen arsasında- yapılan bu cami sekiz ayda tamamlanmıştır. Halk bu caminin inşasıyla bölgeye fırın, hamam, değirmen, dükkan açarak az zamanda bölge bayındır hale gelmiştir.¹⁶¹

3.3.1.7. Bazı Olaylar

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa döneminin önemli olaylarından biri de I. Abdülhamid'in üzerindeki muhalafetin durumuydu. Küçük Kaynarca Antlaşması'nın sonrasında Kırım gibi halkının müslüman olan bir bölgenin elden çıkması I.

¹⁵⁷ Cevdet, *a.g.e.*, s. 212.

¹⁵⁸ Cevdet, *a.g.e.*, s. 212. Vekayinüvis Enveri Sadullah'ın kronolojik tafsilata göre üç cilt itibar edilen te'liflerden birincisi *zeyl-i çeşmi-zade* adıyla anılmakta ve Zilkade 1182-8 Zilkade 1188/9 Mart-7 Nisan 1769-10 Ocak 1775 vekayiini vermektedir. Değişik tertipleri bulunan ikinci cilt 6 Şevval 1188-Zilhicce 1197/10 Aralık 1774-28 Ekim /25 1783 ve üçüncü cilt ise 22 Recep 1201-Şaban 1206/10 Mayıs 1787-25 Mart /22 Nisan 1792 tarihlerini ihtiva etmektedir. Karavezir Mehmet Paşa ile ilgili kısım ile Enveri'nin ikinci cildi olup Millet kütüphanesi Ali Emiri Kısmı Tarih nr.67 bölümünde yer almaktadır. (Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. XXVI).

¹⁵⁹ Tarih-i Cevdet'te caminin 1780 yılında yapıldığı belirtilmiştir. (Cevdet, *a.g.e.*, s. 213).

¹⁶⁰ Cunbur, *a.g.m.*, s.24.

¹⁶¹ Cevdet, *a.g.e.*, s.213.

Abdülhamid üzerindeki muhalefeti artırmaktaydı. Bu konuda Padişahı doğrudan ilgilendiren meselelerden birinin de bu gelişmelere bağlı olarak İstanbul'da I. Abdülhamid'e yönelik tepkilerin artması idi. Şehirde olup bitenlerle ilgili haberlerin hızla yayılması üzerine fikir yürüten I. Abdülhamid, halk arasındaki konuşmalara çok önem vermektedir.¹⁶² Hatta bu konuda Osmanlı Tarihi için önemli bir gelişme sayılan Avrupa'da çıkan gazeteler muhalefet grubu hakkında padişahı bilgilendirmekteydi.¹⁶³ Halkın dilindeki sözleri öğrenip, hatt-ı hümayunlarla sadrazamlarına duyuran padişahın zaman zaman bunlardan tedirgin olduğu ve endişelendiği de görülmüştür.¹⁶⁴

3.3.2. Dış Gelişmeler

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, sadrazam olduktan sonra devlet içindeki gelişmelere, ıslahatlara hız verirken bir yandan da Avrupa ile olan ilişkiler hız kazanmıştı. Başta Rusya¹⁶⁵ olmak üzere Avrupa'nın büyük devletlerinin dış siyasetinin en önemli kısmını Osmanlı Devleti oluşturmaktaydı. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın dış siyasetteki en büyük amacı, Osmanlı Devleti'nin gücünü yitirmeden varlığının devam etmesinden yana bir politika izlemesiydi. Yapmış olduğu çalışmalar neticesinde Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki faaliyetlerini önemli diyebileceğimiz oranda durdurmayı başarmış ve I. Abdülhamid'in gözünde daha çok büyümüştür.

¹⁶² Sarıcaoğlu, Fikret, "Osmanlı Muhalefet Ge İleneğinde Yeni Bir Dönem: İlk Siyasi Bildiriler", *Bellekten* LXIV, (Ankara: TTK, 2001), s. 904.

¹⁶³ Prusya Kralı bu gelişmeyi duyduğunda "iyi haber veren-muhtemelen kendi tarafını tutan- bazı gazetelerin izlenmesini tavsiye etmekteydi". (Beydilli, *a.g.e.*, 1995, s. 125). I. Abdülhamid "*gazete evrakı hülusaları*"nı, "*havadisat suretlari*"ni dikkatle okumakta ve buna devam edilmesini istemekteydi. Onun gazete haberlerine genel bakışını "*bu gazete evrakının her birine itimad gerçi caiz değildir. Sıdk ve Kizb ne ise mukaddema bilmek elzendir. Elbet zahire çıkan maddeler ma'lumdur*". "*Kizb ve sahih ola yine peyderpey haberleri matlub*" şeklindeki hatt-ı hümayunları özetlemektedir. (Sarıcaoğlu, *a.g.t.*, 1997, s. 147).

¹⁶⁴ Sarıcaoğlu, *a.g.m.*, 2001c, s. 904-905.

¹⁶⁵ Bu dönemde Rusya ile olan münasebetler sırasında Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet'in (Karavezir) etkisiyle savaş taraftarları iktidar mevkiine geçmiş bulunuyordu. Bunda Seyyid Mehmet tarafından Yeniçeri üzerinde kurulan disiplin etkiliydi. [Hammer, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ter. Ed. B.Sıtkı Baykal, C 9, (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1996), s. 26].

3.3.2.1. Osmanlı-Rus Münasebetleri

Çarlık Rusya Devleti, XVII. yüzyılda kendini göstermeye başlamış, XVIII. yüzyılda ise güçlenip büyüyerek Osmanlı Devleti için büyük sorun teşkil eden bir devlet durumuna gelmiştir. Bu yüzyılda ise, özellikle yüzyılın son çeyreğinde, Osmanlı - Rusya ilişkilerinin temelini oluşturan en önemli gelişme, 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması oluşturmaktaydı. Genel anlamda Türk - Rus ilişkileri açısından değerlendirildiği zaman Küçük Kaynarca Antlaşması, iki devlet arasında Avrupa ile olan münasebetlerde ve bu devletlerin dış politikalarında gayet önemli ve belirleyici bir rol olmuştur.¹⁶⁶ Bu antlaşma, toprak kayıpları bakımından çok büyük olmamakla birlikte hukuki, ticari ve diplomasi açısından Osmanlı tarihinin en ağır belgelerinden biridir.¹⁶⁷ Antlaşmada geçen ve XVIII. yüzyılın sonuna dek Osmanlı - Rusya arasında gerginliğe neden olacak bazı maddeler şunlardır;

- * Rus ticaret gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçiş hakkı kazanması ,
- * Rusların istedikleri bölgelerde konsolosluk açabilmeleri,
- * Kırım Hanlığı'nın bağımsız olması.¹⁶⁸

Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Osmanlı - Rusya arasındaki en önemli sorunu Kırım oluşturmaktaydı. Zira Kırım Karadeniz'de önemli bir tampon bölge konumundaydı. Zaten bu antlaşma itibariyle Kırım Hanlığı, Osmanlı hakimiyet ve himayesinden ayrılarak Rusya'nın eline düşmüş bulunuyordu. Diğer bir deyişle Kırım Hanlığının "*istiklali*"nin tanınması buranın Rusya'ya ilhakı yolunda atılmış ilk adımdan başka bir şey değildi.¹⁶⁹

Kırım'ın Ruslar tarafından ele geçirilmesi Rusya'nın Karadeniz'de bir güç elde edebileceği gibi Boğazlar ve sıcak denizlere geçiş için de büyük önem arz

¹⁶⁶ Hülagü, Metin, "*Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Türk-Rus İlişkilerindeki Rolü*", Uluslararası Türkoloji Sempozyumu, (Ankara: TİKA, 2004), s. 17.

¹⁶⁷ Yalçınkaya, *a.g.m*, s. 501.

¹⁶⁸ Köse, *a.g.e*, s. 112-142. Küçük Kaynarca Antlaşması'nda imzası bulunan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa sadrazam olmakla birlikte Osmanlı için son derece önemli olan Kaynarca sonrası gelişmelerde de aktif rol alarak faaliyet göstermiştir. (*Gülşehir'in Tarihi ve Coğrafyası*, Bölüm I, s. 2).

¹⁶⁹Dördüncü, Muharrem, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi'ne Kadar Boğazlar Meselesi, "*Sosyal bilimler Dergisi*", C. III, Sy., I (Afyon: Afyonkocatepe Üniversitesi, 2001), s. 76.

etmekteydi.¹⁷⁰ Kaynarca Barışı'ndan sonra Kırım Meselesi her an Osmanlı ile Rusya arasında bir savaş çıkmasına sebep olabilecek durumdaydı. Osmanlı Kırım'ı geri almak, Rusya ise hemen ilhak etmek niyetindeydi.¹⁷¹ Ruslar Kırım'da durmadan faaliyet gösteriyorlar, büyük paralar dökerek taraftarlarını çoğaltmaya çalışıyorlardı.¹⁷² Osmanlılar Rusları Kırım'dan tek başına çıkaramayacağı gibi güçlü bir Avrupa devletlerinden de ciddi bir destek bulamamışlardı. İşte böyle bir ortamda Ruslar'ın Kırım'dan çekilmelerini isteyen bir uzlaşma aradıklarından Fransız elçisinin aracılığıyla Aynalıkavak'ta 10 Mart 1779'da bir tenkihtname imzalandı.¹⁷³

3.3.2.1.1. Aynalıkavak Tenkihtnamesi ve Sonrası Siyasi Gelişmeler

Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası Osmanlı ile Rusya arasında sorun olan ve uzun süre devam eden Kırım meselesi iki devlet arasında gerginliğe neden olarak yeni bir savaşın habercisi olmuştu. Ancak kendi çıkarları çerçevesinde hareket eden Fransa'nın arabuluculuğu, Osmanlı - Rusya arasındaki gerginliğe son verip, genel olarak Rusya'nın lehine olan, antlaşma yoluna gidilmesini sağlamıştır. 10 Mart 1779 Tarihinde imzalanan bu antlaşma, Aynalıkavak Tenkihtnamesi,¹⁷⁴ büyük ölçüde Abdürrezzak Bahir Efendi'nin önderliğinde gerçekleşmiş¹⁷⁵ ve barış taraflarının bir başarısı olarak yorumlanmıştır.¹⁷⁶ Dönemin Sadrazamı Silahdar Seyyid Mehmet Paşa da bu antlaşmada birinci derecede rol oynamıştır.¹⁷⁷ Bu antlaşma, dokuz madde olup Kaynarca Antlaşması'nın bazı sorun yaratan maddelerinin gözden geçilerek tadil

¹⁷⁰ Şahin, *a.g.m*, s. 532.

¹⁷¹ Öztuna, *a.g.e*, s. 373.

¹⁷² Küçük Kaynarca'dan Aynalıkavak Tenkihtnamesi'ne kadarki süreç için geniş bilgi, (Jorga, *a.g.e*, s.21-32. Hammer, *a.g.e*, s. 7-22. Özcan, *a.g.e*, s. 114-118. Sertoğlu, *a.g.e*, s. 2613. Köse, *a.g.e*, s. 107-315).

¹⁷³ Yalçınkaya, *a.g.m*, s. 505. Fransa'nın Rusya'nın Boğazlara inmesini istememesine rağmen bu Tenkihtname'nin yapılmasında etkili olmasına sevk eden gelişme doğrudan doğruya bizzat kendisini meşgul eden bir savaştı. Çünkü Fransa bu tasavvut hareketiyle bir taraftan da Rusya'ya yaranıp İngiltere ile aralarında çıkan savaşta onun tarafsızlığını temine çalışmaktı. (Sertoğlu, *a.g.e*, s. 2619).

¹⁷⁴ Tenkihtname: *Bir şeyin fazla ve lüzumsuz kısımlarını ayıklama ve düzeltme*. (Köse, *a.g.e*, s. 285).

¹⁷⁵ Müzakerelerdeki başarısından dolayı Abdürrezzak Efendi, 27 Mart 1779'da Reisü'l-küttaplığa atanmıştır. (Köse, *a.g.e*, s. 287).

¹⁷⁶ Beydilli, *a.g.e*, 1995, s. 109.

¹⁷⁷ Bu tenkihtnamenin imzalandığı sırada sadarete Kalafat Mehmet Paşa, bulunmaktaydı. Ancak sadarete nüfuz sahibi olan ve bu tenkihtnamesinin oluşumunda ve gelişmesinde etkili olan ise kısa süre sonra sadrazamlığa geçecek Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın kendisidir. I. Abdülhamid sadrazamla ilgili Hatt-ı Hümayun'unda şöyle demiştir: "*Benim Vezirim, Aynalıkavak'da vaki olan mükalemede Fransa elçisi de ittifak idi. Elbette Kırım Maddesi ve Han serbestisi şurutunu bilir. Yine ol tarafı cezbe ederek nizam mümkün olur mu? Reis efendi bilmez değildir, bilir. Meram nakz-ı ahd sebeb ise gayri çaresine bakalım. Duracak vakt kalmadı. Hab u rahat terki vaktidir.*" (BOA, Hat, Dosya no:1450, Gömlek no:9). Hatt-ı Hümayun'un kendisi ek'te sunulmuştur.

edilmesi esasına dayanıyordu.¹⁷⁸ Bu antlaşma ile Kırım'ın bağımsızlığı tanınıyordu. Esasen Kırım'a kazandırılan statü ile hanlığın Rusya'ya katılması için ilk adım atılmış oluyordu.¹⁷⁹ Osmanlı Sultanı'nın seçilen her Kırım hanına sadece halife sıfatı ile kesin olarak belirlenmeyen bir süre içerisinde "*hanlık menşuru*" ("*misal-i bi misal-i takdis-iştimal*") göndererek onaylayacağı hususunda anlaşmaya varılıyordu.¹⁸⁰

Fransa, bu antlaşmadan önce Rusya'ya karşı olmasına rağmen İngiltere ile olan savaş sebebiyle bu tenkihtnamenin imzalanmasında birinci derecede rol oynamıştır. Avusturya ise Aynalıkavak Tenkihtnamesi'nden önce bir antlaşmaya varılmasını önlemek için Osmanlı Devleti nezdinde gösterdiği faaliyet yüzünden Rusya ile arası açılmıştı. 1778'de Bavyera Kralı'nın tahtına bir varis bırakmadan vefatı üzerine çıkan ihtilafta bu kızgınlığını Avusturya'ya belli etti. Bavyeralıların bir kısmı Prusya'ya bir kısmı Avusturya'ya başvurup bu devletlere katılmak istediler. Avusturya, bu fırsatı kaçırmak istemiyordu. Fakat Rusya'nın teşvikiyle Prusya ortaya atıldı. Rusya, Osmanlı Devleti'yle Kırım münasebeti yüzünden bir savaş doğması ihtimaline karşı Lehistan'da bulundurduğu üç ordudan birisini Avusturya hududuna gönderip Bavyera'yı işgalden vazgeçmez ve bu hususta Prusya ile anlaşmazsa savaş ilan edeceğini bu devlete bildirdi. Bu sırada imzalanan Aynalıkavak Antlaşması, bir Osmanlı - Rus savaşı ümidini de suya düşürdüğünden Avusturya, Tesen şehrinde anlaşma müzakerelerine razı oldu ve Bavyera'nın küçük bir kısmıyla yetinmek zorunda kaldı.¹⁸¹

Aynalıkavak Tenkihtnamesi'nin imzalanmasında büyük etkisi olan Abdürrezzak Efendi'nin en büyük amacı Osmanlı, Rusya ve Prusya arasında bir üçlü ittifak kurmaktır.¹⁸² Abdürrezzak Efendi ilk ciddi teklifini 1779 Temmuz'u sonunda gizlilik içinde Gaffron'a yapmıştı.¹⁸³ Abdürrezzak Efendi'nin bu teklifi dönemin

¹⁷⁸ Yalçınkaya, *a.g.m.*, s. 505.

¹⁷⁹ Hülagü, *a.g.m.*, s. 14.

¹⁸⁰ Jorga, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁸¹ Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2618.

¹⁸² Beydilli, *a.g.e.*, 1995, s. 111.

¹⁸³ Üçlü ittifak teklifinin bizzat kendisi tarafından ortaya atıldığını gizleyen Abdürrezzak Efendi böyle bir teklifin Prusya Kralı tarafından yapılmakta olduğunu ileri sürmekteydi. "*Prusya Kralı'nın Dersaadet'te Maslahat güzari tarafından bundan akdem be-gayet nihani olarak tercümanı vasıtasıyla savb-ı çakir-aneme bir haber vürud edüb, hülasa-i mazmununda Kral-ı mersumun Devlet-i kavişevket ile akd-i ittifak iradesinde olduğu ve müsaade ve meylü rükun buyurulduğu surette şerait ve zevabıtının müzakere ve tanzimine şüru olunacağı mezkur olub...*" Prusya ittifakına dair Abdürrezzak Efendi'nin takririni yer almaktadır. Bu takirinde Avrupa'da en küçük devletlerin bile ittifaklar yaparak

Sadrazamı Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ve Osmanlı Devleti tarafından olumlu karşılanmıştı.¹⁸⁴ Aslında bu şartlarla yapılacak bir ittifak antlaşmasında farklı menfaat noktalarından hareket eden bu üç devletin mutabık kalabilmelerinin ne kadar zor olduğu başından beri görülmekteydi. Prusya temsilcisi II. Friedrich ise her şeyiyle böyle bir ittifakın oluşması için çalışmaktaydı. Ancak Rus Çariçesi II. Katherina böyle bir ittifaka kesinlikle karşı çıkarak II. Friedrich'in ısrarları karşısında Prusya ile olan ittifakını da bozacaktır. Böyle bir ittifakın kurulamaması sonrasında tüm okları üzerine çeken Abdürrezzak Efendi, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından görevine son verilerek Aydın Valiliğine atanmıştır.¹⁸⁵

Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadarete gelmesinden itibaren Avrupa'daki gelişmelere her zamankinden daha dikkat edilen Divan-ı Hümayun'da, Abdürrezzak Efendi'nin ortaya attığı Rusya ve Prusya arasındaki üçlü ittifak fikri Rusya ve Avusturya saldırılarına karşı hala en iyi araç olarak görülüyordu. Gerek Rusya ile barışın muhafaza edilmesini isteyen, Avusturya'nın iliklerine kadar nefret eden hareketli, basiretli ve aktif bir adam olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa gerekse kendisine tamamen sadık olan Halil Hamid ile bu meselede Babıali için müsbet bir karar alınması amacıyla Gaffron'u sürekli sıkıştırıyordu. Ancak bu durumun sonuçsuz kalacağı farkındaydılar. Çünkü Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ve Babıali Rusya'nın amacının ne olduğunu da gayet iyi biliyorlardı.¹⁸⁶

II. Friedrich'in üçlü ittifak çalışmaları sonuçsuz kalmış olmasıyla birlikte bu çalışmalar Rusya - Prusya arasını açarak, Rusya - Avusturya ittifakına neden olmuştur. Bunda II. Katherina'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri ve Prusya taraftarı olan Potemkin'in yerine Avusturya taraftarı olan Panin'in tesirine geçmesi

kendilerini emniyet altına aldıklarına ve dış politikalarını tanzim ettiklerine ve böylece işlerinde rahatça her türlü icraatte bulduklarına dikkat çeken ve böyle bir ittifakın Osmanlı için ne kadar faydalı olabileceğine değinen Abdürrezzak Efendi, Prusya temsilcisinin bu iradının reddolunmayarak kendisine "*menafi-i mülkiyeyi şamil şürot ile ittifaka kral cenabları ve Rusya Devleti talib iseler*" Osmanlı Devleti'nin de buna razı olacağı cevabı "*havass-ı vükela-yı Devlet-i Aliyye ile bil-müzakere ve'l tecviz*" verildiği zikredilmektedir. (Beydilli, a.g.e, 1995, s. 113).

¹⁸⁴ Abdürrezzak Efendi, *Aynalıkavak sulh anlaşması konuşması memuriyetten ötürü ikinci reislikte Padişahın gözüne girmiş, itibar kazanmış ve o zamanın sadrazamı Karavezir'in de büyük saygı ve itibarına mazhar olarak parlak geleceğini tam en yüksek noktasına getirmişti.* (Cevdet, a.g.e, s. 202).

¹⁸⁵ Beydilli, a.g.e, 1995, s. 121. Abdürrezzak Efendi'nin görevinden alınıp Aydın mansalına sürgüne gönderilmesindeki bir başka etken de Avusturya'dan rüşvet alması idi. (Zinkeisen, a.g.e, s. 192).

¹⁸⁶ Zinkeisen, a.g.e, s. 189-190.

etkili olmuştur.¹⁸⁷ Panin, Osmanlı'nın tıpkı Lehistan gibi paylaşılmasından yanaydı. Bu paylaşma ise onun düşüncesine göre Osmanlı Devleti'yle hudut komşusu olan Rusya ve Avusturya arasında olabilirdi. Bunun üzerine Avusturya imparatoru Jozef ile Rus Çarıçesi II. Katherina arasında 1780 yılında bir görüşme yapıldı.¹⁸⁸ Mohilev Görüşmesi olarak tarihe geçen bu buluşma Osmanlı Devleti üzerinde de kaygılar yaratmıştı. Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ve Reisülküttap Halil Hamid Efendi de Rusya ile Avusturya yakınlaşmasının Osmanlı Devleti için büyük tehlikeler doğuracağını görmekteydiler.¹⁸⁹

Dış politikadaki bu olumsuz gelişmeler Osmanlı Devleti için Prusya'nın dostluğunu vazgeçilmez yapmaktaydı. Bu politika Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadreti boyunca süregelmiştir.¹⁹⁰ Osmanlı, dış politikada Prusya ile bir ittifakı artık hayati bir mesele olarak görüyordu. Ayrıca Osmanlı Devlet yönetimi Avrupa'daki gelişmelerden Babialı'nın malumattar edilmesini istemekte, Avusturya, Rusya ve Prusya ordularının mevcudu hakkında bilgiler rica etmekteydi. Böylece Osmanlı'nın bu bilgilerle kendisini muhtemel bir savaşa alınacak tedbirlere hazırlayacağını ifade etmekteydi. Friedrich ise bu hususta gerekli bilgileri vermektan kaçınmamaktaydı.¹⁹¹

İngiltere ve Fransa tarafına bakıldığında ise Rusya ve Avusturya arasındaki bu antlaşmadan endişe duymakla birlikte aralarındaki savaş dolayısıyla sessiz kalıyordu.¹⁹² Bu iki devletin aralarındaki 1778 yılında başlayan savaşın sebebi İngiltere'ye karşı istiklal için ayaklanmış bulunan Amerikalılara Fransa'nın her çeşit savaş malzemesiyle subay göndererek yardımda bulunmasıydı. İngiltere ile Fransa

¹⁸⁷ Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2618.

¹⁸⁸ Yalçınkaya, *a.g.m.*, s. 506.

¹⁸⁹ Beydilli, *a.g.e.*, 1995, s. 123. Mohilev'deki görüşme sonrasında II. Katharina'nın fantazi dolu "Grek" projesi de hayata geçirilmiş bulunmaktaydı. Bu projede Türklerin Avrupa'dan kovulmaları ve İstanbul merkez olmak üzere bir Rus Prensi'nin yönetiminde bir "Grek" Devleti'nin kurulması öngörülmekteydi. Bundan dolayıdır ki Çarıçe doğan torununa Bizans İmparatoru Konstantin'in adı verilmiş ve birçok Rum dadısı saraya alınmıştı. [Fahir Armaoğlu, *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, (İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006), s. 17-18].

¹⁹⁰ Beydilli, *a.g.e.*, 1995, s. 124.

¹⁹¹ Abdülhamid devrinde ilk kez Avrupa'da yayınlanan bazı gazetelerden çeviriler hazırlamakla görevli oda/kalem Bab-ı Asafi'de teşkil edilmişti. Bu büronun Karavezir Silahdar Seyyid Mehmet Paşa zamanında kurulmuş olup gerekli haberlerin itina ile tercüme edilmiş olup Babialı'ye sunulduğunu duyan II. Friedrich, *iyi haber veren fakat muhtemelen kendi tarafını tutan* bazı gazetelerin takip edilmesini tavsiye etmekteydi. (Sarıcaoğlu, *a.g.m.*, 2001c, s. 902).

¹⁹² Özcan, *a.g.e.*, s. 121.

arasındaki süren Amerika Bağımsızlık Savaşı beş yıl sürdükten sonra Amerika'nın istiklali üzerine 1783'de yapılan Versay Antlaşması ile sona ermiştir.¹⁹³

3.3.2.1.2. Rusya İle Ticaret Tanzimi

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın on birinci maddesine göre Rusya her iki devletin karşılıklı menfaatlerin sağlanması zımında topraklarını çeviren bütün denizlerde bilcümle gemileri engellenmeden serbestçe dolaşabileceklerdi. Ayrıca Bab-ı Ali tarafından Akdeniz'den Karadeniz'e ve Karadeniz'den Akdeniz'e gitmek ve bu denizler sahillerindeki limanlardan, adı geçen denizleri bağlayan boğazlarda ticaret yapmak hususunda diğer devletlere verilen imtiyazların hepsi Rusya'ya da verilecekti.¹⁹⁴

Küçük Kaynarca'da ticaretle ilgili aceleye gelen bazı konular Aynalıkavak Tenkihnamesi ile daha etraflı bir şekilde maddelere bağlandı ve Rus tüccarının hangi şartlarda ticaret yapacağı konusu kesinlik kazandı.¹⁹⁵ Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin altıncı maddesi ticari düzenlemeleri ihtiva ediyordu. Buna göre Rus tüccarların gemileri, İngiltere ve Fransa gemilerinin büyüklüğünde olacaktı. Ayrıca bu antlaşmaya göre Rusların Karadeniz'de yapacakları ticarete kullanacakları gemilerin tonajları belirlenmişti. Ruslar, artık yasak olan ve olmayan bütün eşyaları gemilerine yükleyip, Kırım ve Karadeniz'deki bütün zahireleri antlaşma şartlarının uygulandığı gerekçesiyle gemilerine dolduruyorlardı. Yavaş yavaş Karadeniz'in bütün ürünlerini kendilerine ait sayacakları açıkça görülüyordu.¹⁹⁶ Burdaki en önemli husus, Rusların denizlerdeki her türlü ticareti yapmaya ruhsatlı oldukları iddiası üzerine özellikle İstanbul'un ihtiyacı olan zahirenin Rus tüccarlar tarafından satın alınmasının zahire kıtlığına sebebiyet verecek olmasıydı.¹⁹⁷ Osmanlı bu durumdan pek memnun kalmayıp Rus gemilerinin geçişinde bazı güçlükler çıkartıp durumun yeniden gözden geçirilmesini istemekteydi. Osmanlı, Rus gemilerinin tonajını sınırlamak istiyordu.

¹⁹³ Cevdet, *a.g.e.*, s. 206-210.

¹⁹⁴ Yağcı, Zübeyde Güneş, "XVIII.Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Doğu Karadeniz Politikası", *Türkler*, C. XXII, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s. 559.

¹⁹⁵ Bostan, İdris, "Rusya'nın Karadeniz'de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)", *Bellekten* LIX, Sy., 23, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001), s. 368.

¹⁹⁶ Cevdet, *a.g.e.*, s. 205.

¹⁹⁷ Köse, *a.g.e.*, s. 177.

Aksi takdirde Rusya'nın ele geçirdiği Kırım bölgesi yanında ilerde bütün Karadeniz mahsullerini kendisine mal edebilirdi.¹⁹⁸

Karavezir Mehmet Paşa'nın sadarete geldiği zaman da bu sorunlar devam etmiş Aynalıkavak Antlaşması'na rağmen ticaret durumu çözüme kavuşmamıştır. Tenkihtname'den sonra Rus gemilerinin yeni şartlar çerçevesinde Akdeniz ve Karadeniz'e gelmeye başlaması ve Ruslara ait İstanbul zahiresi yüklü ticaret gemileri Osmanlı nezdinde şüphe uyandırmaya başlamıştı. Bundan dolayı Osmanlı, Rus gemilerini durdurmak istemiş; ancak Rus Elçisi'nin antlaşma şartlarını ileri sürmesi üzerine gemilere engel olunamamıştır.¹⁹⁹

Rusya, zaman ilerledikçe gemileri çoğaltmış ve Akdeniz ve Karadeniz ticaretinde amaçları uğruna Osmanlı'yı sıkıntıya sokarak gerginliğin artmasına neden olmuştur. Rusya'nın bu ticaret serbestisinde amacı daha önce de bahsedildiği üzere bütün Türk limanlarından istedikleri maddeyi taşıyarak Türk halkının zaruri ihtiyaç maddelerini fazla bedel verip götürerek devlet içinde bir buhran yaratmaya çalışmaktı.²⁰⁰ Osmanlı Devleti ise özellikle Karadeniz'in kuzey steplerinde üretilen zahirenin -ki bu bölgeden elde edilen zahire İstanbul'un ihtiyacının karşılıyordu ve başka bölgelere geçişi yasaktı- ticaretini yapmasının önüne geçmeye çalışıyordu.²⁰¹ Bu esnada Reisü'l-küttaplığa getirilen Halil Hamid Efendi, bu ticaret serbestinin Devlet-i Aliye'ye zarar vereceğini ve İstanbul zahiresi başka yerlere götürülüyor diye dedikoduya sebebiyet vereceğini Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya bildirmişti.²⁰² Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, imparatorluğun hububat merkezi olan Romanya'dan İstanbul ve Karadeniz kıyılarına erzak yollayarak buhranı önlemeye çalışmıştır. Rusya Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'yı rahat bırakmamak ve Osmanlı Devleti'ni buhrana götürmek için elinden geleni yapmaktaydı. Nihayet Fransız sefirinin aracılığı ile Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, adı geçen hakkın ancak kendi yiyecek maddeleri için olduğunu Rusya elçisine bildirerek bu uygulamaya son

¹⁹⁸ Bostan , a.g.m, s. 372.

¹⁹⁹ Cevdet, a.g.e, s. 205.

²⁰⁰ *Bilinmeyen Kapadokya Gülşehir*, s. 21.

²⁰¹ Yağcı, a.g.m, s. 559.

²⁰² Cevdet, a.g.e, s. 205. Halil Hamid Paşa, zahirenin İstanbul'da azalmasının halkın rahatını kaçıracağını savunuyor ve "belki gittikçe nass beyninde İstanbul zahiresi Moskov gemileriyle gözümüz önünden diyar-ı ahara nakli rıza veriliyor deyu nice kıyl ü kal zühuruyla mehazir-i kaviyyeyi mucib" olduğunu ileri sürüyordu. (Köse, a.g.e, s. 178-179).

verdi. ²⁰³ Yani bu durum Rus gemilerinin Osmanlı mallarını değil, yalnız kendi mallarını nakledebilmeleri şeklinde sonuçlandı. ²⁰⁴

3.3.2.1.3. Eflak ve Boğdan'da Ruslar Tarafından Konsolosluk Çekişmesi

Kaynarca Antlaşması'nın on birinci maddesi gereğince Rusya, Osmanlı sınırları içerisinde istedikleri yerde konsolos tayin edebileceklerdi. ²⁰⁵ Rusya antlaşmada geçen "*amme-i mevaki*" (Osmanlı sınırında bulunan her yer) tabirinden hareket ederek Osmanlı topraklarına konsolos atamaya başladı. ²⁰⁶ Özellikle Rusya bu tabirden yola çıkarak Eflak ve Boğdan'da bölgeye gidecek tüccarlarını korumak için konsolosluk açmak istiyordu. Aslında Rusya'nın amacı, ticari kaygılanmış gibi görünse de devlet aleyhine faaliyet göstererek reayayı isyana sevk etmekte.

Rusya, konsolosluk açma isteklerini elçileri aracılığıyla Halil Hamid Paşa'ya bildirdi. Dönemin sadrazamı Silahdar Seyyid Mehmet Paşa ve Bab-ı Ali'nin ileri gelenleri, bunun bir fesat ocağı olduğunu bildiklerinden izin vermek istemiyorlardı. Bunun üzerine Halil Hamid Efendi, bu kararın reyanın fikrini tahrik edeceğini söyleyerek Osmanlı Hükümeti'nin bu konudaki reddinin nedenini açıklayan bir takriri Rus Elçisi'ne verdi. ²⁰⁷ Rus Elçisi, kararı Petersburg'a ilettikten sonra o dönemde Reisül-küttablığa atanan Süleyman Feyzi ile yeniden görüşmeye başladı. Elçi, Rusya'nın kararından vazgeçmeyerek konsolokluk açılması fikrini savunmaktaydı. ²⁰⁸ Bundaki temel etken ise Kaynarca'da geçen tabirdi. Osmanlı için ise bu imkansızdı. Rusya bu tabiri Osmanlı sınırının her yeri olarak yorumluyordu. Osmanlı için ise durum böyle değildi. Osmanlı için bu tabir, Rus tüccarlarının yoğun olarak ticari faaliyet gösterdikleri yerd. ²⁰⁹ Bu sebeple Eflak ve Boğdan'da Rus tüccarlarının olmayışı hasebiyle Osmanlı Devleti, konsolosluğa izin vermemekteydi. Ayrıca Eflak ve Boğdan, Osmanlı'nın tahıl ambarıydı. Özellikle İstanbul'a sarf edilen yiyeceklerin önemli bir kısmı buradan gelmekteydi. Bölgede konsolosluk açılması

²⁰³ Özcan, *a.g.e.*, s. 120-122

²⁰⁴ Aksun, *a.g.e.*, s. 431-432.

²⁰⁵ Cevdet, *a.g.e.*, s. 221.

²⁰⁶ Köse, *a.g.e.*, s. 190.

²⁰⁷ Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2618.

²⁰⁸ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "*Osmanlı Tarihi: Karlofça Antlaşmasından XVIII.yüzyılın Sonlarına Kadar*", C. IV, I.Bölüm, (Ankara: TTK Yayınları, 1998), s. 475.

²⁰⁹ Köse, Osman, "*Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri*", Sy., II (Ankara: Türkoloji Dergisi I, 2006), s. 146.

Osmanlı için büyük bir buhrana sebebiyet verebilirdi. Rusya, konsolosluk teklifinde ısrar edince Osmanlı hükümeti, tüccarlar için Silistre'de konsolosluk açma fikrini ortaya attı. Rusya Elçisi buna karşı verecek cevabı bulamadıysa da II. Katherina, elçiye kesin bir talimat vererek bu meseleden asla vazgeçmemesi için ısrarda bulundu. İki taraf arasındaki kriz tırmanırken Fransa'nın tavassutiyle Silistre'de bir konsolosluk bulundurulmasına karar verilerek sorun çözüldü ve bu işe son verildi.²¹⁰

3.3.2.2. Ermeni Patriğinin Azli

Ermeni Patriği Zaharya, Ermenilerin Ortodoks Mezhebine ait olmasından dolayı Ermenilerden Katolik mezhebine geçilmesini kabul etmemekle birlikte geçenleri de men etmekteydi. Hatta Patrik Zaharya, bu işi sıkıya alıp Katolikliğini hissettiği reyanın Avrupa'ya gidip gelmelerine mani olurdu. Bu durum bazı zor durumlar doğuruyor ve özellikle ecnebilerin şikayetine neden oluyordu. Nemçe'den (Avusturya) gelen şikayet üzerine Osmanlı yönetimi, Zaharya'yı görevinden alarak Bursa'ya sürmüştür.²¹¹

3.3.2.3. Irak Haberleri

Kendisine Bağdat ve Basra eyaleti tevcih olunan Süleyman Paşa, Basra'yı düzene koyduktan sonra aşiret ve kabileleri disipline koymak için Bağdat'a yola koyuldu. Mehmet Halil oğlu ile Mehmet Kahya cemiyetleri Bağdat'ta düzeni bozmuş ve Süleyman Paşa'ya karşı harekete geçmişlerdir. Süleyman Paşa, bölgeye gelerek başkaldıranları ortadan kaldırmış ve Bağdat'ta da asayişi sağlayarak merkezi yönetimin memnuniyetini sağlamıştır.²¹²

3.3.2.4. Melibar Elçisinin Gelişi

Melibar²¹³ hakimi Sultan Ali Raca'nın yerine hükümdar olan kız kardeşi Bibi Sultan tarafından Mısır yoluyla gönderilen M.1780 tarihli namede kendilerine

²¹⁰ Cevdet, *a.g.e.*, s. 222.

²¹¹ Cevdet, *a.g.e.*, s. 211.

²¹² Cevdet, *a.g.e.*, s. 220.

²¹³ Melibar veya Malabar, Batı Hindistan'ın güneyine doğru uzanan büyük bir ülkenin adı olup, burada bulunan bir İslâm hükümdarlığıdır.

İngiliz ve Portekizliler tarafından baskı uygulandığı beyan olunarak yardım istenmişti. Hükümet, mesafenin uzaklığı sebebiyle yardım edemeyeceğini, fakat kendilerine saldırılmaması için İngiltere hükümetine tavsiyede bulunacağını yazmak suretiyle sudan bir cevap vermiş ve yardım gönderilememiştir.²¹⁴

3.3.2.5. Amman'dan Gelen Mektup

Uzun süreden beri Amman (Ürdün) hakimi olan Mehmet Bin Sait, Osmanlı Devleti'ne sadakatle bağlı olduğunu belirten davranışlarda bulunurdu. Bağdat ve Basra'daki karışıklıklardan sonra Osmanlı Devleti'nin yardımları sonrasında asayişin düzelmesiyle birlikte Mehmet Bin Sait, padişaha teşekkürünü bildiren mektuplar gönderirdi. Amman hakimi son olarak öğünmeye değer harekette bulunmak için Bağdat ve Basra eyaletlerinin Süleyman Paşa'ya tevcihinden memnun olduğunu, onunla birlik olacağını amacının her zaman Osmanlı Devleti'ne bağlı olacağını bildiren mektup göndermiştir.²¹⁵

3.3.3. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa Dönemi Islahatları

Elli yılın büyük bir bölümünü özellikle kardeşi III. Mustafa zamanında sarayda geçirmiş olan I. Abdülhamid, imparatorluğun kurtulması için reformlara gereksinim bulunduğu anlayışıyla tahta çıkmış ve XVIII. yüzyıl padişahlarının en güçlü reformcularından biri olarak tarihe geçmiştir.²¹⁶ Aslında padişah yenilikçi, reformcu olmaktan uzaktı. Onun etkisi sıkça çıktığı teftişler, devletin organize olmasına dair arkası kesilmeyen tenbihler ve nizamı tesise yönelik çalışmaları desteklemesiydi.²¹⁷ Tahta çıkışıyla birlikte karşılaşılan problemler, devletin hangi konulara ağırlık vermesi gerektiği ve bunun için alınacak tedbirler padişah tarafından sadrazamlarına bildirilirdi.²¹⁸

Saltanatının ilk senesinde Kaynarca Muahedesi'ni kabule mecbur olan I. Abdülhamid, hayatının elli senesini sarayda kapalı olarak geçirmişti. Bu durum I.

²¹⁴ Cevdet, *a.g.e.*, s. 218.

²¹⁵ Cevdet, *a.g.e.*, s. 219.

²¹⁶ J.Show, Stanford, "*Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*", C. I, Çev. Mehmet Hurmacı, (E Yayınları), s. 306.

²¹⁷ Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. 139.

²¹⁸ Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. 138.

Abdülhamid için devleti yönetme konusunda olumsuz sayılacak bir durum olmuştur. Buna rağmen I. Abdülhamid'in en büyük arzusu Osmanlı'nın bekası idi. Osmanlı Devleti'nin sıkıntılı günlerine son vermek için askeri alanda bir ıslahatın lüzumunu şiddetle vurgulayarak Osmanlı'yı güçlü bir devlet haline getirmeyi amaçlıyordu. I. Abdülhamid, askeri alanda ıslahatları yapmak için kardeşi III. Mustafa zamanında Baron dö Tott²¹⁹ vasıtasıyla başlatılan garp usulü ıslahatın kendi zamanında daha geniş bir tarzda inkişafını arzu etmekte idi.²²⁰ Bu sebeple padişah, çok sayıda yabancı askeri danışman getirten ve bunların İslamiyet'i kabul etmeleri ya da Osmanlı uniformaları giyinmeleri gerekliliğini kaldırtan ve böylece XIX. yüzyılda egemen olacak yeni reform biçimine dönüşü başlatan ilk padişahı. İslahatları kendi yönteminde yürütmesi yanı sıra sadrazamları özellikle Silahdar (Karavezir) Seyyid Mehmet Paşa ve Halil Hamid Paşa ile de işbirliği yapmıştır.²²¹ Diğer sadrazamlara ne kadar çok salahiyyet vermişse de başarılı olunamamış yalnız Silahdar Seyyid Mehmet ve Halil Hamid Paşalar bir dereceye kadar önemli iş görmüşlerdir.

I. Abdülhamid zamanında Enderun'da silahdar ağalığında bulunarak padişahın fevkalade güvenini kazanmış olan Kara Silahdar namıyla meşhur olan Seyyid Mehmet Efendi, arzu edilen askeri ıslahatı yapmak üzere sadaret makamına getirilmişti. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa zamanında da diğer sadrazamlarda olduğu gibi ihtiyacın en fazla hissedildiği askeri alandaki girişimler düzenlemelerin ağırlık noktasını teşkil etmekteydi.²²² Kendisinden evvel İzzet Mehmet, Derviş Mehmet, Darendeli Mehmet ve Kalafat Mehmet Paşalardan hiçbirisi istenilen ıslahatı yapacak kabiliyyet ve cesaretle olmadıklarından gerekli ıslahatları yapması için sadaret, tam bir salahiyyet ile I. Abdülhamid'in itimadına haiz olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya verildi.²²³

²¹⁹ Baron de TOTT, II. Ferenc Rakoczi ile Türkiye'ye iltica ederek daha sonra Bercsenyi hafif süvari tümeniyle Fransa'ya giden ve orada baronluğa yükseltilen Macar asilzadesinin oğludur. [David, Geza, "Baron de Tott, François, *İslam Ansiklopedisi*" V, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2006),s.83-84].

²²⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 1988a, s. 473.

²²¹ J.Show, *a.g.e.*, s. 307.

²²² Sarıcaoğlu, *a.g.e.*, 2001a, s. 138.

²²³ I. Abdülhamid'in Seyyid Mehmet için yazdığı Hatt-ı Hümayunlarda onun İstiklal ile çalışmasına dair izler görülmektedir. I. Abdülhamid'in Karavezir'e olan teveccühlerini ve itimadlarını hatt'larda görmekteyiz. *"siz ki vezir-i azam ve bi istiklal vekil-i mutlak-ı hamide fialimsiniz."* *"siz hassatan terbiyetkerde-i yed-i müeyyed-i mülukanem ve gars-ı yemin-i ba temkin-i husravanem olup minküll-il-vücuuh zatınıza vüsuk ve itimad ,zaid ez mutad olduğundan başka zatımızda vedia-i sabhaniyye olan Kemal-i istidad"* sebebiyle vezir-i azamlığa tayin edildiği kaydedilmiştir. (Cevdet, *a.g.e.*, s. 198).

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, sadarete gelir gelmez I. Abdülhamid tarafından kendisine bağımsız hareket edebilme imkanı tanınarak askeri alandaki ıslahlara hız verdi. Kendisinden devletin düzgün gitmeyen işlerini düzeltereği düşünüldüğünden hızlı ve tempolu bir çalışmaya girişti.²²⁴ Askerin eğitimine ve askeri malzemenin teminine, sınır kalelerinin tahkimine çalıştı. Fransa'dan uzmanlar getirterek topçu ve lağımçı ocakların ıslahına çalıştı. Humbaracı Ahmet Paşa ve Baron dö Tot zamanında²²⁵ tertip ve ıslah edilen Humbaracı ve Topcu askerlerinin talim ve terbiyelerine ehemmiyet verdi.²²⁶ III. Mustafa zamanında kurulan Sürat topçularının mevcudunun da artırılmasına gayret sarfetti.²²⁷ Rusya ile ilerideki muhtemel bir savaşta hazırlıklı olabilmek için Rumeli ve Kafkas sahillerinde ve özellikle boğazlarda tahkimata özen gösterdi.²²⁸ Kaptân-ı Deryâ Gazi Hasan Paşa'nın da yardımlarıyla donanmada bazı çalışmalar yaptı.²²⁹

²²⁴ Sarıcaoğlu, *a.g.m.*, 2001b, s. 477.

²²⁵ Bu dönemde Baron dö Tott tarafından kurulan Hendesehane'nin başına Cezayirli Seyyid Hasan Hoca getirilmiştir. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın vefatına kadar (1781) Hendesehane'deki bu vazifesini sürdürmüş 1781 tarihinde Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa tarafından donanmaya ikinci kaptan olarak tayin edilince Hendesehane hocalığına Seyyid Osman Efendi getirilmiştir. [Kaçar, Mustafa, "Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Teknik Eğitimde Modernleşme Çalışmaları ve Mühendishanelerin Kuruluşu (1808'e kadar)", *Osmanlı Yenileşme Tarihi*, (Konya: Selçuk Üni. Ede. Fak. Tarih Bölümü, Der. Mehmet Yılmaz, 2004), s. 92].

²²⁶ Osmanlı Hükümeti Kaynarca Muahedesi'nden sonra askeri çalışmalara ehemmiyet vermiştir. Kaynarca felaketinin asıl sebebinin askeri gerginlik olduğunu anlayan Silahdar Seyyid Mehmet, Taval isminde İsveçli bir mütehassisa 126 demir top ile külliyyetli top güllesi ismarlamıştır. Hatta bu toplardan 106 adedi on bin dört yüz doksan beş gülle, bilmuayene teslim alınmış ve bunların bedeli olan on dört bin yedi yüz altmış yedi kuruşun tediyesi hakkında İsveç elçisi hükümete tahrir vermiştir. Bu tahrirde topların çapları yazılıdır. (*Cevdet Tasnifi: Askeri Vesikalar*, nr. 19578).

²²⁷ Daha önce Fransa hükümetinin Rusların ilerlemeleri karşısında Osmanlı ordusunda düşündüğü ıslahata dair teklifleri reddedilmişti. İstanbul'da görev yapmış olan Baron dö Tot aracılığıyla yenilenen tekliflerden sonra birtakım ortak çalışmalara girişilmişti. Deniz subayı ve mühendisi yetiştirmek üzere 18 Kasım 1773'te açılmış olan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'da Fransız hocaların çekilmelerinden sonra İsveçli ve İngiliz hocalar ders verir olmuştu. Osmanlı hizmetine girdikten sonra Topcu ocağının ıslahı, İstanbul ve Çanakkale boğazlarının tahkimi ve boğaziçindeki kalelerin durumunun gözden geçirilmesiyle ilgilenen Baron dö Tott Hasköy'de top döküm alanının inşasına, kayık-köprü sistemine geçilmesine ve top arabalarının daha kullanışlı hale getirilmesine ön ayak olmuştu. Mart 1776'da Fransa'ya geri dönüşünde yerine Muhtedi Mustafa Ağa'yı bırakmıştı. III. Mustafa'nın son zamanlarında Obert adlı bir Fransız topçu çavuşunun öncülüğünde başlatılan topçu ocağını ıslah çalışmaları I. Abdülhamid devrinde Karavezir zamanında da devam etmiştir. Kara Silahdar Mehmet Ağa, bu topçu ocağına bağlı olarak teşkil edilen 250 kişilik sürat topçuları birliği çalışmalarını da devam ettirmiştir. Ancak bu durum Kara Silahdar'ın ölümüyle birlikte Obert ve beraberindekilerin geri dönmeleri ile son bulmuştu. [Şimşek, Ali Rıza, "*Osmanlı Ordusu'nda XVIII. ve XIX.Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*", Yüksek Lisans Tezi, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi 2006), s. 89].

²²⁸ Beydilli, Kemal, Emecen, Feridun, İpşirli, Mehmet ve Diğer (1994), *Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi*, Edi. Ekmeleddin İhsanoğlu, C. I, (İstanbul: İslam, Tarih. Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994), s. 66-67.

²²⁹ Mustafa Akkuş, *a.g.t.*, s. 38.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, askeri alandaki ıslahatlara önem vermekle kalmayıp Hunbaracı ve Topcu Ocağının Kağıthane'deki (Sadabad'da) yaptıkları atış talimlerine giderek zabıtce askerleri teşvik ile muvaffak olanlarına ve zabıtlarına ihsanlar vermekteydi.²³⁰ Bu dönemde Padişahın değişmeyen gündemi sefer için gerekli levazım ve mühimmatın ikmali ile sınır kalelerin istihkamına verdiği öncelikti. Bu yüzden söz konusu askeri bölgeleri teftiş etmekte ve dönüşte gördüklerini yazmaktaydı.²³¹ Bunlardan bir tanesi de Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadabatta yaptırdığı hunbara, tüfek ve "nev-icad" top atışlarına padişahın bizzat katılmasıydı. I. Abdülhamid, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın talime gittiğini öğrendiğinde, mevacib (maaşlar) çıkarılışında "emval-i mür-i" tahsilatındaki gayretlerini gördüğünde onunla ilgili iltifatlarda bulunmaktan kaçınmıyordu.²³²

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, I. Abdülhamid'in ıslahat çalışmalarında çok mühim roller oynamış ve büyük yararlıklar göstermiştir. Abdülhamid'in kendisinden daha büyük işler beklerken yakalandığı hastalık sebebiyle 1781 yılındaki ölümünden dolayı ıslahat çalışmaları da yarıda kalmıştır. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa hastalığı sırasında da kendisini ziyarete gelen Padişaha ıslahata devam edilmesini, Yeniçerilere asla itimad edilmemesini ve sadarete ehil olarak sadaret kethüdası Halil Hamid Efendi'nin getirilmesini tavsiye etmiştir.²³³

²³⁰ Uzunçarşılı, a.g.e, 1988a, s. 474.

²³¹ Sarıcaoğlu, a.g.e, 2001a, s. 141.

²³² Enveri, C II, 119b-120a. Karavezir Mehmet Paşa her gün sabah namazından sonra İsveç Subayının yeni açtığı okulu sık sık kontrol ederken I. Abdülhamid bir gün sabah namazından sonra Padişahın kendisini aratıp talim mahalline gittiğini haber alınca o da habersiz bir şekilde talime gidip çalışma yapanlara yapmış olduğu teşviki görünce Karavezir'in bu alakasından dolayı fevkalade memnun kalarak bir hatt-ı Hümayun çıkararak Padişahlara mahsus olan en kıymetli kürklerinden siyah tilki kürkünü Karavezir'e hediye etmiştir. (26/02/1966, Gülşehir Gazetesi, s.2,4). "Benim çırağ-ı hassım Nizam-ı devletim vezir-i bi nazirim, Lehü'l-hamd-i velminne sadarete teşrifinden berü devletim nizam bulunduğundan size duay-ı hayrım indallah makbuldür.Hemen Rabb-i Teala her umurunda tevfiıklar kerem eyleye ve edeceğine iştibahım yoktur.Bugün Sadabad'a teşrifiniz malum-u hümayunum olduğundan kadr u şanını terfi için hıfz-ı vücud-ı şahaneme mahsus kürklerimden siyah tilki bir kürk Has odabaşı kulum ile gönderdim.Kürk-ü ilbas ve duay-ı hayrım üzere olup seni cenab-ı hayrül-hafızine vedia ve kaffe-i ibadullahı size emanet eyledim", (Cevdet, a.g.e, s. 200). Aslında I. Abdülhamid'in memnuniyeti sadrazam Karavezir'in yapmış olduğu çalışmaları ve gayreti idi. Karavezir'in top ve humbara talimleri yaptırarak birtakım gayretler içinde bulunduğu sırada Abdülhamid onlar hakkında olumsuz düşünceye sahipti. "her sınıf askeriyeye fesat-dari olmuş ve bakılmayarak askerlikten çıkmış" Ayrıca bunların "söz yeri gelse seferde idim." şeklindeki cevaplarla durumlarını kabul etmemelerinden şikayetçiydi. Ona göre çözüm "nizam-ı kadimlari" ne "ecdad-ı izamın kanunlarına" dönüşte idi. (Sarıcaoğlu, a.g.e, 2001a, s. 139, 141).

²³³ Bilinmeyen Kapadokya Gülşehir, s. 19.

3.4. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Vefatı

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, I. Abdülhamid'in en gözde ve en nüfuzlu tek veziridir.²³⁴ Kendisi devletin kötü gidişatına son vermek için bizzat padişah tarafından sadaret makamına getirilmiştir. Sadrazam olduğu günden itibaren yapmış olduğu ıslahat çalışmaları ile I. Abdülhamid tarafından büyük bir övgüyle bahsedilen Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, yakalanmış olduğu Akciğer tüberkülozundan dolayı 20 Şubat 1781'de kırk beş yaşında vefat etti.²³⁵ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın ölümü I. Abdülhamid'i çok üzmüştü. Çünkü o sadarete geldiği günden beri gece-gündüz durmadan çalışmış ve büyük bir gayretle işe girişmişti. Hükümdarın birinci derecede yardımcısı ve müşaviri olmuştu. Ondan güzel hizmetler umulmuştu. Her davranışı onun gözünde hoş karşılanmış ve başarılı görülmüştü. Bütün saltanatı boyunca en çok değer verdiği ciddi olarak itimat ettiği tek veziri o idi.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, vezirliğinde bütün salâhiyetini kullanan "*bi'l istiklal üzere icraat yapan*" nadir Osmanlı vezirlerindedir. Padişah'ın kendisi için çıkardığı hatt-ı hümayunlarda da bu apaçık görülmektedir. Hastalığı sırasında da devleti düşünen Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, kendisini ziyarete gelen I. Abdülhamid'i görünce askeri ıslahatların devam edilmesini kendisinden sonra sadaret makamına ehil olarak sadaret kethüdası Halil Hamid ile defterdarlık ve nişancılık görevinde bulunmuş olan kardeşi Hacı Mustafa Efendi'nin geçmesini tavsiye etmiştir.²³⁶ I. Abdülhamid, onun için zamanın en uzman doktorlarını vazifelendirmiş ise de çare bulunamamıştır.

Sadaret makamında bulunup her hususta çalışıp başarılı olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, on sekiz ay kadar sadarete kaldıktan sonra hayata gözlerini

²³⁴ Danişmend, *a.g.e.*, s. 61.

²³⁵ Esad Efendi Tarihi'nde bu tarih saferin beşinci günü olarak geçmektedir. "*Esbâb-ı intizâma husûl zamânında me'mûl iken bi-emri'llâhi te'âlâ zücâc-ı mizâcî şikeste ve maraz-ı devâ-nâ-pezîrden hastalıkla zamânı mürûr ve doksan beş Saferi'nin beşinci günü sadru's-sudûr ehl-i kubûr oldukda...*", (Esad Efendi, *a.g.e.*, vr.15b. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 2003, s. 428).

²³⁶ Abdülhamid'in kendisini ziyarete geldiğini görünce Karavezir yatakta ağlamaya başladı. Ağlama vezirim ulu Tanrı şifa eyler. Devletlim bu hastalıktan kurtulmama imkan yoktur. Devletin ve benim rahatlığın için benim ölümünden sonra sana iki zati tavsiye ederim. Kardeşim Nişancı Mustafa Paşa ve Halil Hamid Paşalardan birini uygun görüyorum. O zamana kadar Padişahlar hiçbir sadrazamın hastalıklarında ve cenazelerinde bulunmamışlardı. Padişah Karavezir'i çok sevdiğinden ve itimadını kazandığından dolayı onu ziyarete gelmiştir. (23/02/1966, *Gülşehir Gazetesi*, s. 4).

yummuştur.²³⁷ Ölümünden iki gün sonra sayımı yapılan malları arasında oldukça kıymetli eşyalar bulunmuştur.²³⁸ Buradaki eşya listesi onun gözlüklü, duhan kullanan, hayli kitap ve risale biriktirmiş²³⁹ ve borçlanmış kimse olduğunu ortaya koymuştur. I. Abdülhamid'i kederde bırakan gelişme ise Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın vefatının, yaşayan ilk ve beş yaşındaki Şehzade Mehmet'in ölümüyle aynı gece olmasıydı.²⁴⁰ I. Abdülhamid, onu çok sevmesinden dolayı vefatından sonra Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'yı kendisi için yaptırdığı İstanbul Bahçekapı'daki Hamidiye türbesi mezarlığına defnettirmiştir.²⁴¹ Ayrıca I. Abdülhamid, kendisine olan sevgisinden dolayı Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın türbesine bakımı için kandilci ve temizleyici göndermekten da kaçınmamıştır.²⁴²

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'dan sonra daha önce sadrazam olan Mehmet İzzet Paşa ikinci kez Sadrazam olmuştur.²⁴³ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın

²³⁷ Cevdet, *a.g.e.*, s. 225-226.

²³⁸ Karavezir Mehmet Paşa'nın bıraktığı eşyalar ve bağışlar ekler kısmında gösterilmiştir. (BOA, D, 2294/12/3/4/ D,6401/3/1). (BOA, Hat, 1382/54635).

²³⁹ Kitapçısı Hacı Seyyid İbrahim Efendi'dir. (Süreyya, *Sicill-i Osman-i*, s. 1071). Karavezir Mehmet Paşa yaptırmış olduğu medresede halen üzerinde kitabesi bulunan bir odayı Kütüphane olarak düzenlemiştir. Bu kütüphaneye İstanbul'dan temin ettiği bazıları el yazması, bazıları matbu olmak üzere o günün cilt usullerine göre ciltlenmiş her ilim dalında kitap, Kur'an-ı Kerim ve tefsirler gibi çok kıymetli kitapları hediye etmiştir. Tek nüsha olarak elde bulunan el yazması *vakfiyenamesi* Süleymaniye Küt. Yazma Bağışlar nr.2570'de bulunur. Buna ilaveten 1479 Miladi tarihini taşıyan el yazması 24/36 ebatında Mahmut Şah tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim, birde Ağakaplı İsmail Efendi tarafından 1685 tarihli 30/44 ebatında el yazması Kur'an-ı Kerim vardır. Bu Kur'an-ı Kerim eserler şuan mevcut olmayıp nerde olduğu bilinmemektedir, (*Bilinmeyen Kapadokya Gülşehir*, s. 22). Ayrıca Karavezir Mehmet Paşa'nın yaptırdığı camiide bir sandık içerisinde yazarı belli olmayan bir ilmihal kitabı mevcut bulunmaktadır.

²⁴⁰ "...İşbu bin yüz doksan beş senesi (Sene 1195) mâh-ı Saferü'l-hayrın yirmi beşinci pazartesi gecesi hâlâ sadr-ı a'zam olan Silahdar es-Seyyid Mehmed Paşa hazretleri merhûm olup yerine hâlâ Kapudan Gâzi Hasan Paşa olgün kâimmakâm nasb olmuştur ve ol gece Şehzâde Süleyman Mehmed dahi merhûm olup ikisinin de cenâzesini Sultân Hamid Efendimizin türbesine defn eylemişlerdir..." (Ruzmerre, s. 12).

²⁴¹ "...vâlid-i mâcid-i keşîrü'l-mehâmid cenâb-ı pâdişâhî cennet-mekân efendimiz hazretlerinin türbe-i şerifesinde medfûn Karavezir..." (VGM, EV. İDM, 12-227). O dönemde mutat olarak cenaze namazları Fatih camiinde kılınırdı; ancak Padişahın oğlunun da aynı gece ölmesinden, vakit olmamasından ve mesafenin uzaklığından dolayı Şeyhü'l-islamın reyî üzerine Karavezir Mehmet Paşa'nın cenazesi Yeni Valide Camiinde kılındı ve Bahçekapı'daki Hamidiye Türbesine kaldırıldı. (Saricaoğlu, *a.g.m.*, 2001b, s. 477). "Hadikatü'l-cevâmi"de bu husus şöyle geçer; " *Sebilün mukabilinde meydâna nazır köşede vâki bir türbe-i cennet-âsâ ve makâm-ı behîst-efzâ bina olunmuştur ki etrâf-ı selâsesinde bendegân-ı mu' teberândan dâr-ı bekaya rihlet idenlerün mahall-i medfenleri olup ez cümle Karavezir dinmekle meşhur es-Seyyid Mehmed Paşa mahall-i mezkûr- da medfûndur*". (Cunbur, *a.g.m.*, s. 22). Karavezir Mehmet Paşa'nın Bahçekapı'daki kabristanı ve kabristan üzerindeki kitabesi ek'te sunulmuştur.

²⁴² Cunbur, *a.g.m.*, s. 24.

²⁴³ "...Mehmed İzzet Paşa tekrâr mu'attal sâz-mesned-i vekâlet-i kübrâ olup..." (Esad Efendi, *a.g.e.*, vr.15b).

hastalığı sırasında artık iyileşemeyeceği anlaşılınca *şeyhü'l-vüzera* olması sebebiyle İstanbul'a davet edilmiş ve 18 Mart 1781'de (22 Rebiülevvel 1195) mührü almıştır.²⁴⁴

3.5. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Kişiliği

I. Abdülhamid'in en gözde vezirlerinden biri olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, gayet dindar, işine bağlı ve işini her zaman ilk sırada düşünen uğurlu, bahtı açık,²⁴⁵ namazlarını cemaatle kılar ve her işi kendisi görmeye çalışır ve başarılı olurdu.²⁴⁶ *Vakfiyesi*'nde kendisi için söylenen sözlerde olduğu gibi bir kişiliğe sahipti. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, akli, kültürü, zeka ve kabiliyeti, namus ve istikameti sayesinde devlet içinde hızla yükselerek bir nüfuz elde etmiştir. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın zeki ve nüktedan bir kimse olduğu kaynaklarda da belirtilmektedir. I. Abdülhamid, onu çok sever ve ona son derece itimat ederdi. Fiziki yapısı itibarıyla esmer ve çirkin olmasından dolayı kendisine kara lakabı takılmış, silahdar iken Kara Silahdar, sadrazam iken Kara Vezir olarak anılmıştır. Ayrıca onun kısa boylu ve tütün kullanan bir zat olduğu da belirtilmektedir.²⁴⁷

Hadikatü'l Vüzera zeyli, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın fatin (akıllı, başarılı), zeki, teferrüde mail (farklı olma), kısa boylu, esmer, çirkin bir zat olduğunu, Enderun'da hizmet ederken şakacı latifeci olmakla ve Nasreddin Hoca fıkralarını nakletmekle tanınan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, has odaya alındıktan sonra şakacı tavrını terkedip ciddi bir vakur bir hal aldığını kaydeder. O, namuslu, akıllı ve bilgili bir devlet adamıydı. Yaşamış olsaydı kendisinden cidden mühim hizmetler umulurdu.²⁴⁸

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, Osmanlı devlet yönetiminde Padişah tarafından itimat edilip sevilen bir kişi olmuştur. O, kurmuş olduğu kendi memleketi

²⁴⁴ *Selefin emr-i hakk' icabet edüp sen dahi hassaten çırağ-ı hass-ı saltanatım olup bi't-tekrar mühr-i hümayunum i'tasıtla*, (Sarıcaoğlu, a.g.e, 1997, s. 144).

²⁴⁵ "...mütedeyyin-i vakür kâli'-i urûk-ı erbâb-ı şürûr mu'temedü'l-hilâfeti ve's-saltanati'l-uzmâ bi'l-adli'l-evfâ devletlü siyâdetlü âufetlü Silahdâr es-Seyyid Mehmed Paşa yessera'llâhu mâ yürüdu ve mâ yeşâ' hazretlerinin...", (*Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr.5).

²⁴⁶ Cevdet, a.g.e, s. 225.

²⁴⁷ Karavezir Mehmet Paşa'nın esmer, çirkin ve kısa boylu olması onun bazı devlet adamlarınca hafife alındığı ancak zekası sayesinde devlet adamların yerlerini oynatacak bir nüfuz elde ettiği kaynaklarda belirtilir. (Sarıcaoğlu, a.g.e, 1997, s. 477).

²⁴⁸ Uzunçarşılı, a.g.e, 2003, s. 429.

halkı tarafından da çok sevilmekteydi. Gülşehir halkı 1960'lı ve 1970'li yıllarda Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya olan ilgisinden dolayı her yıl şehir meydanında toplanıp, Seyyid Mehmet'le ilgili Abdülhamid'in çıkardığı hatt-ı hümayunlar ve şiirler okuyarak onu anarlardı.²⁴⁹

²⁴⁹"**Karavezir Seyyid Mehmet Paşa'nın Ölümü Anılacak**" "*İlçemizin kurucusu ve kıymetli hemşehrimiz Karavezir Seyyid Mehmet Paşa'nın 19/20/Şubat/1781 gecesi ölümü dolayısıyla anma töreni 20/Şubat/1966 günü saat 9'da ilçemizin Karavezir ilkokulunda yapılacaktır*". (16/Şubat/1966, *Gülşehir Gazetesi*, s. 1). Karavezir Mehmet Paşa hakkında çıkan Hatt-ı Humayunlar ve okunan şiirle ek'te sunulmuştur.

4. SİLAHDAR SEYYİD MEHMET PAŞA'NIN ESERLERİ VE HAYRATI

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, saraya girdikten sonra bir taraftan devlet işlerini sıhhatli olarak yürütürken diğer taraftan doğum yeri ve memleketi olan Arabsun'u da düşünmüştür. İlk hamlede bir köy olan Arapsun'a o zamanki idari teşkilata göre müftü ve kadı²⁵⁰ tayin ettirerek burayı önce kasaba sonra da kaza haline getirmiştir. Daha sonra Arabsun'a Gülşehir ismini vermiştir. Ancak onun koyduğu isim uzun yıllar yaygınlık kazanamamış, Gülşehir adı 1948 yılından itibaren resmi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, Gülşehir'e derbent²⁵¹ statüsü kazandırarak vergilerde indirim sağlamıştır. Mardin ve Nusaybin havalesinden getirttiği "*Sarılar*"²⁵² adlı Türk aşiretini kazaya yerleştirmiştir.²⁵³ Eskiden Arapsun'a bağlı iken

²⁵⁰ Seyyid Mehmet Paşa, Arabsun bölgesini kaza yaptıktan sonra buraya kadı atayarak kaza ile ilgili yapılması gerekenler ve külliye ile ilgili kararları için kadıya hüküm göndermiştir. (VGM. *Defter*, 339-201, s. 1-2). Bu hükümler ek'te sunulmuştur.

²⁵¹ Derbent teşkilatı, Anadolu ve Rumeli'nin dağlık bölgelerindeki geçit ve yolları korumak ve yolcuların güvenliğini sağlamakla görevli teşkilattır. Bu teşkilatta görevli olanlara derbendci denirdi. Kervanları ve yolları korumak için kurulan Derbend teşkilatı, Osmanlı Devleti'nde 14. asrın sonlarında kurulmaya başlandı. Derbend tesisleri, etrafı duvarla çevrili küçük bir kale olup, yanında han, cami, mektep ve dükkânlar bulunmaktaydı. Böylece, derbend yakınında, köy veya küçük bir kasaba teşekkül ederdi. Derbendler, daha çok, yolların kavşak noktalarına ve merkezî öneme sahip yerlere yapılırdı. [Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı*", (İstanbul: Eren Yayınları, 1990), s. 1-191].

²⁵² *Der-i devlet-i mekîne arz-ı dâ'i-i kemîneleridir ki Sarılar Cemâ'ati Sadr-ı esbak müteveffâ Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın binâ ve inşâ eylediği câmi'-i şerîf ve medrese-i münîf vakfına ilhâk ve hîn-i tahrîrlerinde senevî beher eşik cânib-i vakfa yüzer para i'tâsı tahsîs ve ol vechile Arabsun Kazâsı'na iskân ve mütevattın olunmuş olan ale'l-esâmî seksen nefer kimesne...* (BOA, *Cevdet: Maarif*, no.637). Belgenin kendisi ve çevirisi ekler kısmında gösterilmiştir.

²⁵³ Nevşehir bölgesine, 16-20. yüzyıllar arasındaki tarihi gelişmelerden anlaşıldığına göre; Orta Asya'dan gelen Oğuzlar önce doğu ve güneydoğu bölgelerine Urfa ve Mardin dolaylarına yerleşmişlerdir. 17. yüzyılda ise Oğuzların hem Bozok hem de Üçok kolundan gelme boylara bağlı oymaklar Nevşehir bölgesine gelip yerleşmeye başladılar. İbrahim Paşanın Nevşehirde yaptığı imar ve yerleştirme işlemini örnek alarak 1735 yılında doğan Seyyid Mehmet Paşa'da kendi köyü Arapsun'u önce cami, imaret, mektep, kitaplık, hamam, çeşme v.s. binalar ile süsleyip büyütme çalışmış, sonrada etraftaki Sarılar Türkmen oynağını Arapsuna yerleştirerek burayı bir kasaba haline getirmiştir. Ayrıca, Arapsun adını değiştirip Gülşehir yapmıştır. Gülşehir adını vakfiyesine kaydetmiştir. (*Cevdet, Maarif*, no:637) ve buradan aktararak, (Uzunçarşılı, *a.g.e*, 2003, s. 429). Orta Asya'dan gelip Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine, oradan da Nevşehir yöresine gelip yerleşen ve bugünkü Gülşehir'e yerleştirilen Sarılar Türkmen Oynağından bir kısmı 1735 yılında Gülşehir'den

sonra Avanos'a geçen Sarılar köyü bu aşiretten olduğu için köye Sarılar adı verilmiştir. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa; Kırşehir, Yozgat, Kayseri, Nevşehir, Niğde sancak ve kasabalarından birçok köyler katarak Arabsun'a bağlamış bu surette yeni teşekkül ettirilen Arabsun kazası geniş topraklara sahip olmuştur.²⁵⁴

Akıllı ve dirayetli Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, bununla da kalmayarak Gülşehir merkezine bugün küçük olmakla beraber Osmanlı tarzı mimarinin en iyi ve numune eserlerinden bir külliye yaptırmıştır. Damat İbrahim Paşa'nın Muşkara'yı Nevşehir yapması örneğinden hareket eden Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, Nevşehir'e 20 km. uzaklıktaki Arabsun adını Gülşehir²⁵⁵ olarak değiştirmiş,²⁵⁶ burada inşasını tamamladığı külliye vakıflar tahsis etmiştir. 28 Ocak 1780 tarihli olup²⁵⁷ üzerinde padişahın hatt-ı bulunan *Vakfiyesi* 'ne göre Gülşehir'deki cami, dersaneli medrese, dükkanlar ve köyün çeşitli yerlerinde altı çeşme yaptırmış, yine burada bir camisi bulunan ve onun İstanbul'da yetiştirilmesini sağlayan dayısı Aşçıbaşı Süleyman Ağa'nın vakfını²⁵⁸ kendi vakfına katarak desteklemiştir.²⁵⁹ Bu eserlerden günümüzde cami, kütüphane olarak kullanılan medrese ile biri meyan

ayrılarak bugünkü Avanos'a bağlı Sarılar Köyü'nü kurdular. Köye ilk gelenlerin Sarılar Türkmen Oymağından Körtülü, Salman, Çilbekirler ve Alikalar olduğu sanılmaktadır. Ayrıca, kasabamız içerisinde bulunan ilk caminin 1750 tarihinde yapılmış olması da kasabanın o yıllarda kurulduğunu ispatlamaktadır. Sarılar köyü 1967 yılında belediye teşkilatına kavuşup kent yaşamına adım atmıştır. İlk yerleşim yeri Muradiye mahallesidir. Belde daha sonraki yıllarda kuzeye doğru gelişme göstermiştir.

²⁵⁴ *Bilinmeyen Kapadokya Gülşehir*, s. 22.

²⁵⁵ Gülşehir'in antik adı "*Zarapassos*"tur. Mordtmann, Kızılırmak kenarında kurulmuş olan Arabusun'a Dr. Borth'ın kayıtlarından buranın diğer adının Gölşehir olduğu bilgisini aldığı söyler. Ama bu ismi sadece bu bilgidan dolayı vermek istemediğini söyler. Daha sonra Ritters'in coğrafyasında sahife 985'te ve Rizos'un sahife 95'te buranın isminin Gölşehir değil, Gülşehir olarak ifade edildiğini tespit ettiğini ve bu ismin 1735'te burada doğmuş olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından bölgenin güzelleşmesi neticesinde verildiği belirtilir. [Karakaya, Meliha, "*Seyahatnamelerde Nevşehir*", Yüksek Lisans Tezi, (Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 11-38].

²⁵⁶ Gülşehir yalnız Arabsun'un adı değildir. Selçuk hükümdarı Alaaddin Keykubat H.625 tarihlerinde eskiden Kolonya adıyla anılan Şarki Karahisar Meliki Mengüçükoğullarından Muzafferuddin Mehmet Behram Şah'ın hükümetine son vererek Arabsun gibi bazı mevkiilerle beraber Kırşehir'i tımar olarak tahsis ettiği zaman her ikisine birden Gülşehri adı verilmiştir. Kırşehir Vakıflar idaresindeki eski defterlerde "Arabsun ile Kırşehri'ne Gülşehri denir" kaydı geçer. [Tarım, Cevat Hakkı, *Tarihte Kırşehri-Gülşehri: "Babailer, Ahiler, Bektaşiler"*, (İstanbul: Yeniçağ Matbaası, 1948), s. 18].

²⁵⁷ Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın 20-21 Muharrem, 15 Rebiülahir ve 20 Şaban 1194 tarihli olarak aynı senede üç vakfiyesi vardır. (Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 2003, s.429).

²⁵⁸ I. Abdülhamid vakfiyesi'nde görüldüğü gibi padişah, tüm vakıf eserlerine değer verdiği gibi Arapsun'daki aşçıbaşı Süleyman Ağa vakfının görevlilerine de yardımını esirgememiştir. (Cunbur, *a.g.m.*, s.24).

²⁵⁹ "... *Süleyman Ağa merhumun vakfi dahi kendi vakfımızın mülhakatından olup...*" (*Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr.35). Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın kendi vakfına kattığı Kaya caminin portal üzerindeki kitabesine göre dayısı Aşçıbaşı Süleyman Ağa (İbn-i Ahmet) tarafından 1147 yılında yaptırılmıştır. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın yaptırmış olduğu çeşmelerden biri bu cami yanındadır. [Erol, Oktay, "*Gülşehir ve Çevresindeki Türk-İslam Eserleri Üzerine İnceleme*", Lisans Tezi, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1972-73), s. 15].

çeşmesi ayarında olmak üzere dört çeşme ayaktadır. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, kendi memleketi dışında Kastamonu Sancağına bağlı Ayandon Kazası'na tabi Somalı bölgesinde bir cami inşa ettirmiştir.²⁶⁰ Ayrıca İstanbul'daki Eğrikapı dışındaki Savaklar Mescidi'nin ahşap minaresini tuğla ile yenilediği belirtilir.²⁶¹ Bu eserlerin önemli kısmı halen ayaktadır. Bu eserlerin varlığı onun sadaretindeki gücünü ortaya koymaktadır. O, banisi olduğu eserlerin devamı ve bakımı için birçok kaynaklar vakfetmiş ise de zamanla vakıfların birçoğu yok olmuştur.

4.1. Karavezir Külliyesi

Gösterişli bir yapıya sahip olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa Külliyesi, Gülşehir'de Cumhuriyet meydanı üzerindedir. Cami, medrese, hamam ve çeşmeden oluşan külliyenin merkezinde cami, caminin kuzeydoğusunda medrese, kuzeyinde çeşme, batısında şadırvan ve güneybatısında ayrı bir bölgede hamam yer almaktadır.²⁶² Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın 28 Ocak 1780 tarihli vakfiyesinde²⁶³ *"... vilayet-i Anadolu'da Niğde Sancağında Nevşehir maa Ürgüp kazasına tabi Arabsun nam karyede müceddeden bina ve inşa ve te'sis ihyasına muvaffak oldukları cami' ki kemal-i evsaf ve istihsanı cami'dir ve yine karye-i mezburede bab hüceratı ve dershaneyi müştamil bir medrese bülend-kıbab-ı refiu'l-cenab ve kezalik 'iza mate İbn Adem inkata'a amelehü illa an selasin sadakatün cariyetün ve ilmün yüntefa-u bihi ve veledün salihun yed'ü leh'* (yani insan öldüğü zaman onun işi kesilir, sevapları durur. Ancak üç kimsenin devam eder. Arkasına sadaka cariye bırakmış olan bir insanın defterine sevaplar girer. Geride herkesin istifade ettiği bir eser, bir kitap bırakmış olan kimselerin sevabı bitmez. Veya arkasında kendisine dua eden hayırlı bir evlad bırakan kimsenin defteri kapanmaz) *haber-i beşaret-eserine ittiba'an yine*

²⁶⁰ *Der-i Devlet-i mekine arz-ı daiy-i kemineleleridir ki Ayandon Kazasına tabi Somay Divanı nam mahalde müteveffa-yı müşarünileyh Kara Vezir Efendi Hazretlerinin ihya ve inşa eylediği cami-i şerifinde...* (BOA, *Cevdet, Evkaf*, nr.13200).

²⁶¹ Sarıcaoğlu, *a.g.m*, 2001b, s. 477-478.

²⁶² Köşklü, Zerrin, *"Nevşehir/Gülşehir Karavezir Mehmet Paşa Külliyesi"*, Sy., 25, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 2010), s. 75.

²⁶³ *Vakfiye*, toplamda 61 varaktan oluşmaktadır. *Vakfiye*'ye dualarla başlanılmış ve Mehmet Paşa'dan övgülerle söz edilerek *Vakfiye*'nin bulunduğu bölgeden ve hangi yapılardan oluştuğundan bahsedilmiştir. Daha sonra *Vakfiye*'nin kurulmasında katkıda bulunan Devlet-i Aliye'nin farklı bölgelerinden ayrılan gelirlerinden bahsedilmiştir. (*Vilayet-i Rumeli'nde Vize Sancağı'nda Hayrabolu Nahiyesi'nde yedi bin akçe yazısı olan Yörük Hacı nam karye denmekle şöhretine bina'en tahdid ve tavsifden müstağni karye-i mezbure hududu dahilinde kain araziden kabil-i taksim olmayan bin yüz on beş akçelik hisse-i şayi'a-i memlukemi...vr.10.*)vs. Sonra *Vakfiye*'nin yapılışında ve yapılarda (cami, medrese vs.) görev alan kişilerden aldıkları ücretlerden bahsedilerek, dualarla son bulmuştur. (*Silahdar Seyyid Mehmet Paşa Vakfiyesi*, vr.1-61).

karye-i mezburede harmanların yerinde ve seng-i musalla yanında ve cami'i atik indinde ve sabıka Dölbendi merhum Yusuf Ağa'nın hanesi pişgahında ve cami-i cedide mukabil Çatalkaya civarında ve Beşparmak'da vaki' mahallenin haneleri vasatında yola semt mevzi'de icra ve ihya buyurdıkları altı aded çeşmelerin her birinin lülesinden cereyan eden ab-ı safî ile intiha'i'z zaman hazret-i sahibü'l-hayrın tertil-i senasına birer zeban-ı natık-ı vassafdır...²⁶⁴ şeklindeki ifadelerle külliye yapılarından bahsedilir.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa Külliyesinin iki yılda tamamlandığı cami, şadırvan ve çeşme üzerinde bulunan kitabelerde 1779, medresede bulunan kitabede ise 1780 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır.²⁶⁵ Külliye'nin mimarı, Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın 1780 tarihli vakfiyesi'nde "*...ve Ebubekir veledi Halil Halife vakfi şerifime mimar olup hizmeti lazimesinin badelade yevmi sekiz akçe vazifeye mutasarrıf ola...*" şeklindeki ifadede anlaşılmaktadır.²⁶⁶

4.1.1. Karavezir (Kurşunlu) Camii

Sadrazam Gülşehirli Seyyid Mehmet tarafından yaptırılan caminin mimarı Ebubekir oğlu Halil Efendi'dir. Cami'nin giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre 1779 yılında yaptırılmıştır.²⁶⁷ Cami kitabesi mermerden olup üzerindeki barok üslupla bir alınlık içine alınmış, yeşil zemin üzerine altın yıldızla işlenmiş madalyon şeklinde Sultan I. Abdülhamid'in tuğrası bulunmaktadır.²⁶⁸ Camide dört kitabe bulunmaktadır. Bunlardan avlunun doğu ve güney kapılarındaki kitabeler ayettir. Doğudaki kitabe; "*selamün aleyküm tibtüm fedhuluha halidin*" (Selam ve salamat size tertemiz geldiniz artık ebedi kalmak üzere girin buraya). Güneydeki kitabe; "*selamün aleyküm bima sabertüm fenike ukba'ddar*" (Sabrettiğimiz şeylere mukabil sizlere selam ve salamat dar-ı dünyanın en güzel sonucudur bu). Caminin kapısındaki kitabe ise şudur;

²⁶⁴ *Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr. 7-8.

²⁶⁵ Köşklü, *a.g.m.*, 2010, s. 76.

²⁶⁶ *Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr. 53.

²⁶⁷ Gülşehir Belediyesi'nin hazırlamış olduğu Gülşehir'in Tarihi Eseri adlı dergide ve Gülşehir'e ait yayınlarda Kurşunlu caminin 1777 yılında yapıldığı belirtilir.

²⁶⁸ Erol, *a.g.t.*, s. 5.

"şahı-şahanı hamidi şeyh sadr-ı zîşan-ı Silahdar paşa, hayr-i niyetiyle rıza-ı Hak için kıldı bu camii pür nürübina, sıdkile asaflı alışane, beş vakitte idelim hayr ve dua, tam tarih-i itmanın da, oldu bir beyt ile lütfi göya, kıldı bu camii ehya-e lillah-i sahibi sadr Mehmet Paşa 1193."

Kurşunlu Camii, aynı zamanda darülkurra²⁶⁹ özelliği göstermektedir. Başlangıçtan beri darülkurralarda verilen eğitimle alakalı olarak darülkurralar camilerin içinde ya da sonraları yapı olarak hemen yakınında yer almaktadırlar. 1780 yılında Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından yaptırılan Kurşunlu Camii'nde de aynı uygulama görülmektedir. Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın tarihsiz zeyli *Vakfiyesi*'nde camide şeyhülkurra ve Kuran okunması şu şartlarla belirlenmiştir. "...vazife-i imamı evvel yevmi otuz üç akçe olup imamı evveli merkum yevmi on beş akçe vazife ile cami merkumda şeyhülkurra ve bundan akdem tertib olunan vakfiyyede tahrir olunduğu üzere leyle-i cuma ve isneynde bade selatilişa surei mülk ve bade selatissubuh sure-i yasin lilavet edüp bade edailhizme imam-ı evvela meşruta olmak üzere yevmi elli üç akçe vazifeye mutasarrıf ola..."²⁷⁰ ifadeleriyle devam eden vakfiyede şeyhülkurra ile ilgili şartların yanı sıra Mevhidhan, Aşırhan, Fetihhan, Islahhan ve Cüzhan gibi okuyucuların şartları da ayrıntılı şekilde vurgulanmıştır.²⁷¹

Camii'nin ilk imamlığına Çat karyesi camii imamı Ahmet Efendi veled-i Mehmet Efendi, sekiz akçe yevmiye ile vazifelendirilmiştir. Kurşunlu Camii gerek gerek dış görünüşü gerekse iç tezyinatı itibariyle fevkalade güzel ve görmeye değer bir yapıdır.²⁷²

4.1.2. Şadırvan

Caminin batısında avluda yer alır. Caminin yapıldığı yıllarda küçük bir şadırvan var iken 1895 yılında eski şadırvan yıkılarak yeni bir şadırvan yapılmıştır.

²⁶⁹ Osmanlı eğitim ve öğretim sisteminin bir parçası olan darülkurralar; Kur'an-ı Kerim öğretilen, hafız yetiştirilen ve ilmi kıraat yapılan ihtisasa yönelik eğitim kurumlarıdır. [Köşklü, Zerrin, *"Vakfiyelere Göre XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Bir Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Darülkurraları"*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sy., 14, 2000), s. 271].

²⁷⁰ *Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr. 43.

²⁷¹ Köşklü, *a.g.m*, 2000, s. 277.

²⁷² Karavezir Kurşunlu Camii ve caminin doğu ve güney girişlerindeki ve cami kapısı üzerindeki kitabeler ek'te sunulmuştur.

1968 yılında onarım sırasında değiştirilerek bugünkü durumuna getirilmiştir.²⁷³ Şadırvan üzerinde 1779 tarihli bulunan kitabede şunlar yazmaktadır;

*"Şehin-şah-ı Muzaffer Hazret-i Abdülhamid Han'ın
Cenabı sadr-ı zi-şanı sikender u dara-cah
semiyy-i mefhar-i alem hidiv-i mekremet perver
müşir-i madelet-bahşa vezir-i merhamet-dergah
haris-i men? bena hubb-i vatanla sevk edüpel-hak
bu dil-cu ayn-i safî kıldı icra fi-sebillah
hudaya sahibü'l-hayrun füzun et ömr ü ikbalin
ki böyle tab'-i paki menba'ü'l-hayrat ola her gah
eder tarihin işrab adila bu mısra-ı dil-cu
gel iç dest-i Muhammeden su verdi hak vürudu'llah
Surre-i Veliyüddin emini'l bina
1193 min hicret-ieşref-i cemi'il enbiya.*

4.1.3. Karavezir Medresesi

Kurşunlu Camii karşısında 1777 yılında Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından yaptırılan medresenin on iki hücre ve bir dershanesi vardır. Medresenin mimarının da camiye yaptıran Ebubekir oğlu Halil Efendi olduğu tahmin edilmektedir. Bu eserde Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın külliyesine dahil ve aynı senelerde inşa edilmiş olması dolayısıyla bu tahminde isabet payı büyüktür.²⁷⁴ Yine Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın *Vakfiyesi*'nde medresenin ilk müderrisi olarak Seyyid Mustafa Efendi oğlu Ali Efendi olduğu yazmaktadır.²⁷⁵ Medrese 1933'ten 1962'ye kadar hapishane, 1962'den itibaren ise kütüphane olarak kullanılmıştır.²⁷⁶

Medrese giriş kapısındaki kitabede şöyle yazmaktadır;

²⁷³ Köşklü, *a.g.m.*, 2010, s. 81. Karavezir Kurşunlu Camii içinde bulunan şadırvan ve üzerindeki kitabe ek'te sunulmuştur.

²⁷⁴ Erol, *a.g.t.*, s. 9.

²⁷⁵ "es-Seyyid Mustafa Veled-i Ali Halife ferraş-ı havlu-ı medrese olup ba'de eda'i'l-hidme yevmi altı akçe vazifeye mutasarrıf ola", Ali Efendi'nin Karavezir'in akrabalarından olma ihtimali mevcuttur. (*Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr. 54).

²⁷⁶ Karavezir Medresesi ve medrese önünde bulunan Karavezir büstü ek'te sunulmuştur.

*"Cenab-ı Sadr-ı Sikender- zamir-i dara- der
Şümül-i feyz-i atası cihana meşrebe
müşir-i mekremet-aver, semiy-i fahr-ı rüsül
ki nevk-i fikreti saib hemişe miskabca
bu dar-ı neşri güzel yaptı hasbeten lillah
sebike-i ameli düştü vakf-i kalabca
sezayazılsa ser-i baba adila tarihi
makam-ı ilm-i mekarim tamam matlabca 1192
nemmekuhü valiyyüd-din müteferrika-i dergah-ı ali ve eminül bina, 1194 min
hicreti men (bi- hürmetihi)²⁷⁷ hulika'l-ardu ves-sema.*

Anlamı: İç alemi Büyük İskender'e, konağının kapısı dariüs'ünküne benzeyen bağış ve ihsanların çokluğu cihana bir çeşme gibi şamil olan kerem ve cömertlik getire kumandan. Peygamberler fahri Hazret-i Muhammed'in adaşı ki düşüncesi delip geçici bir matkap gibi daima hedefin ortasına isabet eden bu ilim neşri yuvasını Allah'ın rızasını kazanmak için güzelce inşa ettirdi. Amelinin külçesi de kalıba tam uygun düştü. Ey adil, kapısının üzerine tarih mısraı olarak şöyle yazılsa sezadır. Makam-ı ilm-i mekarim tamam matlabca (ebced hesabıyla 1192 Hicri senesini göstermektedir. Yani fazilet ilimlerinin makamı tam istenilen şekilde tamam oldu). Bu kitabeyi dergah-ı Ali'de müteferrika ve bina emin olan Veliyyüddin yer ve göklerin yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Hazret-i Muhammed'in (S.A.V) hicretinden 1194 sene sonra yazmıştır.

Dershanenin üzerindeki kitabe ise ayettir; *"el leküm kitabun fihi tedrusun"*²⁷⁸ sene 1179. (Yoksa size mahsus -indirilmiş- bir kitap var da onda mı okuyorsunuz?)

4.1.3.1. Dershane (Kütüphane)

Medrese hücrelerine bitişik olarak konumlandırılmıştır. Dershanenin aynı zamanda kütüphane olarak yapıldığı Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın 1780 tarihli

²⁷⁷Kitabenin son satırında eksiklik vardır. Yazılışlarındaki benzerlik sebebiyle hicret kelimesi yazılmış bi hürmetini kelimesi unutulmuş veya atlanılmıştır. Bu eksiklik kitabedeki manayı da yarım bırakmaktadır. (Erol, a.g.t, s. 11).

²⁷⁸ Kalem suresi, 37.ayet.

vakfiyesinde de geçmektedir.²⁷⁹ Ayrıca sadrazamın 1781 tarihli vakıf kitaplarının müfredat defter örneğinde "... bina ve ihyasına muvaffak olduğumuz kütüphaneye vaz olunacak: üçyüz elli cild kütübü celile ile vatani aslilerinde bina ve ihya buyurdukları camii şerif ve medarisi latifede ihyai ulumu din ve iyfai levazımı ibadis salihin için derslane-i latifeye vaz olunan kütübü nefise ve ziyri münife defteri ve alil hidetin esamileridir...."²⁸⁰ şeklindeki ifadelerden dersaneye (kütüphane) konulacak kitapların sayısı üç yüz elli cilt olarak belirlenmiştir.²⁸¹

4.1.4. Karavezir Hamamı

Silahdar Seyyid Mehmet Paşanın *Vakfiyesi*'nde adı geçmeyen ve üzerinde kitabesi bulunmayan hamam Gülşehir'e cami, medrese, çeşmeler, su yolları ve sıbyan mektebi yaptırılarak kalkındıran ve ilçe olmasını sağlayan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından bu külliye'nin bir parçası olarak yaptırılmış olmalıdır. Hamamın mimarı da Ebubekir oğlu Halil Efendi'dir.

Karavezir Mehmet Paşa hamamı klasik Osmanlı hamamlarında olduğu gibi üç kısımdan oluşur: Soyunmalık, ılıkılık ve sıcaklık.²⁸²

4.1.5. Karavezir Mektebi

Karavezir Mehmet Paşa'nın 1780 tarihli *Vakfiyesi*'nde "...ve talimi sıbyan-ı müslimin için mahalli merkumda bina ve ihyasına muvaffak olduğum mekteb-i şerife yevmi yirmi beş akçe vazife ile bir salih ve mürettıl ve mücevvid mekteb hocası nasb

²⁷⁹ Veliyüddin Efendi medreseye Kütüb (katip), İbrahim veled-i Osman ise nazır olmuşlardır. "*bundan akdem vakf-ı şerifime yevmi on beş akçe vazife ile kâtib ta 'yîn eylediğimiz hattât Veliyüddin Efendi yevmi on akçe vazife ile dahi hâfız-ı kütüb olup ba 'de edâ 'i'l-hidme kâtib-i vakfa meşrûta olmak üzere cem'an yirmi beş akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve İbrahim veled-i Osman vakf-ı şerif hademesi üzerlerine nâzır olup her birini edâ-yı hizmetinde tekâsül ve tehâvünden men' u zecr ile edâ-yı hizmetlerine sa 'y-i belîğ etdirip gallât-ı vakıfdan yevmi on beş akçe vazîfeye mutasarrıf ola"* (Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi, vr.54). Karavezir Kütüphanesi ve üzerindeki kitabe ek'te sunulmuştur.

²⁸⁰ Köşklü, a.g.m, 2010, s. 80.

²⁸¹ Karavezir, *Vakfiye*'den de anlaşıldığı üzere 350 adet kitabı medresenin dershanesine koydurarak bir kütüphane kurduğu belirtilir. [Erünsal, İsmail E, *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, Sy.,235, 2008), s. 235]. Karavezir Mehmet Paşa'nın kütüphane'ye bağışladığı el yazması nadide eserler (269 adet) ekte sunulmuştur. (Gülşehir Karavezir Halk Kütüphanesi).

²⁸² Erol, a.g.e, s. 12. Karavezir Hamam'ı ek'te sunulmuştur.

olup...²⁸³ şeklinde devam ederek bir sıbyan mektebinin yaptırıldığı fakat günümüze ulaşmadığı görülmektedir.²⁸⁴

4.1.6. Çeşmeler

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın 1780 tarihli *Vakfiyesi*'nde başlangıçta yerleri belirtilen altı çeşmenin²⁸⁵ "... ve karye-i merkumede altı mahalde icra eylediğim çeşmelerin suları mahalli ahare ceyran etmeyüb daima muhafazası için bir mukdim ve kargüzar kimesne su nazırı tayin ve aleddevam nezaret ve tamiri kanavat ve mecari iktiza eyledikçe mütevellî marifeti ve nazırı merkumun yed ile termim olunup bu mukabelede vakfî şeriften yevmi on akçe tahsis olana..."²⁸⁶ şeklinde devam eden ifadelerde su nazırı tayin edilerek gerekli düzenlemelerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa *Vakfiyesi*'nde biri caminin yanında bulunduğu belirtilen altı çeşmeden (Gedikli, Beyler, Bayraktar, Sipahi, Kutlu ve Baş) Baş çeşme olarak anılan çeşme günümüze kadar ulaşmıştır. Önceleri Tuz Köyü yolu üzerinde iken cami ve medresenin yakınına getirilen çeşme, üzerindeki kitabeğe göre 1779 yılında yaptırılmıştır.²⁸⁷

Çeşmedeki kitabe metni şu şekildedir;

*"Hazret-i sadr-ı mükerremeni hümem
Seyyidin zatı asaf pudsî sıfat-i
Cud-u ve ihsan iyle ol pür himmetin
Aktı bu nev-i çeşmeden adnî firat
Şark ve garbe ola fermanı revan
Reşhaden serr-i siper ola takım nebat*

²⁸³ *Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr. 28.

²⁸⁴ Köşklü, *a.g.m*, 2010, s.82. Karavezir ilk sıbyan mektebini ve daha sonra yaptırdığı külliye'nin içine medrese açarak halkın eğitimine büyük önem vermiştir. Cumhuriyet döneminde Karavezir'in yaptırmış olduğu; ancak günümüze ulaşmayan mektebin yerine kendi adının verildiği ilkokul açılarak Karavezir anılmıştır. (Kozan, *a.g.m*, s. 6).

²⁸⁵ "...yine karye-i mezbûrede harmanların yerinde ve seng-i musallâ yanında ve câmi'-i atîk indinde ve sâbikâ Dülbendî merhûm Yusuf Ağa'nın hânesi pîşgâhında ve câmi'-i cedîde mukâbil Çatalkaya civârında ve Beşparmak'da vâki' mahallenin hâneleri vasatında yola semt mevzi'de icrâ ve ihyâ buyurdıkları altı aded çeşmelerin her birinin lülesinden cereyân eden âb-ı sâfî ilâ..." (*Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr. 8).

²⁸⁶ *Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi*, vr. 30.

²⁸⁷ Köşklü, *a.g.m*, 2010, s. 81. Karavezir tarafından yaptırılıp cami ve medreseye yakın yere getirilen baş çeşme ve üzerindeki kitabeğe ek'te sunulmuştur.

Gel suyun iç lutfi oku tarihini
Oldu car-i çeşme aynül hayat
sene 1193.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın yaptırmış olduğu külliyein bir bölümünü oluşturan Baş Çeşme, Lütfi isimli bir ustaya 1779 yılında yaptırılmıştır.²⁸⁸ Ayrıca Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Arabsun dışında İstanbul'da yaptırdığı türbesine yakın yerde bir çeşmesi daha bulunmaktadır.²⁸⁹ Bu çeşmenin yeri ve özellikleri tabloda sunulmuştur.

<i>İsm-i hayrât</i>	<i>Şöhret-i hayrât</i>	<i>Mevki'-i hayrât</i>	<i>Vâkıf-ı hayrât</i>	<i>Ahvâl-i hayrât ve mülâhazât</i>
<i>Çeşme</i>	<i>Karavezir Çeşmesi</i>	<i>Aşir Efendi Kütübhânesi karşısında ve tarîk-i hamse ortasında Sultânhammâmın'dan Bağçekapısı'na giden tarîkin sağındadır</i>	<i>Karavezir Paşa</i>	<i>Çeşme-i mezkûr ba'zı ashâb-ı hayrın i'ânesiyle el-yevm ma'mûr ve suyu cârî olduğu</i>

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın yaptırmış olduğu bu külliye yapılarından cami ve medrese birbirine yakın konumlandırılırken, hamam daha uzakta mahalle arasında yapılmıştır. Cami ve medrese yakınına başka bir yerden getirilen çeşme, yenilenen şadırvan ve yeri belirlenemeyen sıbyan mektebi ile külliye günümüzde daha farklı bir görüntü içerisine girmiştir. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa külliyesini dikkatli bir şekilde irdeledikten sonra külliyein yapılış nedenlerini şu şekilde belirtebiliriz;

* Gülşehir'e yakın mesafede olan ve kendi vakfından önce 1730'da III. Ahmet'in sadrazamı olan Damat İbrahim Paşa'nın Muşkara'yı (Nevşehir) şehir haline getirip bu bölgede vakıf tahsis etmesi.

* Öğrenim fırsatını bulamayan hemşerilerinin bu vakıf sayesinde öğrenimlerini sağlaması.

²⁸⁸ Kozan, a.g.m, s.6.

²⁸⁹ VGM, EV. MH, 1377-289

* Aile adına tesis edeceği vakıf ile ebedileştirmesi.

* Vakıf yönetimini aile uhdesine tevdi etmesi. Bu istek Osmanlı devri gelenekleri arasında yer alan "*zabt ve müsadere-i emval*" ine karşı işgal ettiği mevkii kayıp ettiği zaman kendisinin ve kendisinden sonra geleceklerin geçimini sigorta etmek. Bu düşüncemizi Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın 1780 tarihli *Vakfiyesi*'nde yer alan "...ve mâ dâme ki kendimiz bu âlem-i bî-bekâ ve sebâtda mütelebbis-i libâs-ı hayât oldukca yevmî kırk akçe ile vakf-ı mezbûra mütevellî olup küllü nefsin zâ'ikatü'l-mevt mü'eddâsınca dâr-ı bekâya rihletimizden sonra evlâd-ı kirâmî-i nejâdımızın ekberi tevliyyete mutasarrıf olup batnen ba'de batnin evlâd-ı evlâd-ı evlâdımın ekberine zükûren ve inâsen tevliyyet meşrût ola ma'âza'llâhu te'âlâ ba'de kürûru'l-edvâr ve inkızâ'i'l-a'sâr sülâlemizden kimesne kalmadığı sûretde..."²⁹⁰ cümlesinden çıkarmaktayız. Yani yaşadığı sürece kendisini yevmi kırk akçe ile vakıfa mütevellî tayin ettiği, ölümünden sonra ise erkek ve kız soyundan geleceklerin büyük evlatlarının vakfın idaresine memur edildiğini ve bu yönetimin devam edeceği belirtilmiştir.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın yaptırmış olduğu külliye yapıları ölümünden sonra 1200'lü ve 1300'lü yıllarda Devlet-i Aliye tarafından masrafları karşılanarak tamir ve bakımı yapılmış ve korunmaya çalışılmıştır;

" *Kara Vezir Mehmet Paşanın Arapsun kazasında kain cami-i şerifi vakfının hasılatı mesarif-i vakıası maliyece hazinesinden ifa olunmak üzere zabt ve beyne'l-evlad taksim olunmak şartıyla...*"²⁹¹, " *Kara Vezir Mehmet Paşa vakfından Arapsun kazasında vaki cami-i şerifin mesarif-i tamiriyesi hakkında hazineden sebkat eden iş'ar üzerine Şura-yı devlet kararıyla...*"²⁹², "...*Kara Vezir Mehmet Paşanın Niğde Sancağında Arapsun kazasında vaki cami-i şerifi ile medrese ve kütüphanesinin mukaddemki keşfi mucibince masarif-i tamiriyesi...*"²⁹³, "*Kara Vezir Mehmet Paşanın Niğde Sancağında Arapsun kazasında vaki cami-i şerifi ile medrese ve kütüphanesinin mukaddem ki keşfi mucibince masarif-i tamiriyesi olan...*", " *Sadr-ı esbak Kara Vezir Mehmet Paşa merhumun evkaf varidatı hazine-i celile-i maliyece mazbut olmasından dolayı Arapsun kazasında vaki camii şerifi ile medresenin*

²⁹⁰ Silahdar Seyyid Mehmet Vakfiyesi, vr. 31.

²⁹¹ BOA, ŞDD, İŞD, 77/4540/1/2/2/1.

²⁹² BOA, Bab-ı Ali Ev. Dos., Dosya No:3772 ve 613.

²⁹³ BOA, İM, Dosya No:14.

mukteza olan mesarîfinin..., " *Kara Vezir Mehmet Paşanın Arapsun kazasında vaki cami-i şerifi vakfının hasılatı mesarîf-i vakıası maliyece hazinesinden ifa olunmak üzere...*"²⁹⁴ "*Karavezir Mehmed Paşa[nın] Arapsun Kazâsı'nda kâin hayrâtının vukû' bulacak ta'mîrât masârîfinin Maliye Hazînesi'nde olan bedelât hâsılâtından tesviyesinden dolayı Maliye Nezâret-i Celîlesi'nin 17 Muharrem sene [12]94 tarihli tezkiresi...*"²⁹⁵ vs. şeklindeki ifadelerle külliye yapılarının bakımının yapıldığına dair bilgiler verilmiştir.

²⁹⁴ BOA, *ŞD Evr.*, Dosya No:2917, 2899, 97, 110, 360. VGM, *EV. MKT*, 975-105, No:2536. VGM, *Defter*, 4203-233, VGM, *Ev. Mem.*, Umûmî: 460, Husûsî: 192. VGM, *Defter*, 4109-14, *Niğde Sancağı Evkâf Memurluğu*, Aded: 81. VGM *Defter*, 3140-67. VGM, *EV. MKT*, 973-118. Karavezir Mehmet Paşa Külliyesine ait yapılan tamir, bakım ve masrafları ile ilgili belgelerin numaraları verilmiştir.

²⁹⁵ VGM, *EV. MKT*, 863-133, VGM, *EV. MKT*, 863-83. VGM, *EV. MKT*, 863-82, VGM, *EV. MKT*, 596-38.

SONUÇ

Nevşehir'in Gülşehir kazasında 1735 yılında dünyaya gelen Seyyid Mehmet, Gülşehir eşrafından Seyyid Ali'nin oğludur. On altı yaşında İstanbul'a gelerek burada dayısı Süleyman Ağa tarafından saray helvahanesine çırak olarak alınmıştır. Üstün zekası, almış olduğu eğitim ve şehzade Abdülhamid'le olan münasebeti onun sadrazamlığa kadar hızla yükselmesini sağlamıştır. Sadrazam olmadan evvel de güçlü bir nüfuza sahip bulunan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, sadrazam olduktan sonra da nüfuzunu koruyarak I. Abdülhamid'in en gözde devlet adamlarından birisi olmuştur.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, yetişme itibariyle ve kişilik olarak I. Abdülhamid'in arzuladığı ölçüde bir sadrazam olmuştur. I. Abdülhamid, daha şehzade iken kendisiyle tanışma fırsatı bulmuş ve ondan çok etkilenmiştir. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadrazamlığı öncesinde sadarete gelenler devletin içinde bulunduğu sıkıntılı duruma çare olamamıştır. Bu sebeple Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, I. Abdülhamid tarafından sadarete getirilmiş ve yapmış olduğu çalışmaları ile ondan son derece memnun kalmıştır.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın sadrazam olması, ıslahat hareketleri noktasında önemli bir başlangıç sayılır. İlk olarak valiler ve memurları yerinde atayarak yönetimi düzene sokmuştur. Askeri ocakların çalışmalarını kontrol ederek ıslahat yolunda önemli adımlar atmıştır. Osmanlı Devleti içindeki yeniliklerin önünü engelleyen Yeniçeri'lerin etkisini kırmaya çalışmıştır. Osmanlı'yı parçalamak ve kendi topraklarına katarak büyümek isteyen Rusya'nın politikalarını sonuçsuz bırakmıştır. Rusya'nın Karadeniz'deki ticari amaçlarını ve konsolosluk açma isteklerini Osmanlı lehine çözüme kavuşturmuştur. Kırım Meselesi'nden dolayı Osmanlı ile Rusya arasındaki sorunun çözüm süreci sayılan Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin başlangıcında ve devamında etkili olmuştur.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, sadece devlet içindeki çalışmalarıyla değil, kendi memleketi olan Gülşehir'e olan yatırımları ile de adından söz ettirmiştir. Gülşehir yöresine yaptırmış olduğu ve *Vakfiyesi*'nde de anlattığı külliyesi, Osmanlı mimarisinin nadide eserlerinden biridir. Başarılı bir devlet adamı olan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa için I. Abdülhamid, hatt-ı hümayunlar yazmış ve kendisine olan güveninden dolayı bağımsız hareket edebilme imkanı sağlamıştır. Çünkü I. Abdülhamid, hemen her konuda ona güvenmiştir. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın hastalığında iken ziyaret etmesi onun tavsiyelerini dinleyerek sadaret makamını yönlendirmesi bu güvenin bir kanıtıdır.

Dahili ve harici faaliyetleriyle I. Abdülhamid'in takdirini kazanan Silahdar Seyyid Mehmet Paşa için en olumsuz gelişme, henüz sadrazamlığın ikinci yılında hastalığına yenik düşüp bu dünyadan göçmesi olmuştur. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın ölümü I. Abdülhamid'i derinden etkilemiş ve ona olan sevgisinden dolayı onu Bahçekapı'daki kabristanına defnettirmiştir.

Kara lakablı Silahdar Seyyid Mehmet Paşa hakkında bilgi veren bütün kaynaklar ondan devlet işlerine vakıf, değerli, tecrübeli, meselelere cesaretle el atan, işine bağlı, zeki, akıllı ve devlet meselelerini her zaman ilk sırada düşünen bir ıslahatçı olarak söz eder. Silahdar Seyyid Mehmet Paşa, zamanına göre açık düşünceli bir devlet adamıydı. Döneminde bulunan devlet adamları ve vakanüvistlere destek olmaktan geri kalmamıştır. Kendisi de kitaplara önem vermiş hayli risale biriktirmiş ve külliyesinde bulunan kütüphanesine birçok eser vakfetmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Cavid Efendi. *Verd-i Mutarra: Hadikatü'l-Vüzera*, İstanbul, TSMA, nr.E.H.1233.

Ahmet Cevdet Paşa. *Tarih-i Cevdet*, C. I. İstanbul: Darü't-tiba'at ül'amire Matbaası, 1858- 1883.

_____. *Hadika-i Vekayi*, Haz. Adnan Baycar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s.XXXVI.

Ahmet Vasıf Efendi. *Vasıf Tarihi: Mehasinü'l-Asar Hakaikü'l-Ahbar*, Haz. Mücteba İlgürel. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.

Akkuş, Mustafa. "Halil Hamid Paşa'nın Hayatı, Islahatı ve Islahatına Ulemanın Tavrı". Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, 2001.

Aksun, Ziya Nur. *Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Tahlilli ve Tenkitli Siyasi Tarihi II*. Ötüken Neşriyat.

Aktepe, Münir. "Enveri". *İslam Ansiklopedisi XI*. İstanbul: Türkiye Diyanet Yayınevi, 1995.

Armaoğlu, Fahir. *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006.

Aşgın, Sait. "Hadikatü'l-Vüzera Üzerine Bir İnceleme". *Tarih Araştırmaları Dergisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2003.

Ateş, Abdurrahman. "XVIII. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Osmanlı-İran İlişkileri (1774-1779)". *Sosyal Bilimler Dergisi X*. Adana: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, 2008.

Başar, Fahameddin. "Üsküdar'da Medfun Tarihçiler". *Üsküdar Sempozyumu VI*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Baysun, M.Cavid. *Cevdet Paşa: Şahsiyetine ve İlim Sahasındaki Faaliyetine Dair XI*. İstanbul: Türkiyat Mecmuası, 1954.

Beydilli, Kemal. *Büyük Friedrich ve Osmanlı: XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1995.

_____, "Halil Hamid Paşa". *İslam Ansiklopedisi XXV*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Beydilli, Kemal, Emecen, Feridun, İpşirli, Mehmet ve Diğer (1994). *Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi I*. Edi. Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul: İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994.

BOA, *Ali Emiri, I.Abdülhamid*, nr.1001.

BOA, *Cevdet, Dahiliye*, nr.7153, 7290, 8152.

BOA, *Cevdet, Askeri*, nr.19578.

BOA, *Cevdet, Maarif*, nr.637.

BOA, *Cevdet Evkaf*, nr.13200.

BOA, *HAT*, Dosya No:21, Gömlek No:999.

BOA, *HAT*, Dosya No:1450, Gömlek No:9.

BOA, *D*, 2294_1_2/ 3/ 4/ *D*, 6401_3_1.

BOA, *İŞD*, 77_4540_1_2/ 2_1/ 2_2.

BOA, *İML*, Dosya No:14, Gömlek No:28.

BOA, *ŞD*, Dosya No:360, Gömlek No:16.

BOA, *ŞD*, Dosya No:110, Gömlek No:26.

BOA, *ŞD*, Dosya No:97, Gömlek No:19.

BOA, *ŞD*, Dosya No:2899, Gömlek No:25.

BOA, *ŞD*, Dosya No:2917, Gömlek No:16.

BOA, *BEO*, Dosya No:3772, Gömlek No:282888.

BOA, *BEO*, Dosya No:613, Gömlek No:45956.

BOA, *DH. MKT*, Dosya No:1322, Gömlek No:112.

BOA, *AMKT*, Dosya No:187, Vesika No:6.

Bostan, İdris. "Rusya'nın Karadeniz'de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)". *Belleten LIX*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.

Cezar, Yavuz. *Osmanlı Maliyesi'nde XVII. Yüzyıl'ın ikinci yarısında "imdadıye" Uygulamaları*. İstanbul: İÜSBF Dergisi, 1993.

Cunbur, Müjgan. *I. Abdülhamid'in Vakfiyesi ve Hamidiye Kütüphanesi XXII*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dergileri, 1964.

- Danişmend, İsmail Hakkı. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi IV*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- David, Geza. "Baron de Tott, François". *İslam Ansiklopedisi V*. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- Dördüncü, Muharrem. "1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi'ne Kadar Boğazlar Meselesi". *Sosyal bilimler Dergisi III*. Afyon: Afyonkocatepe Üniversitesi, 2001.
- Enveri Sadullah Efendi. *Enveri Tarihi: Zeyl-i Çeşmizade, Ali Emiri II*, Millet Kütüphanesi, nr.67.
- Erol, Oktay. "Gülşehir ve Çevresindeki Türk-İslam Eserleri Üzerine İnceleme". Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. 1972.
- Erünsal, İsmail E. *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2008.
- Esad Efendi. *Kethüdazade Said: Tarih-i Seref-i Rusya*, Süleymaniye Kütüphanesi nr.2143.
- Gülşehir Bilinmeyen Kapadokya Dergisi*. Nevşehir: Gülşehir Belediye Başkanlığı, 1988.
- Gülşehir'in Tarihi ve Coğrafya Dergisi*. Bölüm I, Nevşehir: Gülşehir Belediye Başkanlığı, 1988.
- Gülşehir Gazetesi*. Kayseri: Sümer Matbaası, 1966.
- Halaçoğlu, Yusuf. *Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Tarihi Projesi: Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler ve Oymaklar (1453-1650) II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009.

_____. "Cevdet Paşa". *İslam Ansiklopedisi VII.*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Hammer, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi IX*. Ter. ed. B.Sitki Baykal. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1996.

Hülagü, Metin. *Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Türk-Rus İlişkilerindeki Rolü*. Uluslararası Türkoloji Sempozyumu. Ankara: TİKA, 2004.

İzgöer, A. Zeki. "Halil Hamid Paşa". *Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih-Kültür-Medeniyet V*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.

Jorga, Nicoloe. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi V*. Çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005.

Kaçar, Mustafa. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Teknik Eğitimde Modernleşme Çalışmaları ve Mühendishanelerin Kuruluşu (1808'e Kadar)". *Osmanlı Yenileşme Tarihi*. Der. Mehmet Yılmaz. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 2004.

Karagöz, Rıza. *Canikli Ali Paşa*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

Karakaya, Meliha. "Seyahatnamelerde Nevşehir". Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2007.

Kozan, Ali. *Nevşehir'in Değerleri: Karavezir Seyyid Mehmet Paşa ve Hayatı*. Nevşehir: Polis Haftası Paneli, 2009.

Köse, Osman. *Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri*. Ankara: Türkoloji Dergisi 1, 2006.

_____. *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması: Oluşumu, Tahlili ve Tatbiki*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.

Köşklü, Zerrin. *Nevşehir/Gülşehir Karavezir Mehmet Paşa Külliyesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergileri, 2010.

_____. *Vakfiyelere Göre XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Bir Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Darülmurraları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2000.

Metin, Rafet. *XVIII. Yüzyılın Başlarında Nevşehir'de Kullanılan Şahıs Adları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dergileri, 2011.

Mustafa Kesbi. *İbretnüma-yı Devlet (Tahlil ve Tenkitli Metin)*, Haz. Ahmet Öğreten, Ankara: TTK Yayınevi, 2002.

Mustafa Nuri Paşa. *Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi: Netayicü'l-Vukuat 3-4*, Haz. Neşet Çağatay. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982.

Nagata, Yuzo. "Muhsinzade Mehmet Paşa" *İslam Ansiklopedisi XXXI*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Orhonlu, Cengiz. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı*. İstanbul: Eren Yayınları, 1990.

Özcan, Abdülkadir ve diğer. *Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih Kültür ve Medeniyet V*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.

Özcan, Abdülkadir. "Ahmed Cavid". *İslam Ansiklopedisi II*. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

Özkaya, Yücel. *XVIII.yüzyılda Osmanlı Toplumunu*. İstanbul: YKY, 2010.

_____. *Canikli Ali Paşa'nın Risalesi: Tedabirü'l-Gazavat*. Ankara: Tarih Araştırmaları Dergisi, 1973.

Öztuna, Yılmaz. *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi VI*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1993.

Pakalın, M. Zeki. *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimler Sözlüğü III*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993.

Ruzmerre. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr.1001.

Sarıcaoğlu, Fikret. *Kendi Kaleminden Bir Padişah Portresi: Sultan I.Abdülhamid (1774-1789)*. İstanbul: TATAV Yayınları, 2001.

_____. "Karavezir Mehmet Paşa". *İslam Ansiklopedisi XXIV*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

_____. "Osmanlı Muhalefet Geleneğinde Yeni Bir Dönem: İlk Siyasi Bildiriler". *Belleten LXIV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.

_____. "1774-1789 Yıllarında Osmanlı'nın Dış Politikası". *Türkler XII*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

_____. "Hatt-ı Hümayunlarına Göre Bir Padişahın Portresi:Sultan I.Abdülhamid (1774-1789)". Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 1997.

_____. "İzzet Mehmet Paşa". *İslam Ansiklopedisi XXIII*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

_____. "Kalafat Mehmet Paşa". *İslam Ansiklopedisi XXIV*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Savaş, Vedia. "1774'ten 1826'ya Kadar Osmanlı Sadrazamları". Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. 1939.

Sertoğlu, Midhat. *Mufassal Osmanlı Tarihi V*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.

Show, Stanford J. *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. Çev. Mehmet Hurmacı. E Yayınları.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa Vakfiyesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr.7250.

Süleyman Efendi. *Şemzanizade Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi: müri't Tevarih*. Yay. Haz. Münir Aktepe. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981.

Süreyya, Mehmet. *Sicill-i Osmani IV*, Haz. Nuri Akbayar, İstanbul: Türk Vakfı Yayınları, 1996.

Şahin, Hasan. "Kaynarca'dan (1774) Paris Barışına Kadar (1856) Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı-Rus Münasebetleri". *Türkler XII.*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Şimşek, Ali Rıza, "Osmanlı Ordusu'nda XVIII. ve XIX.Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü", Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, 2006.

Tahir, Mehmet. *Osmanlı Müellifleri III*, Sad. A. Fikri Yavuz ve İsmail Özen. İstanbul: Meral Yayınları, 1972.

Tarım, Cevat Hakkı. *Tarihte Kırşehir-Gölşehir: "Babailer, Ahiler, Bektaşiler"*. İstanbul: Yeniçağ Matbaası, 1948.

TSMA, nr. D 7286, nr. E 362, nr.741.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi: Karlofça Antlaşmasından XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

_____. *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.

_____. *Osmanlı Tarihi: XVIII. Yüzyıl IV.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

_____. *Osmanlı Devleti'nde Saray Teşkilatı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.

VGM, *EV.IDM*, No: 12.272.

VGM, *EV.MH*, No:1067.44.

VGM, *EV.MH*, No:1327.289.

VGM, *EV.MKT*, No:596.38.

VGM, *EV.MKT*, No:863.82.

VGM, *EV.MKT*, No:863.83.

VGM, *EV.MKT*, No:863.133.

VGM, *EV.MKT*, No:973.118.

VGM, *EV.MKT*, No:975.105.

VGM, *EV.MKT*, No:3062.7.

VGM, *EV.MKT*, No:390.231.

VGM, *Defter*, No:339.201. (1. ve 2. sayfalar)

VGM, *Defter*, No:3140.67.

VGM, *Defter*, No:4109.14.

VGM, *Defter*, No:4203.233.

Yağcı, Zübeyde Güneş. "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Doğu Karadeniz Politikası". *Türkler XII*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Yalçınkaya, Alaaddin. "XVIII.Yüzyıl İslahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)". *Türkler XII*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Yıldırım, Hacı Osman, Yılmaz, Nazım ve Genç, Yusuf İhsan. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2000.

Zinkeisen, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1802) VI*. Çev.Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011.

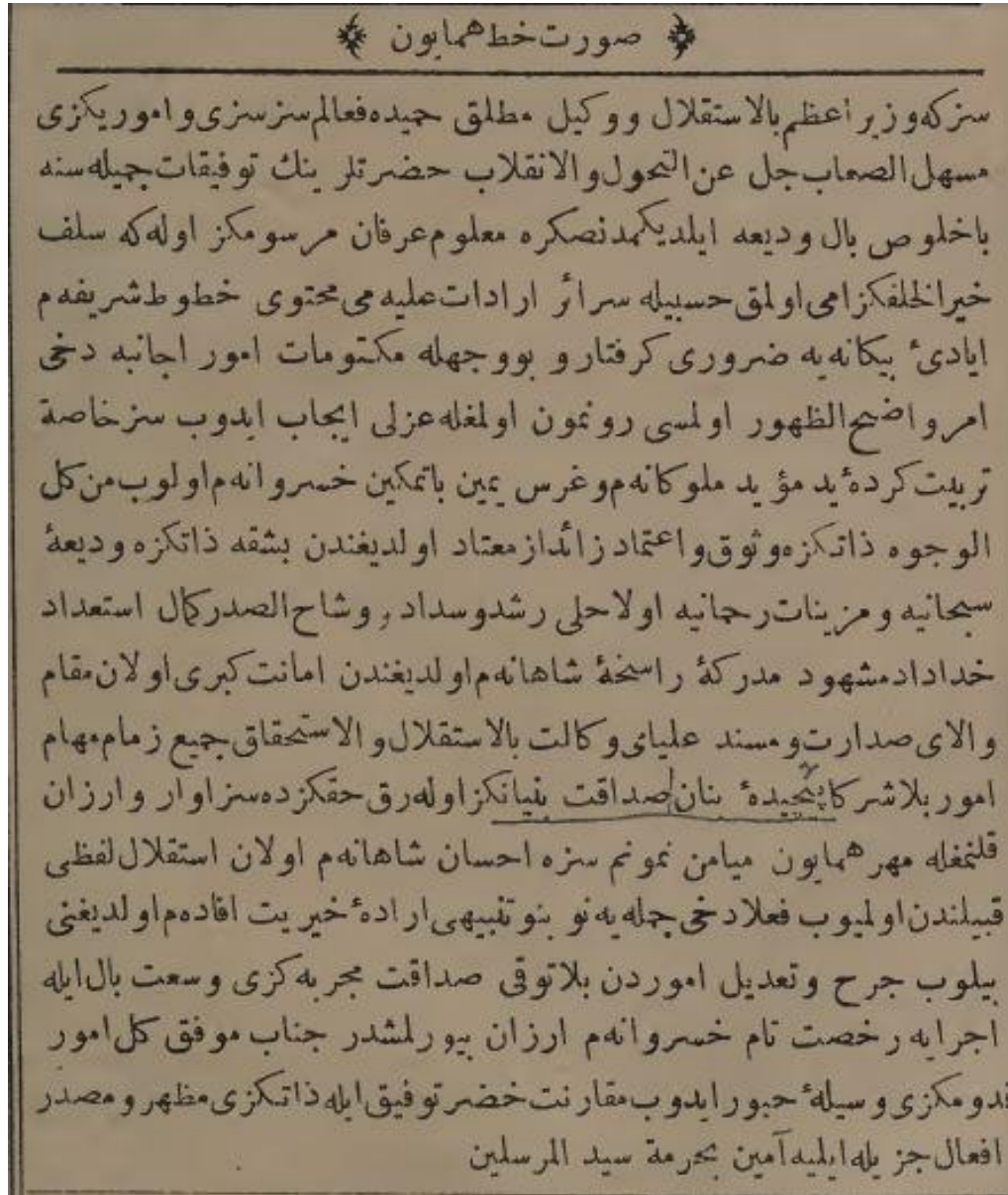
EKLER

Ek 1

Karavezir Seyyid Mehmet Paşa Hakkında Çıkan Hatt-ı Hümayunlar

(Sultan yeni tayin ettiği sadrazamlara mutad olarak üçüncü gün gönderilen tevcih hatt-ı hümayunlarında selefının ne sebeple görevden alındığını yazıyor ve kendisinin öncelikle üzerinde eğilmesini istediği konuları belirtiyordu)

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Sadaretine Dair Hatt-ı Hümayun

Tarih-i Cevdet, C I, s. 198

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Sadaretine Dair Hatt-ı Hümayun

"Sizk-i Vezir-i Azam-ı Bil istiklal ve Vekil-i Mutlak-ı hamide faalimsiz.

Sizi ve umurunuzu müşhilissaab-ı celle indel tahul vel inkılap hazretlerinin tevfiyat-ı celilesine bahulus-u Bal-i vedia eylediğimden sonra malum-u irfan-ı melzumunuz ola ki Selef-i hayrul halefiniz ümmi olmak hasebiyle serair-i iradat-ı aliyyemi muhtevi hutuu şerifem eyadi-i biganeye zaruri giriftar ve bu veçhile maktumat-ı umuru ecanibe dahi emri vazihuzzuhur olması rünumun olmağla azli icap edip siz hassaten terdit gürde-i yed-i müeyyed-i mülükanem ve gars-i yemini Batemkin-i hüsvanam olup minküllül vücih-u zatınıza vüsuk ve itimat zaidi ezummat olduğundan başka zatınıza vedia-ı süphaniye ve müzeyyenat-ı Rahmaniyye olan hily-ü Rüşd-ü sadat ve vüshüs sadr-ı kemal-i istidat-ı Hudadat-ı meşhut-ü müdrüke-i rasiha-i şahanem olduğundan emanet-i kübra olan Makam-ı Vala-yı sadaret ve mesnet-i ulya-yı vekalet-i bil istiklal vel istihkak cemi-i zimam-ı müham-ı umur bila şüreka piçide-i Binan-ı sadakat-ı bünyanız olarak hakkınızda sezavar ve erzan kılınmağla mühr-ü Hümayun-u meyanim-i müyunum size ihsan-ı şahanem olduğundan istiklal-i lafzi kabilinden olmayup fiilen dahi cümleye nevbenev tenbihi irade-i hürriyet-i ifadem olduğunu bilip cerh-ü tadil-i umurdan bila tevakki-i sadakat-i mücerreben-i zi vüsat-ı bal ile icraya ruhsat-ı tüm-mü hüsvanam erzan buyurulmuştur.

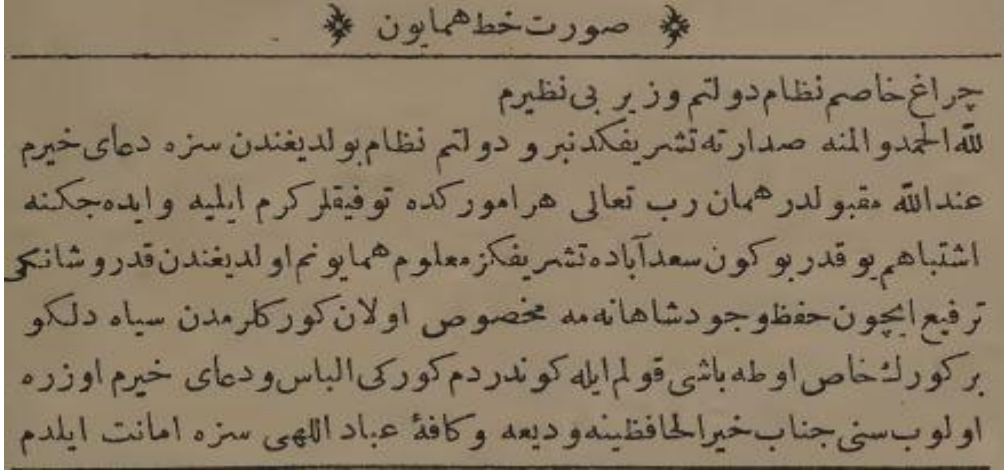
Cenab-ı muvaffak-ı küllü umur-u kudumunuzu vesile-i hübur edip mukaranete-i hazr-ı tevfiyat ile zatınızı mazhar-ü masdar-ı ef'al-i cezile eyleye. Amin bi hürmet-i Seyyidül mürselin."

Sadaretine Dair Çıkan Hatt-ı Hümayun'un Günümüz Türkçesi

"Siz ki müstakilen veziri azam vekili mutlakımsınız, sizi ve işlerinizi güçleri kolaylaştıran Cenab-ı hakkın tevfiğine emanet ettikten sonra malumunuz ola ki selefiniz ümmi olmak dolayısıyla devlet sırlarını ihtiva eden hatt-ı hümayunlarım zaruri olarak yabancı ellere geçmiş ve bu şekilde sırların ecnebi eline geçmesini lüzumu aşıkard olduğundan siz ki kendi elimle yetiştirdiğim , itimadıma haiz olansınız her bakımdan zatınıza güvenim olduğundan en büyük emanet olan sadaret makamını istiklal ve istihkak ile size tevdi ediyorum. Size ihsanı şahanem olan bu istiklal keyfiyeti sözden ibaret olmayıp fiilen de icrası iradem olduğundan hiç bir şeyden

çekinmeden denenmiş olan sadakatinizle istiklal üzere çalışmanıza tam iznim vardır. Cenab-ı hak kudumunuzu uğurlu eylesin. Tevfikini size yakın eylesin. Amin.

Sadrazamın Askerlik İşlerine İlgisinden Dolayı Padişahın Hatt-ı Hümayunu

Tarih-i Cevdet, C I, s. 200

Sadrazamın Askerlik İşlerine İlgisinden Dolayı Padişahın Hatt-ı Hümayunu

"Çırağı hassım , nizam-ı devletim , vezir-i binnazirim ,

Lehül hamd ve elmine sadarete teşrifinden beru devletim nizam bulduğundan size dua-yı hayrım indallah makbuldür. Hemen Rab-bi taala her umurunda tevfikler kerem eyleye ve edeceğine iştibahim yoktur. Bugün Saad'abada teşrifiniz malum-u hümayunum olduğundan kadr-ü şanını terfi için hifz-u vücud-u şahaneme mahsus olan kürklerimden siyah tilki bir kürk-ü had odabaşı kulum ile gönderdim. Kürkü ilbas ve dua-yı hayrım üzere olup seni Cenab-ı hayr'ül hafızine vedia ve kaffe-i ibadullahı size emanet eyledim, amin."

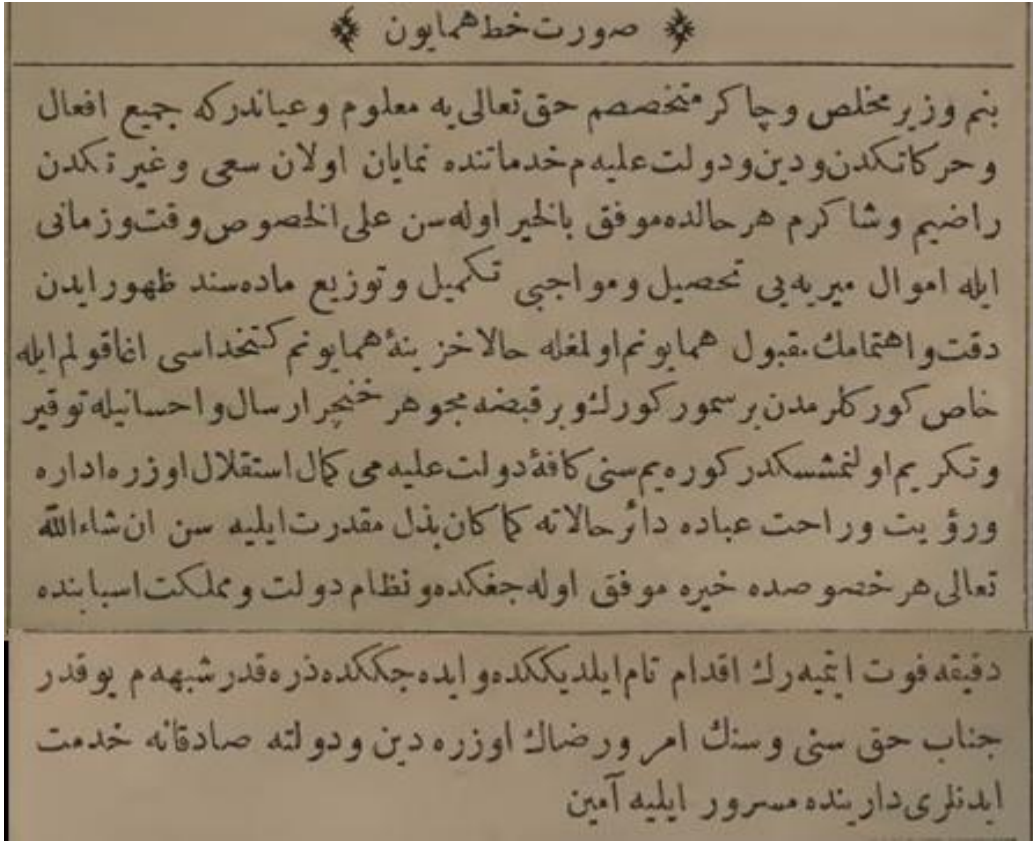
****Sadrazamın Askerlik İşlerine İlgisinden Dolayı Padişahın Hatt-ı Hümayunun Günümüz Türkçesi***

Çırağı hassım , nizamı devletim ve eşsiz vezirim,

Allah'a şükür sadarete teşrifinden beri devletim nizam bulduğundan size olan hayırlı duam Allah nezdinde makbuldür. Hemen Cenab-ı hak her işinde başarı ihsan edeceğine şüphem yoktur. Bugün sadabatta teşrifiniz malum olduğundan kader ve şanını yükseltmek için vücudu şahanemi korumağa mahsus olan kürklerimden bir

siyah tilki kürkümü oda başıyla gönderdim. (*Padişah Karavezir Mehmet Paşa ve diğer sadrazamlarına hediye olarak gönderdikleri arasında daha çok mücevherli bıçak/hançer, siyah tilki kürkü veya başka tür kürkler, elmas, yüzük ve saat görülür. Bu tür hediyeleri ve genelde beraberinde giden "istiklal-i havi hatt-ı hümayun"ları da anlamı olan bir zamanlamayla gönderiyordu*). Kürkü giyerek bana hayır dua eyle. Seni koruyucuların en hayırlısına ve bütün tebaamı sana emanet ederim.

I. Adülhamid'in Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya Gönderdiği İhrac-ı Mevacib Hakındaki Hatt-ı Hümayunu

Tarih-i Cevdet, C I, s. 204-205

I. Adülhamid'in Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya Gönderdiği İhrac-ı Mevacib Hakındaki Hatt-ı Hümayunu

"Benim Vezir-i muhlis ve caker-i mütehassısım,

*Hak Teala'ya malum ve ayandır ki , cemi efal ve hareketından ve din-ü devlet-i
aliyyem hidematında nümayan olan saay ve gayretinden razıyım ve şakirim.*

Herhalde muvaffak bil hayır olasin. Alelhusus vakit ve zamanı ile emval-i miriyeyi

tahsil ve mevacibi tekml ve tevzi maddesinde zühur eden dikkat ve ihtimamın makbul-ü hümayunum kethüdası ağa kulum ile has kürklerimden bir semmur kürk ve bir kabza mücevher hançer irsal ve ihsaniyle tevkir ve tekrim olunmuşsundur. Göreyim seni kaffe-i devlet-i aliyyemi Kemal-i istiklal üzere idare ve ruiyet ve rahat-ı ibada dair halata kemakan bezl-i makderet eylesin İnşallah-ü Teala her hususta hayra muvaffak olacağında ve nizam-ı devlet ve memleket esbabında dakika fevt etmeyerek ikdam-ı tam eylediğinde ve edeceğine zerre kadar şüphem yoktur.

Cenab-ı Hak seni ve senin emrin ve rızan üzere din ve devlete sadıkane hizmet edenleri dareynde mesrur eyleye ,amin." (Padişahın gönderdiği bu hatt-ı hümayunu Cevdet Paşa, sadrazamın geceyi gündüze katıp işleri iyi görmeğe gayret ettiğinden gönderdiğini belirtir).

I. Adülhamid'in Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'ya Gönderdiği İhrac-ı Mevacib Hakındaki Hatt-ı Hümayunun Günümüz Türkçesi

Benim vezirim. Hak Tualaya malumdur ki bütün işlerinden ve devlet-i aliyyeye olan hizmetlerinden memnunum ve müteşekkirim. Özellikle miri malları zamanında tahsil tediyyatı muntazam icra hususundaki dikkatin makbulü hümayunum olduğundan sana has kürklerimden bir samur kürk , mücevher kabzalı bir hançer gönderdim. Göreyim seni devletimin bütün işlerini tam bir istiklal ile idare et. İnşallah her husuta hayra muvaffak olursun.

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa İle İlgili Yazılmış Şiirler;

**Gülşehir'e gelmeden bilmezdim seni
Eserlerinden tanıdım, rahat uyu Karavezir
Karaymış elbette, amma kalbin aydınlık
Herkeste çok seviyor, rahat uyu Karavezir
İstanbul'a gitseydim uğrardım mezarına
Seninle beraberim rahat uyu Karavezir
Giderim kütüphanene ,açarım kitapları
Karşıma sen çıkarsın ,Rahat uyu Karavezir.*

** Yaptığın cami Süleymaniye'yi andırır
Karavezir çeşmeleri insanı kandırır.
Sordum aslın nereli, meğer Gülşehirliymiş
Duyunca çok sevindim meğer bizden imiş
Seni bilmiyorum Karavezir'im senin metnini duyuyorum
Seni her an anıyorum hasretinle yanıyorum.
Medresende kitaplar okunur, camiinde namazlar kılınır
Çeşmelerinden bahçeler sulanır, ismin tarihlerde geçer
Seni nasıl unuturum Karavezir'im
Seni yaşamak ve yaşatmak istiyorum
Rahat uyu Karavezir'im.
Gülşehir Karavezir Halk Kütüphanesi, 27/05/2013*

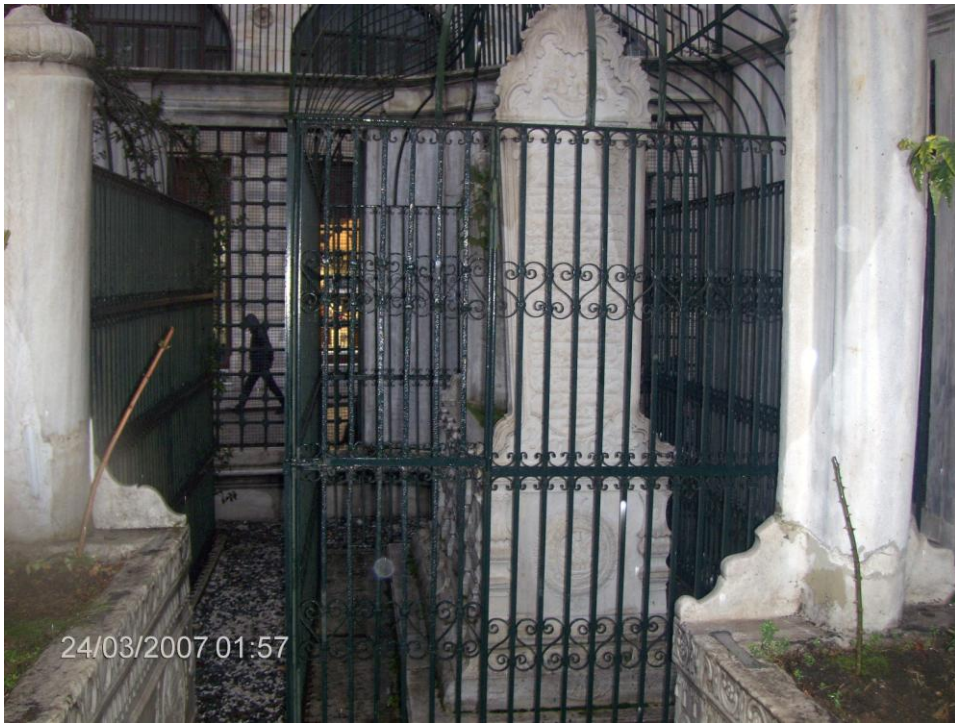
Ek 2

*Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın İstanbul Bahçekapı'daki Hamidiye Hazi-
resi'ndeki Kabristanı*

*Pâyini pâye-i evreng-i fenâdan çekdi
Sadr-ı pür-cûd-ı Silahdâr Mehmed Paşa
Bende-i sâdık idi hüsrev ü haydar-neşe*

*Câ-i ömrünü hâk eyledi hayfâ ki kazâ
Mazhar-ı rahmet ü gufrân ider heman Gafûr
Eyleyüb rûhunu gülzâr-ı cenânda eyvâ
Emr-i sıdkını gör ba'de vukû'î'r-rihle
Eyledi zill-i velî-ni'metde eyvâ
Ey gelüb zâ'ir olan böyle oku târihin
Cennet-i 'adni makâm ede Mehmed Paşa
Sene 1195
Silahdar Seyyid Mehmet Paşa türbesinde bulunan kitabe*

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın kabristanının yanında bulunan eşi Nevres Hatun'un kabristanı

"....."

*Türbesi üzere bitip ol ümm-i hayr ânın giyâh
Nakl edince köhne dünyadan dedim ...
Eylesin Nevres Kadın kasr-ı cinân-ı cilvegâh
Ruhu için el-fâtîha"*

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın eşi Nevres Kadın'ın türbesi üzerinde bulunan kitabe

Ek 3

Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Gülşehir Kütüphanesi'nde yer alan maliye sandığı

Gülşehir ve Avanos ilçeleri arasında olaylara neden olan sandık. (mal müdürlüğü kasası) Eski ismi Arapsun olan Gülşehir 1777'de Karavezir Seyyid Mehmet Paşa tarafından ilçe yapılmıştır. Bu durumdan diğer kasaba ve beldeler özellikle Avanoslular rahatsız oluyordu. O zamanki kanunlara göre Maliye kasası olan sandık nerede ise orası ilçe olurdu. Bu yüzden Avanoslular Gülşehir'de bulunan bu sandığı almak için sürekli mücadele etmişlerdir Bu mücadelelerden birinde şöyle bahsedilir; "Gülşehir ilçesi eski belediye resilerinden Ahmed Hamdi Ağa (1892-1895 yılları arasında reislik yapmıştır) zamanında Avanoslular seçilmiş yiğit delikanlılarıyla bir gece baskın yaparak sandığı Gülşehir'den kaçırma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Bunun haber alan Ahmed Hamdi Ağa hemen adamlarını toplayarak Avanosluların peşine düşüyor ve şimdiki ismi Yeşilöz olan Cemel köyü yakınlarında onlara yetişir. İki grup arasında şiddetli bir çatışma çıkar. Sonunda Ahmed Hamdi Ağa yönetimindeki Gülşehirli, sandığı Avanoslulardan geri almayı başarıyorlar Ancak bu çatışma sırasında Ahmed Hamdi Ağa dört parmağını kaybeder. Gülşehirli Nalbant Ali Efendi Ahmed Ağa'yı evine kadar götürmüştür ve Ahmed Hmadi Ağa gazi ve mücahit invanı ile anılmaya başlanmıştır. Bu olaylar çok kimselere zarar verdiği için olayların bitmesini isteyen Gülşehir eşrafından Köse Tahir Efendi'nin

babası Padişahın kahvecisiyle olan arkadaşlığından faydalanarak padişaha Avanos'un da ilçe olması hakkında girişimlerde bulunup başarılı olmuştur. Böylece Avanos'un da ilçe olmasıyla birlikte onlara da bir sandık verilerek bu kavga ve çatışmalar sona ermiştir.

(Gözüpekliği ve cesareti ile Avanoslulara kendisini hayran bıraktıran Ahmed Hamdi Ağa)

Ek 4

Gülşehir'deki Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından yaptırılan Kurşunlu Camii

Ek 5

Karavezir Kurşunlu Camii'nin girişindeki kitabe

Ek 6

Karavezir Kurşunlu Camii avlusu girişindeki kitabe

Ek 7

Karavezir Kurşunlu Camii diğer avlu girişindeki kitabe

Ek 8

Karavezir Kurşunlu Camii avlusunda bulunan şadırvan

EK 9

Karavezir Kurşunlu Camii avlusunda bulunan şadırvan üzerindeki kitabe

Ek 10

Gülşehir meydanında bulunan Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın büstü

Ek 11

Gülşehir Karavezir Kütüphanesi (Medresesi)

Ek 12

Gülşehir Karavezir Kütüphanesi'nin (Medresenin) arkadan görünüşü

Ek 13

Gülşehir Karavezir Kütüphanesi üzerinde bulunan kitabe

Ek 14

Gülşehir Karavezir Hamamı

Ek 15

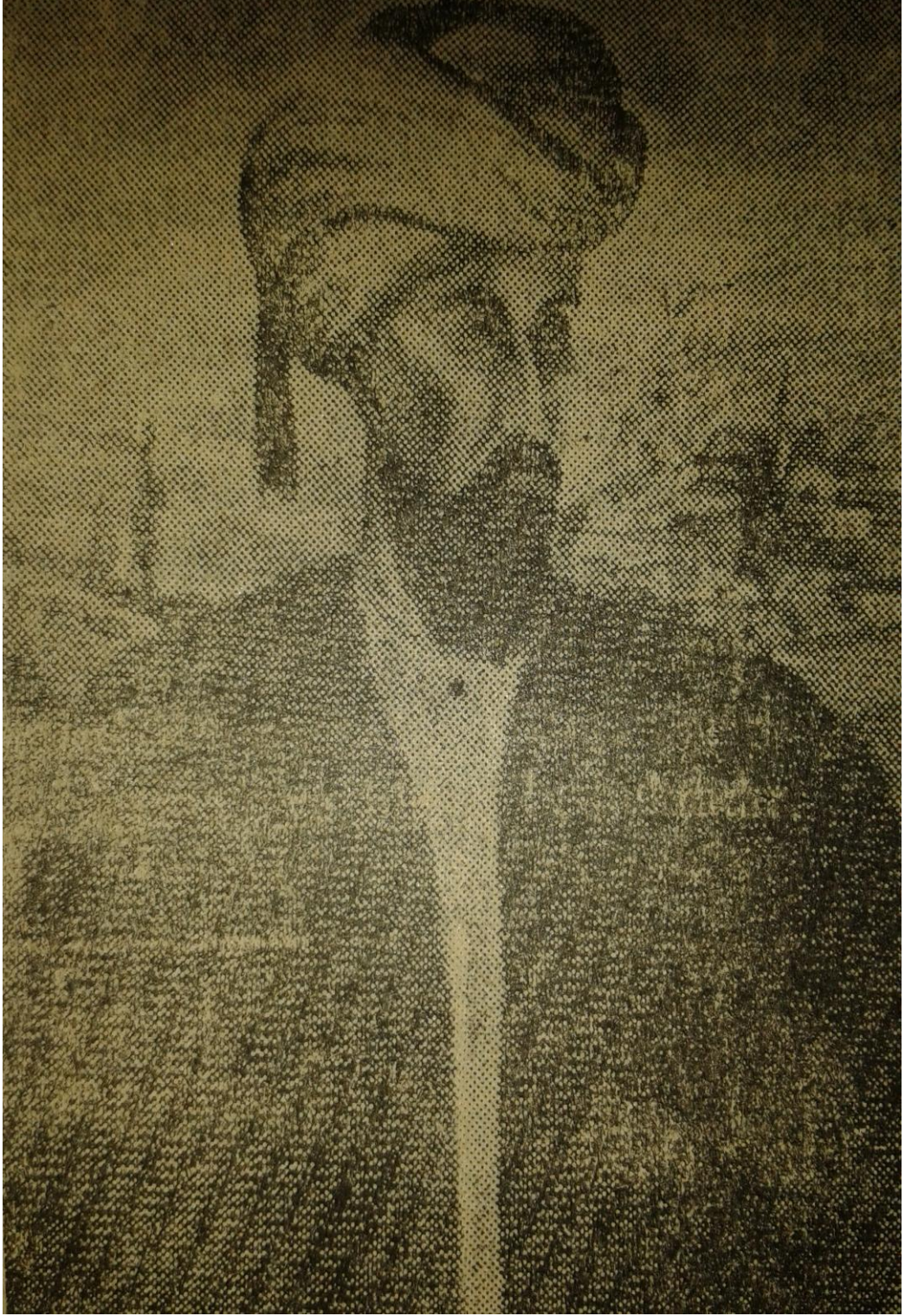
Karavezir Mehmet Paşa tarafından yaptırılan Baş Çeşme

Ek 16

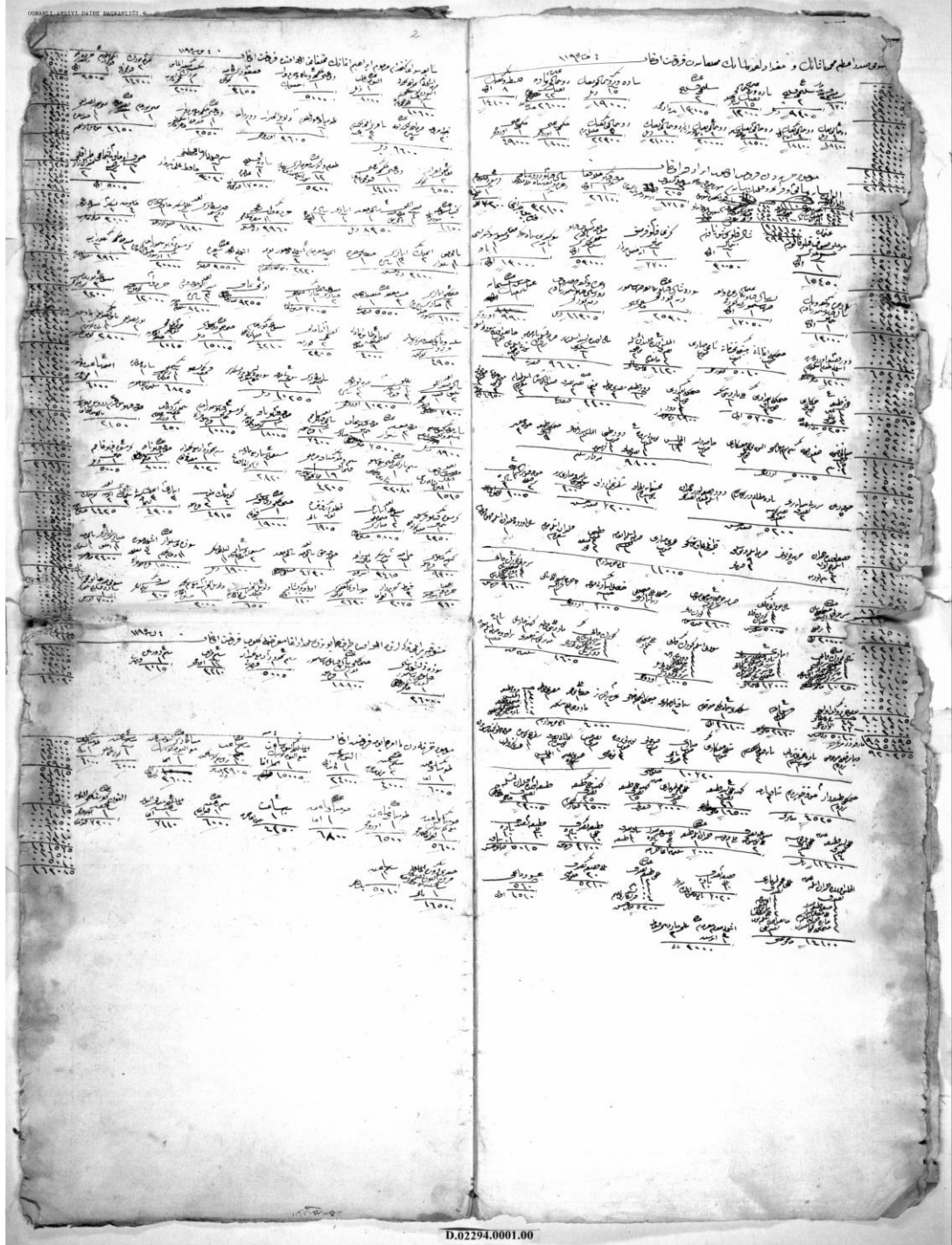
Karavezir Mehmet Paşa tarafından yaptırılan Baş Çeşme üzerindeki Kitabe

Ek 17

Karavezir Mehmet Paşa'nın 1966 yılında Gülşehir Gazetesi'nde çıkan temsili bir resmi

(Karavezir Mehmet Paşa ve Miktad Ahmed Paşa tarafından bırakılan eşyalar)

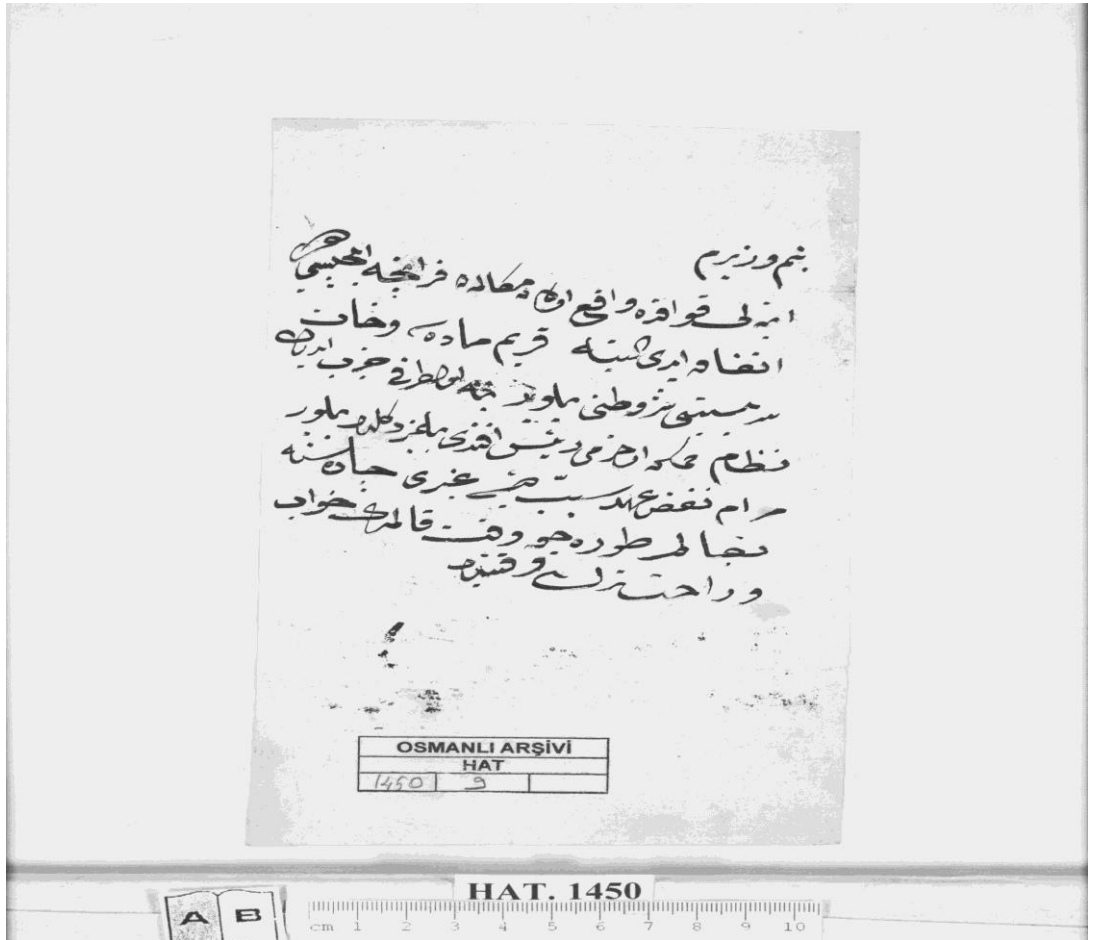
"müteveffa-ı sadrazam mehmed paşanın ve miktad ahmed paşanın muhalledatından fütut evkas" sene 1195.

"mevcud-ı harbiyeden fi ruud olunub irad-ı kaid evkas-ı"

... Şevketlü kerametlü muhabbetlü kudretlü veli nimetim efendim. sadr-ı sabık müteveffa-ı silahdar mehmet paşa muhallelfatının mamulünden ve sahib-i duyun zuhur ittiğine dair üzerinesudur olan hatt-ı hümayunun meşhum-i karin-i iz'an bendeganem olmuştur. Mevzun hatt-ı hümayunları üzere mütevazi müşarün ileyhin hazinedar-ı ve bezirgan-i yahudinin bostancılar habsine verildiği ve tıbk-ı fermude-i davudaneleri üzere tezayyik ve tehdit olunmağı ve zevcesinin dahi kapu kethüdası konağına kıyucun başpa kapıkulu ağa taayyin olunduğı ve duyun-ı dahi şer'a havale olunup ne sureti kabul iderse bundan sonra olunacağı malum hümayunları buyuruldukta ferman şevketlü kerametlü kudretlü veli nimetim efendim padişahım hazretlerine .

Ek 21

I. Abdülhamid'in Aynalıkavak Tenkihnamesi Sözleşmesi'nden dolayı sadrazamına yazdığı hat)

BOA, Hat, 1450/9

Benim Vezirim, Aynalıkavak'da vaki olan mükalemede Fransa elçisi de ittifak idi. Elbette Kırım Maddesi ve Han serbestisi şurutunu bilir. Yine ol tarafı cezb ederek nizam mümkün olur mu? Reis efendi bilmez değildir, bilir. Meram nakz-ı ahd sebab ise gayri çaresine bakalım. Duracak vakt kalmadı. Hab u rahat terki vaktidir.

Ek 22

Karavezir Mehmet Paşa tarafından Gülşehir Kütüphanesi'ne hediye edilen yazma eserler listesi. (269 adet)

Sıra No	Denirbaş No	Esra Adı	Yazan	Diyünceler
1	1	Tefsir-i İbni Hasiin	Mahmud İbni İbrahim el Bağdadi	
2	2	Kitab-ı Zeylai		
3	3	Kitabül nevrîd-ül enep	Katib-din-ül Halebi	
4	4	Ulum-ı fil-kelam	İmam-ı Yezî-î, Abdullah	
5	5	Kitab-ı Ravşîr-ı reyubia fi hikayeti's-Salidin		
6	6	Mifredat-ı İbni Baytar Fitap	İbni BAYTAR	
7	7/1	Naqiye-i Muhtasar İbni hacet	Taftazani, Sa'duddin Mes'ud b. Umar	
8	7/2	Fetava-i Zehriyye	İmam-ı Burhaneddin	
9	8/1	Fetava-i Zehriyye	İmam-ı Burhaneddin	
10	8/2	Şifa-i Şerhi'l Şihab Necidî'ri Riyaz	El-İsfaci, Şihabü'ddin Ahmed b. Muhammed	
11	9	Naqiye ale'l-Kaggar	El-İsfaci, Şihabü'ddin Ahmed b. Muhammed	
12	10/2	Harib-ül figer Tenzir-ül ebcâr	Kutbu'ddin er-Razi et-Zah-tani Muhammed b. Muhammed	
13	11/1	Tefsir-ül Kaggar an haka'ik it -Tenzil	El-Mahgeri (İbni'l Kasan Muhammed b. Umar)	
14	11/2	Tefsir-ül Kaggar an haka'ik it -Tenzil	Zi-Mahgeri (İbni'l Kasan Muhammed b. Umar)	
15	11/3	Tefsir-ül Kaggar an haka'ik it -Tenzil	Zi-Mahgeri (İbni'l Kasan Muhammed b. Umar)	
16	12	Şerh-ül-Hidaye	Muhammed b. Ahmed-ül Hanefi	
17	13	Kitab-ı Tahakat el Hanefiyye	Et-Ferudî	
18	15	Hasabih-ül'g-Sünne	Begavi, Abu Muhammed-ül Hüseyin b. Mes'ud el-Ferra	
19	16	Ala Şüher-ülhakaın gerh-i garer-ül ahkam	Jurubulali, Hasan b. Ammar İbni Ali	
20	17/1	(Tefsir-i Medarik) Medarik Ut-Tenzil ve haka'ik ut-Şe'vil b. Muhammed	Neseî, Abdullah b. Ahmed b. Muhammed	
21	18/1	El gerh-i camî'üs-şagir (El Ruzil el Nadir)	Hanavi, Muhammed b. Abdur-ruuf	
22	18/2	El gerh-i camî'üs-şagir (El Ruzil el Nadir)	Hanavi, Muhammed b. Abdur-ruuf	
23	18/3	El gerh-i camî'üs-şagir (El Ruzil el Nadir)	Hanavi, Muhammed b. Abdur-ruuf	
24	18/4	El gerh-i camî'üs-şagir (El Ruzil el Nadir)	Hanavi, Muhammed b. Abdur-ruuf	
25	19	El-venileti'l Ahmediye ve's -Zeriatün-şeriddiye ala tarikat -ül Muhammediyye	Şeyh Necip İbni Ahmed	
26	20	Tefsir-i Şerif	Begavi, Abu Muhammed-ül Hüseyin b. Mes'ud el Ferra	
27	21	Kitab-ı Hasabih	Hacer-ül Askalani-Muhammed Kadî Beydavi, Abdullah b. Osman	
28	22	Lisan ul mizan	Kadî Beydavi, Abdullah b. Osman	
29	23	Kitab-ül Beydavi	Kadî Beydavi, Abdullah b. Osman	
30	24	El-Jutubati'l Makkiye	Mahyiddin Arabi Şeyh ebe Abdullah Muhammed b. Ali	

31	26	Tefsir-i Yusa Aleyhisselam		
32	27/1	Fetava-i Hindiyi		
33	27/2	Fetava-i Hindiyi		
34	28/1	Miftah-ül Ulum		
35	29/2	Miftah-ül Ulum		Ahmed el-Askalani
36	30	Şifa bi-tarifi hukuk'ı		Ahmed el-Askalani
37	31	Naqiye-ül meftah-ül gıyyp		Kadı İlyas, Em'ül-Fazl b. İsmail b. İlyas Yahsubi
38	32/1	Naqiye-ig-Şihap		Fahrettin Razi
39	32/2	Naqiye-ig-Şihap		Eussund İmadi Muhammed-ül
40	32/3	Naqiye-ig-Şihap		Eussund İmadi Muhammed-ül
41	32/4	Naqiye-ig-Şihap		Eussund İmadi Muhammed-ül
42	33/1	Tefsir-i Kebir mefatihü'l-gayb		Fahrettin er Razi Muhammed
43	33/2	Tefsir-i Kebir mefatihü'l-gayb		Fahrettin er Razi Muhammed
44	34/1	Lisan-ül Mizan-ı		Ahmed-ül Askalani
45	34/2	Lisan-ül Mizan-ı		Ahmed-ül Askalani
46	35	Terceme-i Tefsir-i Tabyan		Debbag, Muhammed b. Hazza ad-Buhari
47	36	Tefsir-i mealinu't Tenzil		Begavi, el-Hüseynî b. Muhammed el-Ferra
48	37	Şerh-i Muslin		Kadı İlyas, Em'ül-Fazl
49	38	Naqiye ale't-Tefsir el-Beydavi		Şahade, Muhammed b. Mustafa el-Kocavi
50	39	Hayat-ül hayra-ül kubra		Be-şeyh Kemalettin-ül Demir
51	40	Ahter-i Kebir Masahas ve Muhassa		Ahter-i Mustafa Karahisarî
52	41	Şerh-ül'g-Şerif-ül'g-Şihap		Al Kadî Ma'yiddin
53	42	Kitab-ı ümmed-ül-Ahkan		El Kadî Ma'yiddin b. Takiye'd-din el Hanavi
54	43	Fethü'l-hari gerh-i Buharî'l -Askalani		Şihabü'd-din Askalani Ebu'l-Ferd Ahmed b. Ali
55	44	Lisan-ül mizan es-hab us-Sahabe ve't-tabii ve'l musan-nifiki'l Akasani		Hacer-ül Askalani Muhammed
56	45	Ganiyye-i zevi'l-ahkam haqi-ye-i girin belali ale'd-dürrer		
57	46	Fetava-i Kadıhan		Kadıhan Hasan b. Mansur b. Osman
58	47	Şeyh-i Razi ale'l-Mafiye		Şeyh Razi Muhammed b. Hasan-ül Ertarî-badi
59	48	Kitab-ül Kevakib-u'd darari fi gerhi sahihü'l-Buhari		Kirmanî, Şemseddin Muhammed Yusuf
60	49	Tebdin ul-Makakî Kem-ü'd dekaik		Zeylai
61	50	Mearifname		İbrahim Hakki Erzurumî
62	52	Si-yarin-neki-ül Hal ebi		Ali İbni Burhaneddin
63	53	Fezme-i Meaik		Sugari, Hasan b. Muhammed b. Hasan
64	54	Becetü'l-Fetava		Muhammed-ül Fakhi el Ayni
65	55	Hidayet-ül Hidaye		İmam-din-ül İskani
66	56	Şerhü'l Buhari-Kevakibü'd darari		Kirmanî, Şemseddin Muhammed
67	57	Fetava-i Kadıhan		Kadıhan, Hasan b. Mansur Üsendi
68	58	Kamusü'l-Muhit		İsmail b. Muhammed-ül Ruzgari
69	59	Şerh-i İslamî-i Hayratbit-Fürki li'l Kıbrisi		
70	60	Sefine-i Ragıp Mehmet Paşa		Abdurrahman b. Muhammed b. Ali b. Yusuf ul-Fazl
71	62	Şerh-i Şemal li'l Aliyyül Kari		Ragıp Paşa, Koca Mehmet Kari, el-Hareri, Ali b. Sultan Muhammed
72	63	Sahih-i Müslin		Müslin b. İsmail el nisaburi
73	64	Ferid ame'l Miltaka		İsmail b. Sinan Us-Sivas
74	65	Telvir ale'l tavzih		Taftazani, Sa'duddin Mes'ud b. Umar
75	66	Kitab-ül ihtiyar Şerh-ül Muhtar		el-Baldu, Abu'l Hasan Abdullah b. Mahmud
76	67	Tevsir-i Vasit		Vahidi, İmam-ı ebu'l Hasan Ali b. Ahmed-ül hayra an Nisaburi
77	68	Tenziri Vasit		Vahidi, İmam-ı ebu'l Hasan Ali b. Ahmed-ül hayra an Nisaburi

168	164	Fetahir-ül Celaleyn	Celaleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahalli
169	165	Şahih-ül İhsan cam'i ve-Şahih	Celaleddin Suyu
170	166	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Muhammed, İsmail b. Şer'ül Hüseyin b. Ali
171	167	Şeyh-ül Celal-ül el-Şahid	İsmail el-Muhammed
172	168	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Şeyh-i Kerim Cürcani
173	169	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Muhammed Hasan
174	170	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
175	171	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
176	172	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
177	173	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
178	174	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
179	175	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
180	176	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
181	177	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
182	178	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
183	179	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
184	180	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
185	181	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
186	182	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
187	183	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
188	184	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
189	185	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
190	186	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
191	187	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
192	188	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
193	189	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
194	190	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
195	191	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
196	192	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
197	193	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
198	194	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
199	195	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
200	196	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
201	197	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
202	198	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
203	199	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
204	200	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
205	201	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
206	202	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
207	203	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
208	204	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
209	205	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
210	206	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
211	207	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
212	208	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
213	209	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
214	210	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
215	211	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
216	212	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
217	213	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
218	214	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
219	215	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
220	216	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
221	217	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
222	218	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
223	219	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
224	220	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
225	221	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
226	222	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
227	223	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
228	224	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
229	225	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
230	226	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
231	227	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
232	228	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
233	229	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
234	230	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
235	231	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
236	232	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
237	233	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
238	234	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
239	235	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail
240	236	Şeyh-i Kerim ale'l miftah	Ali b. İsmail b. İsmail

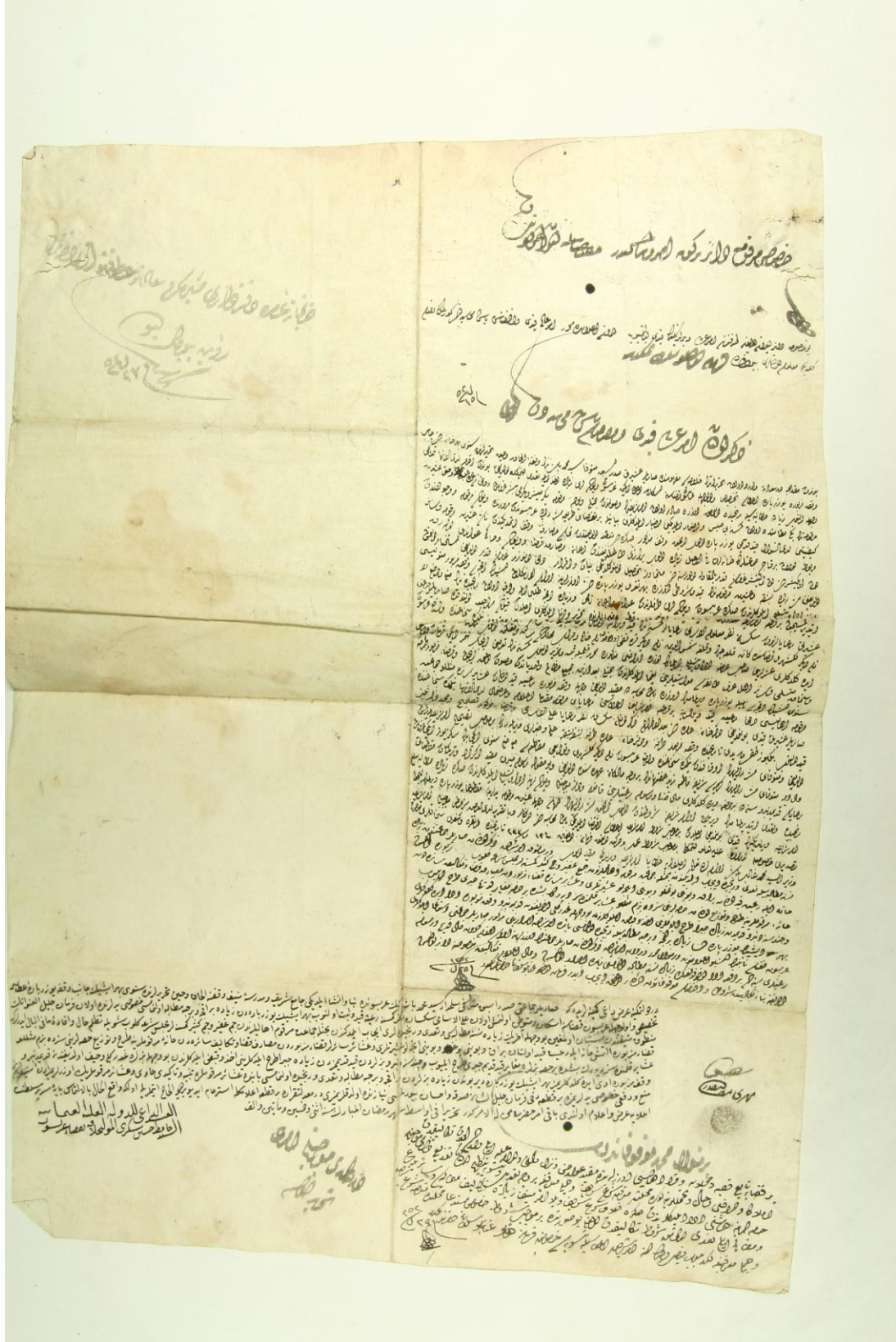
204	200	Kitab-ı Fetava	Em Cafer
205	201	Hagiye-i İsmail ale'l-4 tasavvut ve t'asvat	-
206	202	Risale-i Arus	Em Abdallah Muhammed
207	203	Kitab-ı Mahiy	-
208	204	Man-ül Feris	Muhammed-ül Kayseri
209	205	Şerh-i ale'l-Hagga Şahih-ül'l tecriidi ala risaleti el vadiyet-i sahih-ül el-nevakif	-
210	206	Gayretül' beyan fi tebir-i beden il-insan	Salih b. Mesrullah
211	207	Lema'i Şehabiyye minel Feris	-
212	208	Rivan-ı Hafiz	Hafiz-ı Sirazi, Şemseddin Muhammed
213	209	Kitab-ül Mufasssal	Zi, Mahseri, Eb'ül Kasım Muhammed b. Ömer
214	210	Mezma-i emuze-i'l Ulum	-
215	211	İmad ala Kul Ahmed Fenari	Cemaleddin Devrani, Muhammed b. Es'ad
216	212	İmadiye-i Fenari	-
217	213	Fikih-i Eker	-
218	214	211 Ma Şerh'ül-Kemel	Em Hanifa Muna b. Sabit
219	215	212 İmtihan-ül-ekkiye al-el-Kafiye (Şerh-i Fikhiye)	-
220	216	213 Takrir-i Kavanin	Egali-zade, Eren-i Muhammed
221	217	214 Haki ale'l-kafiye	Hanefi, Zemüddin Ömer b. İbrahim b. Hüseyin
222	218	215 Can-yü'l cinas li Celaleddin is-Suyu	Celaleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahalli
223	219	216 Hagiye-i Taşköprü (cilt.1)	Celaleddin Suyu
224	220	217 Hagiye-i Taşköprü (cilt.2)	Kara Halil
225	221	218 Kitab-ül-Muhtasar	Karahalil
226	222	219 Ruh us-şerh şerhi ferid	Abdülkadir b. Abdullah-ül Cürcani
227	223	220 Kitab-ı Mes'ud	Secavendi, Siracu'd din Muhammed b. Muhammed Abdür-regid
228	224	221 Kitab-ül eşbah ve'n-nezâir	Şemseddin Muhammed us-Semkandi
229	225	222 Şerh'ül-Müstedab	Hanefi, Zemüddin Ömer b. İbrahim b. Hüseyin
230	226	223 Risale-i Hüseyin Efendi adabül-Minzara ve'l-mübahase	Birgivi, Muhammed b. Pir Ali
231	227	224 Fevaidi Ziyaiye	Antaki, Şah Hüseyin efendi
232	228	225 Hagiye-i Muhammed-ül'd debbagi ala hagiye'l-İhtiyali	-
233	229	226 Hagiye-i Hayali ala Şerh-i Sa'de'd-din Taftazani	Cam, Molla Abdurrahman
234	230	227 Hagiye-i Saçaklızade ale'l Hayali ve ala Kul Ahmed	Muhammed-ül'd-Debbagi-yü't-Tefairi
235	231	228 Hagiye-i Kul Ahmed ale'l-Hayali	Hayali, Ahmed b. Musa
236	232	229 Risale'tül-g-Şensiye fi mantikiye	Saçaklızade, Muhammed Haragi
237	233	230 Şerh-i Dürri'l Muhtar	Kul Ahmed b. Muhammed Kirmasti
238	234	231 Et-Teysir fi'l-Kuvvet is-seb	-
239	235	232 Meta-i-Hüseyin ef	Katibi, Necmeddin Ömer b. Ali
240	236	233 Tezhib-ül-mantik	-
		234 Tezhib-ül-mantik	Murki, ad-De'f, Osman, b. Sadi b. Osman-ül Hüseyin Efendi
		235 Şemil-i Şerife Muhagga	Sadeddin Taftazani
		236 Kitab-ı Kenz-ül'd-Dekrik	Sadeddin Taftazani
		237 Telhis-ül miftah	Tirmizi, Hafiz abu isa Muhammed b. İsa
		238 Şerh-i kafiye el miseme bi keşfil ferid	Nesefi, Abdullah b. Mahmud
		239 (Vikayet-ül-r-rivaye fi mese'il il-Ridaye minel Fikih)İlm-ül-rikaye minel fikh	Em Yakubi Yusuf us-sekkaki
		240 Merah-ül ervah	Yakub b. Ahmed b. Hacı İvaz
		241 Kitab-ül vakiye ale'l-kafiye	-

241	237	Şerh-i Akaid	-
242	238	Mülteka	İbrahim-ül Halebi b. Muhammed
243	239	Seyyid ale'l feraiz	Secavendi, Siracu'd-din Muhammed b. Muhammed Abdir-regid
244	240	Beyanu's-sıfat üs-Selbiye	-
245	241	Şerh-i Metali	-
246	242	Kitab-ı feraiz	-
247	243	Şerh-i serumiye	Şemseddin Muhammed b. Muhammed er-ru aynı
248	244	Risale-i İrtifa	-
249	245	Kı nağıyet üz-ziyaiye ala	-
250	246	Hagiye-i Sadi Şerif ale'l Kaşaf	-
251	247	Tavaiku's-sarihah bi'l-hevadi	-
252	248	Şafiye minel sarf (Kitab-ül-sarf)	İbni Hacıp Cemaleddin Osman
253	249	Kitab-ül iftah şerh-ül misbah	Mustafa bin Hasan
254	250	Telhis-il miftah	-
255	250	Kitabı şahidi ve risale-i aruzu şahidi	Şahidi
	250	Kitab-ül feraiz	-
255	251	Hagiye-i Mizacan ale'l Hatai	Mirzacan
256	252	Kitab-i Müstemil-ül Ahkam	Mevlana Fahreddin
257	253	Şerh-i avamil-i atik	Kara Yahya Efendi
258	254	Halhali (Hagiye-i ala isbat-ül -Vacup)	Halhali, Hüseyin
259	255	Fevaid-i Garibe fi şerhi şurut us-salat	-
260	256	Kitab-ül Kamariyye ale'l ferri	Hacı İbrahim b. Akkaş-ül Geyzili
261	257	Kitab-ı vaziiye-i Misbah	-
262	258	Şerh-i Tuhfet-ül Mulki li Aynı	Muhammed b. Ahmed-ül Aynı
263	259	Seyyid Abdullah ale'ş Şafiye	Seyyid Abdullah
264	260	Telif-i Gaznevi min-el fıkhiye	Gaznevi Efendi
	260	Ahkam-ül cenais	Cerrah Paşa Şeyh İbrahim
	260	Şerh-i kasaide Modenyezi (Madariye)	Şerh-ül-İmamebu Hasan-ül-Şazeli
	260	Şerh-i harab-ül-bahir	Şey-ül-imam ebu Hasan-ül-Şazeli
	260	Şerh-i Kadide-i minfeticce	-
265	261	Telhis-i Miftah	-
266	262	Kitab-ı Vani ale'd-dürr	Pir Mektûbî b. Makatîl Vani
267	263	Kemal Paşazade şerhi feraiz	Kemalpaşa zade
268	264	Kuran-ı Kerim	İsmail İbni Ali (Derviş Ali Efendinin talebesi)
269	265	Kuran-ı Kerim	Pir Mehmet Arapşah

NOT: yukarıda 104 sıra ve 97 Dendirbaş nolu kitap 11.11.1992 günü yapılan hırsızlıkça çalınamalar listesinde olup buraya sefen yazılmıştır.

Karavezir Mehmet Paşa tarafından Gülşehir Kütüphanesi'ne hediye edilen yazma Eserler.

Sadrizam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa'nın Arabsun bölgesine Sarular halkını yerleştirmesine dair. BOA, Cevdet, Maarif, nr.637.

"Der-i devlet-i mekîne arz-ı dâ'î-i kemîneleridir ki Sarılar Cemâ'ati Sadr-ı esbak müteveffâ Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın binâ ve inşâ eylediği câmi '-i şerîf ve medrese-i münîf vakfına ilhâk ve hîn-i tahrîrlerinde senevî beher eşik cânib-i vakfa yüzer para i'tâsı tahsîs ve ol vechile Arabsun Kazâsı'na iskân ve mütevattın olunmuş olan ale'l-esâmî seksen nefer kimesne ra'îyyete kayd ve sebt olunup beher eşik yüzer paradan ziyâde bir akçe ve bir habbe mütâlebe olunmaması husûsu yedlerinde olan fermân-ı celîlü'l-unvânın mantûk-ı münîfinden müstebân olmağın bu vechile âher kimesne ziyâde nesne mütâlebesi ve te'addî ve rencîdeleri îcâb eylemediğinden bahisle cemâ'at-i merkûme ahâlîlerinden cem'-i gafîr ve cemm-i kesîr kimesneler meclis-i şer'a gelip şöyle tazallum-ı hâl ve ifâde-i mâ fi'l-bâl ederler ki kazâ-i mezbûra altmış hâne ile ra'îyyet kayd olunan Burak ve Boynuyoğunlu ve Boynuincelü aşîretleri ve aşâir-i sâireler kazâ-i mezbûrdan masârîf-ı kazâ ve tekâlîf-i sâireden hâne-i merkûmlarına tarh ve tevzî' hisselerini siz de bizim misillü aşâir kalemindeyiz diyerek beşde bir hisse bizlere mugâyir-i kayd-ı kadîm cebrî tarh eyleyip ve çend seneden beri bizlerden kayd-ı kadîmimizden ziyâde cebren tarh eylediklerini ahz u kabz eylediklerinden bu vechile bizlere gadr-i küllî ve hayf olduğundan kadîmden beri vakf-ı mezbûra edâ edegeldiklerimiz beher eşik yüzer paradır bundan ziyâde bizlerden bir akçe ve bir habbe mütâlebe ve te'addî vü rencîde olunmaması bâbında aşâir-i merkûmlara tenbîh ve te'kîdi hâvî ve aşâir-i merkûmların üzerlerimizden istîlâlarını men' u def'i husûsu yedlerimize bir kıt'a dahi fermân-ı celîlü's-şân sadaka ve ihsân buyurulması niyâzında olduklarımızı der-i ma'delet-karâra bir kıt'a i'lâmınla istîrhâm ediver deyu ilhâh etmeleriyle ol ki vâki'u'l-hâl bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i saltanat-ı a'lâya arz u i'lâm olundu. Bâkî emr hazret-i men lehü'l-emrindir."

Tahrîren fî evâsıtı şehri Ramazânî'l-mübârek sene isnâ ve hamsîn ve mi'eteyn ve elf.

El-abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmaniyye
Es-Seyyid Hâfız Hüseyin Şükrü el-Müvellâ-hilâfe bi-kazâ'i Arabsun

Tatbîk
Müührü mutâbıkdır.
[mühür]

Husûs-ı merkûma dâir bir gûne emir yazılmış mıdır muktezâsıyla Dîvân-ı
Hümâyûn'dan

Bu husûsa dâir Dîvân-ı Hümâyûn tarafından emr-i âlî verildiğinin kaydı bulunmayıp derûn-ı i'lâmda muharrer emr-i âlî kaydı ve iktizâsı Başmuhâsebe'den görülmek lâzım geldiği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda fermân devletlü sultânımındır.

Fî 15 L. sene [12]52.

Zikr olunan emr-i âlî kaydı ve muktez sı Başmuhâsebe'den görüle

Bundan mukaddemce Dersaadet'e vârid olan tahrîrâtın hulâsası mefhûmunda Sarılar Aşîreti Sadr-ı esbak müteveffâ Seyyid Mehmed Paşa'nın vakfına ilhâk ve hîn-i tahrîrlerinde senevî beher hânedan cânib-i vakf-ı mezbûra yüzer para i'tâsı tahsîs ve ol vechile Arabsun Kazâsı'na iskân olunmuş iken Arabsun voyvodaları ziyâde ahz ile te'addî etmekte olduğu bundan akdem lede'l-inhâ kadîmî vechile alınıp ziyâde mütâlebesiyle rencîde olunmamak üzere sâdir olan emr-i şerîfin vusûlünden bahisle voyvoda-i merkûma yirmişer ve yirmi beşer gurus ve dahi ziyâde talebde olunup ve hattâ aşîret-i merkûmenin beyi makâmında olan kimesneyi habs ve ızrâr eylediği ihbâr eyledikleri beyânıyla ber-muktezâ-yı tarîk-i müşârun-ileyh Arabsun'dan mürûrunda voyvoda-i merkûma ve vücûhundan keyfiyeti lede's-suâl kayd-ı kadîmî yüzer para olup ancak vakf-ı mezkûr sonradan mukâta'a olduğundan nemâsı masârîfına vakf etmediğinden nâşî aşîret-i merkûme ve sâir merbût olan birkaç cemâ'atlerin hâneleri fi'l-asl ziyâde olup birazı dağıldığından i'âne-i masârîf-ı kazâ ve voyvoda ve hâkim avâidi olarak on ikişerden on ikişer gurus akadar bi'l-mukâvele otuz seneden mütecâviz tahsîl olunugeldiği beyân ve ikrâr dahi otuzar gurusu kadar olduğu istihbâr olunmuş olduğunu müşârun-ileyh başka ve aşîret-i merkûmenin kayd ve şürûtu üzere beher neferi yüzer paradan üzerlerine edâsı lâzım gelen eşik akçesi vakf-ı mezbûr mütevellîsi olana edâ ve teslîm eylediklerinden Arabun voyvodaları taraflarından avâid ve i'âne nâmı ve ziyâde akçe talebi ile vâki' olan rencîdenin men' u def' etdirilmesi için bir kut'a emr-i şerîf sudûru (silik) bir kut'a arzuhâllerinde tahrîr ve inhâ eyledikleri ecilden kuyûda mürâcaat olundukda Sarılar Cemâ'ati aşîreti re'âyâlarından seksen nefer ma'lûmü'l-esâmî re'âyâlar kimesnenin kayd ve berâtına (silik) Niğde Sancağı'nda vâki' Arabsun nâm-ı diğerk Gülşehri Kazâsı'nda kâin Kalecik ve Kal'a-i Şemseddin nâm-ı diğerk Karafakı ... nâm hâlî ve harâb mahallerde sâkin ve mütemekkin olup (silik) edegeldikleri öşrlerini sâhib-i arza edâ ve teslîm eylemek üzere arâzî-i mezkûre muharrir kalemiyle sebt ve tahrîr olunup kimesnenin ta'arruzu îcâb etmez iken Karaman valisi ve sancak mütesellimi ve sâir

ehl-i örf tâifesi mevâşîlerini yağmâ eylediklerinden bahisle ba'd-ezîn cemî'-i mezâlim ve te'addiyâtдан masûn olmak için ve kazâ-i mezbûr tarafına senevî eşik akçesi nâmıyla yüzer para verilmemek üzere Başmuhâsebe'de mukayyed olduğu vechile vakf-ı mezbûra ra'iyet kayd olunan aşâir-i sâire misillü cemâ'at-i merkûme ahâlîsi dahi ra'iyet kayd ve yedlerine bir kıt'a emr-i şerîf i'tâsını re'âyâ-yı merkûme mukaddemâ i'lâm ve arzuhâl lede'l-inhâ Niğde Sancağı'nda Sarılar Aşîreti kaydı bulunmadığı Defterhâne-i Âmire'den ba'de'l-ihrac zikr olunan seksen nefer re'âyâ ale'l-esâmî ve kazâ-i mezkûr tashîh ve müceddeden sebt [ü] kayd olunup bin yüz doksan yedi târihinde vakf-ı mezbûr tarafına ve Defterhâne-i Âmire tarafına başka başka ilmuhaberleri verilerek ber-mûceb-i tashîh emr-i şerîf verilmiş olduğu ve müteveffâ-yı müşârun-ileyhin evkâfından Niğde Sancağı'nda vâki' Arabsun nâm-ı diğer Gülşehri ve tevâbi'i mukâta'ası ma'a zam senevî iki bin sekiz yüz iki gurus mâl ile müteveffâ-yı müşârun-ileyhin kerîmesi Şerife Fatma zîdet iffettuhânın ber-vech-i mâlikâne uhdesinde olduğu ve bu makûle rüsûm-ı mîrî mukayyed Ekrâd ve Türkmen mukâta'âtı re'âyâsı kadîmden beri senede bir def'a vergeldikleri mâl-ı kadîm ve rüsûm-ı ra'iyetlerini kânûn ve emr mûcebince voyvodalarına edâ ve teslîm eylediklerinden sonra ziyâde mütâlebesiyle rencîde vü te'addî etdirilmemek verilen evâmîr-i şerîfe şürûtundan olup ancak müşârun-ileyhin inhâsı vechile aşîret-i merkûme yedlerine maktû'an yüzer para verilmek için emr-i şerîf verildiğinin kaydı bulunmadığı ecilden ber-mûceb-i şürût emr-i şerîf i'tâsı iktizâ eylediği Başmuhâsebe'den derkenâr ve bâ-takrîr lede'l-arz şürûtu mûcebince emr-i şerîf tasdîri husûsunda irâde-i aliyye ta'alluk etmekle ber-mûceb-i şürût amel ve hareket olunmak fermânım olmağın fî 12 R. sene [1]233 târihinde Ankara ve Kengiri sancakları mutasarrıfı Vezîr es-Seyyid Mehmed Galib Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya hitâben emr-i şerîf verildiği mukayyed olup ve ber-mantûk-ı emr-i şerîf zikr olunan Sarılar Cemâ'ati'nden ziyâde nesne mütâlebesiyle te'addî vü rencîde icâb eylemediğinden bahisle cemâ'at-i merkûme ahâlîlerinden cem'-i gafîr ve cemm-i kesîr kimesneler meclis-i şer'a gelip [cemâ'at-i] mezbûre altmış hâne ile ra'iyet kayd olunan Burak ve Boynuyoğunlu ve Boynuinceli aşîretleri ve aşâir-i sâire kazâ-i mezbûrdan masârıf-ı kazâ ve tekâlîf-i sâireden hâne-i merkûmlarına tarh ve tevzî' olunan hisselerini siz de bizim misillü aşâir kalemindesiz diyerek beşde bir hisse mugâyir-i kadîm cebrî tarh eyleyip ve çend seneden beri kadîmden ziyâde cebren tarh eylediklerini ahz u kabz eylediklerinden bu vechile gadr-i küllî olduğundan kadîmden beri vakf-ı mezbûra edâ edegeldikleri beher eşik yüzer paradan ziyâde bir

akçe ve bir habbe mütâlebesiyle reniced olunmaması bâbında emr-i şerîf ısdârını mezkûr Sarılar Cemâ'ati istid'â eyledikleri Arabsun Kazâsı nâibinin işbu i'lâmından ve ber-minvâl-i muharrer verilen emr-i şerîf zikr olunan Sarılar Cemâ'ati'nin üzerlerine edâsı lâzım gelen mâl-ı kadîm ve rüsûm-ı ra'yyetleri senede bir def'a edâ olunduktan sonra ziyâde nesne mütâlebe olunmaması bâbında ısdâr olunmuş ve hâl i'lâm tekâlîf husûsuna dâir bulunmuş olduğuna binâ'en tekâlîf şürûtu ve muktezâsı Mevkûfât'dan derkenâr olunmak îcâb eder fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretlerinindir.

Fî 25 L. sene 1252.

Darbhâne-i Âmire defterdârı müşîr-i mükerrerem sa'âdetlü atûfetlü efendi hazretleri rü'yet buyurular deyu buyuruldu.

Fî 27 L. sene [12]52

Ber-minvâl-i muharrer Mevkûfât'dan

Bir kazâya tâbi' kasaba ve mahallât ve kurâ ahâlîsi üzerlerinde mukayyed avârız ve nüzul mâlını ve evâmir-i aliyye ile vâride olan tekâlîfden emlâk ve arâzî ve hâl ve tahammüllerine göre mahallinde ma'rifet-i şer'-i şerîf ve cümle ma'rifetiyle ber-vech-i ta'dîl ve tesviye tanzîm olunan tevzî' defteri mücebince hisselerine düşeni edâ eylediklerinden sonra hilâf-ı şer'-i şerîf ve bilâ-emr-i münîf ziyâde tekâlîf mütâlebesi ve sâir bida' ve mezâlim ile te'addî olunmamak şürûtu tekâlîfden olmağla bu sûretde ber-müceb-i şürûtu husûs-ı müsted'â mahallinde ma'rifet-i şer'-i şerîf ve cümle ma'rifetiyle görülüp faysal verilmek üzere emr-i şerîf i'tâsıyla tesviyesi husûsunda fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretlerinindir.

Fî 29 L. sene [1]252.

Derkenârı mücebince emri tahrîr oluna

Karavezir Mehmet Paşa'nın sadrazam olmasıyla birlikte Bab-ı Asafi'de yapmış olduğu yıllık tevcihat, Ruzmerre, Türk Tarik Kurumu, Yazma Bağışlar, nr.1001

نامه افزیه ابنه **نوشته با جلیوه انوری افزیه ابنه** **بکلیجلیک خیری افزیه ابنه** **کتابخانه ابنه** **مواجهان و امیر**
 شوه اول ابنه **شوه نایق ابنه** **شوه ناکث ابنه** **نشنا نجلیوه ابنه** **د فزما نایق د جفا افزیه توجیه** **برون روزنامه**
هاتم علی بکه توجیه **باش محاسبه حبیبی افزیه توجیه** **شهرامانی مایه انبرخانه اسنی حافظه افزیه توجیه** **زسانه امانتی ابنه** **نرخجانه**
امانتی لور نایق افزیه توجیه **مطیح امانتی ابنه** **اره امانتی عزت بنا قینی حبیبی توجیه** **اناطولی محاسبی حافظه** **داد لور بکه توجیه** **سواد**
مقاله سی تحقیقی افزیه توجیه **حربین محاسبی نوری بکه توجیه** **یکجوی کتابتی ابنه** **سباه کتابتی بخت** **زاده به توجیه** **سید زکات انور**
افزیه توجیه **جزیه محاسبی سابقه عربی محاسبی محرفه توجیه** **موقوفه انجلیوه نشینانی سابقه نمان بکه توجیه** **مالیه تزکیه سیلم افا**
زاده امینی افزیه توجیه **کوجک روزنامه بربک** **زاد** **حارف بکه توجیه** **پراد** **مقاله سی سخن** **زاد** **مخزنه کاتمی افزیه توجیه** **کوجک**
اوقاف صدر اعظم جزیه کاتمی محرفه توجیه **عربی مقاطعه سی ایا صوفیه کاتمی اسمعیل افزیه توجیه** **جبه جیلر کاتمی باغی سابق**
بخوان **زاده به توجیه** **طوبی کاتمی امینی کتخدا برادری علی رضا افزیه توجیه** **منوب عربیه جیلر کاتمی بربک** **زاد** **سعدا بکه توجیه**
طوبخانه نظار قحس **زاد** **مهر داری عثمان افزیه توجیه** **استانبول بار و تخانه سی کاتب اسبوسید** **مطیقی افزیه توجیه** **کلیولاریقا**
مربحزاد اسنی دادای عصمتی اسمعیل افزیه توجیه **سلاک بار و تخاز سی حومان کوجکی سی نوان** **بکه توجیه** **کلیولر کاتمی مطیقی**
راسخ افزیه توجیه **مصرف شهر باری کتخدا بلج** **زاد** **زید افزیه توجیه** **بیولق طعه لوراکتی نالی افزیه توجیه** **کوجک طعه**
ساولیش باشی بکه داری محرفه توجیه **حاصل مقاطعه سی کاتب اسبوسید** **افزیه توجیه** **باین مقاطعه ابنه** **اسانبر مقاطعه**
متمومی اسبوسید افزیه توجیه **بروسه مقاطعه سی درویش افزیه توجیه** **سید افزیه توجیه** **اولونه مقاطعه سی حافظه افزیه**
زاد **سعدا افزیه توجیه** **کوه مقاطعه سی محرفه توجیه** **زاد** **اسمعیل افزیه توجیه** **انزوی کاخ امانتی کاتمی خلیفان سنه محمود افزیه**
توجیه **کاخدیرو امانتی قودان بک** **انوان کاتمی ابنه** **نارنجلیک حسن افزیه توجیه** **سرفی نظار قی رش کیه داری لور کتبی**
افزیه ابنه **ترسانه ریاست و کالتی ابنه** **اغازیان و او جات با و غیر هم** **یکجوی اغاسی ابنه** **بوستانچی باشوه ابنه** **میرخللیک**
ابن **میر خور اول ابنه** **توجیه کتخدا سی ابنه** **میر خور نانی ابنه** **سباه اغالی مللیک محمد بک** **زاد** **لور بکه توجیه** **سولدر اغالی**
کسن **زاد** **داملدی سعید بکه توجیه** **باشباقیقو لنی تلجی بی اغایه توجیه** **جبه بی باشوه ابنه** **طوبی باشوه ابنه** **طوبی بی**
باشوه ابنه **قصاب باشوه ابنه** **بیولق کرک ابنه** **معار اغالو ابنه** **جزیه باشباقیقو لنی سید بی اغایه توجیه** **وزنه**
باشوه ابنه **اشبویکوز طغسان اوچ سنه سی ماه صفر** **تغیر بک** **برمی برمی چهارشنبه** **کجه سی ساعت** **ایکی بیخونه** **بشنجی قریل سلطان**
سلمان **ناملد** **زاده** **جوان نخت** **زنیابه** **کشد** **وماه** **جماری کولک** **اوا برمی بیخونه** **کوف** **مال کتخدا بلج** **اولون سردار کاتمی**
مطیقی افزیه عزک اولوب **برینه** **مال بیولق تزکیه** **سی اولون** **الحاجر مطیقی** **افزیه** **کتخدا بلج** **نصب اولشدر** **وماه** **آمدی اولون** **خیل جویقو**
بیولق تزکیه **نصب اولشدر** **آمدی** **خلفا** **اند** **ابوبکر** **دانب** **افزیه** **مقلری** **آمدی** **نصب اولشدر** **وماه** **شعبان** **شربلک** **طهور** **توجیه**
کوف **حاله** **صاحب** **مهر** **اولون** **اغاحور** **بک** **عزل** **اولوب** **برینه** **مال** **سولدر** **شهر باری** **اولون** **کسید** **محمد** **اغایه** **مهر** **ها** **او** **بریلوب** **جراغ** **اولون**
اغاحور **بک** **نلج** **خلینه** **باخت** **ایکی** **ماه** **جن** **میتجا** **وز** **درک** **کجه** **لرد** **وکونوزار** **فلون** **برده** **خونلان** **باقریله** **فلون** **برده** **اوجاق**
طوتوشدی **وفلون** **برده** **اوجاق** **وارجو** **کجه** **وده** **وکونوزده** **اوطرف** **بو طرفه** **قونادر** **ایری** **بروتیه** **خلقه** **قور** **قد** **دوشمنی** **ایکجه** **رشئ**
قیامی **اوتز** **ایری** **برفلون** **عزل** **کوفکن** **اول** **فعل** **دفع** **ومنقطع** **اولشدر** **وماه** **شعبان** **شربلک** **اوا** **النجی** **جمعه** **ایستی** **کوفی** **سابقه** **اولون**
قانبغ **کری** **اولون** **بیولق** **ایمام** **افزیه** **ایمام** **مقلد** **عزل** **اولوب** **برینه** **دوری** **زاده** **ایمام** **مقلد** **کوجک** **ایمام** **اولون** **افزیه** **بیولق** **ایمام**
نصب اولشدر **وکوملک** **ایمام** **دخی** **انزوی** **ها** **او** **سوز** **نزل** **نوری** **افزیه** **کوجک** **ایمام** **نصب اولشدر** **وماه** **شعبان** **شربلک** **اوا** **برمی** **اولون**
کوف **مال** **مرد** **سنانی** **اولون** **رومی** **سلمان** **اغاحور** **عزل** **اولوب** **برینه** **مال** **منبر** **خاز** **اسنی** **اولون** **لور** **نایق** **افزیه** **حوا** **نشانچی** **نصب اولشدر**

۹۱۱۴

دریان

و سابعه یاریجی اولون کجورج صرحانه امنی نصیب اولننر. و ماه شعبان سزینلج او لغوزنجی ممالکجه سی ساعت بندرین کجورج اولننر
شکل جمای قریزه حریدظهور ابروب بشی السی ساعت مفردی و افرمانه محمدیم اولننر. و ماه رمضان سزینلج او صبحی صبحی کوف
حالو یکجوری اغاسی اولون بکرافاعزل اولوب برینه حالو اوزی اغاسی اولون نوزلی اوغلو کجورجی اولون سلمان انا یکجوری اغاسی
نصیب اولننر. و ماه شواله کجورج سواد محمد بن صفی بنک و قنده اولون توجهات مناسب ذکر و بیان اولنور. مدره باب امنی
کجورج بلج الحاج محمد بنی اقریه ابنا. ریاست عبدالرزاقه اقریه ابنا. ماویشبا شوعه لورنظیف اقریه ابنا. زکوع اول خلیل محمد اقریه ابنا
زکوع ثانی خطا بکه ابنا. کجورج جلیو عبداله اقریه ابنا. تشریفنا تجلیو انوری اقریه ابنا. بککجیلک خیری اقریه ابنا. کجورج کاتبی
ابین بن قینی جلیو اقریه ابنا. حراکجان حیوان و امننا. د فزدارشوعه اول شوعه جی قران شاعی الحاج مصطفی اقریه ابنا. شوعه ثانی
خیری اقریه نوجه. شوعه ثالث قران جلیو زاد سید سلمان اقریه نوجه. نشا تجلیو اوله لای مصطفی اقریه نوجه. د فزامنی بر جلیو اقریه
نوجه. ببول روزنامه ابوبکر و محمد قی اقریه نوجه. باشی محاسب علی رائو اقریه نوجه. شهراماننی محافظ اقریه نوجه. رسانه اماتنی
عاطف ذاب محمد و صبا اقریه نوجه. منجمان اماتنی محمد بکه ابنا. مطیع اماتنی کبری ابراهیم اقریه ابنا. ایه اماتنی سید سری اقریه نوجه
آنا طولی محاسبی محمد سید اقریه نوجه. ساری مغالبه سی سلمان بنه اقریه نوجه. حریدن محاسبی کسلی ذاب بکجه توجه
یکجوری کتابنی منیب ابراهیم اقریه نوجه. جزیه محاسبی رسمی لور اقریه نوجه. سیه کاتبی سلم اغا ذاب. ابین اقریه نوجه. سواد
کتابنی محمد حقی بکه نوجه. موقوفه تجلیو عبدالکرم اقریه نوجه. مالیه زکوع سی یازنجی لور اقریه نوجه. کوجول روزنامه نسبا اقریه
نوجه. براد مغالبه سی حبیب بلج اقریه نوجه. کوجول اوقاف نزل امنی لور اقریه نوجه. حرید مغالبه اشجی باشی ذاب لور
بکه نوجه. جبه سید کتابنی خلیل اقری ذاب. فقهی اقریه نوجه. علو فحیان جمعی کتابنی طور کشتی ثانی اقریه نوجه. غن ایمی
کتابنی حیوان کسه داری صری اقریه نوجه. علو فحیان یسار کتابنی ثانی بن ذاب. خلیل بکه توجه. غن باب اول کتابنی لور نوض
اقریه نوجه. طریجید کتابنی کجورج ذاب. مهر داری عثمان اقریه نوجه. حربه سید کتابنی بغا رضیکو کجورجی اسمعیل اقریه نوجه. طوعمانه
تغاری صلیو جزینه داری حسن اقریه نوجه. استانبول بار و تخانه سی سیرا اقریه ابنا. کلبه لی بار و تخانه سی کاتب سابعه اقریه نوجه
سولیل بار و تخانه درویش بن قیو کجورجی ابین اقریه نوجه. قیونند کتابنی حبیب اقری ذاب. سوله اقریه نوجه. معدف شهر بار و کتابنی
عبدالرزاق اقری ذاب. لور محمد اقریه نوجه. ببول قلعه و اصف اقریه نوجه. کوجول قلعه علی معلومی اقریه نوجه. ماصد مقاله سی قریب جمعی
امین اقریه نوجه. باشی مغالبه ناهنج بن ذابیه نوجه. استانبول مغالبه سی یری دامادی حسین اقریه نوجه. برره مغالبه سی صادق بن ذابیه
نوجه. اولونیه مغالبه محمد رشاد اقریه نوجه. کوزه مغالبه سی قورقان دامادی ابراهیم اقریه نوجه. اندرول اغا اماتنی ایه ذابیه نوجه
کاغذ بریو اماتنی آمدی ابوبکر ناب اقریه نوجه. نایرنجیلک سعید اقریه نوجه. سرکی نظار قی ابنا. رسانه ریاست و کالتی ابنا
لغایان و ادبها و غیرم. یکجوری اغا لای سلمان اغایه ابنا. برستاشی باشی خلیل بکه ابنا. مدر علمالک ابنا. جمع خورا اول کجورج بکه ابنا. مدره
ثانی ابنا. سیاه اغا لای سید اغایه ابنا. سواد اغا لای خلیل اغایه نوجه. باشی اقیقو لای سابعه ققمان اغا لای اسمعیل اغایه نوجه
قیو سید کجورجی سلم اغایه ابنا. سیه جی باشی ابنا. مطیع باشی ابنا. طرب حرید جمعی باشی ابراهیم اغایه نوجه. جزیه باشی اقیقو لای
موقوفه باشی ذاب. مصطفی به نوجه. قصاب باشی ابنا. کرکجیلک ابنا. سوار ساصه ابنا. فقه دار باشی ابنا. و ماه ذی القعدة نک
مغوزنجی چهارشنبه کوفی حالو رکن کتاب اولون عبدالرزاق اقریه ابدن منسوبله اوج طوخ احسان هجاب اولننر و برینه حالو ببول
زکوع جی اولون خلیل محمد اقری دشی کتاب نصیب اولننر و حالو کوجول زکوع جی اولون خطا بکه ببول زکوع جی نصیب اولننر و کجورجی کوجول
زکوع جی نصیب اولننر. و ماه ذی الحجه بلج دور دنجی بابا کوفی حالو استانبول کجورجی اولون سزینلج محمد اقری عزل اولوب برینه چیران ذاب.
قیو کجورجی اولون الحاج علی اغا کجورجی نصیب اولننر و ققمان کجورجی کجورجی نصیب اولننر. و ماه ذی الحجه بلج انا باشی کجورجی کوفی کجورجی اولون

اور طریقی قریب عربی بود و بوی پاک و قند انجا و بر فله مخرب بود اولند و در شتی جمعه کوفی قول کنده ای عمل اولند و شب بیکروز
 طبعان دولت سده سی ماه صفر مخرب بل سترنجی کوفی ایکنی قره سلطان مصطفی نامبله برناه دار در جردان نخت در ناله کلوب او جکی مطرب
 شنگلی بلند و ده ماه جمادی اول و پنج بزمی بازار راستی کوفی حاکم سولج میهن خرد اولون جرگسی مخرب بل خزل اولوب برینه حاله
 برستانجی اولون علی بل سولج میهن خرد نصیب اولند و برینه جمعگی افا اولون بوستانجی باشی نصیب اولند و اولکی حاکم قیویدر کتلا
 اولون الحاج سلیم افاد قی حزل اولوب برینه طبعور بل قیویدر کتلا ای نصیب اولند و ماه شعبان شریفک ایکنی بازار کوفی باغی اولون
 اولون از مری لورا قزی حاکم ماکیه تزک و بیسی ایکنی و عربی توبیتی دخی اوزرنه ایکنی اضلیه منسوبله ای طرخ احسان هابو اولند
 و ماکیه تزک و بیسی حاکم نوبه اولند و عربی توبیتی دخی یا زنجی افزیه احاله اولند و ماه شعبان شریفک یگر قیویدر جمعه کوفی حاکم اولون
 سولج تزک می اولون حاکم بل حزل اولوب و برینه حاکم کتلی اولون نامه افزیه سولج تزک می نصیب اولند و مکتوبی برینله می اولون حاکم
 افزیه مکتوبی نصیب اولند و خلفا در کتلی لورا قزی سونغا نصیب اولند و موی اکی حاکم بل مصره مأمورا اولند و ماه رمضان شریفک یگر
 التی بازار راستی کوفی حاکم مطیع امنی اولون کبری ابراهیم افزیه معروف اولوب برینه حاکم سباصیلر اغاسی اولون اسبغا مطیع امنی نصیب
 اولند و حاکم سرجقار شهر یاری اولون اغا سباصیلر اغاسی نصیب اولند و ماه شواله ملک ایکنی بازار کوفی حاکم سلحدار شهر یاری اولون
 مصطفی اغایه سلانک منسوبله او طرخ احسان هابو اولند و برینه صدر اعظم برادری اولون خزینه کتلا می خلیل اغاسی سلحدار شهر یاری
 نصیب اولند و ماه شواله ملک او پنج بازار راستی کوفی سلحدار محمد بن حفصیلک و قند اولون نوهات مناسب ذکر بیان اولور و دره باب
 اصی کتلا بکلال الحاج مصطفی افزیه ابقا دیاست خلیل محمد افزیه ابقا دیاست خلیل محمد افزیه نوجه تزک اول نامه افزیه ابقا تزک
 تا زنجی افزیه ابقا کتلا بکلیون بکله افزیه ابقا ندرینا بکلیون انوری افزیه ابقا بکلیون خندی افزیه ابقا کتلا خانی حسی افزیه
 ابقا حوا حقان ویران و امنا شفا اول شعله می برادری الحاج مصطفی افزیه ابقا شونانی خندی افزیه ابقا شق
 نیک خانی حسی داد بر سلیمان افزیه ابقا ننا بکلیون ساجه ما ویشانی لور کتلا نصیب افزیه نوجه و قدر امانتی ابو کتلا سلیمان
 خیزی افزیه نوجه سولج دو نامه هانم علی بکه نوجه باشی محاسب سلطان کتلا ای حسی بکلیون افزیه نوجه شهر امانتی کتلا لوز
 ابوبکر افزیه نوجه زسانه امانتی روحی سلیمان اغایه نوجه منجانه امانتی محمد بکه ابقا مطیع امانتی اسبغا اغایه ابقا
 ار به امانتی سلیم سری افزیه ابقا انا طوطی محاسبی محمد اکرم افزیه نوجه سواری مقابله می نوری بکه نوجه وین حاکم
 ساجه جزیه می لیبیسو محمد افزیه نوجه بکلیون کتابتی سانه شهر امنی سلیمان بکه نوجه جزیه محاسبی الحاج سلیم افزیه نوجه
 سیاد کتابتی نوان بکه نوجه سلحدار کتابتی حوسب افزیه نوجه موقفا بکلیون نوجه موقفا بکلیون نوجه زاد مصطفی افزیه نوجه ماکیه
 تزک می منو حیدر ذاکم بکلیون نوجه کولج دو نامه ساجه بکلیون و کلی حفصی افزیه نوجه بیاد مقابله سولج
 ساجه محمد افزیه نوجه کولج اوقاف اباموتیه کاتبی اسمعیل افزیه نوجه عربی مقاطعه می ساجه کتلا کاتبی سید افزیه نوجه
 جبهه بکلیون صفیه سلطان داد ماد و بکه موقفا نوجه علو قیان برین کتابتی خزینه کاتبی حیدر افزیه نوجه خه با برین کتابتی قیویدر کاتبی
 عثمان افزیه نوجه علو قیان بار کتابتی الماس بن داد مصطفی بکه نوجه خه با بار کتابتی ذر قیون ذر خنی بکه نوجه طریح
 کتابتی قریح صغاری داد محمد بکلیون افزیه نوجه طریح بره جیلر کتابتی آینه لوز نوجه موبجانه قطار قی حیدر افزیه نوجه
 استانبول بار و نجان می قیویدر کتلا بیخ اغایه نوجه کلبو بار و نجان می ساجه سراجدر کاتبی حیدر افزیه نوجه سولج بار
 درویش بکلیون کتلا می امین افزیه ابقا قلیو کتلا کاتبی شهری افزیه نوجه مصروف شهر یاری ساجه برینا قی حیدر افزیه نوجه سولج قلعه
 قیودان بکلیون هادی امین افزیه نوجه کولج قطعه مصطفی بکلیون خزینه کاتبی بیخ افزیه نوجه ساجه مقاطعه می سولج محمد امین افزیه
 نوجه باشی مقاطعه ساجه ویشانی کتلا داری محمد افزیه نوجه استانبول مقاطعه می راغب بکلیون حسی مصطفی زهنی افزیه نوجه

بر سه مقاطعه سی ابراهیم نافع افریه نوبه • اول نوبه مقاطعه سی محمد کامل افریه نوبه • کنه مقاطعه سی شریف فیسیه داری
 محمد نسیم افریه نوبه • اندر و کلاخرا سانی عبد الحکیم افری دامادی محمد افریه نوبه • کاغذ بدو امانی نالی ابراهیم افریه نوبه •
 نارنجی بلخ و فخر افری دامادی عثمان افریه نوبه • سرف نظار افری ابراهیم فرام افریه نوبه • زسانه دبیات و کانی ابناء
 اغایان او جاق او غیر هم • بکبوی اغالی ذوزلو او نلو کخدا سی سلمان اغایه ابقا • بوستانچی باشی مطعی به اغایه ابقا • مرغلان
 عثمان بکه ابقا • مبه خور اول مابو بوستانچی باشی علی بکه ابقا • قوجیلر کخدا سی طیفور بکه ابقا • مبه منور تانی شاه سوار زاد جزیره
 بکه ابقا • سباه اغالی سرجو قزاق صبی اغایه ابقا • سوار اغالی سعید بکه نوبه • باشباقیقو لالی اغا بابا سی زاد • ابراهیم اغایه
 نوبه • علوقیان بچین اغالی لور اغایه ابقا • غه با • بیمن اغالی سعید علی اغایه ابقا • علوقیان سار اغالی محمد اغایه ابقا • من با
 سار اغالی محمد اغایه ابقا • جبه می باشی سابعه او جاقی کخدا سی محمد اغایه نوبه • طوبجی باشی خلیل اغایه ابقا • طوبجی بچه جی باشی
 ابراهیم اغایه ابقا • سوار اغالی طاهر اغایه ابقا • قصباب باشی الحاج اسمعیل اغایه ابقا • کورک امانی الحاج علی اغایه ابقا • جزیره
 باشباقیقو لالی سوزا نچی باشی زاد مطعی اغایه ابقا • وزنه دار باشی عثمان اغایه ابقا • و ماه سنو لک مطعور نچی بازار کجه قوم
 قیوحو بسند ابراهیم بیجام قریز و حریه ظهور اربوب التی بری ساعت مقداری و از خانه محمد بیه اولند • و کونوری بازار
 کوفی دخی بود نظر هر کجای مطعی یک دینه بر حریه ظهور اربوب حورت بشی ساعتی و فرجهل محمد بیه اولند • و اولکی
 اخشا میسی بازار دوشی کجه سی یکی او طرد • ان میدق طرفی ساعت ایچی بچند بینه بر حریه ظهور اربوب حورت بشی قنله
 محمد بیه اولند • و ماه سنو لک او او جاقی بچینه کوفی حاد کخدا بلخ اولند الحاج مطعی افری حزل بینه حال دوشی کتاب
 اولون خلیل حمید افری کخدا بلخ نصب اولند و نوبه اند و قدر امنی اولون سلمان قبیعی افری ریس الکتاب نصب اولند
 و مابعد قدر اولون بر بی حسن افری و قدر امنی نصب اولند • و ماه سنو لک او التی بازار کجه سی ساعت او بر حسن یک
 حانی قریز ساجید نکه سی در و نوزده حویبه ظهور اربوب حورت بشی اولند • و ماه سنو لک او التی بازار کجه سی ساعت
 ماه صول کجریک بکری بشی بازار دوشی کجه سی حال صمد اعظم اولون سوار کجریک محمد بیه مقدری مرحوم اولوب بینه حال
 قیودان غازی حسن یک او کجا تا اجماع نصب اولند و اول کجه شاه زاد سلمان محمد دخی مرحوم اولوب ایکی کجریک خانه
 منی سلطان حمید افری نوبه سته دخی اولند و در حال عرض روم و ایسی اولون غنث محمد بیه بی مهر و کون لیلی حال
 محمد شهر باری اولون خلیل اغا او سکدار کجریک غنم راه اولند و اولوقتن عظیم شدت شتا ابدی • و ماه دبع کوزنله در نوبه
 بچینه کوفی حال کورک امنی اولون الحاج علی اغا حزل اولوب بینه حال غنطه و بیه دومی اولون اغا حزلو الحاج
 محمد اغا کورک امنی نصب اولند • و ماه دبع کوزنله او جاقی بازار دوشی کوفی غنث محمد بیه حریف بیلد استقبالی ایچی حال
 تنو بنای افری اند کجریک غنم راه اولند • و ماه دبع کوزنله او سکدار بچینه کوفی حال بولوب مبه خورا اولون علی بلخ حزل بیه
 بینه حال باش حوقار شهر باری اولون سلمان اغا بولوب مبه خور نصب اولند • و ماه دبع کوزنله بکری جمعه اوسنی کوفی کخدا بلخ اولند
 خلیل حمید افری محمد بیه حریف بینه صیافت ایچی او سکدار کجریک مباشرت اولند • و ماه دبع کوزنله بکری ایچی بازار دوشی کوفی اسکانه
 داخل اولوب صیافت بندکده اسکانه استانبه کجریک ساعت شده مهر هابو ایله شرفیاب اولند • و ماه دبع کوزنله بکری مطعور نچی بازار
 اوسنی کجه آثار قریز حریه ظهور اربوب بری سکر ساعت مقداری و فرجهل محمد بیه اولند • و ماه جمادی اولون او سکدار کجریک
 کوفی فرنا نالی هابو او دکنه روانه اولند • و ماه جمادی اولون بکری بکری جمعه اوسنی کوفی حال کجریک اغاسی اولون سیمان
 حزل اولوب بینه حال قزاق کخدا سی اولون محمد اغا کجریک اغاسی نصب اولند • و ماه جمادی اولون بکری بکری بازار دوشی کوفی
 حال دقدار اولون کجریک الحاج مطعی افری حزل اولوب بینه حال دقدار امنی اولون بیه بی حسن افری دقدار نصب اولند و بینه

۵۱۱۹۵

"*Namık Efendi'ye ibkâ teşrîfâtıcılık Enveri Efendi'ye ibkâ, beylikcilik Hayri Efendi'ye ibkâ kethüdâ kâtibi ibkâ, hâcegân ve ümenâ şıkk-ı evvel ibkâ şıkk-ı sâni ibkâ, şıkk-ı sâlis ibkâ, nişancılık ibkâ, defter emaneti Recai Efendi'ye tevcîh, büyük rûznâme Haşim Ali Bey'e tevcîh, Başmuhâsebe Çelebi Efendi'ye tevcîh, Şehremâneti sâbıkâ Darbhâne emini Hâfız Efendi'ye tevcîh, tersâne emaneti ibkâ, darbhane emaneti Ahmed Nazif Efendi'ye tevcîh, Matbah emaneti ibkâ, Arpa emaneti İzzet Paşa kayını Çelebi'ye tevcîh, Anadolu Muhâsese Atıfzâde Ahmed Bey'e tevcîh, Süvari Mukâbelesi Nahîfî Efendi'ye tevcîh, Haremeyn Muhâsese Nuri Bey'e tevcîh, Yeniçeri kitâbeti ibkâ, Sipah Kitâbeti Behcetzâde'ye tevcîh, Silahdar Kitâbeti Âmedî Efendi'ye tevcîh, Cizye Muhâsese sâbıkâ Haremeyn Muhasebecisi Mehmed Efendi'ye tevcîh, Mevkûfâtıcılık teşrîfâtî-i sâbık Numan Bey'e tevcîh, Maliye Tezkiresi Selim Ağazâde Emin Efendi'ye tevcîh, Küçük Rûznâme Bekir Beyzâde Arif Bey'e tevcîh, Piyade Mukâbelesi Muhsinzâde Hazîne Kâtibi Hasan Efendi'ye tevcîh, Küçük Evkâf Sadr-ı a'zam hazîne kâtibi Mehmed Efendi'ye tevcîh, Haremeyn Mukâta'ası Ayasofya kâtibi İsmail Efendi'ye tevcîh Cebeciler kitâbeti Yazıcı-i sâbık Bağçevânzâde'ye tevcîh, Topcular kitâbeti Emin Kethüdâ biraderi Ali Rıza Efendi'ye tevcîh, Toparabacılar kitâbeti Bekir Paşazâde Sadullah Bey'e tevcîh, Tophane Nezâreti Muhsinzâde Mühürdarı Osman Efendi'ye tevcîh, İstanbul Baruthânesi kâtib-i esbak Seyda Mustafa Efendi'ye tevcîh, Gelibolu Baruthanesi Darbhane emini damadı İsmetî İsmail Efendi'ye tevcîh, Selanik Baruthânesi Duman Gümrükcüsü Numan Bey'e tevcîh, Kalyonlar kitâbeti Mustafa Rasih Efendi'ye tevcîh, Masraf-ı Şehriyârî Kethüdâ Beyzâde Reşid Efendi'ye tevcîh, Büyük Kal'a Turakeş Nailî Efendi'ye tevcîh, Küçük Kal'a Çavuşbaşı Kisedârı Ömer Efendi'ye tevcîh, Haslar Mukâta'ası kâtib-i esbak Said Efendi'ye tevcîh, Baş Mukâta'a ibkâ, İstanbul Mukâta'ası Kahveci-i esbak Emin Efendi'ye tevcîh, Bursa Mukâta'ası Derviş Efendizâde Said Efendi'ye tevcîh, Avlonya mukâta'ası Hâfız Efendizâde Sadullah Efendi'ye tevcîh, Kefe Mukâta'ası Ömer Efendizâde İsmail Efendi'ye tevcîh, Enderun Kağıd Emâneti Mektûbcu hulefâsından Mahmud Efendi'ye tevcîh, Kağıd-i Bîrûn Emaneti Kapudan Paşa dîvân kâtibine ibkâ, Târihcilik Hasan Efendi'ye tevcîh, Sergi Nezâreti Reşen? Kisedarı Ahmed Mekki Efendi'ye ibkâ, Tersanelere riyâset vekâleti ibkâ, Ağayân ve ocakhâ ve gayruhum yeniçeri ağası ibkâ, Bostancıbaşılık ibkâ, Mîr-alemlik ibkâ, Mîr-âhûr-i evvel ibkâ, Kapıcılar kethüdâsi ibkâ, Mîr-âhûr-ı sâni ibkâ, sipah ağalığı Melek Mehmed Paşazâde Ahmed Bey'e tevcîh, Silahdar ağalığı Muhsinzâde damadı Said Bey'e tevcîh, Başbakikulluğu telhîsci Ali Ağa'ya tevcîh,*

Cebecibaşılık ibkâ, topcubaşılık ibkâ, toparabacıbaşılık ibkâ, kassabbaşılık ibkâ, büyük gümrük ibkâ, mi'mâr ağalık ibkâ, cizyebaşbakikulluğu Seyyid Yahya Ağa'ya tevcîh, Veznedarbaşılık ibkâ, işbu bin yüz doksan üç senesi mâh-ı Saferü'l-ayrın yirmi yedinci çarşenbih gecesi sâ'at iki buçukda beşinci kadından Sultân Süleyman nâmında bir şehzâde-i civân-baht dünyâyâ gelmiştir. Ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in on birinci pencşenbih günü hâlâ kethüdâ bey olan serdarlar kâtibi Mustafa Efendi azl olup yerine hâlâ Büyük Tezkireci olan el-Hâc Mustafa Efendi kethüdâ bey nasb olmuştur ve hâlâ Âmedî olan Halil Hamid Efendi Büyük Tezkireci nasb olmuştur ve Âmedî hulefâlarından Ebubekir Ratib efendimiz hazretleri Amedci nasb olmuştur. Ve mâh-ı şaban-ı şerîfin dokuzuncu Cuma ertesi günü hâlâ sâhib-i mühür olan ağa Mehmed Paşa azl olup yerine hâlâ silahdar-ı şehriyârî olan es-Seyyid Mehmed Ağa'ya mühr-i hümayûn verilip çerâğ olmuştur. Ve ağa Mehmed Paşa'nın azline bâ'is iki mâhdan mütecâvizdir ki gecelerde ve gündüzlerde falan yerde kundak bıraktılar ve filan yerde ocak tutuşdu ve falan yerde ihrâk var deyu gecede ve gündüzde o tarafa bu tarafa koşarlar idi bir rütbe halka korku düşmüş idi ki bir şeye kıyas olmaz idi merkûmun azli gününde ol fiil def' ve münkatı' olmuştur ve mâh-ı Şaban-ı şerîfin on altıncı Cuma ertesi günü sâbıkâ Anadolu kâdiaskeri olan Büyük İmam Efendi imamlıktan azl olup yerine Dürriyâde imamlığından Küçük imâm olan efendi büyük imâm nasb olmuştur ve küçük imâm dahi Enderun-ı hümayûn mü'ezzinlerinden Nuri Efendi küçük imâm nasb olmuştur ve mâh-ı şaban-ı şerîfin on yedinci Pazar günü hâlâ çavuşbaşı olan Ruhi Süleyman Ağa azl olup yerine hâlâ darbhane emini olan Ahmed Nazif Efendi çavuşbaşı nasb olmuştur.

*ve sâbık yazıcı olan Mehmed Bey Darbhane emini nasb olmuştur ve mâh-ı şaban-ı şerîfin on dokuzuncu Salı gecesi sâ'at beşde Paşakapısı üstünde Şengül hamamı kurbunda harîk zuhûr edip beş altı sâ'at mikdârı vâfir hâne muhterik olmuştur ve mâh-ı Ramazan-ı şerîfin üçüncü Salı günü hâlâ yeniçeri ağası olan Bekir Ağa azl olup yerine hâlâ Özi ağası olan Zorluoğlu Kethüdası olan Süleyman Ağa yeniçeri ağası nasb olmuştur. Ve mâh-ı şevval-i mükerremde **Silahdar Mehmed Paşa** hazretlerinin vaktinde olan teveccühât münâsib zikr ü beyân olunur. Hademe-i Bâb-ı Âsâfî kethüdâ bey el-Hâc Mustafa Efendi'ye ibkâ, riyâset Abdürrezzak Efendi'ye ibkâ, Çavuşbaşılık Ahmed Nazif Efendi'ye ibkâ, tezkire-i evvel Halil Hamid Efendi'ye ibkâ, Tezkire-i sâni Ata Bey'e ibkâ, mektûbculuk Abdullah Efendi'ye ibkâ, teşrifâtçılık Enveri Efendi'ye ibkâ, beylikcilik Hayri Efendi'ye ibkâ, Kethüdâ kâtibi*

*Emin Paşa kayını Çelibî Efendi'ye ibkâ. Hâcegân-ı divân ve ümenâ: Defterdâr-ı evvel Meşaleci karındaşı el-Hâc Mustafa Efendi'ye ibkâ, şikk-ı sâni Hayri Efendi'ye tevcîh, şikk-ı sâlik Kapan Çelebizâde Seyyid Süleyman Efendi'ye tevcîh, nişancılık Lalelili Mustafa Efendi'ye tevcîh, defter emini Depeli Hasan Efendi'ye tevcîh, Büyük Rûznâme Ebubekir Vahdeti Efendi'ye tevcîh, Başmuhâsebe Ali Râik Efendi'ye tevcîh, Şehremaneti Hâfız Efendi'ye tevcîh, Tersâne Emaneti Atıfzâde Ömer Vahid Efendi'ye tevcîh, Darbhane Emaneti Mehmed Bey'e ibkâ, Matbah Emaneti Kirli İbrahim Efendi'ye ibkâ, Arpa Emaneti Selim Sırrı Efendi'ye tevcîh, Anadolu Muhâsebesi Mehmed Said Efendi'ye tevcîh, Süvari Mukâbelesi Süleyman Penâh Efendi'ye tevcîh, Haremeyn Muhasebesi Kesrelizâde Bekir Bey'e tevcîh, Yeniçeri Kitâbeti Münib İbrahim Efendi'ye tevcîh, Cizye Muhâsebesi Resmî Ahmed Efendi'ye tevcîh, Sipah Kitâbeti Selim Ağazâde Emin Efendi'ye tevcîh, Silahdar Kitâbeti Mehmed Hakkı Bey'e tevcîh, Mevkûfâtçılık Abdülkerim Efendi'ye tevcîh, Maliye Tezkiresi Yazıcı Ahmed Efendi'ye tevcîh, Küçük Rûznâme Nesiba Efendi'ye tevcîh, Piyade Mukâbelesi Hüseyin Beyefendi'ye tevcîh, Küçük Evkâf Nüzül Emîni Ahmed Efendi'ye tevcîh, Haremeyn Mukâta'ası Aşçıbaşızâde Ahmed Bey'e tevcîh, Cebeciler Kitâbeti Halil Efendizâde Feyzi Efendi'ye tevcîh, Ulûfeciyân-ı Yemin Kitâbeti Turakeş Naili Efendi'ye tevcîh, Gurabâ-i Yemîn Kitâbeti Dîvân Kisedarı Durî (Devrî) Efendi'ye tevcîh, Ulûfeciyân-ı Yesâr Kitâbeti Nâilî Paşazâde Halil Bey'e tevcîh, Gurabâ-i Yesâr Kitâbeti Ahmed Tevfik Efendi'ye tevcîh, Topcular Kitâbeti Muhsinzâde Mühürdarı Osman Efendi'ye tevcîh, Arabacılar Kitâbeti Bağdad Kapıkethüdası İsmail Efendi'ye tevcîh, Tophâne Nezâreti Halimî Hazînedârı Hasan Efendi'ye tevcîh, İstanbul Baruthanesi Seyyid Efendi'ye ibkâ, Gelibolu Baruthanesi Kâtib-i sâbık Abdullah Efendi'ye tevcîh, Selanik Baruthanesi Derviş Paşa Kapıkethüdası Emin Efendi'ye tevcîh, Kalyonlar Kitâbeti Hüseyin Efendizâde Sadullah Efendi'ye tevcîh, Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti Abdürrezzâk Efendizâde Ahmed Hamid Efendi'ye tevcîh, Büyük Kal'a Vasıf Efendi'ye tevcîh, Küçük Kal'a Ali Hulusi Efendi'ye tevcîh, Hâslar Mukâta'ası Kahvecibaşı Emin Efendi'ye tevcîh, Baş Mukâta'a Şahin Paşazâde'ye tevcîh, İstanbul Mukâta'ası Piri damadı Hüseyin Efendi'ye tevcîh, Bursa Mukâta'ası Sarim Paşazâde'ye tevcîh, Avlonya Mukâta'ası Mehmed Râşid Efendi'ye tevcîh, Keçe Mukâta'ası Kapıkıran damadı İbrahim Efendi'ye tevcîh, Enderun Kağıd Emaneti Ebezâde'ye tevcîh, Kağıd-ı Bîrûn Emâneti Amedî Ebubekir Efendi'ye tevcîh, Târihcilik Said Efendi'ye tevcîh, Sergi Nezâreti ibkâ, Tersanede Riyâset Vekâleti ibkâ, **Ağayân ve ocakhâ ve gayruhum**: Yeniçeri*

Ağalığı Süleyman Ağa'ya ibkâ, Bostancıbaşılık Halil Bey'e ibkâ, Mîr-alemlik ibkâ, Mîr-âhûr-ı Evvel Çerkes Bey'e ibkâ, Mîr-âhûr-ı Sâni ibkâ, Sipah Ağalığı İspir Ağa'ya ibkâ, Silahdar Ağalığı Halil Ağa'ya tevcîh, Başbakikulluğa sâbık Kaftan Ağası el-Hâc İsmail Ağa'ya tevcîh, Kapıcılar Kethüdâlığı Selim Ağa'ya ibkâ, Cebecibaşılık ibkâ, Topcubaşılık ibkâ, Toparabacıbaşılık İbrahim Ağa'ya tevcîh, Cizye Başbakikulluğu Soğancıbaşızâde Mustafa'ya tevcîh, Kassâbbaşılık ibkâ, Gümrükcülük ibkâ, Mi'mâr-ı hâssa ibkâ, Veznedarbaşılık ibkâ, ve mâh-ı Zilka'de'nin dokuzuncu çarşenbih günü hâlâ reîsü'l-küttâb olan Abdürrezzâk Efendi'ye ... mansûbuyla üç tuğ ihsân-ı hümayûn olmuştur ve yerine hâlâ Büyük Tezkireci olan Halil Hamid Efendi reîsü'l-küttâb nasb olmuştur ve hâlâ Küçük Tezkireci olan Ata Bey Büyük Tezkireci nasb olmuştur ve Nahifi Efendi Küçük Tezkireci nasb olmuştur ve mâh-ı Zilhicce'nin dördüncü Pazar günü hâlâ İstanbul Gümrükcüsü olan Şerîf Mehmed Efendi azl olup yerine Çapanzâde Kapıkethüdası olan el-Hâc Ali Ağa gümrükcü nasb olmuştur ve kaftan giydiği günden zabt eylemiştir ve mâh-ı Zilhicce'nin on beşinci pencşenbih günü yeni odalar kurbunda (Sene 1194)

*Orta Câmî' kurbunda harîk zuhûr edip yirmi kışladan mütecâviz kışla muhterik olmuştur ve ertesi Cuma günü kul kethüdâsı azl olmuştur. İşbu bin yüz doksan dört senesi mâh-ı Saferü'l-hayrın sekizinci gününde ikinci kadından Sultân Mustafa nâmıyla bir şehzâde-i civân-baht dünyaya gelip üç gün top şenliği eylemişler ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in yirmi beşinci pazartesi günü hâlâ büyük mîr-âhûr olan Çerkes Mehmed Bey azl olup yerine hâlâ bostancı olan Ali Bey büyük mîr-âhûr nasb olmuştur ve yerine haseki ağa olan bostancıbaşı nasb olmuştur. Ve o gün hâlâ kapıcılar kethüdâsı olan el-Hâc Selim Ağa dahi azl olup yerine Tayfur Bey kapıcılar kethüdâsı nasb olmuştur ve mâh-ı Şaban-ı şerîfin ikinci Pazar günü sâbıkâ yazıcı olan İzmirî Ahmed Efendi hâlâ Maliye Tezkirecisi iken ve Haremeyn tevliyeti dahi üzerinde iken **adaliye** mansûbuyla iki tuğ ihsân-ı hümayûn olmuştur ve Maliye Tezkireciliği Arif Bey'e tevcîh olmuştur ve Haremeyn tevliyeti dahi yazıcı efendiye ihale olmuştur ve mâh-ı Şaban-ı şerîfin yirmi dördüncü Cuma günü hâlâ Büyük Tezkireci olan Ata Bey azl olup ve yerine hâlâ mektûbcu olan Namık Efendi Büyük Tezkireci nasb olmuştur ve mektûbcu ser-halîfesi olan Abdullah Efendi mektûbcu nasb olmuştur ve hulefâlardan es-Seyyid Ahmed Efendi ser-hulefâ nasb olmuştur ve mûmâ-ileyh Ata Bey Mısır'a me'mûr olmuştur ve mâh-ı Ramazan-ı şerîfin yirmi altıncı Pazartesi günü hâlâ matbah emini olan Kirli İbrahim Efendi merhûm olup*

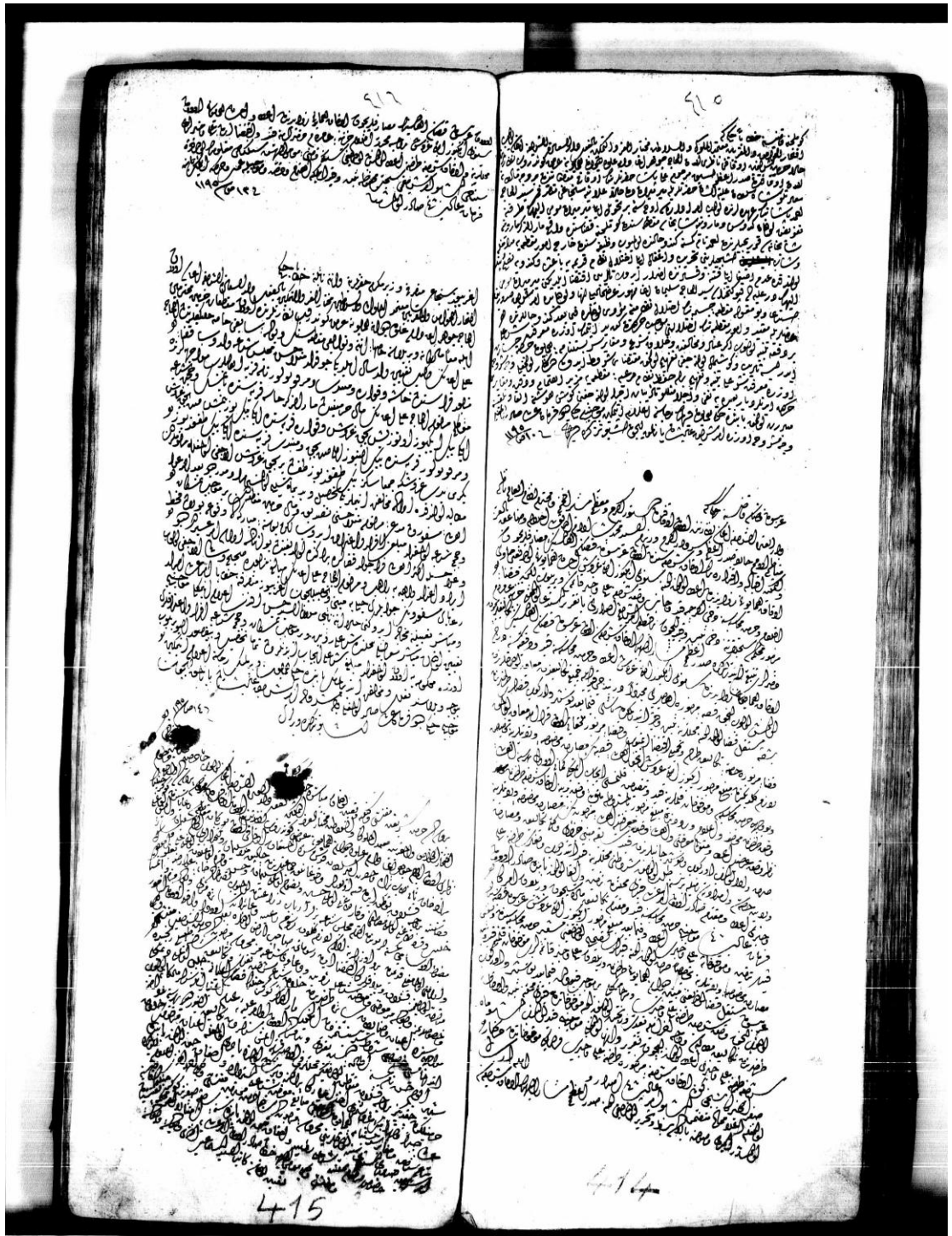
yerine hâlâ sipahiler ağası olan İspir Ağa matbah emini nasb olmuştur ve hâlâ serçukadâr-ı şehriyârî olan ağa sipahiler ağası nasb olmuştur ve mâh-ı Şevvâlül-mükerrem'in ikinci Pazar günü hâlâ Silahdar-ı şehriyârî olan Mustafa Ağa'ya Selanik mansûbuyla üç tuğ ihsân-ı hümayûn olmuştur ve yerine sadr-ı a'zam biraderi olan Hazîne kethüdâsı Halil Ağa silahdar-ı şehriyârî nasb olmuştur ve mâh-ı Şevvâlül-mükerrem'in üçüncü pazartesi günü **Silahdar Mehmed Paşa** hazretlerinin vaktinde olan nev-cihât menâsıb zikr u beyân olunur. Hademe-i Bâb-ı Âsafî kethüdâbeylik el-Hâc Mustafa Efendi'ye ibkâ, riyâset Halil Hamid Efendi'ye ibkâ, çavuşbaşılık Said Efendi'ye tevcîh, Tezkire-i evvel Namık Efendi'ye ibkâ, Tezkire-i sâni Nahifî Efendi'ye ibkâ, Mektûbculuk Abdullah Efendi'ye ibkâ, Teşrifâtıcılık Enverî Efendi'ye ibkâ, Beylikcilik Hayri Efendi'ye ibkâ, Kethüdâ Kitâbeti Halebî Efendi'ye ibkâ, hâcegân-ı dîvân ve ümenâ: Şikk-ı evvel Meşaleci biraderi el-Hâc Mustafa Efendi'ye ibkâ, Şikk-ı Sâni Hayri Efendi'ye ibkâ, Şikk-ı sâlis .. Çelebizâde Seyyid Süleyman Efendi'ye ibkâ, Nişancılık sâbık Çavuşbaşı Ahmed Nazif Efendi'ye tevcîh, Defter Emaneti sâbık Kethüdâ Süleyman Feyzi Efendi'ye tevcîh, Büyük Rûznâme Haşim Ali Bey'e tevcîh, Başmuhâsebe Sultân Kethüdâsı Çelebi Efendi'ye tevcîh, Şehremaneti Kesrelizâde Ebubekir Efendi'ye tevcîh, Tersâne Emaneti Ruhi Süleyman Ağa'ya tevcîh, Darbhane Emaneti Mehmed Bey'e ibkâ, Matbah Emaneti İspir Ağa'ya ibkâ, Arpa Emaneti Selim Sırrı Efendi'ye ibkâ, Anadolu Muhâsebesi Abdülkerim Efendi'ye tevcîh, Süvari Mukâbelesi Nuri Bey'e tevcîh, Haremeyn Muhâsebesi sâbık Cizye Muhâsebecisi Mehmed Efendi'ye tevcîh, Yeniçeri Kitâbeti sâbık Şehremini Süleyman Bey'e tevcîh, Cizye Muhâsebesi el-Hâc Selim Efendi'ye tevcîh, Sipah Kitâbeti Numan Bey'e tevcîh, Silahdar Kitâbeti Ömer Besim Efendi'ye muvakkaten tevcîh, Mevkûfâtıcılık Behcetzâde Mustafa Efendi'ye tevcîh, Maliye Tezkiresi Monlacıkzâde Abdülfettâh Bey'e muvakkaten tevcîh, Küçük Rûznâme sâbık Beylikci Vekîli Hıfzı Efendi'ye tevcîh, Piyade Mukâbelesi Yazcı-ı sâbık Mehmed Efendi'ye tevcîh, Küçük Evkâf Ayasofya Kâtibi İsmail Efendi'ye tevcîh, Haremeyn Mukâta'ası sâbık Kethüdâ Kâtibi Said Efendi'ye tevcîh, Cebeciler Kitâbeti Safiye Sultanzâde Sadık Bey'e muvakkaten tevcîh, Ulûfeciyan-ı Yemîn Kitâbeti Hazîne Kâtibi Abdullah Efendi'ye tevcîh, Gurabâ-i Yemîn Kitâbeti Kapıcılar Kâtibi Osman Efendi'ye tevcîh, Ulûfeciyan-ı Yesâr Kitâbeti Elmas Paşazâde Mustafa Bey'e tevcîh, Gurabâ-i Yesâr Kitâbeti Rakım Paşazâde Gani Bey'e tevcîh, Topcular Kitâbeti Karahisarîzâde Ömer Behcet Efendi'ye tevcîh, Toparabacılar Kitâbeti Atinalızâde'ye tevcîh, Tophâne Nezâreti Abdullah Şefik Efendi'ye tevcîh, İstanbul

Baruthânesi Kapıcı Kethüdâsı Yusuf Ağa'ya tevcîh, Gelibolu Baruthanesi sâbık Serrâclar Kâtibi Abdullah Efendi'ye tevcîh, Selanik Baruthanesi Derviş Paşa Kapukethüdâsı Emin Efendi'ye ibkâ, Kalyonlar Kitâbeti Şehrî Efendi'ye tevcîh, Masrûf-ı Şehriyârî sâbık Berberbaşı Ali Efendi'ye tevcîh, Büyük Kal'a Kapudan Paşa Mühürdarı Emin Efendi'ye tevcîh, Küçük Kal'a Mustafa Paşa Hazîne Kâtibi Yusuf Efendi'ye tevcîh, Hâslar Mukâta'ası Tavi Mehmed Emin Efendi'ye tevcîh, Baş Mukâta'a Çavuşbaşı Kisedarı Ömer Efendi'ye tevcîh, İstanbul Mukâta'ası Ragıb Paşa Kitâbcısı Mustafa Zihni Efendi'ye tevcîh

Bursa Mukâta'ası İbrahim Nâfi Efendi'ye tevcîh, Avlonya Mukâta'ası Mehmed Kâmil Efendi'ye tevcîh, Kefe Mukâta'ası Teşrifâtî Kisedarı Mehmed Naim Efendi'ye tevcîh, Enderun Kağıd Emâneti Abdülkerim Efendi damadı Mehmed Efendi'ye tevcîh, Kağıd-ı Birûn Emâneti Nailî İbrahim Efendi'ye tevcîh, Târihcilik Defterdâr Efendi damadı Osman Efendi'ye tevcîh, Sergi Nezâreti İbrahim Fehim Efendi'ye tevcîh, Tersâne Riyâset Vekâleti ibkâ, Ağayân-ı ocakhâ ve gayruhum: Yeniçeri Ağalığı Zozluoğlu Kethüdâsı Süleyman Ağa'ya ibkâ, Bostancıbaşılık Mustafa'ya ibkâ, Mîr-alemlik Osman Bey'e ibkâ, Mîr-âhûr-ı Evvel sâbık Bostancıbaşı Ali Bey'e ibkâ, Kapıcılar Kethüdâlığı Tayfur Bey'e ibkâ, Mîr-âhûr-ı Sâni Şahsüvarzâde Hamdullah Bey'e ibkâ, Sipah Ağalığı Ser-çukadâr Hüseyin Ağa'ya ibkâ, Silahdar Ağalığı Said Bey'e tevcîh, Başbakikulluğu Ağa Babasızâde İbrahim Ağa'ya tevcîh, Ulûfeciyân-ı Yemîn Ağalığı Ahmed Ağa'ya ibkâ, Gurabâ-i Yemîn Ağalığı es-Seyyid Ali Ağa'ya ibkâ, Ulûfeciyân-ı Yesâr Ağalığı Mehmed Ağa'ya ibkâ, Gurabâ-i Yesâr Ağalığı Mahmud Ağa'ya ibkâ, Cebecibaşılık sâbık Ocağı Kethüdâsı Mehmed Ağa'ya tevcîh, Topcubaşılık Halil Ağa'ya ibkâ, Toparabacıbaşılık İbrahim Ağa'ya ibkâ, Mi'mâr Ağalık Tahir Ağa'ya ibkâ, Kassâbbaşılık el-Hâc İsmail Ağa'ya ibkâ, Gümrük Emâneti el-Hâc Ali Ağa'ya ibkâ, Cizye Başbakikulluğa Soğancıbaşısızâde Mustafa Ağa'ya ibkâ, Veznedarbaşılık Osman Ağa'ya ibkâ, ve mâh-ı Şevvâl'in dokuzuncu Pazar gecesini Kumkapı havâlisinde İbrahim Paşa Câmî' kurbunda harîk zuhûr edip altı yedi sâ'at mikdârı vâfir hâne muhterik olmuştur ve gündüzü Pazar günü dahi ba'de'z-zuhr Küçük Mustafa Paşa'da yine bir harîk zuhûr edip dört beş sâ'atde vâfir mahal muhterik olmuştur ve ol gün ahşamısı pazartesi gecesini odalarda Atmeydanı tarafında sâ'at iki buçukda yine bir harîk zuhûr edip dört beş kışla muhterik olmuştur ve mâh-ı Şevvâl'in on üçüncü pencşenbih günü hâlâ kethüdâ bey olan el-Hâc Mustafa Efendi azl yerine hâlâ reîsü'l-küttâb olan Halil

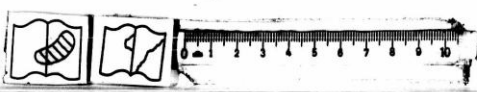
Hamid Efendi kethüdâ bey nasb olmuştur ve teveccühâtında defter emini olan Süleyman Feyzi Efendi reîsü'l-küttâb nasb olmuştur ve sâbıkâ defterdâr olan Pepeyî Hasan Efendi defter emini nasb olmuştur ve mâh-ı Şevvâl'in on altıncı Pazar gecesini sâ'at on birde Hasan Paşa Hanı kurbundu Sadiler Tekkesi derûnunda harîk zuhûr edip dört beş oda muhterik olmuştur. İşbu bin yüz doksan beş senesi (**Sene 1195**) mâh-ı Saferü'l-hayrın yirmi beşinci pazartesi gecesini hâlâ sadr-ı a'zam olan **Silahdar es-Seyyid Mehmed Paşa** hazretleri merhûm olup yerine hâlâ Kapudan Gâzi Hasan Paşa olgün kâimmakâm nasb olmuştur ve ol gece Şehzâde Süleyman Mehmed dahi merhûm olup ikisinin de cenâzesini Sultân Hamid Efendimizin türbesine defn eylemişlerdir ve hâlâ Erzurum Valisi olan İzzet Mehmed Paşa'yı mühre da'vet için hâlâ silahdar-ı şehriyârî olan Halil Ağa Üsküdar'a geçip azm-i râh eylemiştir ve ol vakitte azîm şiddet-i şitâ etdi ve mâh-ı Rebî'ulâhîr'in dördüncü pencşenbih günü hâlâ gümrük emini olan el-Hâc Ali Ağa azl olup yerine hâlâ Galata Voyvodası olan Irgadoğlu el-Hâc Mehmed Ağa gümrük emini nasb olmuştur ve mâh-ı Rebî'ulâhîr'in on beşinci pazartesi günü İzzet Mehmed Paşa hazretlerinin istikbâli için hâlâ Teşrifâtî efendi İznikmid'e azm-i râh eylemiştir ve mâh-ı Rebî'ulâhîr'in on sekizinci pencşenbih günü hâlâ Büyük Mîr-âhûr olan Ali Bey azl olup yerine hâlâ Başçukadâr-ı şehriyârî olan Süleyman Ağa Büyük Mîr-âhûr nasb olmuştur ve mâh-ı Rebî'ulevvel'in yirminci Cumartesi günü kethüdâ bey olan Halil Hamid Efendi Mehmed Paşa hazretlerine ziyâfet için Üsküdar'a geçip mübâşeret eylemiştir. Ve mâh-ı Rebî'ulâhîr'in yirmi ikinci pazartesi günü Üsküdar'a dâhil olup ziyâfet etdikden sonra Âsitâne'ye geçip sâ'at beşde mühr-i hümayûn ile şeref-yâb olmuştur ve mâh-ı Rebî'ulâhîr'in yirmi dokuzuncu pazartesi gecesini Ahırkapı kurbunda harîk zuhûr edip yedi sekiz sâ'at mikdârı vâfir mahal muhterik olmuştur ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in on sekizinci çarşenbih günü donanma-yı hümayûn Akdeniz'e revâne olmuştur ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in yirmi birinci Cumartesi günü hâlâ yeniçeri ağası olan Süleyman Ağa azl olup yerine hâlâ kulkethüdası olan Mehmed Ağa yeniçeri ağası nasb olmuştur ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in yirmi sekizinci pazartesi günü hâlâ defterdâr olan es-Seyyid el-Hâc Mustafa Efendi azl olup yerine hâlâ defter emini olan Pepeyî Hasan Efendi defterdâr nasb olmuştur ve yerine...

Arabsun Kazası Kadısına Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmet Paşa tarafından gönderilen hüküm

415

416

VGM. DEFTER, 339-201-1. sayfa

Arabsun Kazâsı kâdîsına hüküm ki

Dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağası nezâretinde olan evkâfdan düstûr-ı mükerrerem ve mu'azzam müşîr-i müfahham ve muhterem nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzîmü'l-ümem hâlâ Sadr-ı a'zam ve serdâr-ı ekrem vezîrim es-Seyyid Mehmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû ve dâ'afe bi'l-izzi ve't-temkîn ikbâluhû ve iktidâruhûnun evkâf-ı şerîfesinden olan Arabsun Kazâsı ahâlîsinin masârıfları için evkâf-ı hümâyûn zevâyidinden i'tâ olunmak üzere senevî iki yüz elli guruş ihsân-ı hümâyûnum olduğunu hâvî aklâm ve Haremeyn Muhâsebesi'ne dahi eğerçi kayd ve cânib-i vakf-ı şerîfe ilmuhaber kâimesi verilip lâkin kazâ-i mezbûr mahkemesi sicillâtına dahi sebt ve kayd için bir kıt'a emr-i şerîfim ısdârı bâ-takrîr istid'â olunmağla Hazîne-i Âmirem defterleri tetebbu' etdirildikde Sadr-ı a'zam-ı müşârun-ileyhin evkâf-ı şerîfesi olan Arabsun Kazâsı ahâlîsinin tekâlîfleri için evkâf-ı hümâyûnum zevâyidinden senevî iki yüz elli guruş i'tâ ve Haremeyn Muhâsebesi'ne kayd ve vakfiyesine derc olunmuş olup ancak kasaba-i mezbûre ahâlîleri müceddeden derbendci kayd ile cemî'-i tekâlîfden muâf olduklarından başka müstakil kazâ olmak üzere mahallerine sebt ve kayd etdirilmekten nâşî fîmâ-ba'd Nevşehir ve Ürgüb kazâları taraflarından kazâ-i mezbûra hisse-i tekâlîf tarh ve tahmîli iktizâ etmeyip ve kazâ-i mezbûr mülhakâtı olan kurâ ile muâf olmak lâzım geldiğinden meblağ-ı mezbûr iki yüz elli guruş ancak ahâlî-i kasabanın masârıf-ı mahsûsa-i vilâyetlerine tahsîs ve bu vechile Haremeyn Muhâsebesi ve Mevkûfât kalemlerine kayd ve tensîs kılınması icâb etmekle kemâ fi'l-evvel beher sene ahâlî-i vakf tarafından mahzar ve i'lâm vürûdunda meblağ-ı mezbûr bi'l-meşrûta mütevellî-i vakf yedine evkâf-ı şerîfe tarafından nâzır-ı vakf arzıyla i'tâ ve mütevellî ma'rifeti ve ahâlî-i vakf ma'rifetiyle ahâlî-i mezbûrenin masârıf-ı mahsûsa-i vilâyetlerine sarf ve edâ olunup Ürgüb ve Nevşehir câniblerinden kayd-ı sâbıka mebnî cüz'î ve küllî tekâlîf ve masârıf-ı vilâyet hissesi ve imdâdiyyesi nâmıyla bir nesne taleb olunmamak şürûtunu mahallerine kayd etdirdip vakıfları tarafına ilmuhaberi i'tâ ve mukaddem sâdır olan emr-i âlî kaydı mahallinden terkîn ve ilgâ olunmak bâbında sâdır olan fermân-ı âlîşânım mücebince Haremeyn Muhâsebesi'ne kayd ve mukaddem tekâlîf mâddesi için verilen emrin kaydı terkîn ve Mevkûfât'a ilmuhaberi i'tâ ve fîmâ-ba'd meblağ-ı mezbûr iki yüz elli guruş Arabsun Kasabası'nın masârıf-ı mahsûsa-i vilâyetlerine tahsîsan sarf olunmak üzere kaydları tashîh olunduğunu müş'ir Haremeyn Muhâsebesi'nhden ve

nefs-i Arabsun müstakil kazâ olduğunu mübeyyin Dîvân-ı Hümâyûnum tarafından verilen ilmuhaber kâimleri Mevkûfât Kalemi'ne kayd ve sebt olunup ancak vakf-ı şerîf tarafına ilmuhaberi verilmemekle ber-mûceb-i kuyûdât fîmâ-ba'd Nevşehir ve Ürgüb taraflarından tekâlîf mütâlebesi ve vech-i âher ile te'addî ve rencîde olunmamak üzere Mevkûfât'dan kaydı mahalline sebt ve evkâf-ı şerîfe tarafına ilmuhaberi i'tâ olunmak için takrîr ve inhâ olunmağla mûcebince kayd olunup işbu mâh-ı Saferü'l-hayrın beşinci günü evkâf-ı şerîf-i mezkûre tarafına ilmuhaberi verildiği mevkûfât'dan derkenâr olunmağla i'lâm-ı hâli mutazammın işbu emr-i âlîşânım ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur imdi vusûlünde bâlâda bast ve tahrîr olduğu üzere sadr-ı a'zam-ı müşârun-ileyhin evkâf-ı şerîfesi olan Arabsun Kazâsı ahâlîsinin masârifleri için evkâf-ı hümâyûn zevâyidinden i'tâ ve ihsân-ı hümâyûnum olan senevî iki yüz elli gurus ber-vech-i muharrer aklâm-i Hazîne-i Âmirem defterlerine kayd ve iktizâ eden ilmuhaberleri mahallerine ve evkâf-ı şerîfe tarafına i'tâ olunmuş olduğu sen ki kâdî-i mûmâ-ileyhsin senin dahi ma'lûmun oldukda sen dahi işbu emr-i şerîfimi sicill-i mahfûza sebt ve kayd eylemeğe ihtimâl ve dikkat ve mûcibiyle amel ve hareket eylemen bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur.

Fî 13 S. sene 1195.

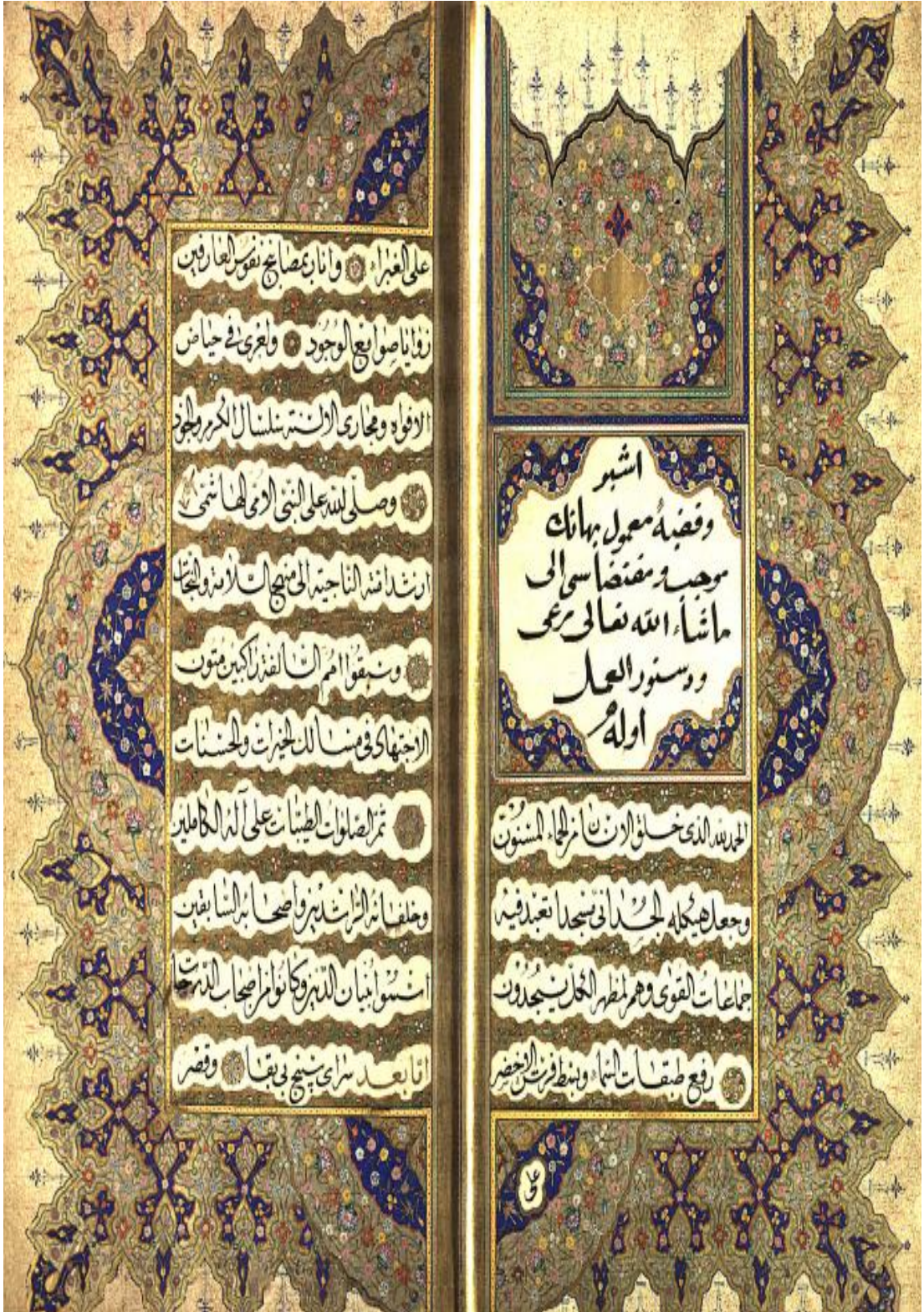
VGM. DEFTER, 339-201-2.sayfa

Arabsun Kazâsı kâdîsına hüküm ki

Sadr-ı sâbık es-Seyyid Mehmed Paşa merhûmun hasbeten li'llâhi te'âlâ icâd ve ihyâ eylediği vakfının vakfiyye-i ma'mûlün-bihâsı mûcebince kâffe-i umûr ve nizâm ve intizâmı ve evâmîr-i aliyem mûcepleri üzere vakfına mülhak olan kazâ ve kurâ hudûdlarına mukaddemâ şöyle idi böyle idi deyu tecâvüz ve te'addî eder olur ise men' ve tahzîrleriyle te'kîd-i şerâ'it-i nizâm-ı vakfi mûcib hâlâta hükkâm ve zâbitânın bu def'a ve bundan böyle gâyetü'l-gâye nezâret ve ihtimâm-i tâm eylemeleri matlûb-i aliyem olduğu cümlelerin indinde meczûm ve muhakkak olarak merhûm-ı müşârun-ileyhin Arabsun'da ihyâ[-gerde]si olan câmi'-i şerîf civarında kâin kütübhâneye vaz' için vefâtından mukaddem irsâl eylediği kütüb-i celîle defteri mûcebince müderris ve kâimmakâm-ı mütevellî ve nâzır-ı vakf ve derbend ağası zîde kadruhum ve sâir iktizâ edenler muvâcehelerinde ta'dâd olunarak kütübhâne-i mezbûreye vaz' ve teslîm ve binâsı irâde ve fermânım olup akçeleri kezâlik merhûm-ı müşârun-ileyhin hâl-i hayâtında bu cânibden irsâl olunan mürtezika hâneleriyle

hamam binâsına mübâşeret ve me'mûr olanlar ma'rifetleriyle nezâret ve dikkat vechile bir ân evvel itmâm-i emr-i binâlarına be-gâyet ihtimâm ve dikkat ve gönderilen bir senelik mürtezika vezâ'ifi bir akçesi ketm olunmaksızın tamâmen ve kâmilen mürtezikasına edâ ve teslîm ve bu husûslar merhûm-ı müşârun-ileyhin irâde ve tenbîhi üzere bi'l-cümle karîn-i hitâm ve itmâm olduğu sen ki kâdî-i mûmâ-ileyhsin senin tarafından ve mürtezika-i vakfın umûmu taraflarından arz ve mahzarlarıyla Deraliyyeme tahrîr ve tefhîm olunup ser-mû kusûr ve tekâsül zuhûrundan ve vakf-ı müşârun-ileyhin tevâbi' ve levâhıkından bir hatve mahalli ve bir akçelik şeye gerek kendi kâdî kazâsı derûnunda bulunanlardan ve gerek civarın ahâlî ve a'yân ve zâbitânı taraflarından bir vakit bir vechile müdâhale ve ta'arruz vukû'undan ale'd-devâm ihtirâz ve mücânebet etmeleri için tenbîh-i ekîde mübâderet ve eğer ma'âzallahu te'âlâ mevâdd-ı merkûmeden bir mâddesinin hilâfi harekete cesâret ederi olur ise nefy ve te'dîb etdirilmek üzere arz ve inhâ ve i'lâma müsâra'at ve sen dahi mûcib-i emr-i şerîfimle âmil olup hilâfindan ihtirâz ve mübâ'adet eylemen fermânım olmağın tenbîh ve te'kîd ve vakf-ı şerîf-i mezbûrun nizâm ve intizâmının devâm ve istikrârını hâvî işbu emr-i celîlü'l-kadrim isdâr ve () ile irsâl olunmuştur. İmdi merhûm-ı müşârun-ileyhin mahall-i mezkûrda vâki' câmi'-i şerîfi ittisâlinde olan kütübhâne-i mezbûreye vaz'ı lâzım gelen kütüb-i celîle ile binâları fermânım olan mürtezika-hâneleri ve hammâm inşâsı ve mürtezika-i vakfın mukaddem gönderilen bir senelik vazîfeleri mâddelerinde başka vakf-ı şerîf-i mezbûrun tevâbi' ve levâhıkından bir hatve mahalle ve bir akçelik şeye a'yân ve ahâlîden bir ferdin adem-i müdâhale ve ta'arruzu husûslarına ve'l-hâsıl vakf-ı şerîf-i mezbûrun kâffe-i umûr ve nizâm ve intizâmına ale'd-devâm ihtimâl ve dikkat ve mevâdd-ı merkûmeyi cümleye i'lân ve işâ'at ve hilâf-ı emr-i şerîfim ve mugâyir-i rızâ-yı hümayûnum müdâhale ile harekât-ı nâ-marziyyeye cesâret ederi olur ise te'dîb ve gûş-mâl olunmaları için isim [ve] şöhretleriyle serî'an Dersaadetime arz ve i'lâma sa'y ve dikkat ve sen dahi mazmûn-ı emr-i şerîfim üzere amel ve hareket ve hilâfindan ihtirâz ve mübâ'adet eylemen bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur.

Fî 22 Ra. sene 1195.

منزل اول در کمان دیبا • مکان مستعار بحاری
 و جانی لعین و نازی • و طاق و سبزینک
 انسان • و کاخ منش سقف جمان
 فردا فریده پیکر یونید • و منزل ستم و محلد
 اولدیغی • واقفان بواقف انزل
 و اگاهان دقایق آثار • و بلکه مزایای
 نفوس ناطق لری تابش عقاب هبولانیدن
 حصه دار اولان • اطفال ضغار غنچه لر نده
 دخی هویدا و لشکار اولوب • بومر حله خیر
 و نیلای پر شور و شری • جای از امر
 و زینکاه مراد و مراد سی داندلرک

پیش قطار خط و تر جال لر نده حدی خوار قدر
 فآرة نمنی بحدا و اونه • ماء العید
 و طوراً قصر تمام • مضمونی کمر آینه کلد کلدی
 باهر و بنیدار در • عروزی کینی بر غیت داء
 هزار شوهر زهر کمر • شور ماوم لاندوم لقصا
 نشور فرودک لایحییب خاطر • مفادی
 مبین حال و شانی • و عدم وفاتک
 حجت و برهانی اولدیغی متغنی ابرآر
 دیند و بیاندرد • عارف و آگاه اول مرد
 متبصر با انبیا هذکر • مظاهره طاهری
 فوق و تمیز ابله آینه کونده جلوه کرا اولان

صورک • محض ظلال • وظیف خیال
 حکمند اولد یعنی بلوب • رشید نظر
 حقیقت یعنی هر قلندر صیقل بر لب ابله که اعین
 نامیه موجودان در غشاوه فوضه هبوط لایق
 رفع اولد یعنی روز هوننا کن • روی امیندینه
 و رای مراد قات احدینک *طوبی لهم و حین*
 دیر بچی کشا که اولوب • مشاهده
 رخساره مطوب • و مطالعه وجه باقی
 محبوب امله قهر العین و کافر او ان *للمتقین*
مفازا و حدائق و اغنا با زنا ضدا جراه من
 ربک عطاء حسنا با از انکی او زده متکاین اوله

علی

علی الذلوم • مقدفات مذکوره بی تاثر و تفکر
 مؤثر متبصره الرزق • و معانی مزبوره بی
 ملاحظه و تدبر • موحد متقطعا واجب
 و اهرام اولو حسن بنده • بالفعل بقالید رضا
 دهر و دولت • و مفاخر ابواب مهار سلطنت
 و خلافت • سلم قبضه و کالت • و مضمون
 عهد غنفت و دیانی اولان • باعث اهلاهی
 ضرر و جرؤف • و سبب تلفیق کتابین
 محفوف • اصف منصور لولای شهر باز جهان
 مشیر صدقتهای پاکت شاه دارا در زبان
 مؤسس بنیان شریعت • مهرداد کار عدالت

جامع اشکات طازرو هواهب • بافی
 مناظر مناصب و مرتبت • شمع بحراب صلابت
 و خامست • مصباح منبر محفد اعترفت
 و حصاف • بلند ساز منار غر و عماد
 بز در زنده علم صدق و وفا • آب مروی
 و ندای عظامر • نخبه و کلاهی قحامر
 صاحب السیف و القلم • منبع الاطاف و لطف
 کلبر ریاض سبکات • غصن بر ضیب
 دو حدر عراق • دستور متدین و قور
 قانع عرو و ازین شرور • معتمد الخ لافز
 و اللفظ العظمی بالعدل الافر فی • دوللو

سنا و نلو

سنا و نلو عا طفا و سنا دار الکنند چا سنا لیسر
 نابزید و یاتاء حضرت یار تک • لیل و نهار
 اندیش و افکار لری • مختصیل رضای
 نربانی • و اکسنا سبکات در و نمانی به
 محضوز و مضروف • و عنان هکت بل لری
 و نونعت عیم المکر منی اولان • امیر المؤمنین
 افامر کلین • خضر و اجم سناه • داو
 آسمان در زکاه • قبله نوجهان اهل حق
 و بعین • کعبه مقصود اساطین شرع متیز
 قوت بازوی شجاعت • جوهر شمشیر جلاوت
 خدیو صدیق نهرن • دا دار فاروق عدالت

تاجدار عثمان جبار * شهنشاہ جیلد قوی

حضرت نیک * زافر زادا اقران نرنده جملہ

عباد اللہ ک حصول زفاہ و آت ایشری

ستمعطف اولاد بغدر فضلہ * ذات

ملکی الما نرینہ * موضعہ سبحان اولاد

فایہ ہینہ عاقبت اندیشی و دیانت کیشی لائز سخن

بوخاکد امر فانی * وعالم کوزانیدہ * امیر

ووزیر * وغنی و فقیرک * آخرونظر و مستقری

بسیط خاک * وغرف پر طرفد زبلا ووی

و تقرری * بسط بزجیدہ اطراف مغال

اولد جعفی * دیدن دقیقہ بین ابلہ مطالعہ

ابدوب * جلد تین فرصت دزد دست ایکن

زاد آخری تدا ز کما بندار و مثال الدین معقون

افواہم فی سبیل اللہ ک مثل جنبہ انبت

سبع سنہ ابلہ فی کل سنہ ما تجتہ

واللہ یضاعف لمن یشاء * مرزغہ کثیر المؤمندہ

تخر اعمال خیر بہ نشر اندیز جرن ابران * وزرہ

اخر ز کندان لاکہ سعی نیشار ایلک

شعائر کلمہ رجال * و دیارن عملہ منظمہ

الاجوال الذن اولد بغنی و انما یعمر سنا جد اللہ

سن آمن باللہ و الیوم الآخر رض کرمی ابلہ عمل ابدی

تعمیر ہون عبادت * و اخیامی ز سومر شریعت

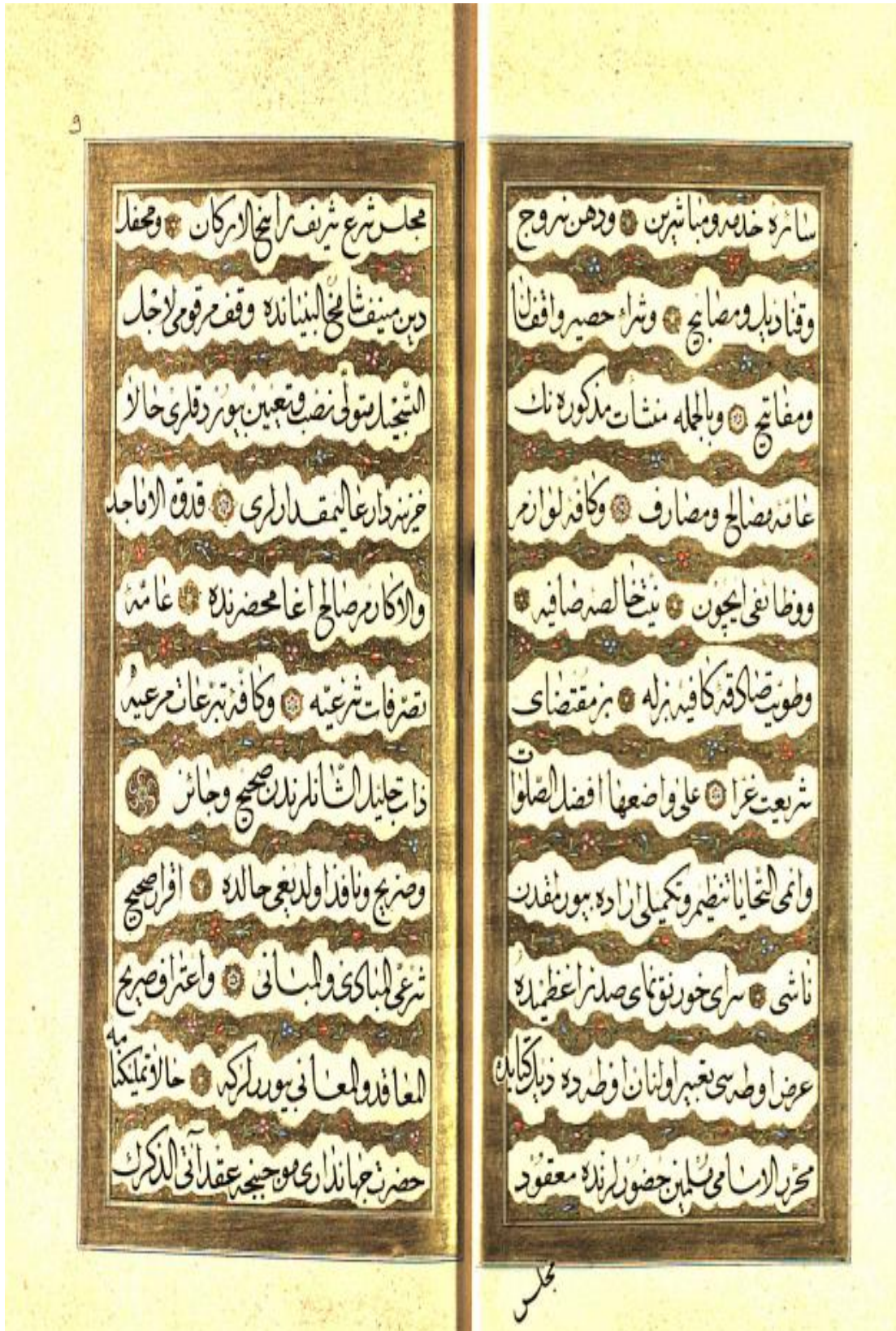
طرفه ایستاده سعی کوز ابله ایفای
 آتانا بلینلرک عندالله تعالی ورسوله
 قصور فیغیر قدر و منزلاری فی مقصد ضیاء
 عندملیک مقصد مصعدار قاسنده طعنه
 قینداز قفاز کر در اولر جعده شهر
 اولدیغنی فی سیدالله تعالی
 اجزای میاه سلسبندلنا ابله اروای
 عطاشن ایچون در اهرود نانبیری صنوی
 صرف بلینلر تقسیده لبارهاجره
 حشر میانلر نده و شیرتون کاین کار اچما
 کافور عینا لشر بهایعباد الله بجز و نایعجز

کاشندنر شارندنر لوش نزلال رحمت
 وغفر از ایدیه حکمیری ملاحظه و بناء
 علی ذلک بو معنای شدیدی ت دند و تمبند
 و فحوای جدیدی تاید و تاید ایدوب
 حسب الله تعالی و ابتغاء لمرضات
 الرخبر و حشندلر و رخ رسوله المعلی
 و طلبا من الشفاعه عند الملک الکبریم
 مسقط سرات لری اولانز ولایت انا طولیده
 نیکه سجا عنده نوشهرع اورکو قصبه لسن
 تابع عرسور نامر قرینه ده مجذابنا
 وانشا و تاسیس واجناسند هوفن

اولد قلی جامع که کال اوصاف و اسحق
 جامع مد و نیز قریب نویره ده
 باب حجرانی و در سخانی شمل بر مدلسه
 بلند قباب رفیع الجذاب و کذلک اذانات
 ابن آدم انقطع عمله الا عن ثلث صدقه جاریه
 و علم یبقی به و ولد صالح یدعو له خیر بشارت
 اثریند اثما عینه قریب نویره ده خرمسک
 پرندک و شنک مصلی بانده و جامع عتیق
 عندده و بقا دیندی مرحوم یوسف اغاناک
 خانمی پیشکاهنده و جامع جدیده مقابله
 چنال قباخو انزله و بشن بار مقده واقع

محل

محله ناک خانلری و سننده بوله بمنز موضعده
 اجزا و اجابوز دقلری الخی عد چشمه لک
 هر برینک لولت ند حیران ابدن ضایق الی انهار
 الزمان حضرت صاحب الخیرک مرتبانشند
 بر در باز ناطق و صافدر مصالح جامع
 و مدرسه و ذکرده مؤسس الزکران
 و مهات اثار خیریه عرض الینا نلریند
 جهات خطابت و اقامت و اذان و تعریف
 و مدح و حفظ و قران قران و وظيفه
 متولی متقیر و خدمتده متدیر
 زائده کاتب و جانی امین و مرثبات

بجلس

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar, nr.2570

İşbu
vakfiyye-i ma'mûlün-bihânın
mûcib ve muktezâsı ilâ mâşâallâhu te'âlâ
mer'î ve düstûru'l-amel ola

*El-hamdü li'llâhi'llezî halaka'l-insâne mine'l-himâ'i'l-meşnûn ve ce'ale heykeluhû'l-cüsdâni mesciden ta'büdü fihî cemâ'âtü'l-kuvâ ve hümm li-mazhari'l-küllî yescüdüne refa'a tabakâti's-semâ'i ve basata ferşe'l-ahdar **ale'l-guberâ**' ve enâre bi-mesâhîbhi nüfûsi'l-ârifîn zevâyâ savâmi'i'l-vücûd ve li-abri fî hayâzi'l-efvâh ve mecârî'l-elsineti selsâlü'l-kerem ve'l-cûd ve sallâllâhu ale'n-nebiyyi'l-ümmyi'l-Hâşimiyyi erşede ümmetehû'n-nâciyyete ilâ menheci's-selâmeti ve'n-necât ve sebekû ümemü's-sâlifete râkibîne mütüne'l-ictihâd fî mesâliki'l-hayrât ve'l-hasenât sümme es-salavâtü't-tayyibât alâ âlihî'l-kâmilîn ve hulefâ'ihî'r-râşidîn ve ashâbihî's-sâbikîn essesû bünyâne'd-dîn ve kânû min ashâbi'd-derecât ammâ ba'd saray-ı sipenc-i bî-bekâ ve kasr-ı [vrk. 3] mütezililü'l-erkân-ı dünyâ mekân-ı müste'âr-ı mecâzî ve câ-yı lu'bet ve bâzî ve tâk-ı sebz-reng-i âsumân ve kâh-ı münakkaş-ı sakf-ı cihân ferd-i âferîdeye mesken-i mü'ebbed ve menzil-i müstemir ve muhalled olmadığı vâkıfân-ı mevâkıf-ı esrâr ve âgâhân-ı dekâyik-i âsâr ve belki mezâyâ-yı nüfûs-ı nâtıkları tâbiş-i akl-i heyûlânîden hissedâr olan etfâl-i sıgâr indlerinde dahi hüveydâ ve âşikâr olup bu merhale-i pür-hatar ve beydâ-yı pür-şûr u şerri câ-yı ârâm ve nüzhetgâh murâd ve merâm addedenlerin **pîş-i** katâr-ı hat ve ter-hâllerinde Hudâ-hân kadar fetâreten nentehî necden ve âvineten mâ'a'l-azîz ve tavran kasriyet mâ'i? mazmûnunu tekrâr edegeldikleri bâhir ve bedîdârdır arûs-ı kîtî bir gayda'-i hezâr-şevherdir ki se'umün melûmün lâ tedümü le-sâhibin nüşûzün fe-revkün lâ-tücübü li-hâtibin müfâdı mübeyyin-i hâl ve şânî ve adem-i vefâsının hüccet ve bürhânı olduğu müstağnî-i îrâd-ı delîl ve beyândır. Ârif ve âgâh ol merd-i mütebassır-ı bâ-intibahdır ki mezâhirde zâhiri fark ve temyîz ile âyine-i kevnde cilve-ger olan [vrk: 4] suverin mahz-ı zilâl ve tayf-i hayâl hükmünde olduğunu bilip rişte-i nazar-i hakikat-bîni bir halka-i rasîne rabt eyleye ki a'yün-i nâ'ime-i mevcûdâtдан gışâve-i mevhûme-i heyûlâniyye ref' olunduğu rûz-ı hevl-nâkde rû-yi ümîdine verâ-yı sürâdikât-ı ehadiyetden tûbâ lehüm ve hüsn-me'âb derîçesi küşâde olup müşâhede-i ruhsâra matlûb ve mütâla'a-i vech-i bâkî-i mahbûb ile karîru'l-ayn ve kâm-revâ ve inne li'l-müttekîn mefâzen ve hadâ'ike ve a'nâben riyâzında cezâ'en min Rabbike atâ'en hisâben erâ'iki üzere müttekâ-pîrâ ola **ale'd**-devâm mukaddemât-ı mezkûreyi*

te'emmül ve tefekkür mü'min-i mütebassıra elzem ve ma'ânî-i mezbûreyi mülâhaza ve tedebbür muvahhid-i müteyakkıza evceb ve ehem olmak hasebiyle bi'l-fi'il makâlîd-i mesâlih-i dîn ü devlet ve mefâtîh-i ebvâb-ı mehâmm-ı saltanat ve hilâfet müselleme-i kabza-i vekâlet ve müfevvez-i uhde-i iffet ve diyâneti olan bâ'is-i imlâ-yı zurûf-ı hurûf ve sebeb-i telfîk-i kitâb-ı meyâmin-mahfûf âsâf-ı mansûr-ı livâ-i şehriyârân-ı cihân müşîr-i sadâkat-nümâ-yı pâdişâh-ı dârâ-derbân mü'essis-i bünyân-ı şerî'at ve mümehhid-i erkân-ı adâlet [vrk: 5] câmi'-i eşât-ı mekârim ve mevâhib ve bânî-i menâbir-i menâsıb ve merâtib şem'-i mihrâb-ı salâbet ve hamâset misbâh-ı münîr-i mahfil-i ârifet ve hasâfet büleend-sâz-ı zamân-ı izz ü alâ bir dârende-i ilm-i sîdk u vefâ âb-ı rû-yı vüzerâ-yı izâm nuhbe-i vükelâ-yı fihâm sâhibü's-seyf ve'l-kalem menba'u'l-eltâf ve'l-himem gül-bün-i riyâz-ı siyâdet gusn-ı ratîb-i devha-i arâkat düstûr-ı mütedeyyin-i vakûr kâli'-i urûk-ı erbâb-ı şürûr mu'temedü'l-hilâfeti ve's-saltanati'l-uzmâ bi'l-adli'l-evfâ devletlü **siyâdetlü** âtîfetlü Silahdâr es-Seyyid Mehmed Paşa yessera'llâhu mâ yürîdu ve mâ yeşâ' hazretlerinin leyl ü nehâr endîşe ve efkârları tahsîl-i rızâ-yı Rabbânî ve iktisâb-ı sa'âdet-i dû-cihânîye mahsûr ve masrûf ve inân-ı himmet-i kâmileleri velî-ni'met-i amîmü'l-mekremeti olan emîru'l-mü'minîn imâmü'l-müslimîn hüsv-i encüm-sipâh dâver-i âsumân-dergâh kible-i teveccühât-ı ehl-i hak ve yakîn Ka'be-i maksûd-ı esâtîn-i şer'-i metîn kuvvet-i bâzû-yı şecâ'at cevher-i şimşîr-i celâdet hidîv-i siddîk-sîret dâdâr-ı fârûk-ma'delet [vrk: 6] tâcdâr-ı Osman-hayâ şehensâh-ı Haydar-kuvâ hazretlerinin zamân-ı dâd-iktirânlarında cümle-i ibâdullâhın husûl-i refâh ve âsâyîşleri semtine ma'tûf olduğundan fazla zât-ı melekiyyü's-simâtlarına mevhibe-i sübhâniyye olan mâye-i behiyye-i âkâbet-endîşi ve diyânet-kîşî-i lâzimesince bu hâkdâr-ı fânî ve âlem-i güzerânîde emîr ve vezîr ve ganî ve fakîrin âhir mevtin ve müstakarları basît-i hâk ve guref-i pür-tarafdan bedel-i me'vâ ve makarları bisât-ı berçîde-etrâf-ı magâk olacağını dîde-i dakîka-bîn ile mütâla'a **edip** habl-i metîn fırsat-ı derdest iken zâd-ı âheri tedârüküne ibtidâr ve meselü'llezîne yünfiküne emvâlehüm fî sebîli'llâhi kemeseli habbetin enbetet seb'a senâbile fî külli sünbületin mi'ete habbetin va'llâhu yudâ'af li-men yeşâ' mezra'a-i kesîrû'n-nümüvvunda tahammur-i a'mâl-i hayriyye neşr eden gürûh-ı ebrâr ve zümre-i ahrâr silkine insilâke sa'y-i bî-şümâr eylemek şe'âir-i kemele-i ricâl ve deyâdin-i amele-i muntazametül-ahvâlden olduğunu ve innemâ yu'ammeru mesâcida'llâh men âmene bi'llâhi ve'l-yevmi'l-âhiri nass-ı kerîmi ile amel edip ta'mîr-i büyût-i ibâdet ve ihyâ-yı rüsûm-ı şerî'at [vrk: 7] tarîka-i enîkasında sa'y-i meşkûr ile ifâ-yı âsâr eyleyenlerin inda'llâhi te'âlâ ve resûlihî

*kusûr-ı refî'a-i kadr ve menziletleri fî mak'adi sıdkın inde melîkin muktedirin mas'ad arkasında ta'ane-zen kubbe-i ezrak-fâm-ı gerdûn olacağında şübhe olmadığını ve fî sebîli'llâhi te'âlâ icrâ-yı miyâh-ı sel-sebîl-âsâ ile irvâ-yı attâş için derâhim ve denânîri su gibi sarf eyleyenler tefsîde-i lebân-ı Hâcerei haşr-i miyânelerinde ve yeşrebûne min ke'sin kâne mizâcuhâ kâfûran aynen yeşreb bihâ ibâdu'llâhi yüfeccirûnehâ tefcîren **kâse-i ser-şârından nûş-i zülâl-i rahmet ve gufrân edeceklerini mülâhaza ve binâ'en alâ zâlik bu ma'nâ-yı sedîdi tesdîd ve temhîd ve fehvâ-yı cedîdi te'kîd ve te'yîd edip hasbeten li'llâhi te'âlâ ve ibtiğâ'en li-merzâtî'r-rahîm ve haseneten li-rûhî resûlihî'l-mu'allâ ve taleben minhû's-şefâ'ate inde'l-meliki'l-kerîm maskat-ı re'sleri olan vilâyet-i Anadolu'da Niğde Sancağı'nda Nevşehir ma'a Ürgüb Kazâsı'na tâbi' Arabsun nâm karyede müceddeden binâ ve inşâ ve te'sîs ve ihyâsına muvaffak [vrk: 8] oldukları câmi' ki kemâl-i evsâf ve istihsânî câmi'dir ve yine karye-i mezbûrede bâb hücerâtı ve dershâneyi müştetil bir medrese-i bülend-kıbâb-ı refî'u'l-cenâb ve kezâlik izâ mâte İbn Âdem inkata'a amelehû illâ an selâsin sadakatün câriyetün ve ilmün yüntefa'u bihî ve veledün sâlihun yed'û leh haber-i beşâret-eserine ittibâ'an yine karye-i mezbûrede harmanların yerinde ve seng-i musallâ yanında ve câmi'-i atîk indinde ve sâbıkâ Dûlbendî merhûm Yusuf Ağa'nın hânesi pîşgâhında ve câmi'-i cedîde mukâbil Çatalkaya civârında ve Beşparmak'da vâki' **mahallenin** hâneleri vasatında yola semt mevzi'de icrâ ve ihyâ buyurdıkları altı aded çeşmelerin her birinin lülesinden cereyân eden âb-ı sâfi ilâ intihâ'i'z-zamân hazret-i sâhibü'l-hayrın tertîl-i senâsına birer zebân-ı nâtık-ı vassâfdır mesâlih-i câmi' ve medrese-i mezkûre-i mü'essesü'l-erkân ve mühimmât-ı âsâr-ı hayriyye-i murassasu'l-bünyânlarına cihât-ı hitâbet ve imâmet ve ezân ve ta'rîf ve medh ve hıfza ve kırâet-i Kur'ân ve vazîfe-i mütevellî-i müstakîm ve hizmetde müstedîm râtibe-i kâtib ve câbî-i emîn ve mürettebât-ı [vrk: 9] sâire hademe ve mübâşirîn ve dühn-i sürûc ve kanâdîl ve mesâbîh ve şirâ'-i hasîr ve akfâl ve mefâtîh ve bi'l-cümle münşe'ât-ı mezkûrenin âmme-i mesâlih ve masârîf ve kâffe-i levâzım ve vezâ'ifi için niyyet-i hâlisâ-i sâfiyye ve taviyyet-i sâdika-i kâfiyye birle ber-muktezâ-yı şerî'at-ı garrâ alâ vâzî'ihâ efdalü's-salavât ve enmâ't-tahâyâ tanzîm ve tekmîli irâde buyurulmakdan nâşî saray-ı hevernak-nümâ-yı sadr-ı a'zamîde arz odası ta'bîr olunan odada zeyl-i kitâbda muharrerü'l-esâmî müslimîn huzûrlarında ma'kûd meclis-i şer'-i şerîf-i râsihu'l-erkân ve mahfil-i dîn-i münîf-i şâmihu'l-bünyânda vakf-ı merkûmu li-ecli't-tescîl mütevellî nasb u ta'yîn buyurdıkları hâlâ hazînedâr-ı âlî-mikdârları kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Salih Ağa***

mahzarında âmmе-i tasarrufât-ı şer'iyye ve kâffe-i teberru'ât-ı mer'iyye zât-ı celilü's-şânlarından sahîh ve câiz ve sarîh ve nâfiz olduğu hâlde ikrâr-ı sahîh-i şer'iyyü'l-mebâdî ve'l-mebânî ve i'tirâf-ı sarîhu'l-me'âkîd ve'l-me'ânî buyururlar ki hâlâ temlîknâme-i hazret-i cihândârî mücebince akd-i âti'z-zikrin...

ÖZGEÇMİŞ

Fatih Abanoz, 1980 yılında Nevşehir'de doğdu. İlköğrenimine Nevşehir İstiklal ilkokulu'nda başladı. Ortaokulu Mihriban Emin Güner okulunda başlayıp Karamürsel'de devam eden Abanoz, liseyi Kocaeli Karamürsel Lisesi'nde başlayıp, Nevşehir Lisesi'nde tamamladı. 2002 yılında Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümüne girdi. 2006 yılında bu bölümü bitirdikten sonra 2007'de almış olduğu pedagojik formasyon ile Niğde Bor'da öğretmenliğe başladı. 2011 yılında Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Yüksek Lisans'a başladı.

2000 Evler Mah. Zübeyde Hanım Cad.

No: 91/5

Nevşehir

Tel: 5548193148

f.abanoz@hotmail.com

